

ฟุตบอลไทย

ประวัติศาสตร์ อำนาจ การเมือง และความเป็นชาย

วสันต์ ปัญญาแก้ว พงศกร สงวนศักดิ์ และจุติพร ทรัพย์ปัญญาญาณ

บรรณาธิการ

A black and white artistic photograph featuring the silhouettes of seven soccer players standing in a row. They are wearing jerseys with a circular logo on the chest. A soccer ball is positioned on the ground in front of the player in the center. The background is a light, textured surface with some splatters.

ฟุตบอลไทย

ประวัติศาสตร์ อำนาจ การเมือง และความเป็นชาย

ฟุตบอลไทย

ประวัติศาสตร์ อำนาจ การเมือง และความเป็นชาย

- จัดพิมพ์โดย :** ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน
518 คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปทุมวัน
กรุงเทพฯ 10330
- บรรณาธิการ :** วสันต์ ปัญญาแก้ว, พงศกร สงวนศักดิ์ และจตุพร ทรัพย์ปัญญาญาณ
- พิมพ์ครั้งที่ 1 :** พฤษภาคม 2557
- จำนวน :** 2,000 เล่ม
- ออกแบบ/พิมพ์ที่ :** วนิดาการพิมพ์ 14/2 หมู่ 5 ตำบลสันผีเสื้อ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300
โทรศัพท์ 0 5311 0503 โทรสาร 0 5311 0504 ต่อ 15

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

วสันต์ ปัญญาแก้ว.

ฟุตบอลไทย ประวัติศาสตร์ อำนาจ การเมือง และความเป็นชาย. -- กรุงเทพฯ :
ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557. 264 หน้า.

1. ฟุตบอล--ประวัติ. 2. ฟุตบอล--แง่สังคม. I. พงศกร สงวนศักดิ์, ผู้แต่งร่วม.
II. จตุพร ทรัพย์ปัญญาญาณ, ผู้แต่งร่วม. III. ชื่อเรื่อง.

796.334

ISBN 978-616-551-788-1

บทบรรณาธิการ

ฟุตบอล คือเกมกีฬาสมัยใหม่ที่ผู้คนนิยมให้ความสนใจติดตามกันอย่างกว้างขวางมากที่สุดในโลกในปัจจุบัน นับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา กีฬาสมัยใหม่ชนิดนี้ได้แพร่กระจายออกจากเกาะอังกฤษไปยังทวีปต่างๆ ตามเส้นทางการแผ่ขยายอำนาจของอาณานิคมอังกฤษ กระทั่งฟุตบอลกลายเป็นเกมที่พิกัดหลักฝั่งรากและเติบโตขึ้นมาในทวีปต่างๆ ทั่วโลก อาทิเช่น ในอาร์เจนตินา อเมริกาใต้ วิศวกรรมรถไฟจากเกาะอังกฤษ คือกลุ่มที่นำฟุตบอลเข้าไปในดินแดนแถบนี้ ขณะที่ชาวรัสเซียเรียนรู้การเล่นเกมลูกหนังจากกลุ่มผู้จัดการโรงงานปั่นฝ้ายชาวอังกฤษ และในพม่า เจ้าหน้าที่อาณานิคมผู้ถูกขนานนามว่าเป็นทั้ง ช่างภาพ ผู้สื่อข่าวสงคราม สุภาพบุรุษนักกีฬา และนักเดินทางผจญภัย Sir George Scott คือผู้บุกเบิกและนำให้ชาวพม่า “ว่าเถื่อน” และกลุ่มคนไทในรัฐฉาน ได้รู้จักกับเกมการเล่นชนิดนี้เพียงแค่ว่า 15 ปี หลังจากที่ได้มีการจัดตั้งสมาคมฟุตบอลขึ้นในอังกฤษในปี ค.ศ.1863 และจัดให้มีการแข่งขันฟุตบอลขึ้นเป็นครั้งแรกในพม่า (ระหว่างทีมนักเตะชาวพม่ากับทีมเจ้าหน้าที่อาณานิคม) ในปี ค.ศ.1879 (ดูเพิ่มเติมใน Andrew Marshall. *The Trouser People*. Penguin Books. 2003) ส่วนในกรณีของสยามประเทศ กีฬาฟุตบอลถูก “นำเข้า” โดย สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา นักเรียนนอกจากเกาะอังกฤษ ในยุคนั้น การแข่งขันฟุตบอลนัดแรกในประเทศสยามน่าจะมีขึ้นในปี ค.ศ.1900 ที่ท้องสนามหลวง

(2) ฟุตบอลไทย

กำเนิดของฟุตบอลในอังกฤษ¹ แต่เดิมคือเกมพื้นบ้านของชาวนา ที่ก่อตัวขึ้นราว ๆ ศตวรรษที่ 14 ชีวิตของชาวนายุคกลางคือการดำรงชีพ ที่ถูกจำกัดด้วย “การเดินทาง/เคลื่อนที่” และความยากลำบาก ภัยธรรมชาติ กระนั้นก็ตามวิถีชีวิตแบบสังคมชาวนาก็ยังพอมี “เวลาว่าง” ให้กับพวกเขา ภายใต้งี๋องไขดังกล่าว การเล่นเกมเพื่อความบันเทิงประเภทหนึ่ง ที่เรียกว่า “folk football” หรือ “ฟุตบอลบ้าน” ได้ถือกำเนิดขึ้น ว่ากันว่า “ฟุตบอลบ้าน” เป็นเกมมหุโหดที่มักจัดแข่งขันกันขึ้นเองระหว่างหมู่บ้าน เป็นการละเล่นที่เกี่ยวข้องกับฝูงชนจำนวนมหาศาลที่เข้าร่วม ความนิยม และการแพร่กระจายของ “ฟุตบอลบ้าน” ปรากฏผ่านการตรากฎห้ามเล่น บนทางหลวงและกฎหมายที่รัฐเขียนขึ้นเพื่อประกาศห้ามมิให้มีการเล่น “เกมเถื่อนโหด” ชนิดนี้ เช่น ในปี ค.ศ.1314 กรุงลอนดอนได้ออกกฎ ห้ามมิให้มีการเล่น “ฟุตบอลบ้าน” ในเขตเมือง ชนชั้นนำและเจ้าหน้าที่ บ้านเมืองยุคนั้นไม่ชอบ “ฟุตบอลบ้าน” เนื่องจากเกมกีฬาของสามัญชน ที่ว่านี้ไม่มี กฎ กติกา มารยาทของการเล่นที่แน่ชัด กล่าวคือแม้แต่ สนามแข่งขันและจำนวนผู้เล่นก็ไม่ได้มีการกำหนดว่า จะเป็นสถานที่ไหน และในจำนวนคนเท่าใด มากไปกว่านั้น เวลาของการแข่งขันนั้นก็เพียงแต่ ตกลงกันว่าจะ “หมดเวลา” เมื่อพระอาทิตย์ตกดิน กฎง่าย ๆ ในการชิงชัย เพื่อเอาชนะคู่ต่อสู้ในการเล่น “ฟุตบอลบ้าน” ที่ว่านี้ก็คือการที่ทีมผู้เล่นของ หมู่บ้านหนึ่งต้องพยายามล่ำเลียงลูกบอล (และเคลื่อนกลุ่มคนในทีมของตน) เข้าไปในหมู่บ้าน หรือเข้าไปให้ถึงพื้นที่ครึ่งหนึ่งของตัวเมืองของฝ่ายตรงข้าม ให้ได้ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด การเล่น “ฟุตบอลบ้าน” จึงมักเต็มไปด้วยความ รุนแรง ทั้งการบาดเจ็บ ล้มตาย และการฆ่าแบบยกครัว (ดูเพิ่มเติมใน R. Holt. *Sport and the British*. Oxford University Press. 1989.) การจัดแข่ง

¹ ประวัติศาสตร์พัฒนาการของฟุตบอลอังกฤษในที่นี้ สรุปและเรียบเรียงใหม่จาก บทนำในหนังสือของ Cornel Sandvoss. *A Game of Two Halves: Football, Television and Globalization*. London and New York. Routledge 2003.

“ฟุตบอลบ้าน” ในอังกฤษยุคกลางจึงแทบไม่ต่างไปจากงานเทศกาลคาร์นิวัลที่จะมีฝูงชนเข้าร่วมจำนวนมาก กระทั่งแยกไม่ออกว่าใครคือผู้ชมและผู้เล่น เพราะต่างฝ่ายต่างก็รวมอยู่ในเหตุการณ์การละเล่นเดียวกันนั้น การเล่น “ฟุตบอลบ้าน” แบบคาร์นิวัลด้านหนึ่งจึงสะท้อนให้เห็นว่าสามัญชนในสังคมศักดินาอังกฤษยุคนั้นยังไม่มี “พื้นที่สาธารณะ” เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ กระทั่งล่วงเข้าสู่ศตวรรษที่ 17 การแบ่งแยกเวลางานกับเวลาว่าง (หรือระหว่างการทำงานกับการพักผ่อนหย่อนใจ) เริ่มปรากฏให้เห็น ภายใต้แรงกดดันของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการเคลื่อนไหวของกลุ่ม Puritans โปรเตสแตนต์ ซึ่งเรียกร้องให้มีการหยุดงานช่วงบ่ายวันอาทิตย์ และการเปิดที่ทางให้ความบันเทิงของชนชั้นแรงงาน ซึ่งกลายเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมการใช้เวลาว่างและการเล่นกีฬา (และฟุตบอล) อย่างมีเหตุผลและยุติธรรมในเวลาต่อมา การเคลื่อนไหวของกลุ่ม Puritans สะท้อนถึง “จริยธรรมการทำงานแบบโปรเตสแตนต์” ที่ได้เริ่มแพร่กระจายและขยายตัวอย่างกว้างขวาง ในอังกฤษเวลานั้น กระทั่งกลายเป็นพลังผลักดันสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สภาวะสมัยใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและอุตสาหกรรม การผลิตแบบทุนนิยม

ปลายศตวรรษที่ 18 วัฒนธรรมความบันเทิงและกิจกรรมการใช้เวลาว่าง โดยเฉพาะในแวดวงชนชั้นสูงเริ่มก่อตัวขึ้นอย่างสำคัญ ในบริบทของการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการปิดล้อมยึดที่ดินา อันดำเนินควบคู่ไปกับกระบวนการกีดกันและความไม่พอใจที่มีต่อการรวมตัวทำกิจกรรมร่วมกันในที่สาธารณะของชนชั้นแรงงาน ภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ชนชั้นแรงงานจึงเริ่มถูกผลักดันเข้าสู่ระบบของการคิดที่เป็นเหตุผล การแปรรูปทรัพย์สินเชิงเอกชนและการเปลี่ยนแบบแผนการทำงาน (ที่มีเวลาว่างแยกจากเวลางานอย่างชัดเจนและเป็นเหตุเป็นผล) จึงเป็นเสมือนกลไกที่บ่อนทำลายธรรมเนียมของการเล่นเกมการเล่น “ฟุตบอลบ้าน” แบบคาร์นิวัล

(4) ฟุตบอลไทย

ซึ่งไม่มีกติกากฎเกณฑ์ที่แน่ชัด หรือ “ไร้เหตุผล” จนเกมพื้นบ้านจากสังคมชาวอังกฤษยุคกลางนี้กลายเป็น “สิ่งต้องห้าม” และเกือบจะสูญหายไปจากสังคม

“ฟุตบอลบ้าน” ไปด้วยกันไม่ได้กับแบบแผนของชีวิตในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้นในเวลานั้น

กระนั้นก็ตาม กลุ่มกระฎุมพีผู้เน้นอรรถประโยชน์ ซึ่งใส่ใจต่อสถานการณ์อันเลวร้ายและความเสื่อมทรามทางศีลธรรมที่จะก่อตัวขึ้นหากชนชั้นแรงงานขาดวัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจ ได้เริ่มผลักดันให้มีการพัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ของ “การพักผ่อนอย่างมีเหตุผล” ขึ้น สอดคล้องไปกับหลักการทั่วไปของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่ซึ่งเน้นความเป็นเหตุผลและระบบการผลิตเชิงอุตสาหกรรม ภายใต้บริบทดังกล่าวรูปแบบใหม่ ๆ ของการพักผ่อน หรือการใช้เวลาว่างอย่างมีเหตุผล ได้ถูกพัฒนาขึ้นและ “ฟุตบอล” ได้กลับมา “เกิดใหม่” ในสถาบันการศึกษาของรัฐ

ฟุตบอล อาจถูกนำไปเล่นเป็นกีฬาในสถานศึกษาอันเก่าแก่ของอังกฤษคือ Eton ตั้งแต่ปี ค.ศ.1519 ทว่า กว่าที่ “ฟุตบอลสมัยใหม่” จะพัฒนาขึ้นในสถาบันการศึกษา ต้องรอจนกว่า 3 ศตวรรษให้หลัง ระหว่างศตวรรษที่ 18 ถึงศตวรรษที่ 19 การเล่นฟุตบอล กลายเป็น “กีฬาสร้างวินัย” เป็นกลไกเชิงสถาบัน เป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ตัดนิสัยและกำหนดรากหลาของชนชั้นสูงที่มักแสดงพฤติกรรมนอกคอกและต่อต้าน กล่าวอีกอย่างหนึ่งในบริบทของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมทุนนิยมอุตสาหกรรม การสถาปนาและพัฒนา “ฟุตบอลสมัยใหม่” ในสถานศึกษาของอังกฤษคือภาพสะท้อนของสิ่งที่นักสังคมวิทยา Norbert Elias เรียกว่า “กระบวนการสร้างความเป็นศิวิไลซ์” (‘civilizing process’) ในแง่นี้การปรับเปลี่ยนและพัฒนากติกาและรูปแบบการเล่นจาก “ฟุตบอลบ้าน” มาเป็น “ฟุตบอลสมัยใหม่” หรือเกมของชาวเมืองผู้ศิวิไลซ์ เช่นในวิทยาลัยอีตัน จึงเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของ

การดิ้นรนของชนชั้นกรรมพีที่จะสถาปนาอำนาจนำและการสร้างตัวตนใหม่ในสังคมอุตสาหกรรมทุนนิยม (ดู ชาญ พนารัตน์ บทที่ 2 ของหนังสือเล่มนี้ด้วย)

กำเนิดของฟุตบอลสมัยใหม่ ในบริบทของการปฏิวัติอุตสาหกรรม จึงสะท้อนถึงกระบวนการที่นักสังคมวิทยาเรียกว่า การหาพันธมิตร (ประนีประนอมระหว่างชนชั้นแรงงานกับชนชั้นกรรมพี) การทำให้กลายเป็นเรื่องการค้าพาณิชย์ และการสร้างความเป็นปัจเจกชน กระบวนการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สภาวะสมัยใหม่ (ที่อย่างน้อยดำเนินมาตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 17) การปฏิวัติความคิดเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่แบบสมัยใหม่ (ที่แยกเวลางานออกจากเวลาว่างและสถานที่ทำงานกับการพักผ่อนในพื้นที่สาธารณะ) คือรากฐานของการพัฒนา “ฟุตบอลสมัยใหม่” ในสังคมทุนนิยมอังกฤษยุคต้น และการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของฟุตบอลสมัยใหม่ในเวลาต่อ จึงสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการของความพยายามของชนชั้นกรรมพีก้าวหน้า ที่จะสถาปนาค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นใหม่ภายใต้ระบบของความ เป็นเหตุผล

ฟุตบอล ได้ถือกำเนิดขึ้นใหม่ในเครือข่ายสถาบันการศึกษา ในปี ค.ศ.1842 ตัวแทนสถานศึกษา 14 แห่ง ได้ร่วมลงชิงชัยฟาดแข้งแข่งขัน ฟุตบอลระหว่างวิทยาลัยในเมือง Cambridge และบรรลู่ข้อตกลงร่วมกัน ที่จะใช้กฎกติกาการเล่นฟุตบอลที่เป็นมาตรฐานเดียวกันเป็นครั้งแรก กระทั่งราวๆ 2 ทศวรรษต่อมากฎกติกาของเกมกีฬาฟุตบอลดังกล่าวได้ถูกแก้ไข ปรับปรุงและได้มีการจัดตั้ง “สมาคมฟุตบอล” (Football Association - FA) ขึ้นเป็นครั้งแรกในอังกฤษในปี ค.ศ.1863 กฎกติกาของสมาคมฟุตบอล ได้กลายเป็น “แม่แบบ” ของเกมการแข่งขันฟุตบอลสมัยใหม่นับแต่นั้นมา

ฟุตบอล กลายมาเป็นกีฬาที่มุ่งเน้นการเล่นและแข่งขันเพื่อความบันเทิงและสร้างความศิวิลิซ์ ในบริบทของสังคมอังกฤษกับการเปลี่ยนแปลง

(6) ฟูตบอลไทย

ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่และการแปรรูปสรรพสิ่งให้กลายเป็นสินค้า และทรัพย์สินเชิงเอกชน

ทว่าสำหรับชาวนาไร่ที่ดินผู้กลายมาเป็นชนชั้นกรรมกร การทำงานที่ถูกกำกับด้วยเวลาในสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมยุคแรก กลับยิ่งกดทับ กำกับควบคุมไม่ให้พวกเขามีเวลาและโอกาสที่จะพักผ่อนหย่อนใจ รวบรวมกลางศตวรรษที่ 19 เมื่อการปฏิบัติการผลิตเชิงอุตสาหกรรมในอังกฤษ ได้พัฒนาก้าวหน้ามากขึ้นจนเกิดความหลากหลายซับซ้อนและความจำเป็น ต้องใช้แรงงานที่มีทักษะและระบบงานที่ไม่สามารถทดแทนกันได้ - ภายใต้งบเร่งนี้เอง ที่ชนชั้นแรงงานในอังกฤษได้รณรงค์เคลื่อนไหว จนประสบความสำเร็จในการเรียกร้องให้มีการหยุดงานช่วงบ่ายวันเสาร์ การลดชั่วโมงทำงาน และการเพิ่มค่าแรง แม้ว่าเวลาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ อาจน้อยลง เมื่อเทียบกับเวลาว่างในสังคมชนวนายุคกลาง ในยุคสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมนี้เองที่ “เวลางานกับเวลาว่าง” ได้ถูกขีดเส้นแบ่งออกอย่างชัดเจน

ขณะที่ วัฒนธรรมและการใช้ “เวลาว่าง” เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าไปก่อนหน้านี้แล้วในแวดวงของชนชั้นกลาง และชนชั้นสูง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าชมสวน สโมสรโรตารี หรือการเล่นกีฬา สำหรับชนชั้นแรงงาน ตลอดศตวรรษแห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรม (คือระหว่างศตวรรษที่ 18-19) ที่พวกเขาต้องถูกขูดรีดเอารัดเอาเปรียบและกำกับควบคุม และถูกผลักดันให้ปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมการใช้เวลาว่างและการพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบใหม่ ในที่สุดพวกเขาก็ค้นพบ “เวลาว่าง” ที่สอดคล้องไปกับแบบแผนการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ในสังคมอุตสาหกรรม

ปลายศตวรรษที่ 19 ขณะที่การเล่นกีฬา (เช่น การขี่แข่งม้า หรือ แม้แต่ฟุตบอล) ยังคงเป็นกิจกรรมสร้างความศิวิไลซ์ที่จำกัดในแวดวงของคนชั้นสูง “ฟุตบอลสมัยใหม่” ซึ่งเริ่มถูกทำให้กลายมาเป็นสินค้าหรือเป็น

“กีฬาแห่งการจ้องมอง” (spectator sport) ได้กลายเป็นทางเลือกใหม่ของความบันเทิงยามว่างในช่วงปลายวันเสาร์ของชนชั้นแรงงาน (และในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์สำหรับมนุษย์เงินเดือนในสังคมสมัยใหม่ในเวลาต่อมา) ภายใต้เงื่อนไขของชีวิตและงานที่ถูกทำให้กลายเป็นเรื่องของเหตุผลมากขึ้น การแบ่งแยกระหว่างผู้เล่นกับผู้ชม ยิ่งถูกตอกย้ำผลิตซ้ำมากขึ้นด้วยกระบวนการเหล่านี้เองที่ทำให้ฟุตบอลสมัยใหม่ เคลื่อนย้ายออกจากการเป็น “กีฬาสร้างวินัย” ไปสู่การกลายเป็นสินค้า และ “กีฬาแห่งการจ้องมอง” ในบริบทของวัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ (ดูเพิ่มเติมใน A. Guttman. *Sports Spectators*. Columbia University Press. 1986).

Aston Villa หนึ่งในสโมสรฟุตบอลอาชีพอันเก่าแก่ของอังกฤษ เป็นสโมสรแรก ๆ ที่เริ่มเก็บค่าบัตรผ่านประตูเข้าสู่สนามแข่งขันในปี ค.ศ.1874 ประมาณกันว่า มีฝูงชนจำนวนรวมราว ๆ 20,000 คนที่ซื้อบัตรเข้าไปชมเกมการแข่งขันในสนาม กระทั่ง 2 ทศวรรษต่อมาจำนวนผู้ชมแฟนบอลได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็น 2 เท่า การเติบโตของฟุตบอลสมัยใหม่ในฐานะกีฬาเพื่อความบันเทิงของผู้ชมในสนาม (ที่มีการเก็บค่าบัตรผ่านประตู) พัฒนาเติบโตขึ้นในอังกฤษ ควบคู่ไปกับการกลายเป็นเมือง (urbanization) การวางผังเมืองและการขยายตัวของย่านที่อยู่อาศัยแถบชานเมือง (suburban) ซึ่งยังผลให้มีความต้องการใช้เทคโนโลยีภายในบ้านและการพัฒนาพื้นที่ตลาดหรือย่านจับจ่ายใช้สอย และที่สำคัญ การปฏิวัติระบบการคมนาคมขนส่งคือการเดินรถไฟทั่วประเทศ ที่ทำให้การเดินทางของผู้ชมแฟนบอลจำนวนนับหมื่นที่อาศัยอยู่ต่างถิ่นต่างที่เพื่อเข้าชมเกมการแข่งขันในสนามเดียวกันในช่วงปลายวันเสาร์ (หรือเวลาหลังเลิกงาน) เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ ภายใต้เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงในสังคมอุตสาหกรรมอังกฤษและการกลายเป็นเมืองดังกล่าว สนามฟุตบอลของทีมสโมสรต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว การเก็บค่าบัตร

ผ่านประตู ทำให้จำเป็นต้องมีการสร้างรั้วกันแฟนบอลที่ไม่ยอมซื้อตั๋ว ขณะเดียวกันก็ต้องยกระดับสนามฟุตบอลให้สะดวกสบายขึ้นตามลำดับ เพื่อรองรับผู้ชมลูกค้า ที่ต่อมากจะกลายเป็น “แฟนบอล” ผู้รักดีต่อทีมสโมสร

ระบบการขนส่งสาธารณะและการพัฒนาสนามแข่งขันภายใต้ การทำให้มีมาตรฐานเดียวกันและการบริหารงานแบบองค์กรสมัยใหม่ จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยยกระดับ “ฟุตบอลสมัยใหม่” ให้กลายเป็น วัฒนธรรมความบันเทิงในสังคมทุนนิยม สนามฟุตบอลและทีมสโมสรต่าง ๆ ถูกก่อตั้งขึ้นในเมืองใหญ่หรือย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว

ตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 จนถึงกลางศตวรรษที่ 20 การขยายตัวของทุนนิยมเสรีและระบบเศรษฐกิจโลกผ่านการแผ่ขยายอำนาจของ อาณานิคมยุโรป โดยเฉพาะบทบาทของจักรวรรดินิยมอังกฤษในฐานะ เมืองแม่ของการปฏิบัติอุตสาหกรรม จึงยิ่งช่วยสนับสนุนฟุตบอลสมัยใหม่ ให้กลายเป็นกีฬาอดนินิยมที่แพร่กระจายออกไปในยุโรปและทวีปต่างๆ ทั่วโลก อย่างรวดเร็ว โดยกลุ่มพ่อค้าเจ้าของโรงงาน เจ้าหน้าที่อาณานิคม นักเดินทาง หรือแม้แต่แรงงานผู้อพยพ (จากอังกฤษ) ฟุตบอลสมัยใหม่ ดำเนินรอยตาม ระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม ที่แพร่กระจายออกจากเกาะอังกฤษ ไปยังเวลส์ และยุโรป อเมริกาใต้ แอฟริกา และเอเชีย การแพร่กระจายของฟุตบอล สมัยใหม่จากเมืองแม่ไปยังกลุ่มประเทศต่างๆ ในเครือจักรภพและอาณานิคม อังกฤษ จึงสะท้อนถึงความสัมพันธ์และพัฒนาการที่เติบโตควบคู่กันมา ระหว่างกีฬาฟุตบอลกับสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ กระทั่งฟุตบอล กลายมาเป็นเกมกีฬาระดับโลกในปัจจุบัน

การกลับมา “เกิดใหม่” ของฟุตบอล ที่แต่เดิมเคยเป็นเกมเถื่อนหยาบเหวี่ยง ของชาวนา ที่เรียกกันว่า “ฟุตบอลบ้าน” กระทั่งกลายเป็นกีฬาสมัยใหม่ เพื่อสร้างความศิวิไลซ์และเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของมวลชน ในนัยหนึ่ง จึงสะท้อนถึงการปฏิบัติอย่างถึงรากถึงโคนของระบบการทำงานและการ

ใช้เวลาว่างในโลกสมัยใหม่ จาก “ฟุตบอลบ้าน” ของชาวนามาสู่การเป็น เกมกีฬาสมัยใหม่ของชาวเมืองที่ต้องมีการจัดองค์กร (ผ่านการก่อตั้งสมาคม และทีมสโมสร) และเน้นความเป็นเหตุผล ดังสะท้อนผ่านกฎกติกา การเล่น ฟุตบอลสมัยใหม่ ภายใต้ธรรมนูญข้อกำหนดของสมาคมฟุตบอลอังกฤษ (ซึ่งปัจจุบันแพร่กระจายกลายเป็นกฎกติกาที่ถือเป็นมาตรฐานทั่วโลก) ที่ว่า ต้องเป็น “การเล่นอย่างสุภาพบุรุษ ยุติธรรม และเคารพคำตัดสินของ กรรมการ” (fair play and respect to authority) ฟุตบอลสมัยใหม่ คือ สิ่งที่ถูกพัฒนาขึ้นมาจากกระบวนการของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ความเป็นเหตุ เป็นผลในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ การกลายเป็นสถาบัน และการเกิดขึ้น ของการบริหารงานแบบองค์กรที่ต้องมีมาตรฐานและเน้นการสร้าง ความชำนาญเฉพาะด้าน สถิติการจดบันทึก รวมจนไปถึงความต้องการที่จะสร้าง สำนักประวัติศาสตร์ (ผ่านการจารึกจดจำและการสร้างตำนาน “เรื่องเล่า” เช่น นักเตะวีรบุรุษ บุคคลสำคัญและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของสโมสร)

กล่าวอย่างถึงที่สุด ฟุตบอลสมัยใหม่ คือสถาบันวัฒนธรรมที่มีรากเหง้า ถือกำเนิดขึ้นมาจากกระบวนการผลิตเชิงอุตสาหกรรม การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ สภาะสมัยใหม่ และการจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงองค์กร อันตั้งอยู่บน พื้นฐานของสิ่งที่ Max Weber เรียกว่า “Formal Rationality” ซึ่งเป็นรากฐาน ของการก่อตัวของรัฐสมัยใหม่ ไม่มากนักน้อย พัฒนาการของฟุตบอลสมัยใหม่ ในสังคมหนึ่งๆ จึงอาจ “อ่าน” ได้ว่าคือสิ่งสะท้อนให้เราเห็นถึงพัฒนาการ ของ “ความเป็นประชาธิปไตย” ในสังคมรัฐประชาชาตินั้นๆ นั่นเอง

เรื่องของฟุตบอลสมัยใหม่ ยังไม่จบแค่นั้น ล่วงเข้าสู่ต้นศตวรรษที่ 20 วัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจในสังคมเมืองใหญ่ เริ่มจำต้องแข่งขันกับ รูปแบบใหม่ๆ ที่แตกต่างหลากหลายของวัฒนธรรมการบริโภคซึ่งก่อตัว พัฒนาขึ้นควบคู่ไปกับการขยายตัวของเศรษฐกิจเสรีนิยมและระบบตลาดโลก โดยเฉพาะการปฏิวัติทางด้านเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม ความก้าวหน้า และการแพร่กระจายของระบบการสื่อสารสมัยใหม่ ได้กลายเป็น “ตัวช่วย”

และสถาปนากีฬาสมัยใหม่ เช่น ฟุตบอล ให้กลายเป็นกีฬาของคนทั้งชาติ และความเป็นชาตินิยมของกีฬาในระดับนานาชาติขึ้นมา ด้วยการทำให้ เกมกีฬา การแข่งขัน เป็นเรื่องที่สามารถจะสื่อสารและแพร่กระจายให้ผู้คน ได้ติดตามรับรู้กันได้อย่างรวดเร็วพร้อมๆ กัน แม้ว่าจะอยู่ต่างถิ่นต่างสถานที่ห่างไกลกัน

ในอังกฤษต้นศตวรรษที่ 20 รายการวิทยุถือเป็นสื่อกลางและกลไก สำคัญของการสถาปนาให้การแข่งขันฟุตบอลกลายเป็นเกมระดับชาติ เมื่อทีมสโมสรฟุตบอล Preston North End ได้แชมป์ FA Cup หรือ “ฟุตบอล ระดับชาติชิงถ้วยสมาคมฟุตบอลอังกฤษ” ในปี ค.ศ.1938 ว่ากันว่าในครั้งนั้น กลุ่มผู้ฟังทางบ้านจำนวนไม่น้อยบนเกาะอังกฤษ สามารถที่จะติดตาม เกมการแข่งขันไปพร้อมๆ กันเป็นครั้งแรกผ่านเครื่องรับวิทยุที่มีอยู่ตาม บ้านเรือน ร้านค้า ผับบาร์

สื่อสมัยใหม่นี้เองที่ถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยผลักดันการแพร่กระจาย ให้ฟุตบอลสมัยใหม่ขยายวงกว้างออกไปในทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงสังคม โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อโทรทัศน์ได้ถือ “กำเนิด” ขึ้นมา

ปัจจุบัน การแพร่กระจายของเครื่องรับโทรทัศน์ ที่น่าจะมีอยู่โดยทั่ว แทบทุกที่ แม้จะไม่ครบทุกหลังคาเรือน (ในกรณีของประเทศไทยประมาณ ได้ว่ามีอยู่ราวๆ 22 ล้านครัวเรือน-ตามจำนวนคู่มือแลกกกล่องทีวีดิจิตอล ที่ กสทช. ยืนยันว่าจะดำเนินการแจกจ่ายให้กับทุกๆ ครัวเรือนในปี พ.ศ.2557 นี้ เพื่อจะได้ไม่เสียสิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงการสื่อสารสาธารณะ ทางสื่อโทรทัศน์ที่กำลังปฏิบัติเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ) ได้ทำให้การ ติดตามการแข่งขันฟุตบอลปลายวันเสาร์ของเหล่าคนงานชาวอังกฤษ (และ พนักงาน ลูกจ้างเอกชน คนชั้นกลางเกือบทั่วโลก) กลายมาเป็นเกมกีฬา ที่พวกเขา (หรือผู้ชมทางบ้าน) สามารถติดตามไปพร้อมๆ กันกับกลุ่มแฟน บอลในสนามแข่งขัน การถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันทำให้ ฟุตบอล กลายเป็น

เรื่องราวที่สามารถรับชมติดตามตามที่ต่าง ๆ ได้ทั่วประเทศและทั่วโลก เมื่อฟุตบอลดิวิชั่น 1 ในอังกฤษ ถูกยกระดับปรับเปลี่ยนการลงทุนมาเป็น English Barclays Premiere League ในปี ค.ศ.1992 และการจัดการแข่งขันฟุตบอลโลกรอบสุดท้าย FIFA World Cup ที่สหรัฐอเมริกาเป็นเจ้าภาพ ในปี ค.ศ.1994 ประสบความสำเร็จอย่างล้นหลาม

โทรทัศน์ คือกลไกการสื่อสารสมัยใหม่ที่เชื่อมต่อระหว่างเวลากับความห่างไกลให้ไปด้วยกันได้ และโทรทัศน์ยังได้รื้อถอนความเป็นถิ่นฐานปลดปล่อยวัฒนธรรมการบริโภคออกจากบริบทประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นได้อย่างพิสดาร ฟุตบอลบนจอโทรทัศน์จึงทั้งสองสะท้อนและสนับสนุนกฎเกณฑ์และหลักการอันถือเป็นโครงสร้างรากฐานของระบบอุตสาหกรรมและความเป็นเหตุผล หากฟุตบอลคือกระจกส่องสะท้อนพัฒนาการของระบบแรงงานและการทำงานในระบบการผลิตเชิงอุตสาหกรรม และการเกิดขึ้นของชีวิตแบบเมืองในสังคมสมัยใหม่ โทรทัศน์ก็คือสถาบันวัฒนธรรมใหม่ที่สนับสนุนพลังขับเคลื่อนของการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างจากระบบอุตสาหกรรมที่เน้นการผลิต มาสู่ระบบทุนนิยมที่เน้นการบริโภค (ดูเพิ่มเติมใน วสันต์ ปัญญาแก้ว, *ชีวิตข้างถนน*, เชียงใหม่, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.) ปัจจุบันฟุตบอลสมัยใหม่ได้กลายมาเป็นเกมกีฬาและอุตสาหกรรมวัฒนธรรมระดับโลก ทุกๆ 4 ปี ที่จะมีการจัดการแข่งขันฟุตบอลโลกรอบสุดท้าย FIFA World Cup ประมาณการกันว่า จะมีจำนวนผู้คนที่มีส่วนร่วมโดยตรงอย่างน้อย 250 ล้านคน และอีกราวๆ 1.4 พันล้านคนที่สนใจติดตามเกมการแข่งขันระดับโลกที่ว่่านี้ ในปี ค.ศ.1998 เมื่อครั้งที่ฝรั่งเศสเป็นประเทศเจ้าภาพจัดการแข่งขันฟุตบอลโลกรอบสุดท้าย FIFA ได้เซ็นสัญญาควบคุมลิขสิทธิ์สินค้าการจัดการต่างๆ รวมเป็นมูลค่ากว่า 4 พันล้านปอนด์ (หรือประมาณ 2.4 ล้านล้านบาท) ถึงต้นศตวรรษที่ 21 ประมาณกันว่า รายได้ต่างๆ จากการจัดการแข่งขันฟุตบอลโลกทั้งหมด น่าจะมีมูลค่ารวมราวๆ 250,000 ล้านปอนด์ (หรือประมาณ 150 ล้านล้านบาท)

ซึ่งอาจเทียบเท่ากับรายได้ประชาชาติของเนเธอร์แลนด์ ฟุตบอล กีฬาสมัยใหม่ที่ถือกำเนิดขึ้นในอังกฤษและเติบโตพัฒนาควบคู่ไปกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการเปลี่ยนผ่านสังคมเข้าสู่สภาวะสมัยใหม่ในยุโรป ปัจจุบันได้กลายมาเป็นอุตสาหกรรมกีฬาและปรากฏการณ์สังคมที่ช่วยส่องสะท้อนให้เราได้ติดตามกระบวนการโลกาภิวัตน์อย่างสลับซับซ้อนยิ่ง (ดูเพิ่มเติมใน Richard Giulianotti and Roland Robertson. "The globalization of football: a study in the glocalization of the 'serious life'." *The British Journal of Sociology*. 2004. Volume 55 Issue 4.) กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ฟุตบอล คือปรากฏการณ์วัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การศึกษายิ่งในทางสังคมวิทยา

บทความทั้งหมดที่รวบรวมอยู่ในหนังสือ "ฟุตบอลไทย ประวัติศาสตร์อำนาจ การเมือง และความเป็นชาย" เล่มนี้ คืองานเขียนของผู้เขียนแต่ละคนที่สนใจติดตาม "ฟุตบอล" ในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์วัฒนธรรมในสังคมไทยที่ทำทลายการศึกษาทางสังคมศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง บทความทั้งหมดของผู้เขียน (ยกเว้น ชาญ พนารัตน์-โนบัทที่ 2) คือ สายชล ปัญญชิต (บทที่ 1 และบทที่ 3) ณัฐกร วิทิตานนท์ (บทที่ 4) อาจินต์ ทองอยู่คง (บทที่ 5) และวสันต์ ปัญญาแก้ว ซึ่งมี พงศกร สงวนศักดิ์ และจุติพร ทรัพย์ปัญญาญาณ เป็นผู้ช่วย (ในบทที่ 6) ได้นำเสนอไปในงานประชุมเสวนาเรื่อง "พนันบอล อำนาจ อุตสาหกรรมกีฬา และความเป็นชาย" ซึ่งจัดขึ้นที่ห้องประชุมใหญ่ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2556 ที่ผ่านมา แม้ความสนใจของผู้เขียนแต่ละคนในหนังสือเล่มนี้จะมีจุดร่วมกันอยู่ที่เรื่องของ "ฟุตบอลไทย" หรือฟุตบอลสมัยใหม่ในสังคมไทย ทว่างานเขียนแต่ละเรื่องก็มุ่งเน้นศึกษาทำความเข้าใจฟุตบอลในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา กีฬา เศรษฐศาสตร์การเมืองของฟุตบอล ความรุนแรงและวัฒนธรรมแฟนบอล รวมจนถึง การพนันและความเป็นชาย เนื้อหาของงานเขียนและแง่มุมที่แตกต่างเหล่านี้คงไม่ใช่ "เรื่องใหม่" ที่เพิ่งจะมีการศึกษา

หรือเขียนขึ้นในพุทธศักราชนี้ ทว่าเมื่อนำมารวมอยู่ในที่เดียวกันก็ทำให้หนังสือเล่มนี้ น่าจะกลายเป็นงานเขียนบุกเบิก (ที่แม้อาจยังไม่ครอบคลุมทุกมิติ) ทางด้าน “ฟุตบอลศึกษา” เล่มแรกๆ เกี่ยวกับ “ฟุตบอลไทย” ในแง่ที่เป็นปรากฏการณ์วัฒนธรรมซึ่งกำลังเป็นที่สนใจยิ่งในสังคมและน่าจะเป็นประเด็นปัญหาที่ทำทลายอย่างยิ่งยวดในแวดวงสังคมศาสตร์ไทย

พวกเราขอขอบคุณ ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้สนับสนุนการตีพิมพ์และเผยแพร่งานเขียนในหนังสือเล่มนี้ออกสู่สายตาของผู้อ่านในวงกว้าง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะช่วยริเริ่มถากถางหนทางและเป็นก้าวอย่างสำคัญของ “ฟุตบอลศึกษา” ในสังคมไทย

สารบัญ

กีฬาในสังคมสมัยใหม่... 1
สายชล ปัญญชิต

ฟุตบอล ร่างกาย ความศิวิไลซ์
และการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5... 25
ชาญ พนารัตน์

ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก... 83
สายชล ปัญญชิต

การเมืองกับฟุตบอลไทย... 103
ณัฐกรณ์ วิทิตานนท์

แฟนบอล แอลกอฮอล์ และความรุนแรงในฟุตบอลไทย... 153
อาจินต์ ทองอยู่คง

พนันบอล อำนาจ และความเป็นชาย... 211
วสันต์ ปัญญาแก้ว

เกี่ยวกับผู้เขียน... 242

กีฬาในสังคมสมัยใหม่

สายชล ปัญญชิต

1. สังคมวิทยากีฬา

การศึกษาสังคมวิทยา กีฬาช่วงบุกเบิกนักสังคมวิทยาพยายามทำความเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคม วัฒนธรรม และการเมืองของกีฬาคำถามแรกๆ ที่นักสังคมวิทยาพยายามจะค้นหาคำตอบให้ได้ ก็คือกีฬาเดินทางออกจากการใช้เฉพาะพลกำลังสู่ความมีระเบียบวินัยได้อย่างไร? และภายหลังเมื่อสังคมมีความสนใจผูกโยงประเด็นกีฬาเข้ากับสถานะทางสังคมอื่น เช่น ในมิติทางเศรษฐศาสตร์ การเมือง วิทยาศาสตร์การกีฬา หรือการบริหารธุรกิจแล้วนั้น จึงเกิดการศึกษาคำตอบในประเด็นเชิงสหวิทยาการเพิ่มมากขึ้น ในบทความของ Allen Guttman ที่ชื่อว่า พัฒนาการสู่ความเป็นกีฬาสสมัยใหม่ (The development of modern sports)¹ ซึ่งเป็นงานชิ้นสำคัญที่สรุปให้เห็นการศึกษาพัฒนาการของกีฬามาสู่ความเป็นสมัยใหม่ ได้แบ่งยุคของกีฬาในเบื้องต้นออกเป็น 3 ช่วงเวลา กล่าวคือ

ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการของกีฬา (Renaissance sports) อันเป็นช่วงเวลาที่ Guttman เชื่อว่ากีฬาได้เปลี่ยนผ่านจากความรุนแรงสู่การใช้สมรรถนะของร่างกาย (From force to finesse) ในยุคนี้เป็นช่วงเวลาของการก่อตั้งองค์การทางการกีฬาขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐหรือกษัตริย์แห่งอาณาจักรยุโรปหลังยุคกลาง Guttman ใช้ตัวอย่างของการแข่งขัน

ฟุตบอลในอิตาลี ซึ่งเริ่มมีการแข่งขันเพราะการเฉลิมฉลองในเทศกาลของเชื้อพระวงศ์ผู้ครองอิตาลีขณะนั้น โดยมีการพัฒนาให้กีฬาฟุตบอลเป็นการแข่งขันของสุภาพบุรุษ มีการสร้างสนามและพื้นที่สำหรับผู้เข้าชมการแข่งขันที่สำคัญคือมีการวางกรอบกติกาของการแข่งขันไม่ให้ใช้กำลังเข้าตัดสินเพียงอย่างเดียวเช่นในอดีต² ท้ายที่สุด Guttman ได้เสนอให้เห็นว่าพัฒนาการที่สำคัญยิ่งของกีฬาในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการคือการเริ่มต้นของการเก็บสถิติ เริ่มให้ความสำคัญกับการบันทึกข้อมูลและเน้นการใช้สมรรถนะทางร่างกายภายใต้กฎกติกาของการแข่งขัน เพื่อพยายามลดความรุนแรงจากการแข่งขันกีฬาในยุคโบราณที่มักให้ความสำคัญกับกีฬาประเภทที่สร้างรอยบาดแผลในร่างกายเป็นหลัก

ยุคแห่งศตวรรษที่ 18-19 (The eighteenth and nineteenth centuries) Guttman เสนอว่าการแข่งขันกีฬาในยุคนี้ได้รับอิทธิพลของความเจริญทางวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก จะเห็นได้ว่าการกำเนิดและได้รับความนิยมของกีฬาที่ต้องอาศัยเครื่องมือทางเทคโนโลยีเข้ามาช่วยตัดสินหาผู้ชนะและเก็บสถิติ รวมถึงตรวจสอบผลการแข่งขัน การแข่งขันขี่ม้า ชกมวย คริกเก็ต เป็นกีฬาของตะวันตกที่ได้รับความนิยมและแพร่หลายไปอย่างรวดเร็วเนื่องจากมีความเป็นสากลทางการกีฬาคือมีความเป็นเหตุเป็นผลในการตัดสินหาผู้ชนะ นอกจากนี้การคำนวณทางวิทยาศาสตร์ยังช่วยแสดงให้เห็นถึงสถิติของกีฬาที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานกีฬาหลายประการ อาทิ การสร้างชุดตัวเลขสำหรับผู้ตัดสินการแข่งขันกีฬา การช่วยคำนวณเวลาสำหรับผู้ฝึกสอนและนักกีฬา หรือแม้แต่สำหรับผู้เข้าชมการแข่งขันก็ด้วยเช่นกัน ส่งผลให้ในมุมมองของผู้ชมการแข่งขันกีฬานั้น การแข่งขันต่างๆ มีความทันสมัยและเป็นธรรมมากขึ้น

ยุคแห่งศตวรรษที่ 20 (The twentieth century) กรอบคิดที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อกีฬาในยุคศตวรรษที่ 20 คือการเข้ามามีบทบาทของเทคโนโลยีการแข่งขันกีฬาเต็มไปด้วยเครื่องมือและวิทยาการที่เข้าเก็บสถิติด้วยความ

ละเอียด ทุกความเคลื่อนไหวทั้งภายในและภายนอกสนามแข่งขันถูกบันทึกเพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อวงการกีฬา³ นอกจากนี้นวัตกรรมทางเทคโนโลยียังมีส่วนช่วยให้เกิดกีฬาขึ้นอีกหลายประเภท การแข่งขันจักรยานสมัยใหม่ประเภทต่าง ๆ พัฒนาการออกแบบอุปกรณ์การแข่งขันมาจากมอเตอร์ไซด์และเครื่องบิน การแข่งขันกีฬาสมัยใหม่มีการพัฒนาอุปกรณ์กีฬาสำหรับนักกรีฑาที่ช่วยยกระดับสมรรถนะการซ้อมและการลงสนามจริงให้สูงขึ้น ในส่วนขององค์กรกีฬานานาชาติได้ถือกำเนิดขึ้นจำนวนมาก ทั้งนี้จำนวนหนึ่งได้สามารถขยายบทบาทเข้ามาควบคุม ดูแล และวางกรอบการแข่งขันให้การจัดการแข่งขันมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่องค์กรเหล่านี้มักมีผู้นำเป็นชาวฝรั่งเศสและชาวอังกฤษ อันเป็นผลตกค้างมาจากอิทธิพลของทั้งสองชาติในยุคของการล่าอาณานิคม ประเด็นที่สำคัญและไม่สามารถละเลยได้ของการศึกษาวงการกีฬาในยุคศตวรรษที่ 20 ถูกเสนอจาก Josept Maguire (1991) ที่ให้พิจารณาอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ต่อการขยายความนิยมในการแข่งขันกีฬา กล่าวได้ว่ามีความเชื่อมโยงและสลับซับซ้อนอย่างมโหฬารในกิจการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการขายลิขสิทธิ์การถ่ายทอดสดกีฬา ความเติบโตของกีฬาระบบลีกอาชีพทั้งในอเมริกันเกมส์ (NFL NBA NCAA) หรือแม้แต่การแข่งขันฟุตบอลอาชีพในทวีปยุโรปได้สร้างเส้นทางธุรกิจประเภทนี้ให้เติบโต ตลอดจนขยายสาขาแยกเป็นรูปแบบที่สนับสนุนองค์กรทางธุรกิจออกไปอีกมากมาย เช่น การขายอุปกรณ์กีฬา การใช้นักกีฬาเป็นตัวแทนโฆษณาสินค้า การสร้างคู่สนับสนุนทางกีฬาระหว่างองค์กรกีฬากับองค์กรธุรกิจสาขาอื่น เป็นต้น⁴

ขณะที่การถกเถียงถึงพัฒนาการของวงการกีฬาในมิติของความเชื่อมโยงกับองค์กรกีฬานั้น ควรเริ่มต้นให้ความสนใจกับองค์กรที่เรียกว่า คณะกรรมการโอลิมปิกสากล หรือ IOC (The International Olympic Committee) ในหนังสือ The Olympics the basic ของ Andy Miah and Beatriz Garzia (2012) แสดงให้เห็นว่าในยุคสมัยของโอลิมปิกโบราณนั้น การแข่งขันกีฬา

ถูกทำให้เชื่อว่าเป็นกิจกรรมแห่งความศักดิ์สิทธิ์เสมือนเป็นลานประลองกำลังของเหล่าทวยเทพบนโอลิมปัสตามปกรณัมในเทพนิยายกรีก จนกระทั่งการกำเนิดของคณะกรรมการโอลิมปิกสากลในปี ค.ศ.1894 จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของการแข่งขันโอลิมปิกสมัยใหม่ซึ่งมีวัตถุประสงค์อย่างแน่วแน่ในการเชื่อมโยงการจัดการแข่งขันกีฬาระหว่างชนชาติเจ้าภาพกับประชากรโลก ดังนั้นหลายครั้งการเลือกเจ้าภาพจัดการแข่งขันโอลิมปิก จึงเป็นความพยายามของคณะกรรมการโอลิมปิกสากลที่จะสร้างให้เกิดสันติภาพและความเข้าใจระหว่างกันในความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมของประชาคมโลก อย่างไรก็ตามหลายครั้งที่กีฬาโอลิมปิกถูกบันทึกทางประวัติศาสตร์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของรอยร้าวทางการเมืองระหว่างประเทศ ในการแข่งขันโอลิมปิกฤดูร้อนปี ค.ศ.1964 ที่โตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ทั้งอินโดนีเซียและเกาหลีเหนือประกาศไม่ร่วมการแข่งขัน ค.ศ.1980 ที่มอสโก ประเทศสหภาพโซเวียตในขณะนั้น และ ค.ศ.1984 ที่ลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นช่วงเวลาของการต่อสู้ในสงครามเย็น แต่ละฟากฝั่งของลัทธิการเมืองต่างปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการแข่งขันโอลิมปิกที่จัดขึ้นในอีกฝั่งหนึ่งของประเทศที่ต่างอุดมการณ์กับประเทศตนเอง⁵

การปรับตัวอย่างสำคัญของการจัดการแข่งขันกีฬาที่ได้ชื่อว่าเป็นกีฬาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งมวลมนุษยชาติอย่างโอลิมปิกเอง เกิดขึ้นจริงภายหลังความล้มเหลวทางด้านรายได้และจุดคุ้มทุนในปี ค.ศ.2004 ที่ประเทศกรีซ เป็นเจ้าภาพ คณะกรรมการโอลิมปิกสากลได้สร้างตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจมากขึ้น โดยกำหนดให้สิ่งก่อสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจภายหลังการจัดโอลิมปิก (The area of Olympics economics legacies) ต้องนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ในภายหลัง ซึ่งอาจเป็นไปเชิงการท่องเที่ยวหรือการให้สัมปทานเช่าเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจตามรูปแบบอื่น⁶ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ชาติเจ้าภาพจัดการแข่งขันต้อง

สูญเสียงบประมาณประเทศไปอย่างสูญเปล่า ซึ่งในท้ายที่สุดก็จะส่งผลให้ไม่สามารถกระจายการจัดการแข่งขันไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วใหม่ ๆ ได้

นอกเหนือไปจากข้อเสนอเชิงองค์กรที่เข้ามามีส่วนช่วยผลักดันการให้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการบริหารเชิงสหวิทยาการ ที่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการขยายความนิยมทางการตลาดของวงการกีฬานั้น งานทางวัฒนธรรมศึกษาเองก็สนใจวิวัฒนาการทางการกีฬาเช่นกัน งานของ Alan Klein นักมานุษยวิทยาที่ให้ความสนใจการศึกษาเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ได้เสนองานที่ชื่อว่า *The Anthropology of sport: escaping the past and building future* (2002) โดยเขาชี้ว่าความนิยมของกีฬาคือผลของวัฒนธรรมและโลกทัศน์ทางสังคมของผู้คนในแต่ละพื้นที่และยุคสมัย เขาได้ใช้งานชาติพันธุ์วรรณาคลาสสิกของ Clifford Geertz⁷ เพื่อบรรยายถึงการให้คุณค่าและความซับซ้อนของการตีความความเป็นชายในเกาะบาฮิผ่านการละเล่นการตีไก่ชนของผู้ชายบาฮิ นอกจากนี้ในงานการศึกษาความไร้พรมแดนกับชาตินิยมทางกีฬาของ Klein เอง เขาได้เปิดเผยให้เห็นการข้ามผ่านโลกทัศน์ของพรมแดนรัฐชาติ เมื่อผู้คนที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในต่างแดนเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีแนวโน้มว่ากลุ่มคนที่อพยพทั้งในระยะสั้นหรือย้ายถิ่นถาวร เมื่อมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทีมกีฬาของพื้นที่ที่อพยพมาอาศัยหรือทำงานแล้วนั้น จะสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตลอดจนมีสำนึกถึงความเป็นชาตินิยมต่อแผ่นดินแม่ลดน้อยลง เนื่องจากได้ยอมรับเอาวัฒนธรรมหรือการกลายเป็นคนถิ่นใหม่ผ่านการเป็นแฟนกีฬาของท้องถิ่นนั้น⁸

ประเด็นของการเดินทางจากความรุนแรงในกีฬาโบราณสู่การเป็นกีฬาสสมัยใหม่ ถูกถ่ายทอดให้ชัดเจนมากขึ้นผ่านกีฬาชกมวย ซึ่งเป็นกีฬาที่มีจุดเริ่มต้นจากการใช้มนุษย์เป็นเครื่องบำบัดความสุขให้กับชนชั้นสูงในสังคม ในลักษณะของการนำทาสมาต่อสู้กันเองบ้างหรือต่อสู้กับสัตว์ดุร้ายบ้าง อย่างไรก็ตามวิถีวิวัฒนาการของสถาบันทางสังคมที่มีหน้าที่ควบคุมกฎหมายและ

การใช้ความรุนแรงถือเป็นจุดเริ่มต้นของการปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของการเล่นกีฬาชกมวยโดยตรง กล่าวสำหรับในประเทศไทยอังกฤษการแข่งขันชกมวยต้องปรับตัวเองโดยหันมาสนใจกับการสร้างกติกาควบคุมความรุนแรงและเปลี่ยนสถานที่ฝึกซ้อม ตลอดจนจัดการแข่งขันมายังสถานที่เฉพาะเช่นในสนามของสโมสรกีฬาแห่งชาติ ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1891 เป็นต้นมา⁹ การแบ่งประเภทรุ่นตามน้ำหนักตัวของนักกีฬาเป็นอีกหนึ่งการปรับตัวเพื่อความเสมอภาคและยุติธรรมสำหรับนักกีฬาชกมวยและอีกหลายประเภทกีฬาในภายหลัง ซึ่งสามารถช่วยลดความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นจากการลงทำการแข่งขันและที่สำคัญที่สุดคือสามารถปรับทัศนคติของผู้ชมให้มองการแข่งขันกีฬาชกมวยว่าเป็นกีฬาของอารยชนมากขึ้น¹⁰ ท้ายที่สุดคือการตอกย้ำให้เห็นว่าการเกิดขึ้นขององค์กรกีฬาระหว่างประเทศ ซึ่งในกรณีของมวยสากลสมัครเล่นคือไอแบ้า (International Amateur Boxing Association) และระบบเทคโนโลยีเพื่อช่วยการตัดสินการแข่งขันให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น ได้แก่การที่ผู้ตัดสินให้คะแนนการแข่งขันมวยสากลสมัครเล่นในปัจจุบันจะใช้เครื่องกดให้คะแนนจำนวนหมัดที่เข้าเป้าคู่ต่อสู้ และต้องมีกรรมการเกินกึ่งหนึ่งของผู้ตัดสินที่นั่งอยู่รอบสนามการแข่งขันถึงจะนับคะแนนให้กับฝ่ายที่ทำคะแนนได้¹¹ ช่วยให้การแข่งขันกีฬามวยสากลมีความเป็นสมัยใหม่มากขึ้น

ภาพที่ 1 สถานการณ์ความรุนแรงที่สนามเฮย์เซล ประเทศเบลเยียม

สำหรับช่วงประวัติศาสตร์ที่ยังไม่มีรัฐชาติเกิดขึ้นนั้น กีฬาไม่ได้เป็นเครื่องหมายของความยุติธรรมเท่ากับเกียรติยศศักดิ์ศรีที่ได้รับจากการเป็นผู้ชนะ ช่วงเวลาที่ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปยังไม่ได้สถาปนาขอบเขตดินแดนของรัฐชาติ การชกมวยหรือฟุตบอลเป็นหนึ่งในเครื่องมือการฝึกวินัยให้ชายฉกรรจ์ที่เป็นทหารก่อนออกรบ¹² ขณะที่การศึกษาทางสังคมวิทยาที่มีบทบาทต่อการศึกษาและแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการจากความรุนแรงสู่ความเป็นกีฬาในสังคมสมัยใหม่นั้น Eric Dunning นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษถือเป็นหนึ่งในผู้มีบทบาทสำคัญต่อการอธิบายปรากฏการณ์การปรับตัวสู่การเป็นการแข่งขันของอารยชน โดยเขาเน้นการศึกษาในสังคมของสหราชอาณาจักรและยุโรป โดยในงานที่ชื่อว่า “Sociological Reflections on Sport, Violence and Civilization” (2002) เขาได้ชี้ให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วผู้ชมก็เป็นหนึ่งในผู้สร้างและกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงในการแข่งขันกีฬา การเชียร์และตะโกนให้ร้องของผู้ชมในสนามประลองกำลังในกีฬาประเภทต่อสู้ ตลอดจนถึงบรรดาแฟนบอลอันธพาล (Hooligans) ที่มีก๊มด้อมแอลกอฮอล์และมีเรื่องชกต่อยทั้งก่อนและหลังการแข่งขัน ต่างมีส่วนช่วยเสริมให้บรรยากาศของการแข่งขันกีฬามีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งในงานชิ้นดังกล่าว Dunning ได้ชี้ให้ผู้อ่านตระหนักว่า รัฐบาลอังกฤษได้ตระหนักถึงปัญหากลุ่มแฟนบอลที่ชอบใช้ความรุนแรงเป็นอย่างยิ่ง ดำรงได้ออกกฎหมายควบคุมผู้เข้าชมว่าต้องเป็นผู้ได้รับการยืนยันว่าไม่เคยมีประวัติการใช้ความรุนแรงระหว่างการแข่งขันฟุตบอลมาก่อน อย่างไรก็ตามแฟนบอลกลุ่มนี้กลับมิได้ลดลงเพราะพวกเขาสามารถรวมกลุ่มผู้ที่นิยมวัฒนธรรมการเชียร์ที่รุนแรงและดื่มก่อนการแข่งขันฟุตบอลจะเริ่มขึ้นเองได้

กรณีของฟุตบอลถือเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการปรับตัวเข้าสู่การก้าวเป็นกีฬาสมัยใหม่ผ่านการใช้ระเบียบขององค์กรที่ทำการควบคุมการแข่งขัน แม้ว่าองค์กรทางสังคมของรัฐจะพยายามควบคุมไม่ให้เกิดความรุนแรงกับทุกฝ่ายที่มีส่วนต่อการแข่งขัน แต่หลายครั้งพบว่ามีความ

ยากลำบากที่จะหยุดอารมณ์ความรู้สึกคลั่งไคล้ที่มีต่อกีฬาอันเป็นที่รักได้ การประสบความสำเร็จในการจัดการปัญหาความรุนแรงในวงการฟุตบอล ทั้งการทะเลาะวิวาทของแฟนฟุตบอล การเหยียดผิว การทุจริตผลการแข่งขัน มักสำเร็จลงด้วยบทควบคุมและลงโทษจากองค์กรกีฬาที่ทำหน้าที่ควบคุมการแข่งขัน สหพันธ์ฟุตบอลยุโรป (UEFA) ดำเนินการลงโทษสโมสรฟุตบอลจากประเทศอังกฤษไม่ให้เข้าร่วมการแข่งขัน¹³ อันเป็นบทลงโทษที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างสนามแข่งขันให้มีความปลอดภัย และเป็นมาตรการที่ส่งผลให้วงการฟุตบอลอังกฤษซบเซาลงอย่างหนัก ขณะเดียวกันก็เกิดแรงตอบรับเป็นวงกว้างในวงการฟุตบอลยุโรปโดยเฉพาะในกลุ่มแฟนบอลที่ให้ความร่วมมือในการลดการทะเลาะวิวาทมากยิ่งขึ้น

2. กีฬากับทุนนิยม: การบริโภค สื่อสมัยใหม่ และการกลายเป็นสินค้า

นิตยสาร Time ฉบับวันที่ 30 กรกฎาคม ค.ศ.2012 ถึง 6 สิงหาคม ค.ศ.2012 ได้อุทิศการนำเสนอข้อมูลหลักให้กับการแข่งขันโอลิมปิกเกมส์ ที่สหราชอาณาจักร ส่วนหนึ่งของข้อมูลที่น่าสนใจนั้นคือ ข้อมูลนักกีฬาที่น่าจับตาในการแข่งขัน คำถามสำคัญที่ตามมาก็คือ การนำเสนอว่านักกีฬาคอนไหน่าสนใจนั้น สื่อสารมวลชนใช้อะไรเป็นเครื่องชี้วัด? และความสำคัญของนักกีฬาต่าง ๆ มีส่วนต่อการสร้างผลประโยชน์กับวงการกีฬาอย่างไร? นอกจากนี้แล้วคำถามที่สังคมวิทยากีฬาสงสัยอย่างมากต่อนักกีฬาเซเลบก็คือ วิธีคิดแบบสังคมสมัยใหม่ที่สื่อและทุนนิยมมีส่วนกำกับวัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้น มีอิทธิพลต่อการสร้างปรากฏการณ์เซเลบนักกีฬาอย่างไร?

งานศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การกีฬาชิ้นหนึ่ง ได้อธิบายให้เห็นว่าหากย้อนกลับไปในก่อน ค.ศ.1900 วงการธุรกิจไม่มีความเกี่ยวข้องกับวงการกีฬามากนัก แม้แต่ในวงการฟุตบอลอังกฤษซึ่งปัจจุบันมีค่าลิขสิทธิ์และ

เกี่ยวข้องกับธุรกิจเกือบทุกส่วนของการจัดการสโมสรฟุตบอลทั้งในและนอกสนามแข่งขัน ในอดีตสโมสรฟุตบอลในอังกฤษจะจำกัดรายได้จากการปันผลกำไรให้กับผู้ถือหุ้น อีกทั้งผู้ดำรงตำแหน่งบริหารจะไม่ได้รับส่วนแบ่งจากผลกำไรส่งผลให้แรงจูงใจที่จะต่อยอดรายได้จากธุรกิจจึงอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกาก็เป็นไปในลักษณะเช่นเดียวกัน รายได้และผลกำไรจากสโมสรกีฬาในสหรัฐอเมริกายุคนั้นก็จะเกิดขึ้นจากการชนะเลิศการแข่งขัน มากกว่ารายได้จากผู้ชมหรือการสนับสนุนจากภาคธุรกิจ¹⁴

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เฉพาะวงการกีฬาในสหรัฐอเมริกาเกิดขึ้นใน ค.ศ.1939 เมื่อการลงทุนซื้อสปอร์ตไลท์โฆษณาของบริษัท Gillette ในช่วงการแข่งขันชิงชนะเลิศเบสบอลลีกสามารถเพิ่มยอดขายได้ 350 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติวงการธุรกิจกีฬาให้เติบโตขึ้น เจ้าของสโมสรกีฬาและนักกีฬาต่างหันมาให้ความสนใจกับการเกาะฐานผู้ชมทางสื่อโทรทัศน์และวิทยุมากกว่าเฉพาะผู้ชมท้องถิ่นในสนามแข่งขันเท่านั้น¹⁵ ท่ามกลางการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องของวงการธุรกิจกีฬาในช่วงปลายของศตวรรษที่ 20 ส่งผลให้อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับกีฬาก็ดขยายตัวมากขึ้นตามไปด้วย รายงานการศึกษาทางด้านเศรษฐกิจของสหภาพยุโรปที่ชื่อว่า “European marketing data and statistics” แสดงให้เห็นว่าการบริโภคสินค้าและอุปกรณ์กีฬามีมูลค่ามากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี ค.ศ.2001 โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสหราชอาณาจักรถือเป็นกลุ่มประเทศที่มีตัวเลขการใช้รายสินค้าประเภทนี้มากที่สุด โดยที่อุปกรณ์และเครื่องนุ่งห่มเกี่ยวกับกีฬามีส่วนแบ่งทั้งสิ้นร้อยละ 40 จากการบริโภคสินค้ากีฬานี้ในภาครวม สำหรับความนิยมของการใช้สินค้ากีฬานั้นประเทศชั้นนำของสหภาพยุโรปได้แก่อังกฤษ อิตาลี เยอรมัน ฝรั่งเศส และสเปน เป็นชาติที่บริโภคสินค้าประเภทดังกล่าวถึงร้อยละ 35¹⁶ แต่ยังเป็นรองสหรัฐอเมริกาประเทศเดียว เป็นเจ้าของส่วนแบ่งการตลาดในมูลค่าการซื้อขายอุปกรณ์

กีฬาทั้งหมดถึงร้อยละ 42 เฉพาะในสหรัฐอเมริกา มีการประมาณการว่ามีมูลค่าเป็นตัวเลขอยู่ที่ 194 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา¹⁷ ขณะที่ตัวเลขในปัจจุบันที่สุดของระบบอุตสาหกรรมกีฬาในสหรัฐอเมริกาพบว่ามูลค่าทางการตลาดทั้งหมดของอุตสาหกรรมดังกล่าวสูงถึง 470 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา โดยแยกเฉพาะเป็นค่าการโฆษณาทางการตลาดที่ 31.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา¹⁸

ภาพที่ 2 โฆษณาของบริษัท Gillette

หากเราข้ามฝั่งทวีปมาสนใจอุตสาหกรรมกีฬาฟุตบอลในยุโรปบ้าง จะพบว่า การเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญมีจุดเริ่มต้นมาจากสมาคมฟุตบอลของประเทศอังกฤษที่สร้างความท้าทายต่อวงจรธุรกิจและวัฒนธรรมการชมฟุตบอลของคนท้องถิ่น จากเดิมที่มีธรรมเนียมของช่วงเวลาการแข่งขันฟุตบอลและรูปแบบการตัดสินผลการแข่งขันฟุตบอลรายการถ้วยภายในประเทศที่ใช้เวลายาวนาน ก็ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการตอบสนองต่อทุนนิยมในรูปแบบการถ่ายทอดสดได้มากขึ้น ลักษณะการปรับตัวของธรรมเนียมบางประการในวงการฟุตบอลอังกฤษ ส่งผลให้เกิดการปฏิวัติครั้งสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างการแข่งขันฟุตบอลในยุโรปกับระบบ

ทุนนิยมผ่านกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่เรียกได้ว่าเป็นลักษณะสื่อสารมวลชนกึ่งวาทน์ (Mediatization)¹⁹ การเจริญเติบโตของวงการฟุตบอลอังกฤษได้กระตุ้นให้สโมสรต่าง ๆ ทั่วยุโรปปรับตัวทางธุรกิจให้สามารถครองความยิ่งใหญ่ในวงการฟุตบอลได้ ซึ่งแน่นอนว่าปัจจัยเรื่องทุนทางเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งและส่วนสำคัญของการสร้างความสำเร็จบนพื้นสนามหญ้า การพุ่งขึ้นสู่ความเป็นยอดทีมจะตามมาด้วยรายได้จากลิขสิทธิ์การถ่ายทอดสด การแข่งขันที่มากขึ้นตามจำนวนนัดการถ่ายทอดสด รายได้จากการขายบัตรผ่านประตู ของที่ระลึก และการขยายตลาดสู่เอเชีย ซึ่งมีจำนวนประชากรที่คลั่งไคล้ฟุตบอลเป็นจำนวนมาก

กรณีของการต่อสู้ทั้งในและนอกสนามของคู่แข่งแห่งเมืองแมนเชสเตอร์ ประเทศอังกฤษ เป็นจุดเริ่มต้นที่สะท้อนถึงความล้มเหลวและความสำเร็จของการปรับตัวตามทุนนิยมที่บุกรุกเข้ามาวงการฟุตบอลได้เป็นอย่างดี แมนเชสเตอร์ ซิตี้ เริ่มต้นทำการตลาดกับทัวร์ที่ใช้ชื่อ “The Manchester city experience” โดยเน้นย้ำให้เห็นถึงคุณค่าท้องถิ่นแบบคนแมนเชสเตอร์ (Mancunian way) ขณะที่อีกฟากฝั่งของเมืองก็มีทัวร์ชมสนามฟุตบอลและพิพิธภัณฑ์บอกเล่าเหตุการณ์สำคัญตลอดจนถ้วยรางวัลของสโมสรที่ชื่อว่า “Old Trafford experience” การดำเนินธุรกิจส่วนนี้ได้มีส่วนสำคัญที่แผ่ขยายความนิยมทางการตลาดของสโมสรแมนเชสเตอร์ ยูไนเต็ด การสามารถดึงพันธมิตรทางธุรกิจให้มาร่วมลงทุน ตั้งแต่การถ่ายภาพ การทำบัตรเครดิต การประกันภัย หรือแม้แต่การเลือกซอส ไวน์ เบียร์ น้ำอัดลม แชมเปญที่จะใช้สำหรับบริการผู้เข้าชมทัวร์หรือการแข่งขันฟุตบอลล้วนเกี่ยวข้องกับวิสัยทัศน์ทางธุรกิจทั้งสิ้น การประสบความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือกับธุรกิจข้ามชาติ ส่งผลให้สโมสรแมนเชสเตอร์ ยูไนเต็ด ขยายตลาดแฟนบอลและธุรกิจออกไปทั่วโลก สำหรับทวีปเอเชียแล้ว พวกเขามีร้านขายของที่ระลึกอย่างเป็นทางการของสโมสรอยู่ครอบคลุม ทั้งโตเกียว กรุงเทพมหานคร สิงคโปร์ กัวลาลัมเปอร์ และอีกหลายประเทศที่จะสามารถสร้างมูลค่า

ทางการตลาด และเพิ่มรายได้ให้กับสโมสรได้²⁰ Pierre Bourdieu นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสมองวิวัฒนาการการเติบโตและการแผ่ขยายความนิยมของกีฬาสู่การเป็นอุตสาหกรรม ว่าสื่อโทรทัศน์คือปัจจัยและเงื่อนไขสำคัญของการประสบความสำเร็จดังกล่าว เพราะการทำงานของ การถ่ายทอดสดการแข่งขันฟุตบอล เหมือนกับม้าไม้แห่งทรอยที่เจ้าของบ้าน นั้นแหละที่เป็นผู้เปิดรับมันเข้าสู่พื้นที่ของตนเอง ซึ่งเป็นตรรกะสำคัญ ที่ช่วยให้กีฬาสามารถเจริญเติบโตในเศรษฐกิจทุนนิยมได้เป็นอย่างดี²¹

การแตกแขนงของสื่อประเภทโทรทัศน์ที่เพิ่มช่องสัญญาณ ทั้งในรูปแบบโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิกดิจิทัลทีวี รวมทั้งการเกิดขึ้นของทีวีผ่านดาวเทียม ส่งผลให้เกิดเครือข่ายและจำนวนช่องสัญญาณด้านกีฬา เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น การร่วมมือของสถานีโทรทัศน์ช่องสกาย สปอร์ต กับสมาคมฟุตบอลอังกฤษที่สามารถกระตุ้นการขายลิขสิทธิ์ การถ่ายทอดสดฟุตบอลพรีเมียร์ลีกของประเทศอังกฤษให้แพร่หลายไปได้ อย่างรวดเร็วทั่วโลก²² ท้ายที่สุด กีฬากลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมวลชนที่ง่ายต่อการเข้าถึง สามารถสนองตอบความชื่นชอบของผู้คนสมัยใหม่ที่มีความหลากหลายทางอัตลักษณ์ ซึ่งนับวันสื่อสารมวลชนทุกแขนง ก็ได้พัฒนาการผลิตสินค้า เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และเทคโนโลยีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของผู้คนที่สนใจกีฬา จะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของโทรทัศน์กีฬา ช่องสัญญาณกีฬา หรือแม้แต่ Application ทาง Smart phone ที่ให้ข้อมูลและรายงานผลการแข่งขันกีฬา ตลอดจนการแข่งขันเพื่อชิงความได้เปรียบในการเป็นเจ้าลิขสิทธิ์การแข่งขันกีฬา ในรายการสำคัญๆ เพื่อให้สามารถขยายต่อยอดธุรกิจให้ดึงดูดการบริโภคจากผู้คนในสังคมให้ได้มากที่สุด

การแผ่ขยายความนิยมของการจัดการแข่งขันกีฬาได้สร้างให้กีฬา กลายเป็นพื้นที่ของการบริโภค ทั้งในและนอกสนามแข่งขัน ไม่ว่าจะสิ่งละอันพันละน้อยอย่างเรื่องการขายเครื่องดื่ม อาหารการกิน ไปถึงการขายสินค้า

ที่ระลึกหรือการลงทุน เพื่อการพัฒนากระบวนการแข่งขันกีฬาเองก็ตาม²³ ความรู้สึกใดๆ จะถูกบันดาลให้เกิดขึ้นกับแฟนกีฬาพันธุ์แท้ ถ้าเขาเหล่านั้นได้สวมเสื้อผ้าหรืออุปกรณ์การเชียร์ที่เป็นสินค้าถูกต้องตามลิขสิทธิ์ของสโมสร จะให้ดีกว่านั้นการชมการแข่งขันกีฬาต้องดื่มน้ำอัดลมเย็นๆ หอตั้งที่มีนักกีฬาเป็นผู้นำการโฆษณา หรือมีสินค้าที่มีสโลแกนติดปากเกี่ยวกับความเป็นผู้ชมกีฬาอย่างแท้จริง เมื่อใช้สินค้าประเภทดังกล่าว²⁴ รูปแบบการใช้สื่อที่ประสบความสำเร็จในเชิงของกลยุทธ์ทางการตลาด ส่งผลอย่างสำคัญประการหนึ่งคือการสร้างความร่วมมือในลักษณะพันธมิตรระหว่างสมาคมกีฬาตั้งแต่ระดับนานาชาติ จนถึงสโมสรกีฬา กับองค์กรทางธุรกิจยักษ์ใหญ่ประเภทต่างๆ ซึ่งถือเป็นการตลาดแบบวิน-วิน ที่อาศัยภาพลักษณ์และความนิยมขององค์กรกีฬาไปเป็นส่วนช่วยพัฒนารายได้และช่องทางการประชาสัมพันธ์สินค้าให้กับผู้ชมกีฬา การส่งเสริมศักยภาพการพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าไปได้อย่างมั่นคงบนช่องทางสื่อสารมวลชนของธุรกิจกีฬาและอุตสาหกรรมกีฬา ส่งผลให้บทบาทของการต่อสู้แย่งชิงเพื่อเป็นสื่อกระแสหลักในทางกีฬาก็เข้มข้นตามไปด้วย การเกิดขึ้นของหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดจนสื่อโซเชียลมีเดียสมัยใหม่ที่สามารถตอบสนองต่อผู้ชมกีฬา เป็นเครื่องยืนยันถึงอิทธิพลของสื่อต่อการขยายและความสำเร็จอย่างต่อเนื่องในด้านการขยายความหลากหลายของกิจกรรม การเพิ่มรายได้ และการเพิ่มจำนวนผู้ชมของวงการกีฬาได้เป็นอย่างดี

3. นักกีฬา: สินค้า หรือ วัสดุขุด?

บนเส้นทางความสำเร็จของการกีฬาในมิติของการขยายฐานผู้ชมและรายได้ สิ่งหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญมาทุกยุคทุกสมัยคือนักกีฬาที่เป็นฮีโร่ งานที่ชื่อว่า “The character of sport and the sport of character” ได้ชี้ให้เห็นว่ากีฬาในปัจจุบันมีลักษณะของการพัฒนาไปตามแต่ละสภาพ

สังคม หรืออีกนัยหนึ่งคือองค์รกีฬาสังคมต่างๆ ถูกสร้างโดยบรรทัดฐาน การให้คุณค่าตลอดจนคุณภาพของการจัดการการกีฬาในสังคมนั้นๆ และการที่กีฬาเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ของสังคมได้ทำให้กีฬาที่มีบทบาทย้อนกลับ มากำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคม ในหลายกรณีนักกีฬาเป็นแม่แบบของ การพัฒนาเยาวชน บุคลิกภาพที่พึงประสงค์ของสังคม หรือแม้กระทั่งกลายเป็น ผู้นำทางบทบาทที่สังคมนั้นๆ คาดหวังให้ประชากรในสังคมควรจะเป็น²⁵

งานของ Keith D. Perry ที่ชื่อว่า “Search for the hero: an investigation into the sports heroes of British sports fans” พยายาม อธิบายมุมมองการเกิดขึ้นของ “hero” “celebrity” และ “superstar” ขึ้นใน วงการกีฬา โดยในช่วงต้นของงานเขียนชิ้นนี้ ได้ชี้ให้เห็นถึงการอธิบาย ความหมายของความแตกต่างในศัพท์แต่ละคำว่าเป็นวิวัฒนาการตาม ยุคสมัย โดยเขาได้กล่าวถึงสั้นๆ ว่า ฮีโร่ในความหมายของการเป็นคนต้นแบบ หรือเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น เป็นศัพท์ที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยกรีกตาม เทพนิยายตะวันตก อย่างไรก็ตามเมื่อสังคมมีความทันสมัยมากขึ้นคำศัพท์ เหล่านี้ก็ถูกพัฒนาสู่การเป็นซูเปอร์สตาร์ จนถึงกรณีที่คนเด่นคนดัง ในสังคมจะถูกเรียกว่าเซเลบเช่นในปัจจุบัน²⁶ ความชัดเจนของการสร้างฮีโร่ ในวงการกีฬาผูกอยู่กับประเด็นทางการเมืองในช่วงที่โลกยังมีการต่อสู้ ทางอุดมการณ์และการต่อสู้ทางอาวุธเฟื่องผ่านพ้นไป ครั้งแรกที่นักกีฬา สมัยใหม่ถูกมองว่าเป็นฮีโร่ของชาติคือชัยชนะในฟุตบอลโลกนัดชิงชนะเลิศ ของทีมชาติอังกฤษที่มีต่อทีมชาติเยอรมันตะวันตกในปี ค.ศ.1966 ที่สนาม เวมบลีย์ ประเทศอังกฤษ นับแต่นั้นนักกีฬาที่สามารถสร้างความภูมิใจได้ เช่นทหารหรือนักการเมืองที่ต่อสู้เพื่อชาติจึงถูกเรียกได้ว่าฮีโร่เช่นกัน แต่ภายหลังที่การต่อสู้ทางอุดมการณ์ทางการเมืองลดน้อยลง และความ ร้อนแรงของการต่อสู้ทางเศรษฐกิจขยายบทบาทมากขึ้น การมีชื่อเสียงของ นักกีฬาผูกติดอยู่กับภาพลักษณ์ในสื่อสารมวลชน ดังนั้นคำว่าเซเลบที่ถูก สร้างขึ้นเพื่อผู้คนในแวดวงบันเทิงจึงถูกนำมาใช้กับนักกีฬาที่เด่นดัง และ

เป็นที่จับจ้องของสื่อสารมวลชนไปด้วย²⁷ หลายครั้งที่นักกีฬาเองสามารถสร้างรายได้อย่างมหาศาลจากการเป็นผู้มีชื่อเสียงในแวดวงสื่อสารมวลชน ยิ่งถ้าหากเป็นนักกีฬาที่มีความสามารถในประเภทกีฬาที่ตนเองลงทำการแข่งขันได้อย่างโดดเด่นแล้ว การที่เป็นเซเลบทั้งในและนอกสนามยิ่งเป็นส่วนช่วยส่งเสริมการสร้างรายได้มากยิ่งขึ้น

สำหรับการกลายเป็นฮีโร่ของนักกีฬาในสังคมนั้น มีมูลเหตุที่เรียกได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นอยู่สองลักษณะ ประการที่หนึ่งคือ ความสามารถในการกีฬามีความโดดเด่นจนเป็นที่ยอมรับของสังคม หรือในกรณีที่สองคือ เป็นนักกีฬาที่มีคุณธรรม น่ายกย่อง จนได้รับการยอมรับจากคนในสังคม ในบางกรณีนักกีฬาที่มีความสามารถมาก จนมีภาพลักษณ์เป็นฮีโร่ของสังคมก็อาจถูกตั้งคำถามจากพฤติกรรมบางประการที่ไม่สอดคล้องกับคุณธรรมอันดีที่สังคมนั้นสร้างขึ้น อย่างไรก็ตามการถูกสร้างให้เป็นฮีโร่ได้ทั้งสองมิติดังที่ได้กล่าวมา ถือเป็นคุณลักษณะพิเศษของผู้มีความสามารถทางกีฬาเท่านั้น เพราะการเป็นนักกีฬาที่สมบูรณ์แบบคงไม่สามารถเป็นผู้มีศีลธรรมและประพฤติตนดีได้เพียงอย่างเดียว²⁸ แต่หากจะมองด้วยมิติทางจิตวิทยาสังคมแล้ว การสร้างฮีโร่ขึ้นมาในสังคมเป็นการตอบสนองความต้องการของคนในสังคมถึงความต้องการอยากจะเป็นอย่างที่มีมนุษย์ต้นแบบเหล่านั้นถูกยกย่องให้เป็น²⁹

ภาพที่ 3 ไทเกอร์ วู้ดส์ นักกีฬาที่มีรายได้มากที่สุดในโลกประจำปี ค.ศ.2013³⁰

วิธีคิดเรื่องชาตินิยมยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่สร้างการกลายเป็นฮีโร่ให้กับนักกีฬา ในประเทศอังกฤษ กีฬาที่จะสามารถสร้างให้นักกีฬาเป็นฮีโร่ได้ ต้องเป็นกีฬาที่มีลักษณะเป็นกีฬาประจำชาติ หรือกีฬาที่คนอังกฤษมีความภูมิใจในฐานะเป็นประเทศต้นกำเนิดของกีฬาดังกล่าว ขณะที่ในสหรัฐอเมริกา นักกีฬาถือเป็นกลุ่มคนที่มักได้รับการยกย่องว่าเป็นฮีโร่มากเป็นลำดับที่สอง หากพิจารณาตามสาขาอาชีพ อย่างไรก็ตามจากการศึกษานักกีฬาในภาคพื้นทวีปยุโรปพบว่า ปัจจัยแวดล้อมที่สร้างการกลายเป็นฮีโร่ของนักกีฬาในช่วงเวลาของการศึกษา คือ ค.ศ.1995 ถึง ค.ศ.2000 กลายเป็นผลงานและความสามารถในสนามแข่งขันเป็นหลัก หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าประเด็นชาตินิยมได้ถูกลดทอนอำนาจลง เมื่อกีฬาในระดับสโมสรมีอิทธิพลเพิ่มมากขึ้น³¹ การที่กีฬาระดับสโมสรมีความหลากหลายทางชาติและการข้ามเส้นพรมแดนของการกีดกันทางแรงงานได้มากขึ้น ด้วยข้อตกลงทางเศรษฐกิจและความร่วมมือระดับนานาชาติ ยิ่งส่งผลให้ผลงานในสนามเข้ามาแทนที่ความภาคภูมิใจเชิงเดี่ยวแบบชาตินิยมมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

การศึกษาความนิยมของนักกีฬาแบบเชิงปริมาณ ในวงการกีฬาอาชีพในเยอรมันพบว่านักกีฬาที่เป็นฮีโร่ท้องถิ่นกับซูเปอร์สตาร์ระดับนานาชาติได้รับความนิยมจากผู้ชมแตกต่างกัน นัยทางสังคมและวัฒนธรรมของการศึกษาค้นคว้าได้สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างคุณค่าต่อฮีโร่ทั้งนักกีฬาทั้งสองประเภท กล่าวคือ ในการแข่งขันระดับสโมสรนั้น นักกีฬาที่เป็นฮีโร่ของท้องถิ่นซึ่งอาจเป็นเพราะเป็นคนเยอรมัน หรือเป็นนักกีฬาที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในเมืองประจำสโมสรกีฬาจะได้รับความนิยมสูงมากเฉพาะที่ลงทำการแข่งขันในสนามเหย้าของตนเองเท่านั้น ขณะที่นักกีฬาซูเปอร์สตาร์ระดับนานาชาติจะมีค่าเฉลี่ยของความนิยมที่คงที่มากกว่า ไม่ว่าจะลงทำการแข่งขันให้กับสโมสรในสถานที่ที่แตกต่างกัน³² หากพิจารณาข้อมูลจากการศึกษาเฉพาะนักกีฬาฮีโร่ระดับท้องถิ่นจะพบว่า การที่นักกีฬาจะได้รับความนิยมนั้นจะต้องสามารถแสดงซึ่งอัตลักษณ์หรือวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นได้ ดังนั้น

มุมมองทางกีฬาของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ จึงถือว่ามีนัยสำคัญต่อการสร้างอิทธิพลประจำถิ่นมากกว่าจะสนใจถึงมุมมองของความเป็นชาติ³³ กรณีที่ยกตัวอย่างได้อย่างชัดเจนคือ สโมสรฟุตบอลบาร์เซโลนา ประเทศสเปน นักฟุตบอลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในแคว้นคาตาลันหลายคน อาทิ ซาบี เอร์นันเดซ (Xavi Hernandez) คาร์เลส ปุยอล (Carles Puyol) เซส ฟาเบรกาส (Cesc Fabregas) จะได้รับความนิยมอย่างสูงในฐานะนักฟุตบอลที่มีชื่อเสียงของคนในท้องถิ่น และก็มักได้รับความนิยมสูงขึ้นทวีคูณเมื่อเขาเหล่านั้นแสดงความภักดีต่อสโมสรถิ่นเกิด กรณีของบาร์เซโลน่านั้น นักฟุตบอลหลายคนได้ออกมาสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อสนับสนุนบทบาทของแคว้นคาตาลันต่อสิทธิเสรีภาพทางการเมือง ยิ่งทำให้ความรู้สึกถึงความเป็นหนึ่งเดียวของนักกีฬาท้องถิ่นกับแฟนกีฬามีความเหนียวแน่นมากยิ่งขึ้น³⁴

บทสรุปของความเจริญอย่างรวดเร็วในวงการฟุตบอลยุโรปถือเป็นต้นแบบของการพัฒนาองค์กรกีฬาประเภทอื่นให้รุดหน้ามากขึ้นได้เป็นอย่างดี ในบทความของ Antonio Missiroli นักวิชาการด้านยุโรปศึกษา ได้เขียนบทความที่ชื่อว่า “European football cultures and their integration: the ‘short’ twentieth century” เขาได้สรุปให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้กีฬาและนักกีฬาฟุตบอลเป็นที่นิยมทั้งในสื่อสารมวลชนและสังคมทั่วไปว่า การจัดการองค์กรที่มีพันธมิตรหลักทั้งองค์กรกีฬานานาชาติและองค์กรธุรกิจได้สร้างให้แฟนกีฬารู้สึกถึงการเข้าถึงสโมสรกีฬาและนักกีฬาที่ตนเองชื่นชอบได้อย่างสะดวก ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันหรือศรัทธาจึงสามารถขยายความนิยมไปได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้โลกาภิวัตน์ที่ช่วยสลายเส้นพรมแดนและสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษทั้งในมิติภาษีและความร่วมมือกันของสหภาพยุโรปก็เพิ่มความเป็นปึกแผ่นให้กับความมั่นคงในการเจริญเติบโตของสโมสรฟุตบอลได้ด้วย

กระบวนการทำงานของโลกาภิวัตน์ได้มีส่วนส่งเสริมให้กีฬาสมัยใหม่พัฒนาการจัดการองค์กร และการแข่งขันให้มีมาตรฐานรองรับกับเทคโนโลยี

ที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น เมื่อกีฬาสามารถขยายปริมาณของความนิยมผ่านสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ ก็ส่งผลให้สามารถดึงดูดองค์กรธุรกิจที่ต้องอาศัยการบริโภคของผู้คนเป็นสำคัญเข้ามาผนวกรวมความสนใจที่องค์กรกีฬาและนักกีฬาได้ ดังนั้นนักกีฬาในสังคมสมัยใหม่จึงสามารถอาศัยกลไกดังกล่าวสร้างชื่อเสียงนอกสนามได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การถูกจับจ้องจากสื่อมวลชนเสมือนเป็นคนดังเช่นในวงการบันเทิงหรือชนชั้นสูงในอดีต ส่งผลให้นักกีฬาที่มีชื่อเสียงในทุกสังคมกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเซเลบ วิถีชีวิตของนักกีฬาถูกจับมาเชื่อมโยงกับโลกภายนอกสนามแข่งขันมากขึ้น หลายครั้งทั้งระดับโลกและสังคมไทยเองก็ตาม นักกีฬามักได้รับความสนใจเรื่องชีวิตนอกสนามมากขึ้นเป็นพิเศษ ทั้งชีวิตรัก/ครอบครัว เรื่องอื้อฉาว การทำงานเพื่อสังคม เมื่อเขาเหล่านั้นมีชื่อเสียงขึ้นมาจากการแข่งขันกีฬา นโยบายการขยับปริมาณขององค์กรกีฬาออกนอกสนามแข่งขันมากขึ้น ทั้งในมิติวัฒนธรรม มิติเศรษฐกิจ หรือมิติทางสังคมเองก็ตาม ได้ส่งผลให้นักกีฬาเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนในสังคมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทางตรงแบบการสนใจการแข่งขันกีฬา ชื่นชอบนักกีฬา และทางอ้อมแบบการเล่นกีฬาเพื่อรักษาสุขภาพ หรือการที่กีฬาไปผนวกอยู่ในภาพยนตร์ ดนตรี จนปัจจุบันสามารถกล่าวได้ว่ากีฬากลายเป็นอุตสาหกรรมที่สนับสนุนระบบตลาดทุนนิยมให้เจริญเติบโตมากยิ่งขึ้น

เชิงอรรถท้ายบท

- ¹ Allen Guttman. 2000. "The development of modern sports" In Jay Coakley and Eric Dunning, *Handbook of Sports Studies*. Pp. 248-259. London and Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- ² ดูเพิ่มเติม William Heywood. 1904. *Palio and Ponte*. London: Methuen. P 170.
- ³ งานที่สนใจและอธิบายให้เห็นภาพปรากฏการณ์ดังกล่าว โปรดดู Donald Katz. 1995. "Welcome to the electronic arena" In *Sports Illustrated*, 83(1): 58-77. ตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจในขณะนั้นคือ ศูนย์วิจัยของบริษัทยักษ์ใหญ่ทางคอมพิวเตอร์อย่าง Microsoft ได้พัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ที่สามารถเก็บสถิติการแข่งขันกีฬาเบสบอลได้ 300 หัวข้อในหนึ่งการแข่งขัน และภายหลังก็นำมาสู่เทคโนโลยีการถ่ายทอดสดการแข่งขันฟุตบอลโลกที่สหรัฐอเมริกาเป็นเจ้าภาพเมื่อ ค.ศ.1994 ที่สามารถปฏิวัติระบบการถ่ายทอดสดฟุตบอลโลก โดยมีรูปแบบการถ่ายทอดสดที่เข้มข้นมากที่สุดตั้งแต่เท่าที่เคยจัดการแข่งขันมาก่อนหน้านี้ ซึ่งส่งผลให้ภายหลังวงการกีฬาให้ความสำคัญกับการเทคโนโลยีการถ่ายทอดสดการแข่งขันมากขึ้นตามไปด้วย
- ⁴ Josept Maguire. 1991. "The media-sport production complex", *European Journal of Communication*, 6: 315-336.
- ⁵ Kanin D.B. 1980. "The Olympic boycott on diploma context", *Journal of Sports and Social Issue* 4(1): 1-24.
- ⁶ ดูเพิ่มเติมที่ Mike Weed. 2008. *Olympic Tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- ⁷ Geertz C. 1972. "Notes on Balinese cockfighting" In *Interpretation of culture*. New York: basic Book. Pp. 413-416.
- ⁸ Alan Klein. 2002. The Anthropology of sport: escaping the past and building future. In Josept Maguire and Kevin Young (ed.), *Theory, Sport and Society*. JAI: London. Pp. 137-142.
- ⁹ Patrick Murphy and Ken Sheard. 2006. "Boxing blind: unplanned planned processes in the development of modern boxing" In *Sport in Society*, 9:4. Pp. 545-546.

- ¹⁰ Ken Sheard. 1997. "Aspect of the boxing in the western 'civilization process'" In *International Review for the Sociology of Sport*. 32, no. 1. Pp. 41-42.
- ¹¹ Patrick Murphy and Ken Sheard. 2006. "Boxing blind: unplanned planned processes in the development of modern boxing" In *Sport in Society*, 9:4. Pp. 550-553.
- ¹² Fimley and Picket H.W. 1976. *The Olympic Games*. London.
- ¹³ กรณีดังกล่าวถูกเรียกขานว่าหายนะที่สนามเฮย์เซล ประเทศเบลเยียม ซึ่งเป็นเหตุการณ์ระหว่างฟุตบอลนัดชิงชนะเลิศศึกชิงแชมป์สโมสรยุโรประหว่างยูเวนตุสจากประเทศอิตาลี และลิเวอร์พูลจากประเทศอังกฤษ ในวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ.1985 โดยแฟนฟุตบอลทั้งสองฝ่ายทะเลาะกันส่งผลให้อัฒจันทร์พังลงมา มีผู้เสียชีวิต 39 คน เป็นชาวอิตาลี แฟนบอลยูเวนตุส 32 คน, เบลเยียม 4 คน, ฝรั่งเศส 2 คน และไอร์แลนด์ 1 คน ภายหลังจากการสืบสวนเหตุการณ์ดังกล่าว ทีมสโมสรฟุตบอลจากประเทศอังกฤษถูกสั่งลงโทษไม่ให้เข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลชิงแชมป์สโมสรยุโรปทุกรายการรวม 5 ปี และมีสโมสรที่ได้รับผลกระทบทั้งสิ้น 15 ทีม
- ¹⁴ Tony Mason. 1988. *Sport in Britain*. London: Faber. Pp. 115.
- ¹⁵ Burstyn, V. 1999. *The rites of men: Manhood, Politics and Cultures of sport*. Toronto: Toronto University Press. Pp. 112.
- ¹⁶ Euromonitor. 2001. *European marketing data and statistics*. London: Euromonitor plc.
- ¹⁷ Schaaf, P. 2004. *Sport, Inc: 100 Years of Sports Business*. Amherst, NY: Prometheus. Pp. 325-326.
- ¹⁸ <http://www.plunkettresearch.com/sports-recreation-leisure-market-research/industry-statistics> เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2556.
- ¹⁹ Pierre Bourdieu. 1999. "The state, economics and sport" In H. Duncan and G. hare (eds.), *France and the 1998 world cup*. London: Frank Cass. Pp. 18.
- ²⁰ John Horne. 2006. *Sport in consumer culture*. China: Palgrave Macmillan. Pp. 31-33.

- ²¹ Pierre Bourdieu. 1999. "The state, economics and sport" In H. Duncan and G. Hare (eds.), *France and the 1998 world cup*. London: Frank Cass. Pp. 16.
- ²² Garry Crawford. 2004. *Consuming sport: fan, sport and culture*. London: Routledge. Pp. 130.
- ²³ Garry Crawford. 2004. *Consuming sport: fan, sport and culture*. London: Routledge. Pp. 77.
- ²⁴ Inglis, S. 2001. *Sightlines: A stadium odyssey*. London: Yellow jersey press. Pp.38.
- ²⁵ Frans Oddner. 2010. "The character of sport and the sport of character" In *Sport in society*, 13:2, 181-182.
- ²⁶ Keith D. Perry. 2009. "Search for the hero: an investigation into the sports heroes of British sports fans" In *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*. 12:2, Pp. 213.
- ²⁷ Keith D. Perry. 2009. "Search for the hero: an investigation into the sports heroes of British sports fans" In *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*. 12:2, Pp. 212-214.
- ²⁸ Reetsma, J.P. 1998. *More than champion, In The style of Muhammad Ali*. New York: Knopf. Pp. 14
- ²⁹ Crepeau, R.C. 1981. "Sport, Heroes and Myth" In *Journal of sport and social*. issue 5, no.23. Pp. 24.
- ³⁰ จากการจัดอันดับของนิตยสารฟอร์บประจำปี ค.ศ.2013 ประเมินการว่าไทเกอร์ วู้ดส์ นักกอล์ฟชาวอเมริกันมีรายได้รวมทั้งจากการแข่งขัน การเป็นตัวแทนโฆษณา และรายได้อื่นๆ รวม 78 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ดูเพิ่มเติมที่ <http://www.forbes.com/sites/kurtbadenhausen/2013/06/05/tiger-woods-is-back-on-top-of-the-worlds-highest-paid-athletes/>
- ³¹ Poli, R. 2007. "The denationalization of sport: De-ethnicization of the nation and identity deterritorialization" In *Sport in society*. 10:4.

- ³² Leif Brandes, Egon Franck and Stephan Nuesch. 2008. "Local heroes and superstars: An empirical analysis of star attraction in German soccer" In *Journal of sports economics*. Vol 9 no. 3. Pp. 282.
- ³³ N.A. Phelp. 2001. "The Southern football hero and the shaping of local and regional identity in the south of England" In *Soccer and society*, 2:3. Pp. 55.
- ³⁴ สำหรับผู้สนใจประเด็นทางการเมืองกับกีฬาในแคว้นคาตาลันเพิ่มเติม กรุณาอ่าน <http://backpagefootball.com/catalonia-mixing-football-and-politics/51153/>

เอกสารอ้างอิง

- Brandes, L. Franck, E. and Nuesch, S. 2008. "Local heroes and superstars: An empirical analysis of star attraction in German soccer" In *Journal of sports economics*. Vol 9 no. 3.
- Bourdieu, P. 1999. "The state, economics and sport" In H. Duncan and G. hare (eds.), *France and the 1998 world cup*. London: Frank Cass.
- Burstyn, V. 1999. *The rites of men: Manhood, Politics and Cultures of sport*. Toronto: Toronto University Press.
- Crepeau, R.C. 1981. "Sport, Heroes and Myth" In *Journal of sport and social*. issue 5, no. 23.
- Crawford, G. 2004. *Consuming sport: fan, sport and culture*. London: Routledge. 77:130
- Euromonitor. 2001. *European marketing data and statistics*. London: Euromonitor plc.
- Greetz C. 1972. "Notes on Balinese cockfighting" In *Interpretation of culture*. New York: basic Book. 413-416.
- Fimley and Picket H.W. 1976. *The Olympic Games*. London.
- Guttmann, A. 2000. "The development of modern sports" In Jay Coakley and Eric Dunning, *Handbook of Sports Studies*. Pp. 248-259. London and Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Heywood, W. 1904. *Palio and Ponte*. London: Methuen.
- Home, J. 2006. *Sport in consumer culture*. China: Palgrave Macmillan.

- Inglis, S. 2001. *Sightlines: A stadium odyssey*. London: Yellow jersey press.
- Katz, D. 1995. "Welcome to the electronic arena" In *Sports Illustrated*, 83(1): 58-77.
- Maguire, J. 1991. "The media-sport production complex", *European Journal of Communication*, 6: 315-336.
- Geertz, C. 1972. "Notes on Balinese cockfighting" In *Interpretation of culture*. New York: basic Book. Pp. 413-416.
- Kanin D.B. 1980. "The Olympic boycott on diploma context", *Journal of Sports and Social Issue* 4(1): 1-24.
- Keith D. Perry. 2009. "Search for the hero: an investigation into the sports heroes of British sports fans" In *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*. 12:2.
- Klein, A. 2002. The Anthropology of sport: escaping the past and building future. In Josept Maguire and Kevin Young (ed.), *Theory, Sport and Society*. JAI: London. Pp. 137-142.
- Murphy, P. and Sheard, K. 2006. "Boxing blind: unplanned planned processes in the development of modern boxing" In *Sport in Society*, 9:4. Pp. 545-546.
- N.A. Phelp. 2001. "The Southern football hero and the shaping of local and regional identity in the south of England" In *Soccer and society*, 2:3.
- Mason, T. 1988. *Sport in Britain*. London: Faber. Pp. 115.
- Oddner, F. 2010. The character of sport and the sport of character In *Sport in society*, 13:2, 181-182.
- Poli, R. 2007. "The denationalization of sport: De-ethnicization of the nation and identity deterritorialization" In *Sport in society*. 10:4.
- Reetsma, J.P. 1998. More than champion, In *The style of Muhammad Ali*. New York: Knopf.
- Schaaf, P. 2004. *Sport, Inc: 100 Years of Sports Business*. Amherst, NY: Prometheus.
- Sheard, K. 1997. "Aspect of the boxing in the western 'civilization process'" In *International Review for the Sociology of Sport*. 32, no. 1.
- Weed, M. 2008. *Olympic Tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

ระบบอ้างอิงออนไลน์

<http:// backpagefootball.com/catalonia-mixing-football-and-politics/51153> เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2556.

<http://www.plunkettresearch.com/sports-recreation-leisure-market-research/industry-statistics> เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2556.

<http://www.forbes.com/sites/kurtbadenhausen/2013/06/05/tiger-woods-is-back-on-top-of-the-worlds-highest-paid-athletes/> เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2556.

ฟุตบอล ร่างกาย ความศิวิไลซ์

และการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5*

ชาญ พนาร์ตัน

1. บทนำ

ตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2410 ชนชั้นนำกำลังหมกมุ่นกับการสถาปนาอาณาจักรชาครเหนือพรมแดนสยามที่ได้เริ่มมีการขีดขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน รัฐเน้นปลูกฝังโลกทัศน์เพื่อจัดการกับอัตลักษณ์ของประชาชนให้หันมารับใช้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แทนที่การรับใช้มูลนายของไพร่และทาส (โดยเฉพาะหลังจากการตายของผู้ที่มีอำนาจมาก อย่างสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ) การสนับสนุนให้เล่นกีฬาสมัยใหม่โดยชนชั้นนำสยามเกิดขึ้นภายใต้บริบทดังกล่าว ในบทนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาถึงการสนับสนุนการกีฬาของรัฐว่ามีเป้าหมายและขอบเขตในการจัดการกับโลกทัศน์และพฤติกรรมของผู้คนในช่วงชั้นที่ต่างกันอย่างไร

การศึกษาและการพลศึกษาได้ถูกนำมาปลูกฝังระเบียบสังคมและรัฐโดยมีรัชกาลที่ 5 เป็นผู้นำไปสู่เป้าหมายแห่งความก้าวหน้าศิวิไลซ์ให้เท่าเทียมอารยประเทศ งานแข่งขันกีฬาสสมัยใหม่ถูกจัดขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อรับเสด็จรัชกาลที่ 5 จากยุโรป ในงานนี้พระองค์ได้เน้นถึงบทบาทหน้าที่ของนักเรียนและข้าราชการ พระองค์ชี้ว่าความอดสาหะพากเพียร (ทั้งในด้านการเรียน

การเล่นกีฬา และการงาน ตามที่พระองค์นำเสนอ) เป็นเหตุแห่งความสำเร็จ ก้าวหน้าในการเลื่อนชนชั้นและสถานภาพภายใต้รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ตลอดจนนำไปสู่ความเจริญของรัฐสยาม (โปรดดูตอนที่ 2) การที่ประชาชนทุกคนต่างก็ต้องเสียภาษีแก่รัฐหรือราชา ส่งผลให้การต่อต้านระบอบใหม่ของพระองค์เป็นสิ่งที่พระองค์กังวลอย่างมาก ภายใต้บริบทนี้พระองค์ได้สนับสนุนการพลศึกษา เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองที่เป็นระเบียบเรียบร้อย รู้จักควบคุมความประพฤติของตนให้ห่างไกลจากความรุนแรง เคารพกฎกติกาและมารยาท รัฐได้สนับสนุนให้มีการเล่นฟุตบอลตามกติกาอย่างอารยชน แบบที่ชนชั้นนำสยามจำนวนน้อยหรือชาวยุโรปทำกัน สิ่งเหล่านี้ได้ดึงดูดให้บรรดานักเรียนในโรงเรียนชั้นนำ และข้าราชการ ผู้ยังนิยมการแสดงออกถึงความมีใจนักเลงที่ก้าวร้าวรุนแรง อันเป็นอัตลักษณ์ของชายไทยในภาคกลางในขณะนั้น หันมาประพฤติตนเป็นนักเลงลูกหนังที่ศิวิไลซ์ (โปรดดูตอนที่ 3 และ 4)

2. รัฐ งานฉลอง และการแข่งขันกีฬา

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงโลกทัศน์ของรัฐสยามที่มีต่องานพิธีแข่งขันกีฬา โดยจะนำเสนอการเปลี่ยนผ่านระเบียบสังคมในงานพิธีจากรัฐสยามในสมัยอยุธยา มาสู่รัฐสยามในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัชกาลที่ 5 พอสังเขป การศึกษางานแข่งขันกีฬานี้ ผู้เขียนได้ใช้แนวคิดบางประการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ตซ์ (Clifford Geertz) เกียร์ตซ์ศึกษารัฐผ่านพิธีกรรม หรือท้องเรื่องที่ถูกแสดงในสาธารณะ การแสดงนี้เป็นสารัตถะของวัฒนธรรม (อันหมายรวมถึงความไม่เท่าเทียมในสังคม และความภูมิใจในสถานภาพ) ภาพในพิธีกรรมที่ไหลบ่าถูกออกแบบมาเพื่อแสดงโลกทัศน์ของความเป็นธรรมชาติพื้นฐานของความจริง ที่ก่อรูปการดำรงอยู่ของเงื่อนไขในชีวิต ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมหลายพันเป็นผู้ร่วมแสดง พวกเขาเป็นผู้สาน

ความสัมพันธ์ของการดำรงอยู่ในทางวัฒนธรรมของรัฐ¹ การศึกษาในส่วนที่มองผ่านมุมมองของเกียรตินี้มุ่งพิจารณาโลกทัศน์ของงานแข่งขันกีฬาในสมัยพระนารายณ์ ที่เป็นพื้นที่ของการแสดงบุญบารมีของผู้คนในสังคม ขณะที่สังคมสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เข้าสู่ยุคแห่งความเชื่อมั่นในเหตุผล การสถาปนารัฐสมัยใหม่ในยุคอาณานิคม งานแข่งขันกีฬาเป็นภาพแทนระบบความสัมพันธ์ของกษัตริย์ผู้มุ่งสร้างความก้าวหน้า และความศิวิไลซ์ให้แก่มหาชนชาวสยาม นอกจากนี้งานกีฬายังเป็นภาพแทนในอุดมคติของการเลื่อนชั้นทางสังคมที่ยึดหลักความอดทนและความสามารถมากกว่าบุญบารมี

2.1 โลกทัศน์เบื้องหลังงานฉลอง

งานพิธีกรรมได้นำของรัฐสยามในรัชสมัยพระนารายณ์ (พ.ศ.2199-พ.ศ.2231) สะท้อนถึงโลกทัศน์ที่กษัตริย์ได้แสดงพระองค์ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของจักรวาล ผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ อำนาจทางบารมี และธรรมอันเป็นแบบอย่าง โดยประชาชนผู้มีบุญน้อยได้แก่กันมาร่วมชมอำนาจเหนือจักรวาลที่พระองค์ทรงเรือหรือนาคอันงามสง่ามาบรรเทาให้น้ำลดลงในช่วงสิ้นฤดูฝนปลายเดือนตุลาคม หลังพระองค์ทรงทอดกฐินแก่พระสังฆราชในพระบรมราชูปถัมภ์ ก็มีการแข่งพายเรือเข้าเมือง ความนิยมพายเรือเป็นการแข่งกีฬาที่นิยมของประชาชนในสมัยนั้น เรือถูกต่อให้มีขนาดใกล้เคียงและแข่งกันเพื่อชิงชัยกันระหว่างชุมชน ผู้ชมต่างก็พนันขันต่อทั้งเพื่อความสนุกสนานตื่นเต้นและศักดิ์ศรีอัตลักษณ์ของตน (และชุมชนของตนด้วย) ส่วนการแข่งขันเรือในบริบทของพิธีกรรมรัฐก็เป็นศึกศักดิ์ศรีที่จัดแข่งบุญแข่งวาสนา ที่เรือแข่งทั่วไปจะเอามาแข่งด้วยก็มีอาจจะทัดทานได้ เช่นเดียวกับที่พระองค์ทรงแสดงตนเป็นศูนย์กลางของอำนาจจักรวาล และบุญบารมีเหนือธรรมชาติ เรือในพระบรมราชูปถัมภ์ (ที่มีฝีพายมากกว่าลำอื่น) จึงเข้าเส้นชัยก่อน และเป็นการแสดงบุญวาสนาที่เรือของกลุ่มอุปถัมภ์อื่นๆ มีอาจจะทัดเทียมเรือของพระองค์ ภาพงานพิธีกรรมตลอดจนการแข่งขัน

จึงเป็นการเล่นบทบาทบาปของผู้มีบุญสูงสุด ไปจนผู้มีบุญมากแต่มีทศเทียมพระองค์ จนผู้มีบุญน้อยที่ได้ร่วมงานบุญและชื่นชมพระบารมี ตลอดจนร่วมพนันขันต่อไปกับการแข่งขันใหญ่ประจำปี (Reid, 1988, pp. 179-191) (de la Loubère, 1963, pp. 42, 50)

รูปแบบพิธีกรรมของรัฐได้เปลี่ยนแปลงโฉมหน้า จากการฉลองที่เคยเชื่อมโยงกับอำนาจทางธรรมชาติ อันก่อให้เกิดความสุขและความอุดมสมบูรณ์ของรัฐ ก็ได้ก้าวเข้าสู่พิธีการที่เน้นความเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น ดังนั้นงานฉลองจึงมุ่งเน้นการเชิดชูมนุษย์ในฐานะที่เป็นผู้กำหนดนำความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าแก่โชคชะตาของตนเอง ความเปลี่ยนแปลงนี้เห็นได้อย่างชัดเจนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 ประสบการณ์จากการค้าที่รุ่งเรืองของชนชั้นนำ และกรรมพี ได้ทำให้พวกเขาเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองมากยิ่งขึ้น (leowsiwong, 2005) รูปแบบงานประเพณีที่มีมวลชนเข้าร่วมเป็นจำนวนมากจึงเคลื่อนไปสู่ความเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น² ในสมัยรัชกาลที่ 5 พิธีโล้่น้ำ ที่เคยสื่อถึงการทำพิธีของกษัตริย์ที่ทรงใช้อำนาจเหนือธรรมชาติ ก็ไม่เป็นที่เชื่อถือของพระองค์ ดังที่ทรงตรัสว่า “...พิธีโล้่น้ำ ครั้นมาถึงแผ่นดินปัจจุบันนี้...น้ำมากเกือบจะเท่ากับที่น้ำมากมาแต่ก่อนก็ไม่ได้ทำ เป็นอันเลิกสูญ...พิธีนี้คงจะไม่มีอีกต่อไปภายหน้า...” (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2507, หน้า 72) ในสมัยของพระองค์งานกีฬาถูกแยกออกจากพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ และถูกจัดวางใหม่ในบริบทของการใช้ปัญญาเหตุผล การเล่นกีฬาเก่งเป็นผลจากการฝึกซ้อม ไม่ใช่บุญวาสนา การเล่นจึงเน้นการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรงแต่ไม่รุนแรงป่าเถื่อน เคารพเชื่อฟังกฎ ตลอดจนความมีศีลธรรม (ที่อ้างระเบียบทางสังคม) เพื่อไล่ล่าความก้าวหน้าของสยาม ประเพณีของรัฐทั้งหลายถูกจัดการภายใต้ท้องเรื่องที่ชนชั้นนำได้นำและสร้างความก้าวหน้าและความศิวิไลซ์มาสู่สยามและประชาชน ท้องเรื่องสะท้อนถึงปฏิกิริยาที่ชนชั้นนำได้วางตำแหน่งของรัฐสยามในระเบียบโลกใหม่ ที่เน้นความเป็น

สากลของสังคมซึ่งมีความอารยะและคิวิไลซ์ (Winichakul, 2000, pp. 258-259) รัชกาลที่ 5 ได้ตอกย้ำท้องเรื่องดังกล่าวเพื่อยืนยันถึงบทบาทของพระองค์ในการเป็นผู้นำภูมิปัญญาสมัยใหม่มาสร้างความคิวิไลซ์ให้รัฐสยาม และเป็นบุคคลในอุดมคติ ผู้ได้สร้างความทันสมัยให้แก่ประเทศ ท้องเรื่องที่พระองค์ได้แสดงออกมาได้ประจักษ์แก่สายตาของราษฎร³

อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่ยังเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ พระองค์มีชีวิตที่ร่ายล้อมไปด้วยความทันสมัย เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า และความคิวิไลซ์ อันมีศูนย์กลางมาจากตะวันตก⁴ ภายใต้อัตลักษณ์ของชนชั้นนำที่คิวิไลซ์ อย่างเป็นสากลโลกข้ามพ้นความเป็นชาตินั้น ชนชั้นนำทั่วโลกในยุคสมัยนี้มีรสนิยมและวัตรปฏิบัติร่วมกัน อัตลักษณ์ที่มีความคิวิไลซ์ของรัชกาลที่ 5 ได้รับการยอมรับโดยชาวยุโรป⁵ (Peggi, 2002a, pp. 2-32, 64-66) บทบาทการนำไปสู่ความทันสมัยและคิวิไลซ์ของพระองค์ได้ถูกแสดงออกมาอย่างชัดเจนในงานกีฬาระหว่างโรงเรียนเพื่อรับเสด็จการเดินทางกลับมาจากยุโรปของพระองค์ใน พ.ศ.2440 การแข่งขันกีฬาจึงเป็นการร่วมกันผลิตโลกทัศน์ของเมืองไทยที่คิวิไลซ์ที่ถูกสร้างขึ้น อีกทั้งยังเป็นการนิยามตำแหน่งแห่งที่และหน้าที่ของแต่ละหน่วยทางประชากรในรัฐสมัยใหม่ของพระองค์อีกด้วย โดยงานฉลองนี้ได้จำแนกบุคคลออกเป็น ประชาชน นักเรียน ข้าราชการ ทูตต่างประเทศ เสนาบดี และสมาชิกราชวงศ์ แต่ละหน่วย ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของภารกิจรัฐในการไล่กวัดความก้าวหน้าและคิวิไลซ์ นอกจากนี้ในงานแข่งกีฬายังเป็นเวทีในการประกาศเกียรติคุณแก่ร่างกายของครูและนักเรียนที่ดี มีความทันสมัย มีความเจริญแล้ว และมีสุขอนามัยอีกด้วย

2.2 ระเบียบทางการเมืองของความคิวิไลซ์ในงานกีฬารับเสด็จจากยุโรป

ชาติในยุโรปทั้งสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส โปรตุเกส สเปน ต่างก็เชื่อว่าการเล่นกีฬาสสมัยใหม่เป็นเครื่องมือสำคัญในการกิจการสร้างความ

คิวิไลซ์ การเล่นกีฬาสมัยใหม่จึงเป็นการเข้าถึงสถานภาพและการยอมรับจากชาติที่เจริญแล้วอย่างเท่าเทียม เชื่อกันว่ากีฬาเหล่านี้จะนำมาซึ่งระเบียบวินัย ความยุติธรรม พฤติกรรมที่ส่งเสริมสุขอนามัย แก่สังคมที่กำลังก้าวไปข้างหน้า การสนับสนุนให้โรงเรียนเล่นกีฬามีความสำคัญไปไม่น้อยกว่าการมีสติปัญญา (Connell, 2013, pp. 396-398) งานกีฬาถูกจัดวางมาเป็นอย่างดีเพื่อเฉลิมฉลองภารกิจแห่ง “ความสำเร็จในการสร้างความคิวิไลซ์แก่สยาม” ภายหลังจากการประพาสยุโรปของรัชกาลที่ 5 ใน พ.ศ.2440 นักเรียนและครูราวสามพันคนจากโรงเรียนต่าง ๆ กว่า 40 แห่งได้มาต้อนรับพระองค์บนท้องสนามหลวงนั้น พวกเขายังได้ถูกรายล้อมไปด้วยประชาชนอีกหลายพันคน พิธีกรรมได้กำหนดลำดับชั้นทางสถานภาพของนักเรียนแต่ละคน และโรงเรียนแต่ละโรงอย่างเป็นลำดับชั้น รายงานจากหนังสือพิมพ์ The Bangkok Times ฉบับวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2441 รายงานว่า “ราชวิทยาลัยครอบครองพื้นที่อันทรงเกียรติ ตามมาด้วยโรงเรียนสวนกุหลาบ” นอกจากนี้สถานภาพที่เหลื่อมล้ำยังคงเป็นได้จากป้ายของแต่ละโรงเรียนที่มีสี “สว่างไสว” ตำแหน่งทางสังคมที่แตกต่างยังได้ถูกสร้างผ่านตัวแทนนักเรียนผู้ทรงเกียรติของบางโรงเรียน ทั้งตัวนักเรียนและโรงเรียนได้ถูกเลือกให้มาเป็นตัวแทนเพื่อกล่าวถวายรายงานต่อหน้าพระพักตร์ของรัชกาลที่ 5 (โปรตุเกส สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520, หน้า 8-9) หลังจากการแข่งขันกีฬาและการละเล่นแบบสมัยใหม่ที่ไม่เคยมีขึ้นมาก่อน (วิ่ง 100 เมตร กระโดดไกล วิ่งข้ามรั้ว วิ่งระยะ 1/4 ไมล์ กระโดดสูง วิ่งอุปสรรค วิ่งสามขา และชักเย่อ) การแข่งขันที่มีทั้งในระดับนักเรียนและครูได้ดำเนินไปราว 2 ชั่วโมง หลังจากนั้นทุกคนก็ได้จัดเตรียมแถวต้อนรับการมาของรัชกาลที่ 5 รถยนต์พระที่นั่งซึ่งรายล้อมไปด้วยทหาร ตำรวจ และราชองครักษ์ ได้ขับเคลื่อนออกจากพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ที่มีตัวอาคารเป็นทรงยุโรป⁶ ในพระบรมมหาราชวังมุ่งมาประทับยังศาลาหลวงในท้องสนามหลวง

หากพิจารณาจากศูนย์กลางของอำนาจไปสู่ชายขอบ รัชกาลที่ 5 ประทับที่บัลลังก์ โดยมีชาวเลื้อดสีน้ำเงินรายล้อมพระองค์อยู่ในศาลาหลวง เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศและธรรมการ ทูตต่างประเทศ เข้าเฝ้า พระองค์อยู่ที่ระเบียงของศาลาหลวง มหาเด็กหลวงประจำที่อยู่ด้านหลัง ศาลา นักเรียนและครูรับเสด็จอยู่ที่ท้องสนามหลวง ขณะที่ประชาชน หลายพันที่มาชมงานกีฬาส่งงานนี้อยู่นอกเชือกกัน เมื่อรัชกาลที่ 5 มาถึง ที่บัลลังก์ นักเรียนต่างร้อง “ฮูเร่ ฮูเร่ ฮูเร่” และจุดดอกไม้เพลิงถวาย จากนั้นแตรวงก็บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ นำนักเรียนจากโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบวิทยาลัย และโรงเรียน ฝึกหัดอาจารย์⁷ เข้าถวายรายงานเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษตามลำดับ⁸ โดยก่อนที่พระองค์จะมีพระราชดำรัสตอบ ม.จ.วุฒิภาพ ดิศกุล จากโรงเรียน ราชวิทยาลัย⁹ ถวายคำอวยพรชัยแด่รัชกาลที่ 5 หลังจากนั้นพระองค์ ทอดพระเนตรการแข่งกีฬา เมื่อจบการแข่งขันพระองค์ก็จากงานนี้ไปชม การรื้อกำแพงวังหน้า (ที่เคยมีสถานะเป็นกษัตริย์องค์ที่ 2) โดยส่งมอบให้ พระราชินี เจ้าชายองค์ต่าง ๆ วิทยาลัยแห่งสหราชอาณาจักร ครูชาวต่างประเทศ ได้พระราชทานและมอบรางวัลแก่ผู้ชนะการแข่งขัน¹⁰ จากนั้นก็มีงานเลี้ยงน้ำชา เป็นการปิดท้าย (โปรดดู สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520, หน้า 3-9)

การสนทนาระหว่างรัชกาลที่ 5 และนักเรียน บ่งชี้ถึงพันธะ ความรับผิดชอบที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็มุ่งจะสร้างความศิวิไลซ์ให้สยามได้ก้าวหน้า ในทุกด้าน ภายใต้ท้องเรื่องนี้เอง บุคคลต่างๆ ในสยามที่มีตำแหน่งแห่งที่ ทางสังคมต่างกันก็ควรที่จะใช้เหตุผลและความเพียร ในการทำหน้าที่ให้ เป็นไปตามเป้าประสงค์เพื่อชาวสยามได้อยู่ในรัฐอย่างศิวิไลซ์ เมื่อพิจารณา ถึงคำถวายของนักเรียนในภาษาไทยและอังกฤษ เนื้อหาเน้นไปที่ นักเรียน ผู้มี “ความร่าเริง” ใจ และซาบซึ้งใจที่พระองค์ได้ประพาสยุโรปอย่าง “อุตสาหะ โดยความลำบาก” และพระราชินีนาถผู้ “ประพาศิพระองค์เป็นที่รัก” ต่างก็ได้ปฏิบัติภารกิจเพื่อสร้างความเจริญและศิวิไลซ์ให้แก่ราชอาณาจักร

แก่การศึกษา และแก่สุขภาพของประชาชน วิทยาการที่รัชกาลที่ 5 ทอดพระเนตรจากตะวันตก และการสร้างโรงเรียนสตรีของพระราชินีนาถ ก็ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมถึงความก้าวหน้าด้านการศึกษาที่กำลังมุ่งสู่ จุดสุดยอดแห่งความศิวิไลซ์ในตะวันตก ขณะที่การเล่นกีฬาสมัยใหม่ ที่ไม่รุนแรง และการสร้างโรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์โดยพระราชินีนาถ ก็ชี้ให้เห็นว่าการใช้ร่างกายตามวิถีแห่งความทันสมัยนี้ช่วยให้เกิดสุขภาพอนามัย ที่สมบูรณ์

สำหรับพระราชดำรัสตอบ รัชกาลที่ 5 ได้ทรงบอกเล่าประสบการณ์ ในวิทยาลัย ที่พระองค์ถือว่าเป็นสถานศึกษาชั้นนำอย่างออกฟอร์ด (Oxford) ฮาโร (Harrow) อีตัน (Eton) พระองค์ยืนยันถึงความสำคัญของภาษาต่างประเทศ ซึ่งแน่นอนว่าไม่ใช่ภาษาบาลี และสันสกฤต หากแต่เป็นภาษาอังกฤษศูนย์กลาง ของความศิวิไลซ์ ที่นักเรียนทุกคนในงานได้เปล่งเสียงดังฮูเร่ รวมถึงถวาย รายงานพระองค์เป็นภาษาอังกฤษ พิธีกรรมที่นักเรียนทุกคนได้ใช้ภาษาของ ความศิวิไลซ์ ได้ชม ได้เชียร์ ได้ฟัง หรือแข่งขัน ในแง่มุมต่างๆ ของความ ศิวิไลซ์ จากประสบการณ์ตรงของตนเอง นอกจากนี้พระองค์ได้ให้เหตุผล ต่อนักเรียนผู้ได้รับอภิสิทธิ์ไปเรียนต่อในยุโรปว่าจำนวนนักเรียนเหล่านี้ เพียงพอแล้วสำหรับที่จะเป็นตัวแทนของราชอาณาจักรที่จะกลับมาสร้าง ความศิวิไลซ์ให้แก่ประเทศในภายภาคหน้า¹¹ พระองค์ได้ชี้แนะนักเรียน เห็นว่าพวกเขาควรประพัตติตนอย่างไรจึงจะเก่งเหมือนพวกฝรั่ง โดยยังคง รักษา “ประเพณีไทย” ไปในคราเดียวกัน ซึ่งแน่นอนว่าประเพณีที่พระองค์ กำลังสร้างขึ้นอยู่นี้ทุกคนก็กำลังร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในการแสดงบทบาท ในบริบทของงานแข่งขันกีฬาที่ศิวิไลซ์นี้ไปด้วยกัน เพราะฉะนั้นแล้วพระองค์ จึงเตือนนักเรียนว่าเราได้เรียนเพื่อเป็นฝรั่งและต้องไม่ลืมธรรมเนียมไทย (อันเป็นลำดับขั้นดังที่ทุกคนกำลังประพัตติอยู่ในขณะนี้) ธรรมเนียมไทยนี้ ก็ยังรวมถึงการใช้คำราชาศัพท์ ที่เป็นภาษาเขมร ที่มีต่อพระองค์ด้วย

พระองค์ได้ทรงนิยามอัตลักษณ์ของนักเรียนว่าพวกเขาควรมีความรู้ สติปัญญาเสมอด้วยฝรั่ง อุตสาหะ ไม่ท้อถอย ำรงในการเรียนรู้ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย ตลอดจนธรรมเนียมไทย ต่อจากนั้นพระองค์เน้นถึงหน้าที่ในอนาคตของนักเรียน ซึ่งก็คือการเป็นข้าราชการ พระองค์ยืนยันว่าเกณฑ์การเข้ารับราชการนั้นยึดหลักความสามารถไม่ใช่สิทธิพิเศษทางชนชั้นหรือเครือข่ายการอุปถัมภ์ แม้พระองค์จะทรงปฏิเสธเกณฑ์การรับเข้าแบบอภิสิทธิ์ก็ตาม แต่การเข้าถึงการศึกษาและอาชีพการงานได้พิสูจน์ให้เห็นในสิ่งที่ดำเนินไปในทางที่จะสร้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระองค์ทรงยืนยันว่าการยึดมั่นในบทบาทของนักเรียนเป็นหัวใจสำคัญในความสำเร็จของราชอาณาจักรไทยที่มีความศิวิไลซ์ ท้ายที่สุดจึงกล่าวได้ว่างานกีฬานี้ได้ฉายภาพชีวิตของนักเรียนตั้งแต่วัยเยาว์จนก้าวเข้าสู่เส้นทางอาชีพอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ภาพการแต่งกายเต็มยศของบรรดาข้าราชการระดับสูงผู้เข้าร่วมงานในระเบียบศาลาหลวงจึงเป็นภาพแทนของสถานภาพอันสง่างาม น่าปรารถนา น่าใฝ่ฝันถึงของบรรดานักเรียนผู้ร่วมงานหรือแม้แต่ไม่ได้ร่วมงานก็ตาม¹²

หลักการคัดเลือกและเลื่อนตำแหน่งคนในการทำงานของสังคมสมัยใหม่วางอยู่บนโลกของเหตุผลเช่นเดียวกับโลกในกีฬาสมัยใหม่ อัตลักษณ์ของนักเรียนผู้มีความรู้ทันสมัยจากความเพียร ในสังคมที่เน้นหลักการความสามารถ เป็นการฉายภาพของสังคมในอุดมคติที่เน้นเลือกสรรคนเข้าทำงานรับใช้ “ราชการ” ตามความเป็นเหตุเป็นผลวางอยู่บนความยุติธรรม ผู้ที่อุตสาหะเรียนจนได้ดี ย่อมได้ตำแหน่งในราชการที่ทรงเกียรติ ฐปธรรมของภาพสังคมดังกล่าวได้รับการพิสูจน์โดยประจักษ์จากการได้ประสบและปฏิบัติกันทั้งก่อนและในงานแข่งขันกีฬานี้ นักเรียนผู้ที่มีความอุตสาหะในการเล่นกีฬาสมัยใหม่ภายใต้กรอบกติกาสากล ก็ได้รับการคัดเลือกนักกีฬาตามหลักความสามารถให้เป็นตัวแทนของนักเรียนในโรงเรียนนั้นที่เพียรน้อยกว่ามีทักษะด้อยกว่า ได้เข้าร่วมการแข่งขัน และหลักการความสามารถ

ที่เป็นตัวตัดสินเดียวกันนี้ก็เป็นทีประจักษ์แก่นักเรียนจากการที่ได้เห็นว่า ผู้ที่มีความอดสาหะ มุ่งมั่น และรักในการฝึกซ้อมมากกว่าเท่านั้นจึงจะได้ เข้าเส้นชัยก่อน¹³ และได้รับความสง่างามจากสถานภาพผู้ชนะ ซึ่งก็คือการ ได้ใกล้ชิดสมเด็จพระราชินี เสนาบดี ภริยาบุตร หน้าศาลาหลวง ภาพงานกีฬา จึงเป็นการยืนยันวิถีปฏิบัติที่น่าปรารถนาในสังคมสยามสมัยใหม่ทั้งในโลก ของงานและการใช้เวลาว่าง

3. ร่างกายต้องแข็งแรงและมีระเบียบ

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงความแพร่หลายในแนวคิดเรื่องการออกกำลังกาย (ในกีฬาที่มาจากอังกฤษและสกอตแลนด์) ในฐานะที่เป็นการสร้าง ความแข็งแรงให้แก่ร่างกายในบรรดาชนชั้นนำสยาม ชาวต่างประเทศ ตลอดจน ข้าราชการต่าง ๆ พอสังเขป (ดู 3.1) จากนั้นผู้เขียนจะชี้ให้เห็นว่าชนชั้นนำ สยามตั้งแต่ทศวรรษ 2430 ใช้ประโยชน์จากการออกกำลังกายในฐานะที่เป็น การจัดการกับร่างกายของนักเรียน การออกกำลังกายนอกจากจะเป็นการฝึกฝน ให้ร่างกายแข็งแรงแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังระเบียบวินัย เพื่อให้เชื่อฟัง ระเบียบการเมืองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัชกาลที่ 5 อีกทั้งยังรู้จัก ควบคุมความรุนแรงอีกด้วย ในยุคสมัยนี้การแสดงความป็นชายที่รุนแรง ส่งผลต่อระเบียบสังคมที่พระองค์พยายามจะสถาปนา ความเป็นชายไทย ในภาคกลางที่เน้นความก้าวร้าวและรุนแรงทางกายภาพ ความทนถึก และ ความกล้าหาญในการต่อสู้ ถูกประเพณีและปฏิบัติในหลายบริบท เพื่อ ตอบได้กับอำนาจรัฐกรุงเทพฯ ที่กำลังขยายฐานการเก็บภาษี หรือแม้แต่ แสดงออกในความขัดแย้ง ที่ชายที่มีสถานภาพต่ำกว่าตอบได้การถูก เหยียดหยามของผู้มีสถานะเหนือกว่า รัฐสยามสามารถสร้างสำนึกใน “คุณธรรม” ของการประพฤติตนให้เป็นผู้ “เจริญ” แก่นักเรียนได้อย่างจำกัด (ดู 3.2)

3.1 ร่างกายที่แข็งแรงและศีลใจของชาวสยาม

ในพุทธศตวรรษที่ 2400 ท่ามกลางความแออัดของเมือง การระบาดของโรคภัยไข้เจ็บ เช่น กาฬโรค และอหิวาตกโรค ความสกปรกจากวัฒนธรรมของประชาชนที่ขับถ่ายตามคูคลอง รัฐกรุงเทพฯ พยายามที่จะเข้าไปจัดการความรู้สุขอนามัยให้แก่ร่างกาย เสื้อผ้า ห่อน้ำ บ้าน คูคลอง ถนนหนทาง โดยให้แต่ละคนคอยตรวจสอบตนเองให้สะอาดอยู่เสมอ มาตรการรัฐตั้งแต่เผยแพร่ความรู้ ขอความร่วมมือ จัดสร้างสาธารณูปโภค เพื่อจัดระเบียบพฤติกรรม รวมถึงบทลงโทษ การกักบริเวณถูกนำมาใช้ ดังนั้นร่างกายที่ปฏิบัติตนได้เหมาะสมถูกสุลักษณะจึงนับได้ว่าเป็นความดี ความเจริญต่อเมืองไทยด้วย (มณฤทัย ไชยวิเศษ, 2545 และทวีศักดิ์ เผือกสม, 2550) ในปี พ.ศ.2429 รัชกาลที่ 5 ทรงนิยามร่างกายที่พระองค์เรียกว่าเป็น “พยาธิ” สภาพ “เป็นอันตรายที่ยิ่งใหญ่ของชนทั้งปวง” พระองค์จึงเห็นว่าการที่รัฐได้อื้อเพื่อดูแลร่างกายให้แก่อาณาประชาราษฎร์เป็นสิ่งจำเป็น (โปรดดู ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2550, หน้า 229-230) ความสำเร็จของสังคมที่ศีลใจคือความอยู่รอดปลอดภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ผู้ที่ทำให้ตนให้แข็งแรงจึงไม่เป็น “อันตราย” ต่อสังคม และผลในทางอ้อมก็คือไม่นำไปสู่การเบียดบังเงินหลวงในการรักษาพยาบาลที่มีจำกัด

จากพุทธศตวรรษ 2390 ชนชั้นนำชาวกรุงเทพฯ เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงในเรื่องการจัดการกับร่างกายให้แข็งแรงอย่างช้า ๆ แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชายของชาวคริสต์ที่กำยำ (Muscular Christianity) แพร่หลายในบรรดาพวกชนชั้นนำสยามและชาวต่างประเทศที่เชื่อว่าการออกกำลังกาย นอกจากจะต้านทานโรคภัยที่รุนแรง ยังเป็นการฝึกความอดทน ความมีระเบียบ ความสง่างามของร่างกายที่มีความศิวิไลซ์ การออกกำลังกายไม่ได้เป็นแค่งานอดิเรกของพวกว่างงานและรักสนุก แต่มันเป็นการสร้างความก้าวหน้าให้แก่สังคม และยกจิตใจให้สูงส่งขึ้น¹⁴ ในสายตาชาวตะวันตกอย่าง ลุดดิงตัน (Elam Luddington) มิชชันนารีชาวอเมริกัน ผู้เดินทางมาถึงสยาม

ใน พ.ศ.2397 บันทึกไว้ว่า อาภาศในสยาม “เป็นอันตรายต่อสุขอนามัย” ขณะที่ชาวสยามยัง “เปลือยกาย” “ปาเถื่อน” “ไม่ศิวิไลซ์” “ไร้ปัญญา” “ไร้กฎหมาย” (Palmer, 1970, pp. 127-128) ดังนั้นเพื่อปกป้องเกียรติภูมิ และศักดิ์ศรีของสยาม ภายใต้อิทธิพลของเรื่องความคิดวิไลซ์ที่มีตะวันตกเป็น ศูนย์กลาง รัชกาลที่ 4 ผู้ยังคงยืนยันว่าสยามมีความศิวิไลซ์อยู่บ้าง (แม้จะ ยังมีความป่าเถื่อนอยู่ก็ตาม) ได้ให้ลูกหลานของพระองค์ได้เรียนกับครู ชาวตะวันตก (Winichakul, 2000, pp. 530-534) พระองค์ได้เชิญมิชชันนารี มาสอนสตรีชาววัง เพื่อให้ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมและพฤติกรรมแบบ ชาวตะวันตก นับแต่นั้นมาโรงเรียนสตรีในกรุงเทพฯ ได้สอนทั้งภาษาอังกฤษ ภูมิศาสตร์ งานบ้าน และกีฬาต่างๆ เช่น แบดมินตัน เทนนิส โครเกตต์ (croquet) (Barmé, 2002, p.30) ล่วงมาถึงพุทธศักราช 2430 การออกกำลัง แบบสมัยใหม่เป็นที่นิยมในหมู่ราชวงศ์ รัชกาลที่ 5 พระสนม และประยูรญาติ ทรงสนุกสนานกับการเล่นลอน เทนนิส (lawn tennis) โครเกตต์ และกอล์ฟ ทั้งในวังและสนามหลวง (วิริยฤทธิ์ ศิริสุวรรณกิจ, 2549, หน้า 97-99) ขณะที่ บรรดากงสุล และพลเมืองจากสหราชอาณาจักร เบลเยียม ฮอลแลนด์ อิตาลี เดนมาร์ก โปรตุเกส และอเมริกา ก็เล่นเทนนิส และคริกเกต (Smyth, 1994, pp. 14-15) ความนิยมของบรรดาเขาเหล่านี้ได้นำไปสู่การร่วมเป็น สมาชิกในสโมสรราชกรีฑา บนที่ดินของหลวงที่สระประทุมในปี พ.ศ.2433 ในอีกสองปีถัดมาชาวอังกฤษที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาจาก Young Men's Christian Association หรือ YMCA ก็เข้ามาเผยแพร่การพลศึกษาในสยาม เพื่อสร้างร่างกายที่แข็งแรง แข็งแกร่งอดทน กระฉับกระเฉง และปฏิเสธ ความสุภาพเรียบร้อย (ถนอมวงษ์ กฤษณ์เพ็ชร, 2525, หน้า 62-63) (Putney, 2001, pp. 3-5, 66)

ในแวดวงของบรรดาผู้เล่นกีฬาสมัยใหม่ ผู้มีบุคลิกภาพความเป็นชายที่กำยำและศิวิไลซ์ อย่างชนชั้นนำสยามและชาวต่างประเทศ ก็สานสัมพันธ์กันในสโมสร¹⁵ ในอีกแห่งหนึ่งร่างกายที่กำยำและศิวิไลซ์ ก็ดึงดูด

ให้ข้าราชการชั้นผู้น้อยพยายามเข้าร่วมหัดเล่นกีฬาเหล่านี้ และได้มีรสนิยม “สูง” เท่ากับบรรดาชนชั้นบนจนสามารถเข้าสังคมกับท่านๆ ทั้งหลายได้ และกลายเป็นเครือข่ายอุปถัมภ์ผ่านการเข้าเป็นสมาชิกสโมสรราชกรีฑา ช่วยให้ข้าราชการชั้นผู้น้อยได้เป็นหลวงเป็นพระยา (Bangkok Times, 12 กันยายน 2444, หน้า 5)

3.2 รัฐกับการจัดระเบียบร่างกาย

ในบริบทสังคมอังกฤษ การออกกำลังเป็นการสร้างพลเมืองที่เกร่งกล้า การสร้างความเป็นนักกีฬาหรือความเป็นชายแบบนี้เป็นการกิจแห่งชาติที่บรรดาพวกชาตินิยมมุ่งสนับสนุน เพื่อผลิตคนเกร่งกล้ามารับใช้อำนาจภายใต้จักรวรรดิ การเล่นกีฬามะเพาะบุคลิกการเชื่อฟังในอำนาจที่เหนือกว่า (ในรูปของกติกามารยาท) เหมือนบรรดาทหารหาญ การเชื่อฟังกติกามารยาทจึงเป็นเรื่องที่พวกชาตินิยมกวัดขันผ่านการออกกำลังกาย (Putney, 2001, p. 1) (Baker, 2007, pp. 32-33) (Springhall, 1987, pp. 62-67) ในบริบทสังคมสยามช่วงทศวรรษ 2430 ถึงต้นทศวรรษ 2450 ชนชั้นนำส่งเสริมการออกกำลังกายเพื่อเป็นการสร้างพลเมืองชายที่แข็งแรง ว่องไว เชื่อฟังและมีระเบียบ เคารพกฎและมารยาทภายใต้รัฐของราชา¹⁶ การสร้างความเป็นชายที่มีระเบียบ เป็นสิ่งที่รัฐกังวลและให้ความสำคัญมากที่สุด การใช้ความรุนแรงในการทำร้ายร่างกายที่แสดงถึงความเป็นนักเลงชายของสามัญชนถูกปฏิบัติโดยสามัญชนไทยในภาคกลางอย่างกว้างขวาง มีทั้งที่ใช้ในการต่อสู้กับการแทรกแซงอำนาจในหมู่บ้านเพื่อเก็บภาษีเข้าวัง หรือบริบทการตอบโต้การดูถูกทางชนชั้นที่มีความแตกต่างระหว่างชนชั้นสูงกับชนชั้นที่มีพื้นเพจากไพร่ หรือบริบทในการแข่งกันแสดงสมรรถภาพของความเป็นชายที่แข็งแกร่งกว่าผ่านการเตะขาหรือกระแทกในสนามฟุตบอล การใช้ความรุนแรงทำลายรัฐของราชา รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ขยายอำนาจไปจัดการกับชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ให้สัมพันธ์กับพวกที่ได้ดีกับสถานภาพข้าราชการ อีกทั้งยังให้กลมกลืนกับพวกเจ้าผู้พยายาม

สร้างอำนาจขึ้นมาเป็นใหญ่เหนือประชากรทั้งหมด การออกกำลังกายเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่รัฐพยายามจะสร้างความเป็นชายในแบบที่แข็งแรง แต่ต้องไม่ใช้ความรุนแรง มีระเบียบ เคารพกฎอย่างที่เราคาดหวัง ให้เกิดแก้ไขของผู้ออกกำลังกายเอง

การพยายามสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัชกาลที่ 5 ได้มุ่งเข้าจัดการร่างกายที่แข็งแรงสมชาย มีวินัย ไม่รุนแรง ให้แก่ประชากรทั้งหมดในรัฐสยามสมัยใหม่ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความสยบยอมของประชาชนต่อรัฐศูนย์กลางเดียว แทนที่เจ้าขุนมูลนายในแบบรัฐโบราณเดิม การจัดการควบคุมประชากรให้มีระเบียบวินัยนี้เป็นหัวใจสำคัญของรัฐสยามในยุคนี้ แนวคิดของมิเชล ฟูกู (Michel Foucault) น่าจะช่วยให้มองเห็นความพยายามของรัฐสยามได้ชัดเจนขึ้นบ้าง เขาชี้ว่าเพื่อความอยู่รอดในการดำรงสืบทอดอำนาจรัฐต่อไป กลยุทธ์ของรัฐต่างๆ ได้ถูกระดมออกมากลไกของรัฐขนาดมหึมาทำงานเพื่อปกครองประชากร ภายใต้กลยุทธ์นี้รัฐได้นิยามประชากรในฐานะที่เป็นวัตถุ ที่ถูกกำหนดหน่วยให้เป็นครัวเรือนและสินค้า ข้อมูลเชิงประชากรที่รัฐเก็บผ่านครอบครัวถูกส่งเคราะห์ออกมาในรูปของเครื่องมือทางสถิติ อย่างล่ำมະในประชากร รัฐจึงสามารถวางแผนจัดการกับประชากร ที่รัฐมุ่งกำหนดนิยามให้เชื่อง รัฐนิยามและจัดแจงกิจกรรมในชีวิตประจำวันให้ประชากรตั้งแต่เกิดไปจนตาย หัวหน้าครอบครัวยังจะต้องรายงานสภาวะการดำรงชีวิตของสมาชิกครอบครัวในด้านต่างๆ เช่น การเกิด การศึกษา ชีวิตทางเศรษฐกิจ พฤติกรรมทางเพศ ความแข็งแรงของร่างกาย ความเจ็บป่วย การตาย เป็นต้น (Foucault, 2000, pp. 201-222) (Foucault, 1991b, pp. 298-299) รัฐได้เข้ามากำหนดแนะนำวิถีทางเลือก และเป้าหมายในการดำรงชีพ ผ่านการปลูกฝังระเบียบวินัยให้กายและใจของประชาชนได้สยบยอมใน “ความจริง” (Foucault, 1997, pp. 88-89) โลกทัศน์ในการเป็นพลเมืองที่ดีอย่างที่ถูกพร่ำสอนผ่านความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน และผ่านสถาบันมากมาย ได้แผ่ซ่านแผ่

ฝังเข้าไปสู่การมีอยู่ และใช้ร่างกายของประชาชนโดยไม่รู้ตัว ร่างกายของคนที่อยู่ได้อำนาจนี้ได้ผลิตโลกทัศน์ที่เป็นความจริงและความดีไปทุกหนทุกแห่งในทางกลับกันก็รวมถึงความรู้สึกผิดถึงการกระทำที่เพี้ยนไปจากกติการมายาสังคมด้วย ความรู้สึกนี้จะกลับมาหลอกหลอนในความทรงจำของผู้กระทำการคนหนึ่งได้ทุกเมื่อ (โปรดดู Foucault, 1991a, p. 264)

สำหรับผู้ที่ได้ไปดูการดำเนินการเรียนการสอนของโรงเรียนในอังกฤษ ช่วงปลายทศวรรษ 2430 อย่างรัชกาลที่ 5 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสแตน เทพหัสดิน ณ อยุธยา ผู้ได้ผ่านประสบการณ์ตรงในช่วงเวลาดังกล่าว¹⁷ ความหมายของการออกกำลังกายที่อังกฤษในขณะนั้นเท่ากับ ความกล้าหาญ (pluck) และความเป็นชาย การออกกำลังกายนอกจากจะบำรุงร่างกายให้เด็กนักเรียนไม่เจ็บป่วยดังที่แพทย์แนะนำแล้ว ยังสนับสนุนการเชื่อฟัง ยอมรับกฎ และโครงสร้างหน้าที่ของสายบังคับบัญชา การพลศึกษาได้ขยายเข้าสู่โรงเรียนประถมอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ทศวรรษก่อนหน้าแล้ว ผู้คนหลายล้านใช้เวลาว่างไปกับการออกกำลังกายและกิจกรรมที่สนุกสนานอื่นๆ นี่เป็นช่วงเวลาที่การออกกำลังกายดำเนินไปเคียงคู่กับความรักชาติมากกว่า ศาสนา การสนับสนุนการเล่นกีฬาเพื่อสร้างชายที่พร้อมทั้งกายและใจที่สู้ตาย สำหรับการปกครองจักรวรรดิเป็นที่แพร่หลาย พวกชนชั้นกลางอังกฤษนิยมเชื่อกันว่าความเป็นชายจากการเล่นกีฬาจะช่วยเสริมให้สหราชอาณาจักรสามารถบริหารรัฐกิจและป้องกันจักรวรรดิขนาดใหญ่ได้ (Walvin, 1987, pp. 250, 255) (Springhall, 1987, pp. 62-67) (Tranter, 1998, p. 58)

ในบริบทสังคมสยาม ร่างกายที่เหมาะสม จะต้องได้รับการออกกำลังกายเพื่อให้กล้ามเนื้อมีความแข็งแรง กระปรี้กระเปร่า ไม่อ่อนล้าจากการนั่งทำงานหรือเรียนเป็นเวลานานจนเกินไป ร่างกายที่แข็งแรงนั้นจะต้องมีความพร้อมที่จะประพடுத்தินให้เหมาะสมตามทานองคลองธรรมที่รัฐได้พร่ำสอน เพื่อความมีระเบียบ หนทางที่จะได้มาซึ่งร่างกายที่เชื่องนั้นรัฐได้สนับสนุนให้ออกกำลังกายกันในโรงเรียนหลายแห่ง เช่น โรงเรียน

สุนันทาลัย ในปี พ.ศ.2438 (ถนอมวงษ์ กฤษณ์เพ็ชร, 2525, หน้า 52) นอกจากนี้รัฐได้จัดพิมพ์หนังสือการออกกำลังกาย เพื่อใช้ฝึกนักเรียน โดยเสนาบติกระทรวงธรรมการได้ทำหนังสือถึงรัชกาลที่ 5 ว่า “ด้วยข้าพพทเจ้าได้ส่งตำราฝึกหัดร่างกาย นายสนั่นเป็นผู้แต่ง กรมศึกษาธิการได้พิมพ์ขึ้น... ให้บรรดาโรงเรียนหลวง ซึ่งฝึกหัดอยู่แล้วบ้าง และโรงเรียนเขลยศักดิ์... การพิมพ์คราวนี้ เพราะเพื่อประสงค์จะให้ราคาถูกเพียงเล่มละ 2 สตางค์ สำหรับนักเรียนจะได้ซื้อฝึกหัดเองได้” (“เรื่องนายสนั่นแต่งตำรากายกรรม”. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ. 9.2/19. เลขที่ 1. อ้างถึงใน วิโรจน์ วงษ์ทน, 2550, หน้า 22) นักเรียนที่มีความแข็งแรงและมีระเบียบในตนเอง หรือเชื่อฟังผู้ใหญ่ผู้บังคับบัญชา (รัฐ) เป็นไปดังที่หลวงไพศาลศิลปศาสตร์ (ยศของนายสนั่น หรือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีในขณะนั้น) ได้กล่าวปาฐกถาวิชาครู เรื่อง “ประโยชน์และวิธีสอนวาดเขียนและกายกรรม” ในปี พ.ศ.2445 ว่า เราสอนกายกรรมเพราะเหตุที่มีประโยชน์ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นเอ็กเซอร์ไซส์ที่จะบำรุงกล้ามเนื้อให้แข็งแรงขึ้น
- 2) สอนให้เกิดความนิยมในการปรักพร้อมทำการทุกอย่างให้เสมอไม่ขาด ๆ วิน ๆ
- 3) หัดให้รู้จักทำตามคำสั่งโดยเร็วพริบเหมือนทหาร เมื่อเรียนหนังสือ ครุสั่งอะไร นักเรียนจะได้ทำตามคำสั่งโดยเร็วพริบเหมือนทหาร
- 4) เป็นบทเรียนที่จะผ่อนเวลาเรียนไม่ให้เป็นหนังสือไปวันยังค่ำเด็กได้ทำงานจนเพลียแล้ว
- 5) นอกจากประโยชน์เหล่านี้ กายกรรมยังเป็นสง่าแก่โรงเรียนของเรา และเป็นสง่าแก่ตัวนักเรียนด้วย (หลวงไพศาลศิลปศาสตร์, จ.ร.ศ. 121-122. อ้างถึงใน วิโรจน์ วงษ์ทน, 2550, หน้า 22)

ตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2440 การจัดระเบียบร่างกายเพื่อควบคุมให้เกิดความสุภาพ การจำกัดการใช้ความรุนแรง การเชื่อฟังอำนาจที่รัฐปลูกฝังถูกปลูกฝังผ่านการจัดระเบียบแถวและการเล่นฟุตบอล ในช่วงเวลา

ดังกล่าวนักเรียนในโรงเรียนรัฐได้ถูกคัดเลือกโดยครูให้มาฝึกการจัดระเบียบแถวที่โรงเรียนสวนกุหลาบ โดยหลังจากการฝึกนักเรียนเหล่านี้จะได้เป็นผู้บังคับหมู่ หรือ “ครูณานัติ” และไปเป็นผู้ช่วยฝึกสอนให้แก่นักเรียนในโรงเรียนของตน (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 18-19) การฝึกฝนให้เชื่อฟังผู้บังคับบัญชา (ผู้ที่ประพฤติตนตามกรอบศีลธรรมและกฎหมายของรัฐ) เป็นคุณสมบัติของผู้ที่จะกลายเป็นข้าราชการในอนาคต ในสังคมที่การอุปถัมภ์ค้ำจุนของผู้ใหญ่ยังสำคัญอยู่ การประพฤติตนตามผู้บังคับบัญชายังเป็นหนทางสู่โอกาสในการเลื่อนตำแหน่งอาชีพการงานอีกด้วย

เพื่อปลูกฝังระเบียบวินัยให้แก่นักเรียน รัฐได้ริเริ่มให้มีการแต่งชุดเครื่องแบบนักเรียนในต้นทศวรรษ 2440 ก่อนหน้านั้นนักเรียนสามารถแต่งกายอะไรก็ได้ ต่อมาเมื่อมีการกำหนดให้มีเครื่องแบบที่หน้าตาไปทางตะวันตก นักเรียนจึงต้องใส่รองเท้า ถุงเท้า เสื้อเชิ้ตมีกระดุมห้าเม็ด กางเกงรัดได้เข่า สวมหมวกฟางที่มีผ้าแพรพันเป็นแถบสีประจำโรงเรียน เครื่องแบบนี้จะสวมใส่ในวันที่มีการฝึกจัดระเบียบแถวและงานพิธีการของรัฐต่าง ๆ (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 19-20) เครื่องแบบได้กลายเป็นเครื่องแสดงสถานะอันน่าภาคภูมิใจของนักเรียน ผู้มีโอกาสได้สวมใส่เครื่องแบบที่ละม้ายคล้ายกับสัญลักษณ์ของชุดแบบ “ตะวันตกที่ทันสมัยและมีอารยธรรมสูงส่งกว่า”¹⁸ ความภูมิใจในเครื่องแบบนี้เป็นการสยบยอมรับใน “ชุดประจำชาติ” ที่สวมใส่โดยบรรดาชนชั้นนำสยามมาก่อนหน้านี้นับสามทศวรรษ (โปรดดู Peleggi, 2002a, p. 60)

การสวมเครื่องแบบได้สร้างความเป็นพวกเดียวกัน ความมีวินัย และความสามัคคีในบรรดานักเรียนของแต่ละโรงเรียน อย่างไรก็ตามการสวมเครื่องแบบก็ได้ทำให้เห็นความแตกต่างของสถานภาพที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างโรงเรียนด้วย ความกลมกลืนเป็นพวกเดียวกัน กับความแตกต่างจากการสวมชุดเครื่องแบบที่มีสีประจำโรงเรียนเป็นตัวแยกได้นำไปสู่การกลายเป็นการปรากฏร่างของอัตลักษณ์นักเรียนที่ทุก ๆ คนสามารถจับจ้อง

มองเห็นได้ชัดเจน การสร้างความสุภาพและความเหมาะสมภายใต้การนิยาม โดยรัฐได้เป็นอัตลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของนักเรียน ผู้ที่ถูกคาดหวังให้เป็น ข้าราชการในภายภาคหน้า พฤติกรรม และการแต่งกายที่เบี่ยงเบนออกไป จากที่รัฐได้บ่มเพาะสามารถพบเห็นได้อย่างชัดเจนจากใครก็ตามที่ได้เป็น ผู้ผลิตศีลธรรมของรัฐ การแต่งเครื่องแบบจึงเป็นกระบวนการสร้างศีลธรรม ที่นักเรียนแต่ละคนจะคอยควบคุมและตรวจสอบพฤติกรรมของตนอยู่เสมอ

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแล้ว ระเบียบความประพฤติไม่เคย ได้บรรลุผลตามที่รัฐคาดหวังโดยสมบูรณ์ การเยาะเย้ยถากถางใส่นักเรียน ผู้สวมเครื่องแบบโรงเรียนที่มีสถานะต่ำกว่า¹⁹ ส่งผลให้ระเบียบสังคมและ ระเบียบวินัยที่เคยถูกพร่ำสอนในการหัดเข้าแถวขาดสะบั้นลงในทันที ความ รุนแรงเป็นอาวุธของผู้ที่มีสถานภาพด้อยกว่าที่จะตอบโต้กลับและแสดง ให้เห็นถึงการปกป้องศักดิ์ศรีถูกผู้ชายที่จะยอมให้ใครมาหยามเหยียดไม่ได้ ประสบการณ์การฝึกระเบียบแถวที่โรงเรียนสวนกุหลาบของเชย นักเรียน จากโรงเรียนบพิตรพิมุขในระหว่างปี พ.ศ.2443 ถึง 2446 บ่งชี้ให้เห็น ประเด็นเหล่านี้ ท่านได้เล่าไว้ว่า

“...ความจริงสีของโรงเรียนบพิตรพิมุขสีเขียวสดดูสวยงามน่ารัก สีชมพู ของโรงเรียนสวนกุหลาบพอตกซีดลงหน่อยก็ดูน่าเกลียด แต่บพิตรพิมุข ถูกเรียกว่า “ไอ้แมลงวันหัวเขียว” พอเห็นเข้าก็มีเสียงตะโกนว่าไอ้แมลงวัน หัวเขียวมาแล้วโว้ย เฮ้ย همینจ้ะจริง มันไปกินขี้มาแล้ว ฯลฯ บพิตรพิมุข โดนเข้าต่าง ๆ นานา เมื่อผ่านกันก็มีเสียงดังว่า เมื่อเข้าหมู่ก็มีอาการทำทาง เหมือนสะอิดสะเอียน หน้า ๆ เข้า ใครจะทนไหว วันหนึ่งเมื่อเลิกฝึกแล้วข้าพเจ้า กับพวก ๔-๕ คนก็ออกจากโรงเรียนสวนกุหลาบ เดินกลับโรงเรียนตรีเพชร พายุรัตน์ เสียงแมลงวันหัวเขียว ๆ همینจริงโว้ย ๆ เปรยมาตลอดทาง... ความร้อนระอุในอกก็ระเบิดออกมา พวกเราพากันหยุด เจรจากัน ๒-๓ คำ มวยหมู่ก็เกิดขึ้น หมวกฟางนั่นแหละเป็นอาวุธเหมาะมือนัก ปิกม้นแข่งริคม ฟาดถูกไม่ต้องแรงก็เกิดรอย และถ้าแรงก็ได้เลือด พอเกิดศึกขึ้นกลางถนน

เสียงชาวบ้านก็ร้องห้าม และพากันออกมากัดกันเพราะรู้ว่าพวกหัวเขียวเป็นใคร ส่วนพวกเรา ก็เห็นว่าได้สนุกมันมือพอสมแค้น แล้วก็รีบเดินเข้าหลังโรงเรียนไป” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 20-21)

การสนับสนุนให้มีอัตลักษณ์ความเป็นชาติร่วมกัน การเป็นพลเมืองดี การมีระเบียบวินัยในตนเอง การเชื่อฟังกฎหมายและอำนาจรัฐ อันเป็นบุคลิกที่คล้ายกับพวกทหารของรัฐ²⁰ ล้มเหลวที่จะกำราบพฤติกรรมที่รุนแรงซึ่งเกิดขึ้นจากความขัดแย้งทางสถานะระหว่างโรงเรียน แน่นนอนว่าความขัดแย้งนี้ผสมปนเปไปกับความแตกต่างจากชนชั้นในเชิงสถานภาพและเศรษฐกิจ และเครือข่ายอุปถัมภ์อย่างแยกไม่ออก อย่างไรก็ตามการสร้างระเบียบผ่านการออกกำลังกายของรัฐสยามไม่ได้ล้มเหลวไปเสียทั้งหมด การหวงรำลึกถึงเหตุการณ์ฟาดหมวกในบ้านปลายชีวิตของเชยสะท้อนให้เห็นถึงความคิดเรื่องความรุนแรงที่เปลี่ยนแปลงไปตามมาตรฐานรัฐ เขมมองว่าความรุนแรงเป็นวัฒนธรรมที่ต่ำ เป็นการกระทำที่ผิด ดังที่เขาได้สารภาพว่า

“...ครูจะกำชับเด็กให้ระวังรักษาสี หรือยี่ห่อ เพราะไปทำไม่ได้ อย่างไม่ ประชาชนย่อมรู้ถึงสำนึก คือโรงเรียนด้วย...แต่ยังไม่วายที่จะถือศีลถือศักดิ์อยู่ก็มี เหตุเป็นเช่นนี้ ย่อมชี้ถึงวัฒนธรรมทางจิตใจของมนุษย์ว่า ยังไม่สูงถึงขีดถึงขั้นอันสมบูรณ์สืบไป” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 22)

ท้ายที่สุดควรกล่าวด้วยว่า การกำกับควบคุมร่างกายประชาชนของรัฐ มีขีดจำกัดทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ หากนับคนที่ได้มีโอกาสชมการกีฬานท้องสนามหลวงก็มีเพียงหลักหลายพันคน ขณะที่ผู้ที่ผ่านระบบโรงเรียนก็มีสัดส่วนที่น้อยมาก ๆ นอกจากนี้ในช่วงปี พ.ศ.2441 ถึง 2444 สัดส่วนของนักเรียนนั้นมีน้อยมากไม่ถึงร้อยละ 1²¹ บรรดาประชากรที่ถูกควบคุมที่มีอยู่น้อยเช่นนี้ ก็หาได้สยบยอมต่อความรู้ และมาตรการของรัฐเสียอย่างราบคาบทุกประการ ขีดจำกัดประการนี้จะถูกนำเสนอในส่วนถัดไป

4. ศึกษาบทบาทของลูกหนังในสมัยรัชกาลที่ 5: เกมฟาดแข้งหรือเกมสตั๊ดคู่ตี

การเล่นฟุตบอลในสยาม เท่าที่ผู้เขียนพบข้อมูล เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 โดยบรรดาชาวยุโรปที่อาศัยในสยาม (พระยาศรีวิสารวาท, 2509 อ้างถึงใน สิทธิ รัตนราช, 2540, หน้า 10) ในปี พ.ศ.2443 มีการจัดการแข่งขันระหว่างชุดบางกอก กับชุดกรมศึกษาธิการ การแข่งที่สนามของโรงเรียนราชวิทยาลัยนี้ (ตั้งอยู่ในเขตธนบุรีในปัจจุบัน) ส่วนใหญ่เป็นผู้เล่นอังกฤษ และมีชาวสยามร่วมชุดกรมฯ เพียงไม่กี่คน (สวัสด์ เลขยานนท์, 2520, หน้า 41-46) การสนับสนุนให้ชาวสยามเล่นอย่างจริงจังเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2444 โดยกรมศึกษาธิการได้จัดการแข่งขันแบบแพ้คัดออกเพื่อชิงชัยกันระหว่างโรงเรียนชั้นนำในจังหวัดกรุงเทพฯ และธนบุรี ในส่วนที่สามนี้ ผู้เขียนจะเน้นอธิบายการเล่นฟุตบอลตั้งแต่ปีดังกล่าวไปจนถึงรัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ.2453 ผู้เขียนแบ่งส่วนเป็น 5 ตอน เพื่อพยายามชี้ให้เห็นว่าการเล่นฟุตบอลเป็นส่วนหนึ่งของการปลูกฝังนิสัยให้เคารพกฎ อำนาจ และเป็นสุภาพบุรุษ ผู้รังเกียจความรุนแรง (ดู 4.1) การเล่นฟุตบอลในกรุงเทพฯ และธนบุรี แพร่หลายทั้งในโรงเรียนที่เคยร่วมการแข่งขันของกรมศึกษาธิการ และโรงเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วม สำหรับโรงเรียนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมนั้น การเล่นฟุตบอลเป็นพื้นที่ของการแสดงความก้าวร้าวรุนแรงในการเตะแข่ง กระแทกร่างกายของผู้เล่น เพื่อแสดงความเป็นลูกผู้ชาย (ดู 4.2)

ชาวสยามผู้ได้ไปศึกษาหรือมีประสบการณ์ที่อังกฤษ พวกเขาได้เรียนรู้วัฒนธรรมการเล่นฟุตบอลในปลายทศวรรษ 2430 ที่เน้นการเล่นฟุตบอลตามกติกา มีน้ำใจนักกีฬา และมีความสามัคคี เมื่อพวกเขากลับมาที่สยาม คุณค่าเหล่านี้ถูกปลูกฝังโดยรัฐ ผ่านการจัดการแข่งขันของกรมศึกษาธิการที่มีการควบคุมการแข่งขันอย่างเข้มงวด (ดู 4.3) อย่างไรก็ตามในช่วงรอยต่อของพุทธทศวรรษ 2450 นักเรียนในโรงเรียนชั้นนำที่เคยร่วมการแข่งขันของกรมฯ หรือแม้แต่ข้าราชการกระทรวง และครู ก็หาได้เล่นฟุตบอลเพื่อการทำประตู

และป้องกันประตูดตามกฎอย่างเดียวกัน (ตามนियามการเล่นฟุตบอลของรัฐ) ความเป็นนักเลงลูกหนังยังปนไปด้วยการแสดงความก้าวร้าวรุนแรงในการ ทำร้ายร่างกายคู่ต่อสู้เพื่อแสดงศักดิ์ศรีลูกผู้ชายที่เหนือกว่านักฟุตบอล ที่ปะทะด้วย (ดู 4.4) ทำยที่สุดคุณค่าที่รัฐนำเสนอ เช่น เล่นเพื่อเกียรติ (โลว์รางวัลชนะเลิศ) การเล่นตามกติกา รูปแบบการเล่นอย่างสามัคคี ตามแบบ ยุโรป เป็นที่รับรู้กันในหมู่ผู้เล่นในแวดวงลูกหนังกรุงเทพฯ-ธนบุรี การที่ผู้เล่น ที่เคยเล่นกันอย่างรุนแรงได้แข่งขันกับทีมที่มีชื่อเสียงในการเล่นฟุตบอล ที่เชื่อกันว่าเล่นกันตามต้นตำรับอันมียุโรปเป็นศูนย์กลาง ส่งผลให้พวกเขาได้ เรียนรู้โลกทัศน์ของการเป็นนักเลงลูกหนังที่ “ศิวิไลซ์” ตามที่รัฐนำเสนอด้วย (ดู 4.5)

4.1 ภาพรวมของเกม

กระบวนการของการสร้างพฤติกรรมที่ศิวิไลซ์ ที่รัฐสนับสนุน กระทำการภายใต้โครงสร้างราชการสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพอย่างกระทรวง ธรรมการ ที่ควบคุมโรงเรียนในเครือ ระดมนักเรียนมาร่วมงานรัฐพิธีและ การแข่งขันกีฬา กระบวนการสร้างพฤติกรรมที่ศิวิไลซ์กระทำผ่านการ ปลุกฝังพร่ำสอนให้ผู้กระทำการควบคุมความรุนแรงด้วยตนเอง โดยการ สร้างการควบคุมทางสังคมผ่านกฏนิยามความเป็นปกติ และความผิดปกติ ที่น่าละอาย (Elias and Dunning, 1986, pp. 63-65) การใช้ชีวิตที่จำเจ อาจทำให้ผู้คนรู้สึกเบื่อหน่ายขาดความสนุกสนาน การใช้เวลาว่างที่ก่อให้เกิด ความปิติยินดีเป็นล้นพ้นจึงเป็นสิ่งที่มาเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายไป ส่วนประกอบ สำคัญของความสนุกสนานจากการใช้เวลาว่างคือความตึงเครียดที่ผู้คน ถูกกระตุ้น ความตื่นเต้นถูกผลิตจากการปะทะต่อสู้ของคู่แข่ง (โดยเฉพาะ อย่างยิ่งเมื่อทั้งสองฝ่ายมีความสามารถใกล้เคียงกัน) และทักษะที่ผู้เล่น แสดงออกมาต่อกัน ความตึงเครียดจากการเล่นส่งผ่านโดยตรงไปยังผู้ชม และผู้ชมที่รู้สึกเครียดไปกับเกมก็จะสื่อสารย้อนกลับไปยังผู้เล่น หากตึงเครียด มากเกินไปก็อาจนำไปสู่อันตรายแก่ทั้งผู้เล่นและผู้ชมได้ ดังนั้น การจัดระเบียบ

วินัยของการแสดงออกทางอารมณ์จึงคอยจำกัดการแสดงความรู้สึกที่ดีของทั้งผู้เล่นและผู้ชม พัฒนาการของฟุตบอลจึงดำเนินไปควบคู่กับการออกกฎระเบียบมาปราบปรามความตื่นเต้นและความรุนแรงของประชาชน (Elias and Dunning, 1986, pp. 82-89, 197)

หากเราพิจารณาพัฒนาการการเล่นฟุตบอล จากพลวัตภายในการแข่งขันของผู้เล่นสองฝ่าย ที่ความตึงเครียดได้ถูกควบคุมมากขึ้น้อย่างต่างกันตามบริบทที่ผันแปรไป (Elias and Dunning, 1986, pp. 193-194) จะเห็นว่าในการเล่นฟุตบอลของบรรดานักเรียนในสยามระหว่างช่วงต้นทศวรรษ 2440 ไปจนถึงสองปีแรกของทศวรรษถัดไปนั้น เป็นศึกศักดิ์ศรีของความเป็นลูกผู้ชาย ที่แสดงออกในการเล่นฟุตบอลที่เน้นการปะทะทางกายภาพอย่างรุนแรงมากน้อยในบริบทที่ต่างกันไป การเล่นตามกติกาฟุตบอลแบบฉบับอังกฤษ²² อันเสริมสร้างคุณธรรมที่ดีซึ่งรัฐสยามส่งเสริมเป็นเรื่องที่ได้รับความนิยมมีไม่น้อยมาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรัฐยังมีศักยภาพที่จะสร้างโอกาสบ่มเพาะพฤติกรรมที่ “ศิวิไลซ์” อย่างจำกัดแค่ในโรงเรียนที่อยู่ในกรุงเทพฯ เป็นหลัก และรัฐก็ล้มเหลวที่จะปลูกฝังให้นักเรียนและครูของโรงเรียนชั้นนำเหล่านี้รู้สึกว่าการเล่นฟุตบอลที่เน้นทักษะการบุกเอาประตูหรือป้องกันประตูเป็นหลักนั้นคือชัยชนะของนักเลงลูกหนัง ทั้งนี้เพราะการเล่นฟุตบอลนอกเหนือจากที่กรมศึกษาธิการควบคุมการแข่งขัน มักจะตัดสินจากความกล้าที่จะปะทะดวลความแข็งแกร่งของร่างกายด้วยเสมอ แน่แน่นอนว่าพวกนักเรียนจากโรงเรียนชั้นนำรู้ว่าคุณธรรมในการเล่นในแบบฉบับอังกฤษเป็นอย่างไร พวกเขาจะประพฤติดนให้เป็นนักเลงที่ไม่เล่นที่คนและมีน้ำใจนักกีฬาได้ ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่พวกนักเรียนสยามยอมรับความเหนือและสง่างามกว่าของคู่แข่ง ผู้วัดความเป็นชายบนเชิงการเล่นที่ลูกบอลล้วนๆ อย่างพวกเจริญแล้วของอดีตนักเรียนยุโรป หรือนักเรียนจากโรงเรียนชั้นนำอย่างโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ในเวลานั้น

จากหนังสือ “บันทึกความจำ [๑] เรื่องการศึกษา [และกีฬา] และการฝึกงานหัวเมือง” ของเชย สุนทรพิพิธ²³ สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ทางสังคมหนึ่ง ๆ ที่สัมพันธ์กับชนชั้นในทางวัฒนธรรมที่ท่านได้เรียนรู้ได้เปรียบเสมือนพื้นที่ในการเรียนรู้อัตลักษณ์ความเป็นชายที่ผันแปรไป อัตลักษณ์ที่น่าปรารถนาจากการเล่นฟุตบอลของนักเรียนในโรงเรียนของบรรดาสามัญชน เช่นท่านเต็มไปด้วยความรุนแรงแข็งแกร่งอย่างไม่มีกรอบกติกา เมื่อท่านในฐานะลูกชาวสวนได้รับโอกาสในการเลื่อนชั้นผ่านความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ จากการที่เพื่อนของคุณน้ำของท่านเคยทำงานรับใช้สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ท่านจึงมีโอกาสดำรงตำแหน่งเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 71-75, 257) ดังนั้นในระหว่างเรียนที่โรงเรียนชั้นนำอย่างมหาดเล็กหลวงในกรุงเทพฯ อันเป็นหนึ่งในสิบเศษๆ โรงเรียนในเวลานั้นที่ได้เข้าร่วมแข่งขันฟุตบอลเลิศศึกษาธิการ ท่านเริ่มเรียนรู้วัฒนธรรมการเล่นกีฬาฟุตบอลที่มีกติกามากขึ้น (แต่ก็ยังคงความรุนแรงอยู่) ทักษะความสามารถในการทำประตู ป้องกันประตู ฯลฯ เป็นอัตลักษณ์ที่น่าปรารถนาที่ท่านได้เรียนรู้ โอกาสในการแข่งขันกับทีมนักเรียนชั้นนำและข้าราชการ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทีมนักเรียนยุโรป ช่วยให้ท่านได้เรียนรู้อัตลักษณ์ของความเป็นนักฟุตบอลที่ดีและสง่างามกว่า

4.2 เกมฟาดแข้ง

ระหว่างที่เชย เรียนที่โรงเรียนบพิตรพิมุข และโรงเรียนนวลนรดิศ ในจังหวัดธนบุรีระหว่างปี พ.ศ.2443-2448 ทั้งสองโรงเรียนนี้ไม่เคยเข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลของกรมศึกษาธิการในเวลาดังกล่าว แม้การเล่นตามแบบฉบับสมาคมฟุตบอลอังกฤษยังไม่เป็นที่รับรู้นักเรียนในโรงเรียนสองแห่งนี้ แต่การที่กีฬาของชนทุกชั้นนี้เล่นได้โดยไม่ต้องรู้จักกติกา ไม่ต้องใช้เงิน ต้องการแค่พื้นที่ว่างเท่านั้น ช่วยให้ฟุตบอลสามารถเข้าถึงได้โดย

กว้างขวางกว่าแค่ในโรงเรียนชั้นนำ ในสมัยนั้นเชยบรรยายให้ฟังว่าท่านเล่นฟุตบอล (ส้มโอ หรือลูกบอลขนาดเล็ก) ด้วยเท้าเปล่ากับเพื่อนๆ ด้วยความรุนแรงและไร้กติกากับเพื่อนนักเรียนช่วงพักกลางวัน ท่านเล่าว่า “...โรงเรียนบพิตรพิมุขมีบริเวณคับแคบไม่มีสนามพอที่จะเล่นกีฬาหรือเกมอื่นๆ ได้...ฟุตบอลลูกขนาดเล็กๆ ก็เล่นกันเป็นวงเป็นกลุ่ม มีได้แบ่งข้างแบ่งพวก เตะกัน แย่งขัดขาขัดแข้งกัน ชูลมุนวุ่นวายพอได้รสเหงื่อเท่านั้น...” (พระยาสุนทรวิจิตร, 2515, หน้า 23) เมื่อเข้านวนรนิติศ ท่านเล่าว่า “...เรื่องมันสนุกก็ตรงที่กระแทกกัน ฟาดแข้งกันเป็นสำคัญ ประตงประตู่ไม่ต้องมี ฝ่ายหรือพวกไม่ต้องมีก็ได้ ไม่ต้องพิถีพิถันว่าข้างโน้นข้างนี้ต่างคนต่างแย่งลูก แล้วชนกันกระแทกกัน ขัดขาข้างหน้าข้างหลัง ไม่มีกติกา เป็นการฝึกให้เกิดความเข้มแข็งเหย้มเกรียมโดยแท้ ต่อมาครูฉ่งมาเห็นกระบวนการเล่นของเราเข้า คงจะคิดสนับสนุนหรือคิดสังเวชประการใดไม่ทราบ จึงได้ซื้อลูกฟุตบอลจริงๆ มาให้พวกเราเล่นกัน ๑ ลูก และตั้งแต่นั้นมาฟุตบอลของพวกเรา ก็ค่อยๆ ก้าวเข้าสู่กติกา และเกิดเป็นความรู้ขึ้นตามลำดับ” (พระยาสุนทรวิจิตร, 2515, หน้า 45)

การเล่นฟุตบอลในโรงเรียนของลูกหลานสามัญชนชาวสวนในเขตเมืองเช่นเขยนี้เป็นการแสดงศักดิ์ศรีลูกผู้ชายที่เปี่ยมไปด้วยใจกล้าและพร้อมที่จะต่อสู้ตะลุมบอน ฟาดแข้งฟาดขากระแทกกัน โดยมีได้หัวโน่ว่าจะบาดเจ็บ ความกล้าที่จะตัดสินใจด้วยพลกำลังอย่าง “เหย้มเกรียม” เป็นบุคลิกภาพของความเป็นชาย หรือมีใจ “นักเลง” เกิดขึ้นโดยกว้างขวางในภาคกลาง ในราวปี พ.ศ.2434 ถึง 2453 (โปรดดู Johnston, 1980) ความแข็งแกร่งเหย้มเกรียมถูกแสดงออกผ่านชีวิตประจำวัน อย่างที่เกิดขึ้นจากการดูถูกกันทางสถานภาพของสองโรงเรียน (ดังการฟาดปีกหมวกใส่นักเรียนสวนกุหลาบกลางถนน) และการแสดงออกในการเล่นต่างๆ เพื่อให้บรรดาชายอื่นประจักษ์ว่าตนเป็นลูกผู้ชายกว่าคนอื่นใด ความเป็นชายแบบนักเลงนี้มีอยู่ในเกมกีฬาที่เน้นการปะทะของร่างกาย การชกต่อยของเขย

ใน พ.ศ.2441 และ 2442 ในระหว่างที่ท่านเริ่มเข้าโรงเรียน (โรงเรียนวัดบางสะแกนอก จังหวัดธนบุรี) การแสดงศักดิ์ศรีความเป็นชายของท่านสะท้อนให้เห็นเล่ห์เหลี่ยม และชั้นเชิง ที่ถูกจัดมาใช้เพื่อต้องแสดงความกล้าให้สังคมของนักเรียนชายเห็น และปิดบังความกลัวและขลาดเพื่อรักษาศักดิ์ศรีลูกผู้ชาย ท่านเล่าว่า “ข้าพเจ้าเมื่อเด็ก ๆ มีรูปร่างบอบบางข้ายังขี้โรคอีกด้วย ลักษณะจึงไม่ใช่หนักชกต่อย แต่ธรรมชาติของเด็กเมื่อเล่นอะไรกันก็มักจะมีเหตุพิດใจกันด้วยการที่จะเอาแต่ชนะและเอาเปรียบกัน...การชกต่อยจึงเกิดขึ้น เสมือนเป็นการตัดสิน...แม้ใจรู้ว่าสู้เขาไม่ได้ก็ต้องสู้ การยอมแพ้ดูเป็นการเสียชาติเสียคนเอาทีเดียว อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าก็อดที่จะขี้กลัวบ้างซึ่งหวังว่าคงมีผู้มาห้าม ข้าพเจ้าก็ต้องตกอยู่ในลักษณะนี้หลายครั้ง...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 8)

ศักดิ์ศรีจากการปะทะกันทางกายภาพของนักเรียนชายพบได้ในการเล่นฟุตบอลเช่นกัน การเอาชนะกันในการดวลกันตำแหน่งต่อตำแหน่งของคนที่เชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของตน และในนามโรงเรียนที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นยอดนักเลงลูกหนึ่งในวงการ (ซึ่งวงการจำกัดอยู่แค่เพียงนักเรียนชั้นนำในกรุงเทพฯ และอีกหนึ่งยักษ์ใหญ่จากจังหวัดธนบุรี) เมื่อชัยชนะส่วนบุคคลมีความสำคัญต่ออัตลักษณ์ความเป็นชายที่จะแพ้ไม่ได้โดยเด็ดขาด ฉะนั้นนอกเหนือจากการเอาชนะกันตามกฎหมายเช่นการยิงหรือป้องกันประตูลแล้ว การตอบโต้อย่างรุนแรงก็เป็นปฏิกิริยาที่จะเกิดขึ้นเสมอเมื่อการ “เล่นคน” เริ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นที่ยืนยันว่าศักดิ์ศรีความเป็นชายส่วนตนเป็นอะไรที่สำคัญมากกว่าบรรยากาศเกมที่อาจจะสิ้นสุดลงเพราะมีมวยแทรก ซึ่งหากเกิดขึ้นก็หมายความว่าเพื่อนร่วมทีม หรือเพื่อนต่างทีมจะต้องเลิกเล่นฟุตบอลกันไป หรือชื่อเสียงของโรงเรียนก็จะเป็นไปอย่าง “ต่ำช้า ป่าเถื่อน” ตามที่รัฐนิยาม รูปแบบการเล่นฟุตบอลอย่างไม่เป็นทางการของนักเรียนหรือครูในโรงเรียนชั้นนำย่านเมืองหลวงยุคแรกจึงเป็นเกมของการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นชาย ชั้นเชิงทักษะและความก้าวร้าวของแต่ละคน

ที่จะยอมเสียคนไม่ได้โดยเด็ดขาด มากกว่าความสำคัญของทีมดังที่จะได้กล่าวต่อไป

4.3 การขัดเกลาสันดาน และนักเลงแบบสุภาพชน

ชนชั้นนำสยามในเวลานั้นได้สัมผัสเรียนรู้กับความภูมิใจของชาวอังกฤษหรือแม้แต่ฝรั่งเศส ที่เชื่อมั่นในทัศนคติและพฤติกรรมที่ศิวิไลซ์ และกำหนด ว่าเป็นวิธีที่น่าปรารถนาและมาตรฐานของมวลมนุษย์ (Elias, 2000, pp. 6-7) สำหรับรัชกาลที่ 5 การที่ระบอบของพระองค์ถูกดูหมิ่นว่ายังไม่ศิวิไลซ์เพียงพอเป็นเรื่องที่กระเทือนต่อเกียรติศักดิ์ศรีอย่างรุนแรง (Winichakul, 2000, p. 546) ดังนั้นการเล่นกีฬาฟุตบอลจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐจะสร้างพฤติกรรมที่ศิวิไลซ์ให้แก่บรรดาโรงเรียนชั้นนำ การที่พระองค์ได้ไปดูการศึกษา หรือการที่สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้ไปเรียนที่อังกฤษ พวกเขาต่างก็ได้เห็นแล้วว่าโรงเรียนเป็นพื้นที่ในการปลูกฝังบุคลิกภาพให้มีระเบียบวินัย ฝึกความกล้า ความเป็นชาย และการเคารพกฎ นอกจากนี้ยังมีการจัดการแข่งขันและการมอบรางวัล ที่ได้นำไปสู่เรื่องราวแห่งความสำเร็จตามมาตรฐานที่ศิวิไลซ์ของบรรดาชนชั้นนำ ที่สามารถกลายเป็นเรื่องอันน่าปรารถนาของผู้คนในชนชั้นที่ต่ำกว่าได้ (Bourdieu, 1999, pp. 430-435) บริบทการเล่นฟุตบอลที่ถูกควบคุมความรุนแรงเริ่มขึ้นตั้งแต่ราวปลายทศวรรษ 2380 โรงเรียนสาธารณะชั้นนำในอังกฤษ (public school และอันที่จริงเป็นโรงเรียนเอกชน) เล่นฟุตบอลแบบที่มีการควบคุมกฎ ต่อมาเมื่อแรกตั้งสมาคมฟุตบอลอังกฤษ (Football Association) ใน พ.ศ.2406 การเตะแข้งกลายเป็นความไม่ศิวิไลซ์ของชาวลูกหนัง ในช่วงเวลานี้เองที่การเล่นกีฬาเพื่อฝึกฝนความศิวิไลซ์ถูกบรรจุลงในหลักสูตรของโรงเรียนชั้นนำ (Elias and Dunning, 1986, p.197) (Springhall, 1987, p.63) (Baker, 2007, pp. 32-33)

บรรยากาศเกมฟุตบอลอังกฤษในช่วงรัชกาลที่ 5 และสนั่น ประสบอยู่ในระหว่างช่วงปี พ.ศ.2438-2441 ฟุตบอลได้กลายเป็นเกมที่นิยม ในหมู่ชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ความสนุกสนานจากการชมฟุตบอลกลายเป็นการค้า ไปแล้ว มีนักฟุตบอล “อาชีพ” กว่าพันคนจากสโมสรในอังกฤษมากกว่า 500 แห่ง แต่พวกเขายังมีรายได้น้อยเท่ากับระดับแรงงานมีทักษะ (Walvin, 1987, p. 255) (Keech, 2003, p. 8) (Tranter, 1998, pp. 21, 24) สำหรับ สนั่น ผู้ที่จะกลับมามีบทบาทในการจัดการแข่งขันฟุตบอลและการพลศึกษา ในสยาม ได้รับทุนรัฐบาลไปเรียนที่วิทยาลัยโบโร โรด (Borough Road College) ในช่วงปีดังกล่าว ในขณะที่กีฬาฟุตบอลได้รับความสำคัญในสถานศึกษา รวมถึงที่โบโร โรด ว่าเทียบเท่า “ความเป็นเลิศทางปัญญา” เพราะเกมนี้ ได้ทำให้สามเสาหลักของการเป็นมนุษย์ผู้มีการศึกษาคบถ้วนคือ ทั้งกาย สติปัญญา และศีลธรรม (Mangan and Hickey, 2009, pp. 12-13) ในช่วงนั้น โบโร โรด ได้ว่าจ้างครูวัยหนุ่มจากออกฟอร์ด และเคมบริดจ์ มาทำงาน ด้วยสัญญาระยะสั้น มีครูผู้ควบคุมงานนักฟุตบอลสมัครเล่นระดับสโมสรระดับ อาชีพชั้นนำของอังกฤษ มาทำการสอนในโบโร โรด ช่วงที่สนั่นเป็นนักเรียนด้วย โจเซฟ โฮมส์ เกททินส์ (Joseph Holmes Gettins) ครูและนักบอลจาก สโมสรมิลล์วอลล์ (Millwall) ได้รับการบันทึกประวัติในนิตยสารของวิทยาลัย ในปี 2439 ว่า ท่านได้รับความนิยมนอย่างล้นหลามในโบโร โรด และได้รับ ยกย่องว่าเป็น “หลักจริยธรรมของการเล่นกีฬา” “เล่นเพื่อทีมและไม่เล่น เพื่อตนเอง เป็นผู้ถ่อมตัวและมีน้ำใจในยามชนะ และแข็งแกร่งร่าเริงในยาม พ่ายแพ้ เล่นกีฬาเพื่อการได้เล่นเท่านั้น จึงเป็นประโยชน์ในทางร่างกาย และคุณธรรม...เมื่อถูกหรือเข้ากระแทกก็ทำอย่างจริงจังแต่ยุติธรรมด้วยความอารมณดี” (Mangan and Hickey, 2009, pp. 17, 48-50) คุณธรรม จากการเล่นในอังกฤษเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่อง “แฟร์เพล” (fair play) ที่มุ่งควบคุมอารมณ์ให้ลดความรุนแรงให้อยู่ในกฎ มีบุคคลที่ร่าเริง

ตลอดเวลา ไม่ว่าจะแพ้หรือชนะ แนวคิดเรื่อง “แฟร์เพล” นี้ สันนัมนำมา “ขัดเกลาสันดาน” เพื่อสร้างความเป็น “ใจนักเลง” ในเวอร์ชันที่ไม่รุนแรง แก่นักเรียนหรือนักเลงชายไทยที่ยังคงรุนแรงอยู่ ในโรงเรียนชั้นนำในกรุงเทพฯ และธนบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2444 เป็นต้นไป

เมื่อสนั่นกลับมาที่สยาม ท่านในฐานะผู้ตรวจฝ่ายศึกษาธิการ มีบทบาทในการเป็นประธานจัดงานกรีฑาปี พ.ศ.2443 ตลอดจนแปลกติกา “การเล่นฟุตบอลอย่างแอสโซซิเอชัน” ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน (สวสดี เลขยานนท์, 2520, หน้า 19, 29-33) เมื่อปี พ.ศ.2444 สนั่นได้ริเริ่มให้มีการแข่งฟุตบอลแบบแพ้คัดออกที่แข่งกันมากกว่าสองทีมเป็นรายการแรก ในสยาม คือการแข่งขัน “โล่ของกรมศึกษาธิการ” นับเป็นฟุตบอลรายการแรก ที่มุ่งจะควบคุมการเล่นฟุตบอลให้เป็นไปตามกฎอย่างผู้ต้องกฤษฎา เพื่อจัดการ กับพฤติกรรมของนักเรียนในหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรุนแรง โรงเรียนที่เข้าร่วมการแข่งขันส่วนใหญ่เป็นทีมจากกรุงเทพฯ 8 ทีม (แผนที่ วัดมหารณ สอนกุลหลาบอังกฤษ มหาดเล็กหลวงหรือราชการ สอนกุลหลาบ ไทย กล่อมพิทยา สายสวลี และฝึกหัดอาจารย์) และอีกหนึ่งทีมในธนบุรี (ราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยา ระหว่างปี พ.ศ.2440-2446) ภารกิจของกรมศึกษาธิการในการจัดการแข่งขันคือการ “ขัดเกลาสันดาน ให้เกิดคุณงามความดี ๔ ประการ

๑. ใจนักเลง (แฟร์เพล) ต่อสู้กันซึ่งหน้า ไม่หลบ ไม่แฉง ถึงแพ้ ก็ไม่อาฆาบ ถึงชนะก็ไม่เยาะเย้ย

๒. สามัคคี หมายถึงเอาชนะด้วยการรวมกำลังกันทั้งพวก ไม่อวดดี หรือคิดเอาชนะลำพังตน

๓. อาจหาญ การที่ได้หันหน้าเข้าสู่อันตรายอยู่บ้าง ย่อมกำจัดเสีย ซึ่งความขลาด

๔. ขันติ ความเพื่องปล้ำแต่ต้นมือ ไม่ควรถือเป็นเหตุให้ท้อใจ ถึงแก่ปราไชยปลายมือ”

ดังที่ได้ประกาศไว้ตั้งแต่ในการแข่งคราแรกและตีพิมพ์ไว้ในวิทยากรย์ เล่ม ๑ ตอน ๑๐ กุมภาพันธ์ ๑๒๐ (โปรดดู สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520, หน้า 52)

ใจนักเลงของนักเรียน ครู ข้าราชการกระทรวง และสามัญชนไทย ในภาคกลางนี้ใช้ความรุนแรงอยู่นอกเหนือกฎระเบียบ และศีลธรรมที่รัฐพยายามจะควบคุมและลดความรุนแรงลงให้อยู่ในขอบเขตที่รัฐว่าดีงามผ่านการปลูกฝังให้เล่นฟุตบอลอย่างกล้าหาญตามกฎหมายและมีมารยาทเรียบร้อย²⁴ อย่างไรก็ตามใจนักเลงของนักฟุตบอลตามอุดมคติของบรรดาข้าราชการ และนักเรียนคือการปะทะกระแทกอย่างรุนแรง ที่ดำเนินควบคู่ไปกับการแข่งกันทำและป้องกันประตู ภารกิจของรัฐคือการควบคุมความรุนแรงทั้งกายวาจา ให้หันมาเล่นกันที่ลูกบอลตามกฎหมายเท่านั้น ดังนั้นกรมศึกษาธิการจึงพยายามนิยามความหมายและจัดการกับพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อขัดเกลาคือความเป็นนักกีฬาที่เจริญแล้ว ผ่านการแข่งขันชิงโล่นี้ต่อเนื่องไปตั้งแต่ปี พ.ศ.2447 จนสิ้นรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2453) แต่ดูเหมือนว่าเป็นภารกิจที่ยากเข้ญ เนื่องจากการแข่งขันฟุตบอลเมื่อพ้นไปจากการกำกับของกรมศึกษาธิการแล้ว ฟุตบอลเป็นพื้นที่ในการต่อสู้กันในสถานภาพของความเป็นนักเลงลูกหนัง ที่วัดกันด้วยกำลังมากกว่ามารยาทการเล่น และนำไปสู่ความ “อาฆาต” ระหว่างนักเรียนจากสองโรงเรียนมากกว่าความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา ยิ่งไปกว่านั้นการที่ผู้เล่นคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นชายที่แข็งแกร่งอดทนในการวัดกันผ่านการฟาดแข้งกระแทกล้ำตัวกันแบบตัวต่อตัวก็ไม่ช่วยให้ นักกีฬาเล็กที่จะเอาชนะในศึกส่วนตนได้ ประเด็นนี้จะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

กรมศึกษาธิการควบคุมพฤติกรรมนักเรียนผ่านการจัดการแข่งขันฟุตบอลชิงโล่ ภายได้ “ข้อบังคับการแข่งขันฟุตบอลของกรมศึกษาธิการ” ให้ครูสองท่านมาเป็น “ผู้ตัดสิน” และ “คนกำกับเส้น” คอยตรวจสอบ ลงโทษพฤติกรรมนักเรียนอย่างใกล้ชิด ผู้ตัดสินสามารถไล่นักเรียน “ผู้ประพฤ

ฝ่าฝืนกติกา” หรือ “โหยกเหยกเกร” นอกจากการแข่งได้ และหาก “ประพุดิตัวให้เป็นที่รังเกียจในการเล่น” ก็จะทำให้โรงเรียนรับผิดชอบ ด้วยการห้ามโรงเรียนเข้าแข่งขันอีกต่อไป จนกว่าจะ “ได้กลับประพุดิตีแล้วหมดความรังเกียจ” (โปรดดู สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520, หน้า 40) นอกจากนี้ กรมฯ ยังได้จัดหาผู้ทำรายงานผู้เป็นครูและข้าราชการกระทรวง ทำรายงานการแข่งขันไปยังกรมฯ และกรมฯ ก็นำออกตีพิมพ์ลงในวิทยากรยและโฆษณาไปยังโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้อง (โปรดดู สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520, หน้า 98) เนื้อหาหลักของการรายงานการแข่งขันจากข้อมูลในปี พ.ศ.2444 (ไม่มีการแข่งในปี 2445 และ 46) 2447 2448 และ 2450 เน้นไปที่หน่วยของทีมคือโรงเรียน และตำแหน่งของผู้เล่นในสนามว่าได้เล่นตามหลักคุณธรรม 4 ข้อหรือไม่ ดังที่เน้นให้มี “ความเที่ยงตรง” “เล่นถูกต้องตามกฎหมาย” และเล่นอย่างมี “ระเบียบ” “ไม่มีอันตราย” ในฐานะที่เป็น “เกียรติยศของโรงเรียน” อีกทั้งยังเน้นถึงความ “พยายามให้ได้โดยเต็มกำลัง” ความ “แข็งแรงคล่องแคล่ว” การ “ฝึกหัด” และการ “ไม่ยอม” แพ้ (โปรดดู สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520, หน้า 54-60, 66-73) ผลจากการควบคุมความรุนแรงในการแข่งนี้ ดูมีประสิทธิภาพเพียงเฉพาะในการแข่งที่เป็นทางการเท่านั้น มีการรายงานการเล่นที่รุนแรงอยู่บ้าง ดังในปี พ.ศ.2444 ผู้รายงาน บรรยายว่า “...เสียใจที่ทั้งสองฝ่ายหาได้เล่นเป็นยุติธรรมแท้ไม่...” (โปรดดู สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520, หน้า 56) หรือในปี พ.ศ.2450 รายงานว่า “...การเล่นไม่ถูกวิธี กับนิสัยที่ใจน้อยเจือไปในทางพาลยังมีอยู่บ้าง...” (โปรดดู สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520, หน้า 73) นอกจากนี้ยังกล่าวได้ว่าการควบคุมของรัฐนี้อาจช่วยกำราบความเห็นแก่ชัชนะส่วนตนที่นักฟุตบอลมุ่งจะกระแทกหรือเตะแข่งกันเพื่อชิงศักดิ์ศรีความเป็นชายได้ และหันเข้าสู่ความสามัคคีในการเล่นเพื่อทีมมากขึ้น เพราะความรุนแรงจะนำไปสู่การลงโทษทั้งทีมหากผู้ประพุดิตีเช่นนั้น ถูกไล่ออก และทีมต้องแข่งด้วยจำนวนผู้เล่นที่น้อยกว่า ซึ่งเสี่ยงต่อการที่ทีมจะแพ้หรือตกรอบมากขึ้น

อย่างไรก็ตามเราไม่ควรทึกทักว่าการควบคุมของรัฐนี้จะมีผลอย่างกว้างขวางในทางภูมิศาสตร์ และในทางลึกถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยตัวนักเรียนเอง การเล่นของนักเรียนในโรงเรียนชั้นนำที่เคยเล่นตามกฎได้การควบคุมของกรมฯ 8 ครั้งในช่วงปี พ.ศ.2444 ถึง 2453 จำกัดอยู่ไม่ถึง 30 โรงเรียนในกรุงเทพฯ และธนบุรี (โปรดดูภาคผนวก) ยิ่งไปกว่านั้นคงจะไม่ผิดนักที่จะให้น้ำหนักกับเงื่อนไขทางชนชั้น ที่สัมพันธ์กับการเข้าถึงการศึกษาในฐานะที่เป็นตัวแบ่งวัฒนธรรมการเล่นกีฬาฟุตบอล ที่รุนแรงมากกับรุ่มร่ามน้อยกว่า กล่าวคือโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเริ่มเล่นฟุตบอลตามกติกาแบบอังกฤษอย่างช้าก็ปี พ.ศ.2444 ขณะที่โรงเรียนเก่าของเขยอย่างนวนลนดิศ และบพิตรพิมุขเล่นฟุตบอลแบบไ้กติกานิตศวรรษดังกล่าว และกว่าทั้งสองโรงเรียนนี้ได้เข้าร่วมการเล่นแบบตามกฎอย่างเป็นทางการก็ต้องล่วงเข้าทศวรรษ 2450 ไปแล้ว แน่นนอนว่าการศึกษาเป็นโอกาสสำหรับไพร่ในการเลื่อนสถานภาพ หากเขยไม่ได้ร่ำเรียนการศึกษาศัมัยใหม่ ท่านคงอาจสืบทอดอาชีพชาวสวนจากบรรพบุรุษของท่าน ทั้งนี้เพราะในสังคมศักดินาได้สงวนการเข้าเป็นมหาดเล็กไว้แก่ลูกหลานขุนนางหรือลูกท่านหลานเธอเท่านั้น (Rabibhadana, 1975, pp. 103-105) (Wyatt, 1975, p. 127) อาจกล่าวได้ว่าในขณะนั้นเขย น่าจะเป็นเพียงนักเรียนส่วนน้อยที่มาจากพื้นเพสักร (แต่มีเครือข่ายอุปถัมภ์ที่อำนวย) ที่สามารถเข้าเรียนโรงเรียนชั้นนำอย่างมหาดเล็กหลวง²⁵ และได้มีโอกาสที่จะได้เรียนรู้วัฒนธรรมการเล่นฟุตบอล “ที่เป็นสุภาพบุรุษขึ้น” คือการเล่นฟุตบอลตาม (หรือเกือบตาม) กติกาอารยาทอย่างอังกฤษ

4.4 ศักดิ์ศรีในแวดวงนักเลงลูกหนัง กับการเล่นทั้งคนเล่นทั้งลูก

ในช่วงรอยต่อของทศวรรษ 2450 ความกล้าที่จะกระแทกปะทะกันเป็นเกมการชิงชัยในศักดิ์ศรีลูกผู้ชาย การปะทะนี้มาจากการดวลความแข็งแกร่งแบบตัวต่อตัวกับคู่ต่อสู้ ความตึงเครียดจากการที่พวกของตนถูกปะทะเป็นเหตุให้ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันของโรงเรียนหนึ่งมุ่งไปกระตุ้น

ความเกลียดชังให้กระจายไปทั้งผู้เล่นผู้ชม ความรุนแรงในสงครามศักดิ์ศรีลูกผู้ชายเป็นอัตลักษณ์ของบรรดานักเรียนโรงเรียนชั้นนำและข้าราชการทั้งในและข้างสนามในย่านเมืองหลวง อัตลักษณ์จากการใช้ความรุนแรงทางกายภาพได้เกิดขึ้นในบรรดานักเรียนชั้นนำและข้าราชการในประเทศด้วย อัตลักษณ์นี้ได้เกิดควบคู่กันไปกับอัตลักษณ์ของการเป็นผู้เล่นที่เจริญแล้ว (ประเด็นนี้จะกล่าวต่อไปข้างหน้า) ในเกมที่นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงนัดหมายแข่งกับทีมรวมครู ณ สนามในโรงเรียนสวนกุหลาบ เชยแล้วว่า

“...วันนั้นข้าพเจ้าเล่นตำแหน่งในซ้าย มีนายพจน์เป็นฮาร์ฟซ้าย คอยติดต่อสนับสนุน นายพจน์เกิดปะทะกับปีกขวาของทีมครูบ่อยๆ พวกนักเรียนก็เชียร์พวกครูเล่นสนาม พวกเราจะได้เชิงหรือเสียเชิงก็ถูกฮาปาทั้งขึ้นทั้งล่อง ฝ่ายครูชนหรือปัดขาพวกเราล้มลง นักเรียนก็ฮาอย่างสมน้ำหน้า...พวกเราเอาครูหกคะเมนลงบ้าง นักเรียนก็ฮาใส่หน้าพวกเราดังจะว่าเล่นเหมือนปาเถื่อน นายพจน์เป็นเด็กมีเชิงนักเลง ไม่กลัวคน โมโหก็ร้าย ดังนั้นจึงกรากเข้าไปต่อว่าเด็กนักเรียน และเด็กนักเรียนก็ทำท่าจะรวนเอา พวกเราและพวกครูที่ยังใจเย็นอยู่ก็เข้าไปห้าม...ไม่ข้าพเจ้า ยังประตู่ฝ่ายครูได้เป็นประตูแรก คราวนี้นักเรียนก็พารุมฮาใส่หน้า ข้าพเจ้าเฉียดไปข้างสนามที่ไร่ แกเป็นแสดงอาการปาเถื่อนอย่างเหลือที่จะทนทานได้ถึงกับต้องกล่าวพรสุวาจาออกไป และพอได้จังหวะก็เตะฟุตบอลยัดหน้ามันแทนที่จะเตะเข้าประตู ซึ่งนายพจน์ก็อยากจะเข้าเตะลูกบอลบ่อนเสียให้ได้ คราวนี้ครูที่มีได้เล่นมาช่วยขับเด็กออกไป เหตุร้ายแรงจึงเกิดขึ้น...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 50)

ดังนั้นหากพิจารณาการเอาชนะของบรรดาลูกผู้ชายลูกหนึ่งช่วงจังหวะของการเล่นจึงปนแทรกไปด้วยการ “เอาชนะลำพังตน” ที่บางครั้งก็สำคัญเสียจนละเลิกที่จะทำประตู เพื่อไปจัดการกับคนที่มาดูหมิ่นศักดิ์ศรีตนอย่างเด็ดขาด ความสามัคคีมีไม่ตรึงระหว่างคู่แข่งชนและการเคารพกฎกติกา มารยาทจึงไม่เกิดขึ้นตามที่รัฐมุ่งหวัง เพราะแม้แต่ครูผู้ปลูกฝังคุณค่า

รัฐก็ละเลยหลักการขัดเกลาสันทานในการเล่นฟุตบอล เพราะฉะนั้นชัยชนะที่จะปกป้องความเป็นชายส่วนบุคคล เป็นเรื่องการ “อาฆาต” ที่ทั้ง “ลอบ” และ “แว้ง” จะทำร้ายกัน นอกเหนือจากการเล่นตามกติกา มารยาท จึงมีใจนักเลงที่ตรงข้ามกับที่รัฐส่งเสริม การเอาชนะด้วยการคว้าอีกฝ่ายให้ล้มเป็นความป่าเถื่อนในความหมายของมารยาทการเล่นของพวกเขาผู้ดี แต่เป็นความสะใจที่ผู้เล่นคนหนึ่งหรือฝ่ายตนแข็งแกร่งถึกกว่า การล้มคว่ำลงเป็นการเสียเหลี่ยม เสียเชิงและศักดิ์ศรีลูกผู้ชาย การที่ยังลุกขึ้นมาสู้ต่อได้เป็นการแสดงความกล้าที่จะชนกับคู่ต่อสู้เพื่อวัดความเป็นชาย การเอาชนะกันด้วยศักดิ์ศรีอาจทำให้ชายคนหนึ่งต้องผินทอนแสดงความแข็งแกร่ง แม้ว่าอาจนำไปสู่อันตรายถึงการบาดเจ็บอย่างรุนแรงได้ในการเล่นอย่างไม่เป็นทางการระหว่างทีมนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกับทีมรวมข้าราชการกระทรวงยุติธรรมและการคลัง ที่สนามหลวง เซยเล่าถึงการปะทะกับนายหนุ่มล่ำมกระทรวงยุติธรรมว่า “...เป็นคู่ประจัญสำคัญ ครั้งหนึ่งเมื่อปะทะกันกันของเขากระแทกเข้าที่ท้องของข้าพเจ้าแรงจนจำแบ่ ทั้งเจ็บทั้งจุกแต่ลูกบอลผ่านมามากข้าพเจ้าก็ลุกขึ้นมาเตะมันได้เหมือนมิได้เป็นอะไรเลยแต่พอข้าพเจ้าบ้วนน้ำลายมีน้ำสีเขียวสดติดออกมาด้วย นั่นคือน้ำดี...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 48)

พฤติกรรมที่เกรไม่เคารพกฎ ไม่ได้เป็นสิ่งที่เลวร้ายในบรรดาคนหนุ่มชาวสยามในภาคกลาง อย่างที่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์กังวลในบริบทของการเล่นฟุตบอลก็เป็นกีฬาหนึ่งในบรรดากีฬารุ่นใหม่ที่รุนแรง (ดังเช่นการชกมวยที่ยังคาดเชือกอยู่ในสมัยดังกล่าว) ความเป็นชาย (ไทย) ที่มีความเข้มแข็งอดทน กล้าหาญ เปี่ยมไปด้วยศักดิ์ศรีลูกผู้ชาย ที่มีความเกรไม่เรียวร้อยเหมือนสตรี จึงถูกแสดงออกในการเล่นฟุตบอลด้วย²⁶ แม้รัฐพยายามจะจำกัด และให้ความหมายใหม่แก่มันก็ตาม

การใช้ความรุนแรงในการเล่นฟุตบอลที่อยู่นอกการจัดการแข่งขันของรัฐ เพื่อแสดงศักดิ์ศรีลูกผู้ชายเกิดขึ้นแพร่หลายและหนักหน่วง

จนทำให้เจ้าหน้าที่รัฐผู้คอยกวดขันมารยาทความประพฤติในการเล่น ต้องออกมาเผยแพร่คุณค่าของการเล่นฟุตบอลว่าเป็นบ่อเกิดของความเป็นสุภาพบุรุษ หาได้นิยมความรุนแรงไม่ ขุนวิรุฬห์จรรยา กล่าวถึงความพยายามลดความรุนแรงของการเล่นฟุตบอลของสโนว์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา (ผู้ช่วยหัวหน้ากองตรวจกรมศึกษาธิการ และเป็นครูโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์) ในปี พ.ศ.2444 ว่าท่าน

“...ริเริ่มให้โรงเรียนต่าง ๆ ฝึกหัดเล่นฟุตบอลเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของพลศึกษา แล้วก็เริ่มจัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างโรงเรียนขึ้น ให้มีโล่รางวัลของกรมศึกษาธิการเป็นครั้งแรก เรื่องนี้ไม่ได้รับความสนับสนุนและร่วมมือ ไม่เห็นชอบในหมู่ผู้ปกครองนักเรียน หว่าการเล่นฟุตบอลมีแต่ผลร้าย นอกจากเสียเวลาเรียนแล้ว ยังจะทำให้นักเรียนได้รับอันตรายบาดเจ็บ แะงาหักจากการเล่นฟุตบอล และอาจถึงตายด้วย แต่ท่านก็ได้ลดละ ไม่ยอมเลิกการแข่งขันฟุตบอล เพราะท่านคิดการณ์ไกลเท่านั้นท่านเห็นว่าการบาดเจ็บอาจมีบ้างก็เป็นส่วนน้อย ถ้าจะได้เล่นกันโดยระมัดระวัง การเจ็บป่วยถือว่าเป็นโดยบังเอิญ การเล่นฟุตบอลจะช่วยทางใจได้เป็นอย่างดี ทำให้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักอดทน อดกลั้น รู้จักแพ้ รู้จักชนะ ไม่พยายาบท สู้กันซึ่งหน้า มีความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่มีการแบ่งแยก หัดให้เล่นฟุตบอลไม่ใช่เล่นคน (Play the ball not play the man) ท่านได้เชิญครูใหญ่มาชี้แจงเรื่องนี้โดยตลอด และขอให้ครูใหญ่ได้ชี้แจงให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบด้วย...” (ครุสภา, 2501, หน้า 45-46 อ้างถึงใน วิโรจน์ วงษ์ทน, 2550, หน้า 16-17)

4.5 เล่นบอลสไตล์ผู้ดี

การพยายามควบคุมความรุนแรงในการอยู่ร่วมกันของชายชาวสยามให้เป็นไปตามวิถีสุภาพบุรุษ ภายใต้วาทกรรมมารยาทที่ยังจำกัดอยู่ในบรรดาชนชั้นสูงที่เรียนในยุโรป และโรงเรียนชั้นนำบางโรงเรียน ความสามัคคีในการเอาชนะตามกฎจะต้องเล่นที่ลูก นี่คือนิยามในการเล่นฟุตบอลอย่างอารยะชน

บรรดาพวกชาวยุโรป²⁷ ชาวเลื้อดสีน้ำเงิน ข้าราชการ และนักเรียนที่ได้สัมผัสกับมารยาทการเล่นฟุตบอลตามกติกามาแล้วกลายเป็นผู้ควบคุมการเล่นผ่านการจัดการ ส่งเสริม กำกับ ฝึมองพฤติกรรม ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความตระหนักแก่บรรดานักเรียนในประเทศที่เคยเล่นกีฬาอย่างรุนแรงทั้งมวย ฟุตบอล และการละเล่นอื่นๆ ให้หันมาเล่นกีฬาที่ฝึกหัดนิสัยที่อารยะ การถือเอาคุณค่าต่างๆ ในการเล่นตามกฎจึงแยกไม่ออกจาก การสร้างความรู้สึกสง่าภาคภูมิใจให้แก่ตัวผู้เล่นเอง ความภูมิใจในเรื่องการเล่นฟุตบอลแบบพวกผู้ดีได้อย่างเก๋กาจเพื่อทำประตูให้ได้มากกว่าคู่แข่งเป็นส่วนสำคัญที่ได้เข้ามาแทนที่ความตึงเครียดจากการปะทะได้บ้าง เพราะอย่างน้อยก็ยังเป็นเป้าหมายหลักหนึ่งของการเล่น การสร้างการยอมรับจากการเล่นที่ถูกของนักเลงลูกหนังของนักเรียนในแถวเมืองหลวงจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้นด้วย คุณค่าสูงส่งนี้รัฐและผู้ที่ร่วมผลิตการเล่นแบบอารยชนได้มีส่วนในการสร้างความเป็นอื่นให้แก่การเล่นที่ “ป่าเถื่อน” ทีมที่เน้นเอาชนะด้วยการเล่นสไตล์ยุโรปตามกติกามารยาทกระตุ้นให้นักบอลที่ชอบเตะขาและการกระแทกหันมาเล่นตามกฎ ทั้งนี้ก็เพื่อมิให้ตนต้องแพ้ และได้รับความชอบธรรมจากที่การเล่นสไตล์ยุโรป อันเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นผู้เจริญ

คุณค่าที่รัฐสนับสนุนได้ถูกหล่อหลอมจนกลายเป็นโลกทัศน์ของการเป็นผู้เล่นที่มีฝีมือ จนได้รับการยอมรับจากอารยชนชาวยุโรปในวงการฟุตบอลกรุงเทพฯ-ธนบุรีด้วย ในแง่นี้สำหรับลูกหลานจากชนชั้นไพร่อย่างเชย การที่ท่านสนุกกับการเล่นฟุตบอลก็ส่วนหนึ่งเป็นการไฝฝืนที่จะได้มีโอกาสในความก้าวหน้าทางสังคม การได้รับชัยชนะส่วนตน การเข้าถึงสถานภาพ และการได้รับการยอมรับ (ดู Tranter, 1998, pp. 54-56) เชย นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็ก กล่าวถึงการนัดกันเล่นฟุตบอลกับทีมรวมข้าราชการกระทรวงยุติธรรมและกระทรวงการคลัง ที่สนามหลวง ในระหว่างปี พ.ศ.2448 ถึง 2452 ว่า

“...พวกฝรั่งห้างแบดแมน ซึ่งตั้งอยู่ที่กรมประชาสัมพันธ์ปัจจุบัน เป็นต้อมายืนดู เพราะสมัยนั้นยังหาทีมฟุตบอลที่เล่นดี ๆ พอมีฝีมือ ดูได้ยาก... ขณะนั้นแบ็คของเราขึ้นสูงเกินไปเมื่อลูกบอลโด่งเข้ามา นายว่ม ก็วิ่งตามติดจับลูกได้เลี้ยงมาหน้าประตูแบ็คตามไม่ทันเขาจึงประจันหน้ากับ ข้าพเจ้าตัวต่อตัว ข้าพเจ้าจึงตัดสินใจทันทีว่าปล่อยให้เขาเข้ามาใกล้ประตู เพียงใดประตูมันก็ใหญ่ออกเพียงนั้น และเมื่อเขาวิ่งก็รีบไม่อยู่แน่ ๆ จึงวิ่ง อย่างเร็วออกไปแย่งลูกอย่าให้เขาถึงถนัดดีกว่า เลยเกิดการปะทะกันอย่างแรง เขากับข้าพเจ้าพร้อมกับเตะลูกอย่างแรง เป็นการประสานและกำลังพอดีกัน เท่ากันอย่างไรไม่ทราบ ลูกบอลพุ่งขึ้นเป็นเส้นตรงตรงสูงสัก ๒๐ เมตร ฝรั่งห้างแบดแมน ๒ คนที่ยืนอยู่ข้าง ๆ ตบมือตะโกนแสดงความพอใจในการ ตัดสินใจของข้าพเจ้า แล้วพากันเดินเข้ามายิ้มน้อยยิ้มใหญ่อยู่หลังประตู...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 48-49)

ความสามารถ รูปแบบการเล่น ตลอดจนเกียรติประวัติในการเล่นฟุตบอลตามกฎของอังกฤษทั้งในแง่ส่วนตัวและส่วนทีม กลายเป็น เรื่องที่ได้รับการยอมรับทั้งรางวัลโล่เงินที่รัฐจัดสร้างและมอบให้ครอง การลงข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ว่าทีมนักเรียนโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เป็นผู้ “มีชัยชนะ” ในการแข่งขันชิงโล่เงินของกรมศึกษาธิการ และ “มีชื่อเสียงโด่งดังนักในการเล่นบอลอย่างยุโรป” (Bangkok Times, 2 ตุลาคม 2444, หน้า 5) รางวัลและชื่อเสียงจากการเล่นตามกฎแข่งขันของรัฐเป็นแรงจูงใจให้ทีมฟุตบอลหันมาเล่นตามกติกามากขึ้น สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา ครูโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ตั้งแต่ พ.ศ.2441 จวบจน พ.ศ.2444 ผู้ได้หล่อหลอม การเล่นฟุตบอลตามกติกามารยาทแบบอังกฤษ น่าจะมีบทบาทสำคัญ ในการเผยแพร่การเล่นบอลอย่าง “แฟร์เพล” และเน้นการเอาชนะกันในเกม การแข่งมากกว่าความรุนแรงให้แก่นักเรียนโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ไม่น้อย

การได้รับการยกย่องจากการเอาชนะการแข่งขันทัวร์นาเมนต์แรกของสยาม ว่าเล่นสไตล์ยุโรป จนครองความยิ่งใหญ่ได้ของทีมโรงเรียนฝึกหัด

อาจารย์ การรวม “โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก” เข้ากับทีมฝึกหัดอาจารย์ ในปี พ.ศ.2449 ทำให้โรงเรียนแห่งนี้ครองความยิ่งใหญ่ที่สุดในยุคที่เขยเป็นนักเรียนมหาดเล็กหลวง โดยคว้าแชมป์ 3 สมัย รองแชมป์ 2 สมัย และอันดับสาม 1 ครั้งในการแข่งขันแบบพบกันหมด จากการแข่งของกรมศึกษาธิการ 7 ครั้งระหว่างปี พ.ศ.2444 ถึง 2452 (โปรดดูภาคผนวก) การที่เขยเทียบฝีมือของทีมตนกับโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ สะท้อนให้เห็นกระบวนการเรียนรู้การเล่นอย่างศิวิไลซ์ตามแบบของรัฐนั้น เป็นหนทางแห่งความสำเร็จ จนได้รับยกย่องไปทั่ววงการ การเรียนรู้ในการเล่นแบบยุโรปจึงเป็นเป้าหมายอันทรงเกียรติ เขย รำลึกการเล่นของท่านในระหว่างที่เป็นนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กว่า

“สำหรับการเล่นกับโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์นั้น โรงเรียนนี้กำลังมีชื่อขึ้นมาว่าเก่งในเกมฟุตบอล พวกเราถึงกับต้องขอร้องให้ผู้ใหญ่คือข้าราชการมหาดเล็กที่เป็นนักฟุตบอลเข้าร่วมทีมด้วย และจำได้ว่ามี ๒ คน ...การแข่งขันเหมือนจะมี ๒ ครั้ง และผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะโดยฝีมือพอ ๆ กัน ทีมของเราปราบทีมนี้ไม่ลงก็เพราะทางโรงเรียนเขฝึกหัดกันอย่างเอาใจจริง เอาใจ จนนับเป็นทีมเอกในบรรดาทีมฟุตบอลโรงเรียนของกรมศึกษาธิการ...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 52)

การก้าวไปสู่นักฟุตบอลที่ศิวิไลซ์ มีความสำคัญมากเมื่ออยู่ในโลกฟุตบอลสยามที่รัฐพยายามจะให้ความหมาย คุณค่าการเล่นฟุตบอลด้วยความสมัครสมานสามัคคี เป็นมารยาทการเล่นของพวกนักเรียนอังกฤษในทศวรรษ 2430 ไปจนถึงต้นทศวรรษถัดไป (ดังที่सन และม.จ.สิทธิพร กฤดากร) ได้เรียนรู้ว่าการเล่นอย่างสามัคคีรวมไม่รวมมือของบรรดานักบอลอาชีพ (ที่ส่วนมากเป็นชนชั้นแรงงาน) ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าสามารถเอาชนะนักฟุตบอลโซว์เดียวได้อย่างประจักษ์ด้วยการคว้าแชมป์ ตั้งแต่ราวทศวรรษ 2423 เป็นต้นไป (Elias and Dunning, 1986, p. 202) เมื่อการเล่นฟุตบอลอย่างสามัคคีเพื่อเอาชนะถูกเน้นในบริบทฟุตบอลสยาม โดยเฉพาะกับพวก

ทีมชั้นนำในแวดวงฟุตบอลย่านกรุงเทพฯ-ธนบุรี มีผลให้การเล่นฟุตบอลที่รุนแรงเพื่อแสดงศักดิ์ศรีเชิงชายไม่ได้ถูกพูดถึงในการเล่นของทีมของพวกเขา นักเรียนมหาดเล็กหลวงกับทีมโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ (ดังที่ได้กล่าวไป) และรวมถึงเกมกับทีมนักเรียนยุโรปด้วย การเตะแข้งหรือทำร้ายร่างกายคู่ต่อสู้เป็นความป่าเถื่อนผิดมารยาทในฟุตบอลอังกฤษมาตั้งแต่ครั้งหลังทศวรรษ 2400 แล้ว การระงับความรุนแรงของเซยและพวก เป็นผลจากการหลีกเลี่ยงคำดูถูกจากบรรดาคนที่เขานับถือว่าเล่นฟุตบอลได้ดีกว่า พวกเขาจึงหันเข้าสู่การฝึกซ้อมเพื่อเอาชนะในเกมของพวกเขาที่เหนือกว่า เซยเล่าไว้ว่า

“การแข่งขันครั้งนี้พวกเราวันวิตรกกันมาก ด้วยคิดว่าพวกเขาเคยเล่นฟุตบอลมาจากยุโรปและเป็นผู้ใหญ่ตัวโตกว่าเรา ได้เปรียบกว่าหลายประการ หน้าที่พวกเราจะแบกประตูกลับมาไม่ไหว และสิ้นชื่อทีม น้ำเงิน-ขาวในครั้งนี้เอง ดังนั้น จึงต้องทำการฝึกซ้อมกันอย่างมา...แล้วก็ลงมือซ้อมการยิงประตู วันหนึ่งก็แล้ว สองวันก็แล้ว ข้าพเจ้าต้องรับลูกบอลเสียจนมีระยะม บางทีมือจับไม่ทันหรือจับไม่อยู่ก็ใช้หน้าอกรับ เพราะพวกเล่นแนวหน้าต่างพากันซ้อมยิงประตูกันอย่างสนุกสนานทุกคน...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 54)

และเมื่อเล่นกับทีมนักเรียนยุโรป มาตรฐานในการตัดสินการเล่นของเซย เปลี่ยนไปโดยวางอยู่บนความสามัคคีในการเล่นที่ประสานกัน จนนำไปสู่การทำประตู ตามที่ท่านได้บรรยายดังนี้

“เมื่อการเล่นวันนั้นดำเนินไปได้สักเสียเวลา ข้าพเจ้าก็รู้สึกเบื่อใจ เพราะสังเกตเห็นว่าทีมยุโรปเป็นมิใช่เสียอย่างทีห้วนเกรง การซ้อมของเขาไม่พอ ขาดความแข็งแกร่ง ขาดทีมเวิร์ค ลูกอยู่ในแดนฝ่ายเขาเกือบตลอดเวลา ไม่ค่อยเข้ามาในแดนเราเลย ข้าพเจ้าจึงเกือบจะเป็นเสมือนคนดู มีที่ต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษก็เมื่อหม่อมเจ้าสิทธิพรท่านได้ลูก ท่านเล่นตำแหน่งปีกซ้าย พอได้ลูกท่านก็เลี้ยงไต่เส้นตรงขึ้นไปจนถึงเขตแบ็คหรือเลยเขตแบ็ค

แล้วก็ส่งลูกย้ายไปหน้าประตูให้พวกแนวหน้าเป็นผู้ชู้ต... แต่เพราะการอ่อนข้อมนั่นเองแผนนี้จึงคลายพิษสงลงถนัด...ข้าพเจ้าเกรงวิธีการเล่นของหม่อมเจ้าสิทธิพรยิ่งกว่าวิธีอื่นใด วิธีที่เลี้ยงเข้ามาชู้ตตรงๆ นั้น ข้าพเจ้าไม่หวั่นเลย...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 55-56)

จาริตที่เปลี่ยนไปมีความหมายทางสังคมมากกว่าเรื่องในสนามด้วย นอกจากจะเริ่มรู้สึกว่าคุณภาพแรงเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจแล้ว มารยาท บุคลิกภาพ รสนิยมในชีวิตประจำวันก็เปลี่ยนไปสู่ “ความเจริญ” มากขึ้นด้วย การสร้างกลุ่มหรือทีมของผู้เล่นด้วยการตั้งชื่อ การใส่ชุดยูนิฟอร์ม การมีสีประจำทีม ถูกมองจากหนังสือพิมพ์ว่าเป็นการสร้างความสำเร็จให้แก่ว่างกาย และ “ประเทศสยาม” โดยยังมีอังกฤษเป็นศูนย์กลาง หนังสือพิมพ์ Bangkok Times ฉบับวันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2444 ลงไว้ว่า “บรรดาอาจารย์ในแขวงกลางได้มาประชุมทุกโรงเรียน บัดนี้ได้ตกลงตั้งเป็นคลับขึ้นแล้ว ชื่อว่า “ฟุตบอลล์อาจารย์แขวงกลาง” ...ฟอมของคลับนี้ทางเกวขาตันดำเลื้อเซดยี่ปุ่น มีลายเมื่อเราได้ทราบข่าวก็พลอยมีความยินดีด้วยในประเทศสยามได้เจริญขึ้นเพียงนี้...แต่อย่าให้หรั่งจันักก็แล้วกัน ถ้าเกมไทยไว้สักหน่อยเปนดี” (Bangkok Times, 12 กันยายน 2444, หน้า 5) ขณะที่ Bangkok Times ฉบับวันที่ 11 กันยายน พ.ศ.2444 ให้ค่ากับความสนใจในการเล่น “เกมฝรั่ง” ของ “คลับฟุตบอลล์แขวงกลาง” ว่าทำได้ “ดี”²⁸

ความภูมิใจของบรรดาคนหนุ่มที่ได้สวมชุดของทีมตน หรือแม้แต่มีผู้จัดการทีม มีรถรับส่งที่ทันสมัย เกิดขึ้นจากการประกาศตนผ่านการดำเนินงานอดิเรกของตนให้ผู้อื่นเห็นในวงการเห็นโดยประจักษ์ เชยเล่าให้ฟังถึงช่วงรอยต่อระหว่างปลายทศวรรษ 2440 และต้นทศวรรษถัดไปไว้ว่า

“...นับแต่ได้เล่นกับทีมครูแล้ว เราก็ได้คิดสร้างเครื่องแต่งตัวอันเป็นเครื่องหมายของทีมขึ้น โดยใช้กางเกงขาตันสีขาวและเช็ตสีขาวสลับ

สีน้ำเงิน แบ่งเป็นแถบใหญ่ ๔ แถบ คือทั้งด้านหน้าเป็นสีขาวแถบหนึ่ง สีน้ำเงินแถบหนึ่งสลับกัน และมีหมวกเก็บซึ่งเป็นสีสลับเช่นเดียวกันเรียกชื่อว่า ทีม น้ำเงิน-ขาว หรือบลูแอนด์ไวท์ เป็นที่รู้จักกันทั่วไป เครื่องแบบทำให้เกิดความเรียบร้อยน่าดูและอยากเล่นด้วย...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 53)

“...แต่ต่อมาเมื่อมีการแข่งขันมากขึ้น มีชื่อเสียงกว้างขวางขึ้น จึงเป็นการสมควรจะมีการปฏิบัติให้เป็นระเบียบดีขึ้น เราจึงตกลงกันให้ ม.ร.ว.ไปะ มาลากุล เป็นผู้จัดการทีม และให้ นายฮัก บุนนาค²⁹ เป็นหัวหน้าทีม เวลาจะไปเล่นกับทีมไหนเมื่อใด ผู้จัดการทีมก็จัดรถยนต์บัลล์สำหรับให้นักฟุตบอลขี่ไปมา พร้อมด้วยจัดหาเครื่องดื่ม เครื่องมือ เครื่องใช้อื่นๆ ไปด้วยความจำเป็น เป็นการทำความสะดวกสบายให้แก่ นักฟุตบอลเป็นอย่างมาก...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 60)

การเล่นฟุตบอลจึงเป็นการพัฒนาอัตลักษณ์ ที่แสดงออกถึงความทันสมัย ศิวีไลซ์อย่างสง่างาม เพื่ออวดให้แก่บรรดาผู้มีสนิยมเล่นฟุตบอลแบบผู้ดีเห็นและยอมรับบนมาตรฐานที่มีตะวันตกเป็นศูนย์กลาง

ภาคผนวก

การแข่งขันชิงโล่เงินของกรมศึกษาธิการ

การแข่งขันแบบแพ้คัดออก

ปีที่มีการแข่งขัน	แชมป์	รองแชมป์	โรงเรียนอื่นที่เข้าร่วม
2444	โรงเรียนฝึกหัด อาจารย์	โรงเรียน สายสวลี	แผนที่ วัดมหรณ ราชวิทยาลัย สอนกุหลาบ อังกฤษ ราชการ สอนกุหลาบไทย กล่อมพิทยา
2447	โรงเรียนมัธยม ราชบูรณะ	โรงเรียน ฝึกหัดครู ฝั่งตะวันตก	มัธยมสอนกุหลาบ มัธยมสุทัศน์ ประดมเทพศิรินทร์
2448	โรงเรียน ฝึกหัดครู ฝั่งตะวันตก	ไม่มีข้อมูล	กล่อมพิทยาการ มัธยมราชบูรณะ มัธยมสอนกุหลาบ มัธยมสุทัศน์
2449	โรงเรียนฝึกหัด อาจารย์ (รวมกับ ฝึกหัดครู ฝั่งตะวันตก)	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล
2450	โรงเรียน ราชวิทยาลัย	โรงเรียนราชแพทย วิทยาลัย	ฝึกหัดอาจารย์ (เข้ารอบรองชนะเลิศ) สอนกุหลาบอังกฤษ มัธยมวิทยา มัธยมราชบูรณะ มัธยมสอนกุหลาบ มัธยมสุทัศน์
2451	โรงเรียน ราชวิทยาลัย	โรงเรียนฝึกหัด อาจารย์	สอนกุหลาบ ราชแพทยาลัย สุทัศน์ ราชบูรณ เทพศิรินทร์ นวลอนนิตศ

การแข่งขันแบบพบกันหมด

ปีที่มี การแข่งขัน	แชมป์	รองแชมป์	อันดับสาม	โรงเรียนอื่น ที่เข้าร่วม
2452	โรงเรียน ราชแพทย์ วิทยาลัย	โรงเรียน ราชวิทยาลัย	โรงเรียนฝึกหัด อาจารย์	เทพศิรินทร์ ราชบุรณะ กล่อมพิทยากร เบญจมบพิตร อุดม ประทุมคงคา

การแข่งขันชิงโล่เงินของมิสเตอร์ ดับบลิว. ยี. ยอนสัน

การแข่งขันแบบแพ้คัดออก

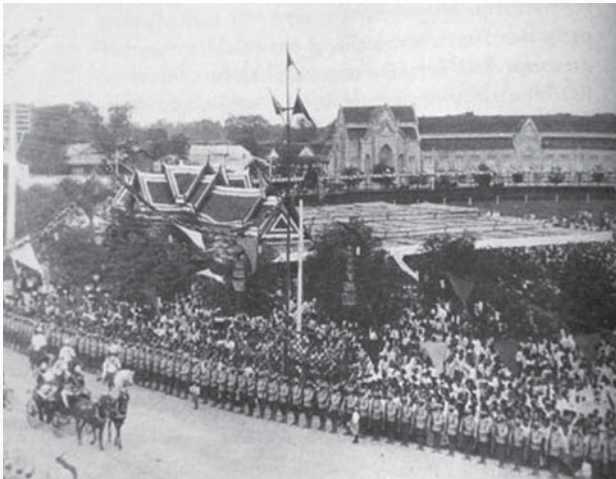
ปีที่มี การแข่งขัน	แชมป์	รอง แชมป์	โรงเรียนที่เข้าร่วม
2453 (ยกเลิก กลางคัน หลังรัชกาลที่ 5 สวรรคต)	-	-	ราชวิทยาลัย ราชบุรณะ กล่อมพิทยากร ประถมสุทัศน์ ประถมบพิตรภูมิฯ ประถมบรมนิวาส ประถม ทองนพคุณ ประถมสุขุมาลัย ประถมสาม จีนใต้ ประถมอนุกรม อยุธยา (วัดสระเกษ) มัธยมพิเศษเทพศิรินทร์ มัธยมพิเศษ ประทุมคงคา มัธยมพิเศษอาสามัคคี มัธยมพิเศษคฤสเตียนไฮสกูล มัธยมอนงค์ มัธยมนวนลนรดิศ มัธยมเบญจมบพิตร

ที่มา: (สวัสด์ เลขยานนท์, 2520, หน้า 53-182) (มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา, 2553) (มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2554) (สาวิตรี ดลบันดาล,
2555)

ภาพประกอบ

ภาพที่ 1 พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในสมัยรัชกาลที่ 5
(ตัวอาคารเป็นทรงยุโรป และหลังคาเป็นแบบดั้งเดิมมาก่อน)

ภาพที่ 2 งานฉลองการประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ใน พ.ศ.2450
จากภาพ รัชกาลที่ 5 กำลังเสด็จออกจากศาลาหลวงในท้องสนามหลวง

ภาพที่ 3 เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) [ซ้าย]
เสนาบดีกระทรวงธรรมการคนแรก ระหว่างปี พ.ศ.2435-2445

ภาพที่ 4 สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา (หลวงไพศาลศิลปศาสตร์
หรือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) (พ.ศ.2419-2486)

ภาพที่ 5 ภาพวิทยาลัยโบโร โรด (Borough Road College)
ประเทศอังกฤษใน พ.ศ.2443 (British and Foreign School
Society Archives, อ้างถึงใน Mangan and Hickey, 2009, p. 109)

ภาพที่ 6 เชย หรือพระยาสุนทรพิพิธ [แถวยืนคนที่สามจากซ้าย]
กับเพื่อนร่วมทีมฟุตบอลในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

ภาพที่ 7 หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร หัวหน้าทีมชาติคนแรกของสยาม
ในสมัยรัชกาลที่ 6

เชิงอรรถท้ายบท

- * แต่อาจารย์จามะรี เชียงทอง ครูของผู้เขียน ผู้เขียนขอขอบคุณคำชี้แนะ แหล่งข้อมูล และภาพที่มีค่าจากอาจารย์ปรีดี หงษ์สดัน และคุณธนพล เดชอุปการ
- ¹ ควรกล่าวด้วยว่า วิถีประเพณีของวัง ที่ได้แสดงออกในงานพิธีการรัฐด้วย เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนของระเบียบสังคมและความโยงใยระหว่างตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม กับโลกทัศน์ของสังคมที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ พระราชวังหรือวัด เป็นใจกลางของแบบอย่างที่ดีและเป็นมาตรฐานแห่งความศิวิไลซ์ (Geertz, 1980, pp. 13-37, 102-120)
- ² เช่น ประเพณีลอยกระทงในสมัยอยุธยา อาจช่วยให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวชัดเจนขึ้น บันทึกของซิมง เดอ ลา ลูแบร์ [ทูตชาวฝรั่งเศส ผู้เข้ามาพำนักในสยามสมัยพระนารายณ์ระหว่างปี พ.ศ.2230 ถึง 2231] ชี้ว่าทั้งชนชั้นนำและ

สามัญชนได้ลอยกระทงที่แม่น้ำเพื่อขอบคุณผืนแผ่นดิน ที่ได้นำความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตมาให้ การตกแต่งและขนาดของกระทงจะวิจิตรหรือใหญ่โตเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับการอุทิศแรงศรัทธาของผู้ประดิษฐ์ที่มีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ [ลา ลูแบร์เล่าไว้ว่า “...แม่น้ำทั้งสายปกคลุมไปด้วยกระทงที่ไหลไปตามธาร กระทงมีหลายขนาดต่างกันไป ตามแต่การอุทิศของที่จำเพาะไปของทุก ๆ คน กระทงที่ใช้ทำกระทงก็ถูกวาดและประดิษฐ์อย่างหลากหลาย ซึ่งก็ได้เพิ่มพูนความสุขสว่างของแสงอย่างน่าพิงใจ...” (de la Loubère, 1963, p. 48)]

ราชสำนักของพระนารายณ์จะกระตือรือร้นที่จะแสดงตนให้เป็นศูนย์กลางในการสื่อสารกับพลังเหนือธรรมชาติ เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ในผลผลิต ตามกำแพง หน้าต่าง ประตู กระจกประดับไปด้วยกระทงที่มีสีสันสวยงามประกอบไปกับเปลวไฟที่สุกสว่างละลานตา (de la Loubère, 1963, p. 48) สำหรับชนชั้นนำสยามในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ธรรมเนียมนี้เน้นเรื่องความสามารถของมนุษย์ ผู้ได้ร่ำเรียนวิชาการชั้นสูงได้ผลิตกระทงที่มีความประณีตบรรจง และจึงผลักดันให้ผู้ประดิษฐ์นั้นได้ฝากชื่อเสียงไว้ในสังคม ภูมิปัญญาของมนุษย์จึงเป็นตัวกำหนดโชคชะตามากกว่าที่จะเป็นเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ (leowsiwong, 2005, 227-254)

- 3 อย่างน้อยที่สุดบรรดาอดีตนักเรียนในระบบการศึกษาสมัยใหม่ของรัชกาลที่ 5 ผู้เป็นข้าราชการที่เป็นผู้นำการปฏิวัติโค่นล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัชกาลที่ 6 ซึ่งล้มเหลวในปี ร.ศ.130 (2455) ผู้มีใจรักในประชาธิปไตยเหล่านี้ก็ยังยกย่องในความสำเร็จในการสร้างความศิวิไลซ์ให้แก่รัฐสมัยใหม่สยามของรัชกาลที่ 5 (ดู เหลิง ศรีจันทร์ และ เนตร พูนวิวัฒน์, 2556)
- 4 กล้องถ่ายรูปและสินค้าหรูหราจากยุโรปได้ล้นไหลเข้ามาหลังจากสนธิสัญญาเบาริ่งในปี พ.ศ.2388 ซึ่งเกิดขึ้นก่อนพระประสูติกาลของพระองค์ พระองค์ได้ร่ำเรียนกับครูภาษาอังกฤษ (พ.ศ.2405 ถึง 2410) ครั้นเมื่อครองราชย์ ก็ได้มีเครื่องแบบหลวงราชปะแตน (ราว พ.ศ.2413 ถึง 2423) พระราชวังสโตนีโอ-คลาสสิกในต่างจังหวัด (พ.ศ.2415) กิจการรถไฟ (ตั้งแต่ พ.ศ.2435) และการพักผ่อนในยุโรป
- 5 โดยพระองค์ได้รับคำชมว่าการแต่งกายของพระองค์มีรสนิยมดี พระองค์ยังถูกยกย่องว่ามีวัฒนธรรมอันดีและเป็นบุคคลที่ฉลาด
- 6 พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทถูกสร้างด้วยรูปแบบที่ผสมหลังคาแบบทรงพื้นเมือง เข้ากับตัวอาคารที่เป็นแบบยุโรปได้ถูกสร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ.2419 ถึง 2423

- ⁷ หรือ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ดังรูปแบบการเขียนในปัจจุบัน
- ⁸ นายโชติ บุตรพระยาศักดาภิเดชวรฤทธิ์ และนายสาทร บุตรหลวงอาวุธอัคคี จากทั้ง 2 โรงเรียนตามลำดับได้แต่งคำถวายเอง
- ⁹ ลูกชายวัย 8 ขวบในขณะนั้นของกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ
- ¹⁰ รางวัลก็ล้วนเป็นสินค้าที่หรูหรา รางวัลเป็นส่วนหนึ่งในตัวตนที่บ่งชี้ความมีอารยะของทั้งผู้รับและผู้ให้ รางวัลตั้งแต่บทความ นาฬิกาทอง ถ้วยเงิน เหรียญเงิน ทีวีสีเสื่อผ้า กระเป๋า อัลบั้มรูปถ่าย แทนหมึกกับที่วัดอุณภูมิ กล่องดินสอ (สวัสดิ์ เลขยานนท์, 2520, หน้า 9)
- ¹¹ ในปี 2440 นักเรียนไทย 50 คนศึกษาในประเทศอังกฤษ ในจำนวนนี้น้อยอย่างน้อยครึ่งหนึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ (Wyatt, 1975, p.138)
- ¹² แม้พระยาสุนทรพิพิธ (โปรดดูประวัติในเชิงอรรถที่ 24) จะยังไม่เข้าโรงเรียนในปี พ.ศ.2440 นี้ก็ตาม แต่ความหลงใหลใฝ่ฝันในเครื่องแบบราชการเป็นที่แพร่หลายสำหรับลูกหลานของชาวสวนที่กำลังเลื่อนจากฐานันดรไพร่ ที่ทำกสิกรรม มาเป็นข้าราชการ นอกจากจะดูสง่ามีเกียรติยศแล้ว ยังได้รับความยำเกรงมาเป็นเครื่องต่อรองกับผู้ที่มิศักดิ์เหนือกว่าได้ในอนาคต จากการรำลึกชีวิตของพระยาสุนทรพิพิธ ในปี 2448 ชี้ให้เห็นถึงประเด็นเหล่านี้ ท่านเล่าว่า “ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังเรียนอยู่ที่โรงเรียนนวนลนรดิศนั้น มีความฝันหวานอยู่ตลอดเวลา ว่าเมื่อเรียนจบประโยคมัธยมแล้วก็จะไปเข้าโรงเรียนนายร้อยทหารบก...ทั้งนี้ด้วยใจรักหน้าที่และเครื่องแบบ ซึ่งสมัยนั้นเขาแต่งกางเกงสีกหลาดสีกรมท่ามีแถบเป็นเส้นสีแดงขนาดเล็ก สวมเสื้อนอกผ้าลินินสีขาว มีหมวกกับขาวผ้าพันหมวกสีกหลาดสีแดง และคาดเข็มขัดหนังสีน้ำตาลทับเสื้อ พร้อมด้วยติดกระเป๋าคือดาบปลายปืน รู้สึกว่าสวย มีลักษณะรัดกุมทะมัดทะแมง และกระเป๋านั้นเอง ถ้าใครมารังแกก็คงจะได้เห็นดี...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 68-69) และท่านเล่าถึงชีวิตของท่านหลังได้รับการฝากตัวเข้าเรียนโรงเรียนมหาดเล็กว่า “...และทหารกรมนี้ [ทหารมหาดเล็กรักษาทะราชองค์-ผู้เขียน] มีเครื่องแต่งตัวสวยกว่าทหารกรมอื่น ๆ คือใส่เสื้อสีกหลาดสีแดงแจ๊ดทีเดียว ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอย่างมาก เพราะชีวิตขณะนั้นคิดถึงเครื่องแต่งตัวสวย ๆ งาม ๆ ยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด...” (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 73)
- ¹³ ความอุตสาหะในการฝึกเป็นเหตุผลสำคัญที่เชย นักกีฬาของโรงเรียนนวนลนรดิศเชื่อว่าเป็นกุญแจแห่งความสำเร็จ ในการแข่งขันกีฬาระหว่างโรงเรียน ที่โรงเรียนสวนกุหลาบ ในช่วงปี พ.ศ.2446-2448 ท่านเล่าให้ฟังว่า “...ทางโรงเรียนได้จัดให้

ข้าพเจ้าเข้าแข่งวิ่งสวมกระสอบ วิ่งสามขา และวิ่งเก็บของ แต่แพ้เขา ไม่ได้ชนะที่ ๑ สักอย่างเดียว เพราะมีการฝึกซ้อมในเวลากะทันหัน...” (พระยาสุนทรวิจิตร, 2515, หน้า 41)

- 14 แนวคิดนี้แพร่หลายจากบรรดาชาวคริสต์ในอังกฤษตั้งแต่วรปี พ.ศ.2393 เป็นต้นไป ผ่านการเผยแพร่ศาสนาภายใต้ความเชื่อว่าชาวคริสต์ในขณะนั้นร่างกายอ่อนแอ และอ่อนแอเหมือน “สตรี” พระในศาสนาคริสต์ทั้งในอังกฤษและอเมริกาได้สนับสนุนให้ชาวคริสต์มาออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ บรรดาพระถึงกับเชื่อว่าหากผู้ใดปล่อยให้ร่างกายอ่อนแอ ไม่สมชาย ผู้นั้นไม่ใช่ชาวคริสต์ที่แท้จริง แนวคิดที่เน้นการออกกำลังกายให้แข็งแรงกล้าหาญนี้แพร่หลายในโรงเรียนสาธารณะ (หรืออันที่จริงคือเอกชน) การกระตุ้นให้นักเรียนเล่นกีฬาจึงสร้างผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ครู ฯลฯ ผู้ที่ได้เผยแพร่คุณค่าการเล่นกีฬาเหล่านี้ไปทั่วโลกในเวลาต่อมา (Putney, 2001, pp. 5-11) (Baker, 2007, pp. 32-36)
- 15 จากรายงานข่าวในทศวรรษถัดไปชี้ให้เห็นว่าประโยชน์จากการเป็นสมาชิกสโมสรของบรรดาชนชั้นนำทั้งสยามและต่างประเทศผูกขาดอำนาจในสโมสร และใช้สโมสรเป็นเครื่องสานสัมพันธ์ทางการเมือง (บางกอกสมัย, 25 กุมภาพันธ์ 2442, หน้า 22) (Bangkok Times, 11 กันยายน 2444, หน้า 2)
- 16 รัชกาลที่ 5 ตรัสชมสมาชิกราชวงศ์ ที่เล่นโครเกต์ได้ดีว่า “เป็นทหารเสียได้” (ถนอมวงษ์ ฤกษ์พันธ์, 2525, หน้า 40-41)
- 17 สนั่น หรือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (พ.ศ.2419-2486) เกิดที่กรุงเทพฯ เป็นบุตรม.ล.เจียม เทพหัสดิน หรือพระยาไชยสุรินทร์ (เคยดำรงตำแหน่งเจ้ากรมพระคลังข้างที่) ในพุทธทศวรรษ 2430 ท่านเรียนที่วัดบพิตรพิมุข โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ โรงเรียนสุนันทาลัย และโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ในปี พ.ศ.2438 ท่านได้รับคัดเลือกไปศึกษาวิชาครู ที่อังกฤษ เมื่อสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ.2441 ท่านได้แวะดูการศึกษาที่อินเดีย และเมื่อท่านกลับมาที่สยาม ท่านเป็นครูโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ พนักงานแบบเรียน เจ้ากรมตรวจ เจ้ากรมราชบัณฑิต ในทศวรรษถัดมาท่านดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เสนาบดีกระทรวงธรรมการ หลังการปฏิวัติประชาธิปไตย 2475 ท่านดำรงตำแหน่งประธานสภา (จิโรจน์ วงษ์ทน, 2550, หน้า 7-14)
- 18 การไม่สวมใส่เสื้อผ้าที่ปิดบังร่างกายทั้งท่อนบนและท่อนล่างกลายเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ถูกจับ การเปลื้องท่อนบนจากที่เคยกระทำกันในสังคมสยามกลายเป็น

ความป่าเถื่อน (บางกอกสมัย, 2 กุมภาพันธ์ 2442, หน้า 15) (บางกอกสมัย, 19 เมษายน 2443, หน้า 9)

- ¹⁹ เซยยอมรับในสถานะที่สูงกว่าของโรงเรียนสวนกุหลาบที่มีเหนือโรงเรียนบพิตรพิมุข ท่านกล่าวอย่างภูมิใจว่าสมาคมนักเรียนเก่าโรงเรียนสวนกุหลาบยอมรับว่าท่านเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนสวนกุหลาบ เพราะท่านเคยฝึกการหัดระเบียบแถวที่นั่นมาก่อน (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 19)
- ²⁰ ความเป็น “ระเบียบเรียบร้อย” ของคนในเครื่องแบบของรัฐ (นักเรียน และตำรวจ) ถูกบรรยายในหนังสือพิมพ์ Bangkok Times ว่าเป็นความ “เจริญขึ้น” “น่ายินดี” “น่าชม” “สะอาด” “โอโถง” จึงเป็นการกระทำอันสมควรกับการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องแบบให้ (Bangkok Times, 6 ตุลาคม 2447, หน้า 5) (Bangkok Times, 8 ตุลาคม 2447, หน้า 5)
- ²¹ ในช่วงปีดังกล่าวมีนักเรียน 12,000 คน จาก 330 โรงเรียน ขณะที่ประชากรสยามในปี พ.ศ.2444 มีราว 6,400,000 คน (Baker and Phongpaichit, 2002, pp. 231-233) (Population Statistic, 2004)
- ²² สมาชิกส่วนใหญ่ของสมาคมฟุตบอลอังกฤษ ได้เสนอให้เลิกการเตะแข้งออกจากการเล่นตั้งแต่ปี พ.ศ.2406 (Keech, 2003, p. 8) (Eliás and Dunning, 1986, p.197)
- ²³ เซย หรือพระยาสุนทรพิพิธ (พ.ศ.2434-2516) เกิดที่จังหวัดธนบุรี เป็นบุตรชาวสวนระหว่างปี พ.ศ.2441-2448 ท่านเข้าเรียนที่วัดบางสะแกนอก (ธนบุรี) โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข (กรุงเทพฯ) และโรงเรียนวัดนวลนรดิศ (ธนบุรี) ตามลำดับ เมื่อจบชั้นมัธยมสาม ท่านถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และท่านสำเร็จการศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในปี พ.ศ.2452 ในปีถัดมาท่านเป็นเลขานุการมณฑลอีสาน ในระหว่างปี พ.ศ.2459-2475 ท่านเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา นครสวรรค์ ราชบุรี ระยอง พิชณุโลก ต่อมาท่านดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาดไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2478-2482 ขณะที่ในปี พ.ศ.2489-2490 ท่านเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นอกจากนี้ตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2500 ท่านเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ สมาชิกวุฒิสภา และอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พระยาสุนทรพิพิธ, 2516, ไม่ปรากฏเลขหน้า) (พระยาสุนทรพิพิธ, 2515, หน้า 257)

- ²⁴ ในบรรดาสามัญชนในภาคกลางที่เดือดร้อนจากการพยายามควบคุมแทรกแซง การทำมาหากินหรืออำนาจภายในของชุมชนเพื่อเก็บภาษี ได้เกิดนักเลงที่พยายามต่อต้านรัฐด้วยการปล้นสะดมเจ้าหน้าที่รัฐ ตั้งแต่ทศวรรษก่อนหน้าและทศวรรษ 2440 นักเลงเหล่านี้น่าจะได้รับความชื่นชมจากชาวบ้านไม่น้อยดังที่พวกเขาได้รับความช่วยเหลือจากชาวบ้าน (Johnston, 1980)
- ²⁵ โรงเรียนแห่งนี้จัดตั้งขึ้นเพื่อเน้นการผลิตข้าราชการเป็นหลัก การเข้าโรงเรียนจะต้องผ่านการเข้าถึงเครือข่ายอุปถัมภ์ด้วยประเพณีถวายตัว ควรกล่าวด้วยว่าในช่วงเวลานั้นราวร้อยละ 75 ของนักเรียนโรงเรียนชั้นนำที่ป็นนักเรียนไปสอบทุนคงอยากราชวิทยาลัย เป็นบุตรหลานของสมาชิกราชวงศ์และข้าราชการระดับสูง (Rabibhadana, 1975, p. 105)
- ²⁶ ในบริบทของการขยายขอบเขตอำนาจรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ผ่านระบบราชการ (ราว พ.ศ.2434 ถึง 2453) สามัญชนหรือแม้แต่ผู้ใหญ่นบ้านใช้ความรุนแรงเพื่อปกป้องชาวบ้านผู้เดือดร้อนจากการริเริ่มแทรกแซงลงทะเลเบียนทรัพย์สินของชาวบ้านเพื่อเก็บภาษีโดยรัฐ แน่่อนว่าบุคลิกความกล้าหาญกล้าชนต่อสู้กับใครหน้าไหน ตลอดจนเกร ถูกแสดงออกมาในระหว่างช่วยเหลือชาวบ้านด้วย ความเป็นนักเลงที่ได้รับการยอมรับ สนับสนุนจากชาวบ้าน (Johnston, 1980) จากทั้งสองบริบทบ่งชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงยังคงเป็นวัฒนธรรมความเป็นชายไทยในภาคกลางที่ชอบธรรม
- ²⁷ ในปี พ.ศ.2447 Bangkok Times รายงานการแข่งขันที่สนามหลวง ระหว่างทีม Bangkok (ชาวยุโรปในกรุงเทพฯ) กับ H.M.S. Rinaldo (ทหารเรือของสหราชอาณาจักร) บ่งชี้ให้เห็นถึงการแข่งฟุตบอลของบรรดาชาวยุโรปว่าเล่นกันตามกติกา เพื่อเน้นผลการแข่งขัน ทั้งนี้ไม่มีการรายงานถึงการเล่นนอกกติกาใด ๆ
- การเล่นของผู้เล่นทีม H.M.S. Rinaldo ถูกบรรยายว่ามีประสิทธิภาพในการทำประตู และมีความสวยงามในการเล่น ดังนั้นจึงส่งผลให้ทีมได้รับชัยชนะ ตลอดจนมีชื่อเสียงในละแวกทะเลจีนใต้ (Bangkok Times, 26 กันยายน 2447, หน้า 8)
- ²⁸ ดังที่ได้ลงข้อความว่า “Play has been going on the Premane Ground for some time back, and from the interest that is being shown in the farang game the Club seems likely to do well”. (Bangkok Times, 11 กันยายน 2444, หน้า 2)
- ²⁹ อีก บุนนาค หรือพระสุรพันธ์ทิพย์ ข้าราชการที่ 6 เป็นบุตรของเทศ บุนนาค หรือเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (ชมรมสายสกุลบุนนาค, 2542, หน้า 146)

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชมรมสายสกุลขุนนาถ. 2542. *สกุลขุนนาถ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เดช ขุนนาถ. 2548. *การปกครองระบบเทศบาลของประเทศไทย พ.ศ.2435-2458: กระทรวงมหาดไทย สมัยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถนอมวงษ์ กฤษณ์เพ็ชร. 2525. *พัฒนาการของพลศึกษาในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ.2325-2525: รายงานผลการวิจัย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิวัดดี เปือกสม. 2550. *เชื้อโรค ร่างกาย และรัฐเวชกรรม: ประวัติศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บางกอกสมัย. 2442. “กรีฑาสโมสร”. 25 กุมภาพันธ์ 2442.
- _____. 2443. “ข่าวเบ็ดเตล็ด”. 19 เมษายน 2443.
- _____. 2442. “เรื่องจับคนแต่งกายไม่สมควร”. 2 กุมภาพันธ์ 2442.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2507. *พระราชพิธีสิบสองเดือน*. พระนคร: คลังวิทยา.
- พระยาสุนทรพิพิธ. 2515. *บันทึกความจำ เล่ม 1 เรื่องการศึกษา (และกีฬา) และการฝึกงานหัวเมือง*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- _____. 2546. *วิญญาน SPIRIT แห่งนักปกครอง*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาสุนทรพิพิธ ม.ว.ม., ป.ช., ท.จ. ณ วัดพระศรีมหาธาตุ วันอังคารที่ 18 กันยายน พ.ศ.2516).
- มนฤทัย ไชยวิเศษ. 2545. *ประวัติศาสตร์สังคม-ว่าด้วยส้วมและเครื่องสุขภัณฑ์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วิโรจน์ วงษ์ทน. 2550. *น้ำใจนักกีฬา กับเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี*. กรุงเทพฯ: Knowledge Center.
- วิรัช ตรีสุวรรณกิจ. 2549. *การพักผ่อนหย่อนใจแบบตะวันตกของชนชั้นนำสยาม พ.ศ.2445-2475 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)*.
- สวัสดิ์ เลขยานนท์. 2520. *ศตวรรษแห่งการกีฬา*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานศพนายสวัสดิ์ เลขยานนท์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 23 มกราคม 2520).
- สายชล สัตยานุรักษ์. 2546. *สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “ชน” ของชาวสยาม*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สิทธิ รัตนราช. 2540. *การศึกษากีฬาฟุตบอลอาชีพในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์

- ปริญญาamahบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
- เหล็ง ศรีจันทร์ และเนตร พูนวิวัฒน์. 2556. *ปฏิวัติ ร.ศ.130*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. 2538. *การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึงพุทธศักราช 2475*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bangkok Times. 2447. “ข่าวเบ็ดเตล็ด”. 6 ตุลาคม 2447.
- _____. 2447. “ข่าวเบ็ดเตล็ด”. 8 ตุลาคม 2447.
- _____. 2444. “ความรื่นเริงอย่างใหม่”. 2 ตุลาคม 2444.
- _____. 2444. “สโมสรฟุตบอล”. 12 กันยายน 2444.
- _____. 2447. “FOOTBALL IN BANGKOK”. 26 กันยายน 2447.
- _____. 2444. “NEW FOOTBALL CLUB”. 11 กันยายน 2444.
- _____. 2444. “THE SPORTING CLUB”. 11 กันยายน 2444.

ระบบอ้างอิงออนไลน์

- คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. 2554. ประวัติครุศาสตร์. *คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2556. จาก <http://edu.bsru.ac.th/edu/History.php>.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. 2553. ประวัติมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. *มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2556. จาก <http://arcbs.bsru.ac.th/watsrijunpradit/about.html>.
- สาวิตรี ตลับแป้น. 2555. วิวิธของพิพิธภัณฑ์การฝึกหัดครูไทย. *ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)*. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2556. จาก http://www.sac.or.th/databases/museumdatabase/review_inside_ByMember_Detail.php?id=1429&CID=2859.

ภาษาอังกฤษ

- Anderson, B. 1991. *Imagined Community*. London: Verso.
- Aphornsuvan, T. 1998. Slavery and Modernity: Freedom in the Making of Modern Siam. In D. Kelly and A. Reid (Eds.), *Asian Freedoms: The Idea of Freedom in East and Southeast Asia* (pp. 161-186). Melbourne: Cambridge University Press.
- Atkinson, M. 2012. *Key Concepts in Sport and Exercise Research Methods*. London: Sage.

- Baker, C., & Phongpaichit, P. 2002. *Thailand: Economy and Politics*. New York: Oxford University Press.
- Baker, W. J. 2007. *Playing with God: Religion and Modern Sport*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Barmé, S. 2002. *Woman, Man, Bangkok: Love, Sex, and Popular Culture in Thailand*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Bourdieu, P. 1986. The Forms of Capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). New York: Greenwood.
- _____. 1999. How Can One Be A Sports Fan? In S. During (Ed.), *The Cultural Studies Reader* (pp. 427-440). London: Routledge.
- _____. 2009. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* (R. Nice, Trans.). Oxon: Routledge.
- Connell, J. 2013. At Play on the Football Fields of Empire?. In R. Aldrich and K. McKenzie (Eds.), *The Routledge History of Western Empires* (pp. 396-408). London: Routledge.
- de la Loubère, S. 1693. *A New Historical Relation of the Kingdom of Siam* (A.P. Gens, Trans.). London: T. Horne.
- Denison, J., & Scott-Thomas D. 2011. Michel Foucault: Power and Discourse: The 'Loaded' Language of Coaching. In R. Jones, P. Potrac, C. Cusion, & L. T. Ronglan (Eds.), *The Sociology of Sports Coaching* (pp. 27-39). London: Routledge.
- Elias, N., & Dunning, E. (Eds.). 1986. *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process*. Oxford: Basil Blackwell.
- Elias, N. 2000. *The Civilizing Process: Sociogenetic and Psychogenetic Investigations* (E. Dunning, J. Goudsblom, & S. Mennell, Eds.). Cambridge: Blackwell Publishers.
- Foucault, M. 1991a. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. London: Penguin Books.
- _____. 1991b. Governmentality. In G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller (Eds.), *The Foucault effect: studies in governmental Rationality* (R. Braidotti, Trans.) (Rev. ed.). Chicago, IL: University of Chicago Press.

- _____. 1997. *Ethics: subjectivity and truth*. London: Allen Lane.
- _____. 2000. *Power*. New York: The New Press.
- Geertz, C. 1973. Deep Play Notes on the Balinese Cockfight. In *The Interpretation of Cultures: Selected Essays* (pp. 412-454). New York: Basic Books.
- _____. 1980. *Negara: The Theater State in Nineteenth-Century Bali*. Princeton: Princeton University Press.
- Hobsbawm, E. 1984. Introduction: Inventing Tradition. In E. Hobsbawm, & T. Ranger (Eds.), *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. 1984. Mass-Producing Traditions Europe, 1870-1914. In E. Hobsbawm, & T. Ranger (Eds.), *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- leosiwong, N. 2005. *Pen and Sail: literature and history in early Bangkok including the history of Bangkok in the chronicles of Ayutthaya* (C. Baker, B. Anderson, C. J. Reynolds, et al., Eds.). Chiang Mai: Silkworm Books.
- Johnston, D. B. 1980. Bandit, Nakleng, and Peasant in Rural Thai Society. *Contributions to Asian Studies* 15, 90-101.
- Keech, M. 2003. England and Wales. In J. Riordan, & A. Kruger (Eds.), *European Cultures in Sport: Examining the nations and regions*. Bristol: Intellect Books.
- Kitiarsa, P. 2003. "Lives of Hunting Dogs": *Reconceptualizing Thai Masculinities through an Ethnography of Muay Thai*. Unpublished Manuscript, A Series Lecture Organized by Southeast Asia Center, Jackson School of International Studies, University of Washington, Seattle, USA.
- Mangan, J.A., & Hickey C. 2009. *Soccer's Missing Men: Schoolteachers and the Spread of Association Football*. London: Routledge.
- Palmer, S.P. 1970. *The Church Encounters Asia*. Salt Lake City: Desert Book Co.
- Peleggi, M. 2002a. *Lords of Things: The Fashioning of the Siamese Monarchy's Modern Image*. Hawai'i: University of Hawai'i Press.
- _____. 2002b. *The Politics of Ruins and the Business of Nostalgia*. Bangkok: White Lotus Press.

- Putney, C. 2001. *Muscular Christianity: Manhood and Sports in Protestant America, 1880-1920*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rabibhadana, A. 1975. Clientship and Class Structure in the Early Bangkok Period. In G. W. Skinner, & A. T. Kirsch (Eds.), *Change and Persistence in Thai Society: Essays in Honor of Lauriston Sharp*. London: Cornell University Press.
- Rajchagool, C. 1994. *The Rise and Fall of the Thai Absolute Monarchy: Foundations of the Modern Thai State from Feudalism to Peripheral Capitalism*. Bangkok: White Lotus.
- Ranger, T. 1984. "The Invention of Tradition in Colonial Africa," In E. Hobsbawm, & T. Ranger (Eds.), *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reid, A. 1988. *Southeast Asia in the Age of Commerce, 1450-1680: Volume One The Lands Below the Winds*. New Haven: Yale University.
- Reynolds, C. J. 1991. *National Identity and its defenders: Thailand, 1939-1989*. Claton, Vic: Monarch.
- Smyth, H. W. 1994. *Five Years in Siam: From 1891-1896*. Bangkok: White Lotus.
- Springhall, J. 1987. Building Character in the British Boy: the Attempt to Extend Christian Manliness. In J.A. Mangan, & J. Walvin (Eds.), *Manliness and Morality: Middle-Class Masculinity in Britain and America 1800-1940*. New York: St. Martin's Press.
- Tranter, N. 1998. *Sports, Economy and Society in Britain, 1750-1915*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Walvin, J. 1987. Symbols of Moral Superiority: Slavery, Sport and the Changing World Order, 1800-1950. In J.A. Mangan, & J. Walvin (Eds.), *Manliness and Morality: Middle-Class Masculinity in Britain and America 1800-1940*. New York: St. Martin's Press.
- Winichakul, T. 1994. *Siam Mapped: a history of the geo-body of a nation*. Honolulu: University of Hawaii Press.

- _____. 2000. The Quest for "Siwilai": A Geographical Discourse of Civilizational Thinking in the Late Nineteenth and Early Twentieth-Century Siam. *Journal of Southeast Asia Studies* 59(3), 528-549.
- Wyatt, K. D. 1975. Education and the Modernization of Thai Society. In G. W. Skinner, & A. T. Kirsch (Eds.), *Change and Persistence in Thai Society: Essays in Honor of Lauriston Sharp*. London: Cornell University Press.
- _____. 1984. *Thailand: A Short History*. New Haven: Yale University Press.

ระบบอ้างอิงออนไลน์

- Population Statistics. 2004. Thailand: Historical Demographical Data of the Whole Country. *POPULARSTAT. info*. Retrieved October 14, 2013, from <http://www.populstat.info>

ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก

สายชล ปัญญชิต

1. บทนำ

การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมเพื่ออธิบายและทำความเข้าใจพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคม เป็นสิ่งที่สังคมวิทยาตั้งแต่ยุคเริ่มต้นให้ความสนใจทำการศึกษา ปัจจุบันการศึกษาทางสังคมวิทยาได้แพร่หลายในเชิงสหสาขามากขึ้น เช่น สังคมวิทยาการเมือง สังคมวิทยาเศรษฐกิจ หรือสังคมวิทยาโลกาภิวัตน์ สังคมวิทยากีฬาเป็นอีกหนึ่งสหสาขาวิชาที่มีการศึกษาเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของผู้คนสถาบันทางสังคมและวงการกีฬา เนื้อหาบทนี้เป็นส่วนหนึ่งของการพยายามทำความเข้าใจปรากฏการณ์การแข่งขันฟุตบอลอาชีพในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ซึ่งหากจะกล่าวถึงกีฬาฟุตบอลแล้วกล่าวได้ว่าเป็นกีฬาที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อช่วงวัยรุ่นของคนไทย เพราะไม่ว่าจะเป็นในสถาบันการศึกษา สถาบันสื่อสารมวลชนหรือพื้นที่ทางสังคมอื่นในชีวิต สีสันและเรื่องราวของโลกฟุตบอลต่างถูกถ่ายทอดไปอย่างแพร่หลาย ทั้งที่ในประวัติศาสตร์การเริ่มต้นเล่นกีฬาฟุตบอลของคนไทย กีฬาชนิดนี้เป็นกีฬาที่นำเข้ามาโดยชนชั้นสูงที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ¹ (ดูบทที่ 2 ในหนังสือเล่มนี้ด้วย - บก.) อย่างไรก็ตามเมื่อระยะเวลาผ่านไป จะด้วยโอกาสหรือความเสมอภาคทางสังคมที่มีมากขึ้น ฟุตบอลกลายเป็นกีฬาขวัญใจคนไทยที่ได้รับความนิยมอย่างมากทุกชนชั้น

ทั้งฟุตบอลต่างประเทศและฟุตบอลในประเทศในระยะหลังมานี้² ไม่ว่าจะเป็นด้วยรูปแบบการแข่งขันที่เร้าใจหรือเนื่องจากอานาภาของสื่อเป็นจุดเร่งก็ตามแต่ฟุตบอลได้เป็นกีฬา “ความหวัง” ที่คนไทยส่วนใหญ่อยากเห็นทีมชาติไทยสามารถไปร่วมมหกรรมฟุตบอลโลก (World cup) ให้ได้สักครั้งในชีวิต ความนิยมของคนไทยอย่างมากต่อฟุตบอลส่งผลให้การจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพขึ้นในประเทศ เป็นอีกหนึ่งความหวังว่าจะประสบความสำเร็จจนสามารถช่วยยกระดับคุณภาพการเล่นของนักฟุตบอลอาชีพขึ้นมาได้

ทว่าจินตนาการที่สวดยหรูของการสร้างฟุตบอลอาชีพในประเทศไทยกับความจริงไม่ได้เป็นเรื่องเดียวกันเสมอไป การถือกำเนิดขึ้นของการแข่งขันฟุตบอลอาชีพในประเทศไทยในยุคแรก มีความผูกโยงกับองค์กรทางการเมืองและผู้นำองค์กรในภาคธุรกิจขนาดใหญ่ของประเทศ การสร้างทีมฟุตบอลส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการสร้างชื่อเสียงให้กับองค์กรในยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ (คือในช่วงทศวรรษ 2540) มากกว่าการให้ความสำคัญกับรากฐานของวงการฟุตบอล หรืออีกนัยหนึ่งคือการแสดงพลังชั่วคราวชั่ววูบที่จะพัฒนางานฟุตบอลของผู้นำองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนที่มีอำนาจและเงินตราในสังคมไทย³ การละเลยต่อองค์ความรู้ของการพัฒนาการแข่งขันกีฬาอาชีพ ส่งผลให้ในยุคแรกของการจัดการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกไม่ประสบความสำเร็จทั้งในมิติของผู้ชม รายได้และความสนใจของสื่อสารมวลชน จนอาจเรียกได้ว่าเป็นการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพที่ล้มเหลวอย่างไร้กระบวนท่า⁴ อย่างไรก็ตามตลอดช่วงระยะเวลาลองผิดลองถูกกว่า 10 ปี การจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพในไทยดูเหมือนว่าจะมีเค้าลางแห่งความสำเร็จมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องการตื่นตัวของคนในท้องถิ่นต่อทีมฟุตบอลประจำจังหวัดกับการขยายฐานจำนวนแฟนฟุตบอลในการเชียร์ทีมฟุตบอล⁵ การยกระดับการจัดการแข่งขันตลอดจนการพัฒนาฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกให้ก้าวหน้าไปได้นั้น สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยและบริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัดในฐานะผู้รับผิดชอบ

เป็นฝ่ายจัดการแข่งขันหลักของฟุตบอลอาชีพน่าจะตระหนักว่า “ความรู้” มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการยกระดับการแข่งขันให้เป็นที่สนใจของสังคม เพื่อสามารถนำไปสู่การลงทุนของภาคเอกชน การสนับสนุนจากภาครัฐ ตลอดจนการประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจระยะยาวได้

2. ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: ความจริงและโอกาส

แม้ว่าผู้คนในสังคมไทยจะให้ความสนใจการแข่งขันกีฬาอาชีพในต่างประเทศโดยเฉพาะกีฬาฟุตบอล ซึ่งมีฐานผู้ชมและกิจกรรมส่งเสริมการขายมากมาย แต่กระแสฟุตบอลอาชีพในประเทศไทยก็ได้รับความสนใจไม่น้อยในระยะ 3 ถึง 4 ปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามควรพิจารณาว่ากระแสของการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก ที่มักจะถูกนำเสนอว่าการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกมีความเติบโต ทั้งในเชิงธุรกิจและจำนวนผู้ชมมากขึ้นอย่างชัดเจนนั้น เป็นความจริงหรือไม่อย่างไร และภายใต้ข้อเท็จจริงดังกล่าวจะสามารถใช้โอกาสที่สังคมให้ความสนใจ พัฒนาการบริหารจัดการให้การแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกพัฒนาไปได้ในอนาคตอย่างยั่งยืนได้อย่างไร

จากข้อมูลของ บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด ซึ่งเก็บรวบรวมสถิติเรื่องราวได้และจำนวนผู้ชมของการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก ตั้งแต่ฤดูกาลของการแข่งขัน พ.ศ.2553-2554 พ.ศ.2554-2555 และ พ.ศ.2555-2556 พบว่า

ภาพที่ 1 แสดงจำนวนรายได้ของการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก 3 ปีย้อนหลัง⁶

จากข้อมูลบนแผนผังข้างต้น จะเห็นได้ว่ารายได้จากการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก ทั้งในส่วนของรายได้จากบัตรเข้าชมการแข่งขันและรายได้จากสินค้าที่ระลึกการแข่งขันตลอดฤดูกาล มีแนวโน้มที่สูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเงื่อนไขที่ช่วยส่งเสริมให้การแข่งขันฟุตบอลอาชีพกลับมาประสบความสำเร็จในแง่ของรายได้อีกครั้ง มีเหตุผลและคำอธิบายที่แตกต่างกันออกไป การศึกษาของกิตติพงษ์ เอื้อพิพัฒน์กุล (2553) ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารของบริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด ได้คำนึงถึงการใช้องค์ทางสื่อสารมวลชนในการประชาสัมพันธ์การแข่งขันเพื่อให้คนในสังคมตื่นตัว นอกจากนี้การที่มีการถ่ายทอดการแข่งขันอย่างสม่ำเสมอทางช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ไปจนถึงช่องสัญญาณแบบบอกรับสมาชิก ถือเป็นช่องทางที่สำคัญอย่างมากในการกระตุ้นให้คนทั่วไปอยากเข้าไปรับชมบรรยากาศในสนามแข่งขันจริง ที่แตกต่างออกไปจากการชมทางทีวี ในลักษณะที่มีความคึกคักของเสียงเชียร์และการจัดการที่ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น

รูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายอันเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้การแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกประสบความสำเร็จนั้น ได้รับการยืนยันจากงานของอุเทน แก้วกัณหาเดชากุล (2554) ที่สรุปว่ากลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ระดับสโมสรที่ปัจจุบันเป็นที่แพร่หลายและได้รับการประเมินผลว่าประสบความสำเร็จคือการใช้ช่องทางบนพื้นที่ออนไลน์ เว็บไซต์ของสโมสรที่พัฒนาขึ้นจากเดิมที่จะใช้เว็บไซต์องค์กรราชการหรือองค์กรธุรกิจที่เป็นเจ้าของสโมสร ถูกพัฒนามาสู่การมีเว็บไซต์สโมสรฟุตบอลเป็นของตนเอง มีการรายงานข่าวความเคลื่อนไหว บอกรายละเอียดการแข่งขัน ช่องทางการขายบัตรเข้าและสินค้าที่ระลึก รวมทั้งข้อมูลของนักฟุตบอลประจำสโมสร ถือเป็นพื้นที่สื่อกลางที่เปิดโอกาสให้สมาชิกและผู้สนใจสโมสรฟุตบอลแห่งนั้นๆ สามารถเข้ามาแลกเปลี่ยนข้อมูลสำคัญของสโมสรได้ นอกจากนี้การขยายการเปิดเว็บไซต์และ Facebook ถือเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์การสื่อสารที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่งในระบบการสื่อสารปัจจุบัน

Thai Premier league		
	จำนวนผู้เข้าชม(คน)	จำนวนเฉลี่ยผู้เข้าชม(คน)
2553 - 2554	888,648	1,851
2554 - 2555	1,399,094	2,914
2555 - 2556	1,657,887	3,453
รวม	3,945,629	8,218

ภาพที่ 2 แสดงจำนวนผู้ชมของการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก 3 ปีซ้อนหลัง⁷

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก มีจำนวนผู้ชมที่เพิ่มมากขึ้นทั้งในภาพรวมและจำนวนผู้ชมการถ่ายทอดหนึ่งนัด การแข่งขัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการดำเนินการจัดการแข่งขัน ที่ยกระดับความสนใจของแฟนบอลให้เข้าไปชมในสนามได้มากยิ่งขึ้น แนวทางการพัฒนาให้มีแฟนบอลเข้าชมในสนามมากยิ่งขึ้นเป็นหนึ่งในเงื่อนไขที่จะผลักดันให้สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยให้โควตาสโมสรสมาชิกจากประเทศไทย ได้เข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลชิงแชมป์สโมสรแห่งเอเชียในตำแหน่งที่ดีและจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นด้วย ความตื่นตัวของแฟนบอลไทยที่มีมากขึ้นจึงเป็นการเริ่มต้นของโอกาส ในการพัฒนาวงการฟุตบอลอาชีพของไทยให้ประสบความสำเร็จได้ในระยะยาว

การศึกษาของรุ่งโรจน์ พรขุนทด พ.ศ.2553 เป็นอีกหนึ่งผลงานทางวิชาการที่ยืนยันถึงความก้าวหน้าและการประสบความสำเร็จของการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก เขาได้ใช้ตัวชี้วัดของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยเข้ามาศึกษาการจัดการแข่งขันในมิติต่างๆ และพบว่าสโมสรฟุตบอลในระดับการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกทั้ง 16 ทีมในปี พ.ศ.2554-2555 ต่างพยายามปรับตัวให้ผ่านมาตรฐานภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ชมและสื่อสารมวลชน และด้านโครงสร้างพื้นที่ สโมสรขนาดใหญ่ เช่น สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด สโมสรเมืองทอง ยูไนเต็ด สโมสรชลบุรี มีทิศทางและกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการวางแผน ซึ่งอาจเพราะสโมสรเหล่านี้มีความพร้อมเรื่องงบประมาณที่มั่นคงจึงสามารถลงทุนทรัพยากรพื้นฐาน ตลอดจนกำหนดทิศทางการดำเนินงานระยะยาวได้ ดังนั้นในอนาคตหากสโมสรฟุตบอลในการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกต้องการเพิ่มจำนวนผู้ชมและผลงานให้มีดียิ่งขึ้น ก็ควรพัฒนาระบบการจัดการงบประมาณให้มีประสิทธิภาพและพร้อมรองรับกับมาตรฐานของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ที่พยายามสร้างการเชื่อมโยงการลงทุนทั้งจากรายได้จากสปอนเซอร์ รายได้จากการ

ขายบัตรและสินค้าที่ระลึก และรายได้จากลิขสิทธิ์ของการถ่ายทอดสด ซึ่งจะสร้างให้สโมสรฟุตบอลมีระบบงบประมาณที่มั่นคงกว่าการลงทุนของเจ้าของทีมเพียงอย่างเดียว

การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ชมและรายได้ของการแข่งขันฟุตบอลไทย พรีเมียร์ลีกในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของผู้จัดการแข่งขัน ที่ได้พยายามส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคธุรกิจ สื่อสารมวลชน และการป้องกันเหตุความรุนแรงอย่างที่เคยเป็นปัญหาของการแข่งขันฟุตบอลอาชีพของไทยมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามปัญหาต่างๆ ใช่ว่าจะได้รับการแก้ไขอย่างสมบูรณ์แบบ ความรุนแรงและความขัดแย้งจากการแข่งขันฟุตบอลไทย พรีเมียร์ลีกยังมีให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง (ดู บทที่ 5 ในหนังสือเล่มนี้ด้วย - บก.) เหตุการณ์บางเหตุการณ์เป็นชนวนลุกลามสู่ความรุนแรงนอกสนามแข่งขัน⁸ ดังนั้นในอนาคตหากการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกจะสามารถก้าวขึ้นไปเป็นลีกการแข่งขันที่เท่าเทียมกับการแข่งขันฟุตบอลอาชีพของญี่ปุ่น เกาหลีใต้ เป็นประเด็นที่ท้าทายสำหรับผู้จัดการแข่งขันและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อย่างยิ่งที่จะต้องจับตาประเด็นความรุนแรง เพื่อไม่ให้ข้อด้อยดังกล่าว สร้างรอยบาดแผลให้กับเส้นทางสู่อนาคตของการแข่งขันฟุตบอลไทย พรีเมียร์ลีก ซึ่งกำลังมีแนวโน้มของผลงานทั้งภาพลักษณ์ของนักกีฬา ความสนใจของสื่อสารมวลชนและภาคธุรกิจ ตลอดจนกระแสความตื่นตัวจากแฟนบอลที่กำลังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3. ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การเมืองของอุตสาหกรรมกีฬา⁹

ยุคสมัยของฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกปัจจุบัน ถือเป็นช่วงเวลาที่จะแสดงความนิยมในการจัดการแข่งขันมีสูงมากที่สุดช่วงหนึ่งของวงการฟุตบอลไทย การยกระดับการจัดการแข่งขัน การพัฒนาการลงทุนด้านต่างๆ ระดับสโมสร ตลอดจนความสนใจของผู้ชมที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น ต่างเป็นปัจจัยให้

สื่อสารมวลชนถ่ายทอดภาพของการประสบความสำเร็จลักษณะดังกล่าวออกไป ในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ว่าด้วยแฟนคลับและท้องถิ่นนิยม เป็นอีกมิติหนึ่งที่มีการศึกษาอยู่บ้าง สายชล ปัญญชิต (2554) และอาจินต์ ทองอยู่คง (2555) ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงปฏิบัติการของแฟนคลับว่า ถือเป็น ส่วนช่วยให้การแข่งขันไทยพรีเมียร์ลีกประสบความสำเร็จได้รับความนิยมมากขึ้น ชุมชนของแฟนคลับฟุตบอลที่มีความเหนียวแน่นในปัจจุบัน ได้ส่งต่อการก่อร่างวัฒนธรรมความจงรักภักดีต่อสโมสร อย่างไรก็ตามแฟนบอลของ สโมสรฟุตบอลในไทยพรีเมียร์ลีกก็เป็นผู้กำหนดอัตลักษณ์และวัฒนธรรม การเชียร์ ตลอดจนการบริโภคในวงจรรูดสาหกรรมกีฬาด้วยเช่นกัน ข้อเสนอ ที่สำคัญสองประการจากงานศึกษาทั้งสองชิ้นคือ การสะท้อนให้เห็นถึง ความสำคัญของแฟนบอลในการแข่งขันและการก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว ของการจัดการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก¹⁰ ความนิยมที่มีมากขึ้นไม่ได้ จำกัดอยู่เฉพาะ “คนดู” เท่านั้น แต่ในมุมมองของ “คนทำ” สโมสรฟุตบอลก็มีความสนใจที่มากขึ้นอย่างชัดเจน การเข้ามามีอิทธิพลของนักการเมืองต่อการ จัดการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกความนิยมที่เพิ่มมากขึ้นของการจัดการ แข่งขันที่ประสบความสำเร็จ มีปัจจัยใดเข้ามาเกี่ยวข้องกับความสำเร็จ ดังกล่าวบ้าง คือประเด็นปัญหาที่เราต้องพยายามอธิบายและหาคำตอบ

ในปี พ.ศ.2552 สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยได้จัดตั้ง บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด¹¹ ขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานที่จัดการแข่งขัน อำนวยความสะดวกด้านการประสานให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารงานสโมสรฟุตบอล และที่สำคัญคือการควบคุมการแข่งขันในรายการไทยพรีเมียร์ลีกและรายการ ฟุตบอลถ้วยภายในประเทศ กระบวนการพัฒนาคุณภาพการจัดการแข่งขัน ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมให้สื่อสารมวลชน และผู้ชื่นชอบการแข่งขันฟุตบอลกลับมาให้ความสนใจการแข่งขันรายการ ดังกล่าว อันที่จริงการปรับตัวของการจัดการแข่งขันฟุตบอลของสมาคม ฟุตบอลแห่งประเทศไทย มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ

ตามกฎระเบียบของสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (Asia Football Confederation) เป้าหมายที่สำคัญของการยกระดับการแข่งขันประการหนึ่งคือให้สามารถส่งทีมสโมสรที่ชนะเลิศและรองชนะเลิศเข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลชิงแชมป์สโมสรแห่งเอเชียทีมสโมสร AFC Champion League ซึ่งถือว่าเป็นรายการแข่งขันที่มีเงินรางวัลและสิทธิประโยชน์จากการเข้าร่วมการแข่งขันสูง¹² อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาของวงการฟุตบอลในทวีปเอเชียอีกด้วย

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาของการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก ความตื่นตัวของแฟนฟุตบอลถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่สามารถนำกระแสสังคมให้กลับมาสนใจได้อีกครั้ง การศึกษาของ Chuenchanok Siriwat ในเรื่อง “Football culture and the politics localism: A case study of Chonburi football club” เสนอว่ากีฬาฟุตบอลเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางการเมืองที่นักการเมืองใช้เป็นเครื่องมือในการขยายอำนาจและความนิยมให้กับตนเอง นอกจากนี้การศึกษาดังกล่าวยังชี้ชัดลงไปว่านักการเมืองท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ประสานการบริหารงานให้สโมสรประสบความสำเร็จ ด้วยการอำนวยความสะดวกผ่านทรัพยากรของหน่วยงานในสังกัด ซึ่งในส่วนของจังหวัดชลบุรีนั้นได้สร้างให้สโมสรเป็นที่ดึงดูดความสนใจและศูนย์รวมของกิจกรรมทางสังคมให้กับคนในจังหวัดได้

ทีมสโมสรฟุตบอลสุพรรณบุรีก็เช่นกัน ในช่วงของการพัฒนาสโมสรขึ้นมาภายหลังการตื่นตัวของกระแสการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก สโมสรแห่งนี้มีผลงานที่ดีในการแข่งขันระดับภูมิภาคแต่เมื่อต้องไต่บันไดสู่การแข่งขันในระดับประเทศ สโมสรแห่งนี้กลับประสบปัญหาทางการเงินจนกระทั่งนายตระกูล ศิลปอาษาได้เข้ามารับบทบาทในการบริหารงานแทน¹³ ทั้งการลงทุนและการบริหารจัดการของสโมสรแห่งนี้ได้มีความคล่องตัวและประสิทธิภาพสูงขึ้น¹⁴ กระทั่งปีการแข่งขัน พ.ศ.2555-2556 สโมสรแห่งนี้สามารถจบการแข่งขันได้ในอันดับที่ 4 ของการแข่งขันฟุตบอลรายการไทย

ฟรีเมียร์ลีก จะเห็นได้ว่ารูปแบบการดำเนินงานทางการเมืองควบคู่ไปกับการพัฒนาวงการกีฬาเช่นนี้ เคยเกิดขึ้นกับทีมฟุตบอลหญิงของโรงเรียนประจำจังหวัดสุพรรณบุรีมาแล้ว ซึ่งในท้ายที่สุดทีมฟุตบอลหญิงที่มีนักกีฬาจากทีมโรงเรียนประจำจังหวัดสุพรรณบุรีถึง 8 คน สามารถก้าวไปถึงแชมป์กีฬาซีเกมส์ที่จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพใน พ.ศ.2542¹⁵

ท่ามกลางการเข้ามามีบทบาทมากขึ้นของนักการเมืองระดับประเทศ สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดเป็นสโมสรที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุด การที่นายเนวิน ชิดชอบ ต้องยุติบทบาทของตนเองในฐานะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยและบทบาทเบื้องหลังพรรคภูมิใจไทยแล้ว การก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญในวงการฟุตบอล ได้สร้างกระแสการเปลี่ยนแปลงและความตื่นตัวต่อนักการเมืองคนอื่นๆ อีกมากมาย การลงทุนสร้างสนามแข่งขัน การพัฒนาระบบการบริหารการแข่งขัน ตลอดจนระบบพัฒนานักกีฬาทันทีการค้นหาผู้เล่นที่มีความสามารถและการฝึกซ้อมที่มีคุณภาพมากขึ้น ช่วงระยะเวลาอันสั้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2553-2555 สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดสามารถก้าวขึ้นเป็นแชมป์การแข่งขันฟุตบอลรายการไทยฟรีเมียร์ลีกถึง 2 ครั้งในปี พ.ศ.2553-2554 และ พ.ศ.2555-2556 พัฒนาการที่เห็นได้อย่างชัดเจนถึงการปรับตัวของสโมสรแห่งนี้คือการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาระบบอำนวยความสะดวกแก่แฟนบอล การเกิดขึ้นของ Facebook, Instagram, Twitter ของสโมสร ผู้บริหารสโมสรและนักฟุตบอลดูจะเป็นเรื่องพื้นฐานทั่วไปที่ต้องมีตามยุคสมัยที่พัฒนาไป ขณะที่การเปิดให้สามารถซื้อตั๋วเข้าชมการแข่งขันในช่วงเวลาที่สโมสรต้องออกไปทำการแข่งขันต่างประเทศด้วยนั้นดูจะเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นง่ายดายนัก เพราะแม้แต่สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยยังไม่มีระบบดูแลแฟนบอลในช่วงที่ต้องไปทำการแข่งขันต่างประเทศได้อย่างสโมสรชั้นนำของประเทศหลายแห่งจัดการ ความสำเร็จของสโมสรแห่งนี้ช่วยเพิ่มความนิยมทางการเมืองที่มีอยู่แล้วของเจ้าของสโมสรแห่งนี้ให้มีความมั่นคงและยืนนานออกไปได้มากขึ้น¹⁶

ปัจจุบันในฤดูกาลปี พ.ศ.2555-2556 มีจำนวนสโมสรฟุตบอลในรายการไทยพรีเมียร์ลีกและการแข่งขันฟุตบอลเอไอเอส ดิวิชั่น 1 ซึ่งเป็นการแข่งขันลำดับรองลงมาทั้งสิ้น 36 ทีม ปรากฏว่ามีจำนวนนักการเมืองตั้งแต่ระดับอดีตรัฐมนตรีถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและเครือญาติเป็นประธานสโมสรอยู่ถึง 25 ทีม นอกนั้นเป็นนักธุรกิจ 11 ทีม และข้าราชการ 5 ทีม โดยนักการเมืองที่อยู่ในตระกูลที่มีชื่อเสียง เช่น ตระกูลชิดชอบ ตระกูลศิลปอาชา ตระกูลคุณปลื้ม ตระกูลติยะไพรัช ตระกูลบุญญามณี เป็นต้น จะเห็นได้ว่านักการเมืองได้เข้ามาจับจองพื้นที่ในการเป็นเจ้าของสโมสรฟุตบอลท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ส่วนหนึ่งเพราะการที่ฟุตบอลมีช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทำการแข่งขัน ดังนั้นทั้งปายโฆษณา การประสบความสำเร็จของทีมและการเพิ่มจำนวนของผู้ชมการแข่งขันต่างเป็นส่วนช่วยผลักดันให้นักการเมืองมีภาพลักษณ์ที่โดดเด่นมากขึ้นในสายตาของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง

การเข้ามามีบทบาทของนักการเมืองในวงการฟุตบอลไทยนั้น ไม่ได้เป็นแค่สีสันทางการเมืองเท่านั้น ในอีกมิติหนึ่งพวกเขาได้นำความตื่นตัวและความหวังต่อการพัฒนางานฟุตบอลโดยรวมให้มีมากขึ้นตามไปด้วย เพราะที่ผ่านมาอำนาจการบริหารสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยถูกผูกขาดโดยกลุ่มอำนาจเก่ามาเป็นระยะเวลายาวนาน¹⁷ ดังนั้นเมื่อกลุ่มนักการเมืองที่บริหารสโมสรสมาชิก เช่น สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด สโมสรชลบุรี สโมสรพัทยาเอฟซี สโมสรศรีราชาเอฟซี และสโมสรสงขลา ยูไนเต็ด ได้รวมตัวเพื่อสนับสนุนให้บุคคลอื่นขึ้นชิงตำแหน่งนายกสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ส่งผลให้ในเครือข่ายสังคมออนไลน์และกลุ่มแฟนบอลไทยจำนวนมากต่างให้การสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว เพราะหวังว่าจะสามารถนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่วงการฟุตบอลไทยได้¹⁸ แม้ว่าผลการเลือกตั้งดังกล่าวจะไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงอำนาจอย่างเด็ดขาด แต่กระแสดความหวังและสายลมของการเปลี่ยนแปลงก็ได้พัดผ่านเข้ามายังแฟนบอลไทยที่ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงเชิงอำนาจและการ

บริหารงานขึ้นในสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ การเคลื่อนไหวดังกล่าวได้ตอกย้ำให้เห็นถึงแนวทางการทำงานของนักการเมืองบางส่วนที่เข้ามาบริหารสโมสรฟุตบอล ว่าพวกเขาต้องการดำเนินการระยะยาวและสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างการบริหารงานให้เกิดขึ้นในการแข่งขันฟุตบอลอาชีพในประเทศไทย¹⁹ อำนาจการบริหารสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ หมายถึงการที่จะควบคุมการจัดการสิทธิประโยชน์ การจัดการแข่งขันและการกระจายกิจกรรมออกสู่พื้นที่ฐานเสียงทางการเมืองของตนเอง

จะเห็นได้ว่าการเข้ามามีบทบาทของนักการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการจำเป็นต้องยุติบทบาททางการเมืองจากคำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ.2550 ภายหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.2549 และ อีก 3 พรรคการเมืองเมื่อปี พ.ศ.2551 สมัยนายกรัฐมนตรี นายสมัคร สุนทรเวช ได้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้นักการเมืองสามารถสร้างกิจกรรมที่เชื่อมโยงตนเองไว้กับผู้คน สังคมและความสนใจของสื่อสารมวลชนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งในท้ายที่สุดปรากฏการณ์ทางสังคมลักษณะนี้ได้ช่วยให้การแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกเป็นที่หมายปองของนักการเมืองในการเข้ามาทำงานบริหารเพื่อสร้างคามนิยมทางการเมืองให้กับตนเอง (ดูเพิ่มเติมในบทที่ 4 ของหนังสือเล่มนี้ - บก.) อย่างไรก็ตามมรดกของกีฬาฟุตบอล ได้ส่งผลให้นักการเมืองอีกส่วนหนึ่งถึงกับได้ประกาศว่าจะหันหลังให้กับวงการการเมืองและอยู่พัฒนาการแข่งขันฟุตบอลอาชีพให้ดียิ่งขึ้นตลอดไป ซึ่งคงเป็นเรื่องที่แฟนบอลและผู้เฝ้าสังเกตการณ์ทางสังคมและการเมืองต้องเฝ้าติดตามต่อไป

4. ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: การศึกษาเชิงสังคมวิทยา กีฬา

การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก ในเชิงสังคม วัฒนธรรมและการเมือง ถือเป็นประเด็นการศึกษาที่เริ่มมีผู้สนใจศึกษามากขึ้นในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามหากพิจารณาแนวทางการศึกษาในประเด็นกีฬาในมุมมองทางสังคมศาสตร์จากต่างประเทศ²⁰ จะพบว่ามีการศึกษาที่เป็นประเด็นท้าทายให้นักสังคมวิทยาได้หันมาทำการวิจัย เพื่ออธิบาย/หาคำตอบ ทั้งในเชิงภาคสนามและเชิงทฤษฎีอีกหลายแง่มุมดังที่จะนำเสนอต่อไปนี้

(1) การศึกษาประเด็นความรุนแรง กล่าวคือการพยายามอธิบายความรุนแรงในวงการกีฬาทั้งในและนอกสนามการแข่งขัน ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม เช่น การแสดงออกจากการเชียร์ การแสดงออกผ่านการต่อต้านระเบียบขององค์กรที่ควบคุมการแข่งขันหรือแม้แต่การต่อต้านผู้บริหารสโมสรฟุตบอลที่ตนเองสนับสนุนอยู่ หรือความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งในอุดมการณ์และศรัทธาที่มีต่อสโมสรฟุตบอลที่แตกต่างกัน ก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางการศึกษากีฬาในมุมมองสังคมวิทยา ที่ได้รับการศึกษามากพอสมควรในต่างประเทศ อย่างไรก็ตามประเด็นการศึกษาในระดับที่ใหญ่ของความรุนแรงคือกลุ่มการศึกษาด้านพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่หมายรวมถึงประเด็นการพนันและการเข้าร่วมกลุ่มของวัยรุ่นนัฟานบอล (ดูเพิ่มเติมในบทที่ 5 และบทที่ 6 ของหนังสือเล่มนี้ - บก.) ซึ่งสำหรับในวงการสังคมวิทยา กีฬาในประเทศไทยยังไม่ได้มีการศึกษามากนัก

(2) การอธิบายเชิงเชื่อมโยงปรากฏการณ์กับการวิพากษ์ทางทฤษฎี กล่าวคือการใช้การไขมในทัศน์และคำอธิบายของทฤษฎีทางสังคมวิทยา มาอธิบายปรากฏการณ์ของการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก ในต่างประเทศมีการเชื่อมโยงการศึกษาทฤษฎีให้เข้ากับการอธิบายวงการกีฬาอยู่พอสมควร²¹ อย่างไรก็ตามคงไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่จะทำการศึกษาในมิตินี้ เพราะจำเป็น

ต้องมีการศึกษาระดับพื้นฐานทางสังคมวิทยาไว้เป็นจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นฐานในการอธิบายเชื่อมโยงกับเชิงทฤษฎี

(3) ประเด็นทางเพศสถานะ สตรีศึกษาและความหลากหลายทางเพศ ถือเป็นโอกาสดีสำหรับการศึกษาประเด็นเพศสถานะในมุมมองสังคมวิทยาในสังคมไทยปัจจุบันมีนักกีฬาหญิงที่กำลังอยู่ในกระแสความสนใจของสังคมไทยอยู่เป็นจำนวนมาก อีกทั้งยุคสมัยที่แปรเปลี่ยนไปได้ส่งผลให้บทบาทของผู้หญิงมีความเท่าเทียมกันในสังคมมากขึ้น จึงถือเป็นโอกาสสำคัญสำหรับกลุ่มผู้สนใจการศึกษาแนวสตรีนิยมในการเข้ามาทำการอธิบายปรากฏการณ์กีฬาที่เกี่ยวกับของเพศสถานะในสังคมไทย

(4) ประเด็นทางการเมืองและเศรษฐศาสตร์การเมือง ในปัจจุบันความสนใจในประเด็นนี้กำลังได้รับความสนใจจากผู้สนใจการศึกษากีฬาภายใต้มุมมองทางสังคมศาสตร์ เนื่องจากที่ผ่านมานักการเมืองได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารสโมสรฟุตบอลมากขึ้น (ดูเพิ่มเติมในบทที่ 4 ข้างหน้า - บท) เมื่อความสนใจในระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นฐานเสียงทางการเมืองที่สำคัญเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการศึกษาในมุมมองท้องถิ่นนิยมในหลายพื้นที่ตามไปด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น ผู้เขียนคิดว่าคงจะสามารถอธิบายให้เห็นถึงปรากฏการณ์ของการขยายตัว ในเชิงความนิยมของการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกให้เห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น การศึกษาทางสังคมและวัฒนธรรมกับวงการกีฬา เป็นหนึ่งฐานคิดที่สำคัญของการอธิบายการแพร่ขยายอิทธิพลของวงการกีฬาในสังคมสมัยใหม่ จะเห็นได้ว่ากระบวนการถ่ายทอดและผลิตภายใต้วิทยาการสมัยใหม่ต่างๆ มีส่วนอย่างยิ่งต่อการสร้างให้วงการกีฬาได้รับความนิยมอย่างสูงในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามวงการกีฬาก็เปรียบเสมือนวงจรชีวิตทั่วไปในสังคม ถ้าหากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงาน ไม่สามารถปรับการบริหารจัดการและการแก้ไขสถานการณ์

เฉพาะหน้าให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกได้ การแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกก็อาจเผชิญกับภาวะฟองสบู่ทางการเงินหรือบอลลูกโทษห้ามยุ่งเกี่ยวกับการแข่งขันระดับนานาชาติ ที่ทำทลายการเจริญเติบโตของวงการฟุตบอลไทยอยู่เสมอต่อเนื่อง

เชิงอรรถท้ายบท

- ¹ จิรฐัฐ จันทะเสน. 2543. *ศตวรรษฟุตบอลไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท อาร์.เอส อินเตอร์เนชั่นแนล. หน้า 1-2. บันทึกไว้ว่าคนไทยเริ่มรู้จักกีฬาฟุตบอลครั้งแรกในปี พ.ศ.2440 ภายหลังจากการกลับมาของนักศึกษาทุนเล่าเรียนหลวงจากประเทศอังกฤษ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เป็นผู้นำการเผยแพร่กีฬาฟุตบอล จนได้รับความนิยมจากคนไทยในขณะนั้นและเรียกกีฬาประเภทนี้อย่างติดปากว่า “หมากเตะ”
- ² เนตรนภา ประกอบกิจ. 2545. *พัฒนาการของวัฒนธรรมฟุตบอลต่างประเทศในสังคมไทย พ.ศ.2509-2544*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 103-109. การซื้อลิขสิทธิ์การถ่ายทอดสดฟุตบอลต่างประเทศโดยตรง เริ่มต้นใน พ.ศ.2532 ซึ่งนำมาเผยแพร่ในโทรทัศน์แบบพรีทีวี ภายหลังได้มีการถ่ายทอดผ่านโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิกที่ชื่อว่า “IBC” ในปี 2536 และต่อจากนั้นก็มีการถ่ายทอดสดฟุตบอลอังกฤษมายังประเทศไทยทุกสัปดาห์ที่มีการแข่งขัน
- ³ การแข่งขันฟุตบอลอาชีพของไทยในปีแรกเรียกชื่อตามสปอนเซอร์หลักที่ให้การสนับสนุนว่า “จอห์นนิวออล์เกอร์ ไทยแลนด์ชอกเกอร์ลีก 2539” โดยมีสโมสรเข้าร่วมการแข่งขัน 18 ทีม แบ่งเป็นองค์กรรัฐวิสาหกิจ 3 ทีม หน่วยงานของรัฐประเภทอื่น ๆ 6 ทีม องค์กรเอกชนภาคธนาคาร 3 ทีม องค์กรเอกชนภาคสโมสรฟุตบอล 6 ทีม
- ⁴ มีการศึกษาวิจัยอย่างน้อย 3 งานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปัญหาของการจัดฟุตบอลอาชีพของประเทศไทย อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากการศึกษาทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกแล้วนั้น จะสามารถแบ่งประเภทงานที่เป็นระบบและลงลึกในรายละเอียดมากกว่านี้ แต่สำหรับการศึกษาปัญหาอันเกิดจากกระบวนการจัดการแข่งขันฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกสามารถดูเพิ่มเติมที่

(1) อนุโพธิ์ สุนทรพานิช. 2544. *ปัญหาการเตรียมทีมเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์ลีก ครั้งที่ 5*. ปรินซ์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

(2) ปิยาณี เหล่ากาวิ. 2547. *ความคิดเห็นของนักกีฬาฟุตบอลที่มีต่อผู้สอนในการแข่งขันฟุตบอลไทยลีก ครั้งที่ 8*. ปรินซ์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

(3) ครองยศ เมฆไหว. 2548. *สภาพและปัญหาการเตรียมทีมเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอลไทยลีก ครั้งที่ 9 ปี พ.ศ.2547*. ปรินซ์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

⁵ กรุณาตุ Chuenchanok Siriwat. 2012. *Football culture and the politics of localism: a case study of Chonburi Football Club*. Thesis (M.A.) Chulalongkorn University.

⁶ ที่มาจากรายงานประจำปีของบริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด อ้างอิงจากเว็บไซต์ Wikipedia

⁷ ที่มาจากรายงานประจำปีของบริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด อ้างอิงจากเว็บไซต์ Wikipedia

⁸ มีผู้ตัดสินอย่างน้อยสองคนคือนายนคร สะอาด และ นายถนอม บริคุต ถูกลอบสังหารในช่วงเวลาใกล้เคียงกันในช่วงเดือนกันยายนและตุลาคมปี พ.ศ.2556 ตามลำดับ

⁹ ผู้เขียนขอขอบพระคุณคุณอาจันต์ ทองอยู่คง และอาจารย์ณัฐกร วิทิตานนท์ สำหรับการสนทนาในหัวข้อนี้ลักษณะนี้ ที่ทำให้ผู้เขียนค้นคว้าเพิ่มเติมและเขียนขึ้นประกอบเป็นส่วนหนึ่งของงานชิ้นนี้

¹⁰ ดูเพิ่มเติมที่ (1) สายชล ปัญญชิต. 2554. *ฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทยสมัยใหม่: ศึกษากรณีสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2) อาจันต์ ทองอยู่คง. 2555. “แฟนบอล” ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของสโมสรฟุตบอลไทย. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

¹¹ บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัดก่อตั้งขึ้นปี พ.ศ.2552 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้มีหน่วยงานภาคเอกชนรับผิดชอบหน้าที่ควบคุมดูแลการจัดการแข่งขันให้ได้มาตรฐานที่สมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชียกำหนด

¹² จากการศึกษาระเบียบของ AFC Club Competition 2013: Marketing Regulation พบว่า AFC กำหนดให้สโมสรที่เข้าร่วมการแข่งขันต้องมีความพร้อมด้านสนามการ

แข่งขันที่สามารถดูผู้ชมได้มากกว่า 3,000 คน มีการรองรับด้านมาตรฐานความปลอดภัย และอำนวยความสะดวกแก่สื่อมวลชนเพื่อส่งเสริมการทำการตลาดให้กับการแข่งขัน นอกจากนี้ยังมีข้อบังคับเรื่องลิขสิทธิ์ทั้งการถ่ายทอดสดและภาพการแข่งขัน การควบคุมสถานที่และบริเวณจัดการแข่งขัน ตลอดจนอุปกรณ์โฆษณาต่างๆ อีกด้วย

- ¹³ ในช่วงที่กำลังจะเริ่มต้นฤดูกาลใหม่ 2554 นายบรรหาร ศิลปอาชา ได้ตอบรับเข้าตำแหน่งประธานที่ปรึกษาของสโมสร และมอบหมายให้นายวรารัฐ ศิลปอาชา เข้ามาเป็นประธานสโมสรฟุตบอลสุพรรณบุรี โดยทำการเปลี่ยนสนามเหย้าการแข่งขันเป็น สนามกีฬากลางจังหวัดสุพรรณบุรี อ้างอิงจาก <http://www.suphanburifootballclub.com> เข้าถึงเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2556
- ¹⁴ ในเบื้องต้นของการเข้ารับตำแหน่งของนายวรารัฐ ศิลปอาชา เขาได้ประกาศจะใช้งบประมาณกว่า 80 ล้านบาท เพื่อรองรับการพัฒนาสโมสรฟุตบอลแห่งนี้ อ้างอิงจาก http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/130223_210.html เข้าถึงเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2556
- ¹⁵ Nishizaki Y., 2011. *Political authority and provincial identity in Thailand: The making of Banham-buri*. Ithaca New York: Cornell Southeast Asia program. pp.106.
- ¹⁶ การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2556 ปรากฏว่านางกรรณา ชิดชอบ สามารถรักษาตำแหน่งของตนเองได้อีกสมัย โดยนางกรรณา ชิดชอบ หรือเป็นที่เรียกขานว่า “แม่” สำหรับนักกีฬาฟุตบอลสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด จะเดินทางไปสนามฟุตบอลเพื่อเป็นผู้สื่อข่าวให้กับสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด แทบทุกนัด ที่ลงทำการแข่งขัน อ้างอิงจาก <http://www.thairath.co.th/content/region/230843> เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2556
- ¹⁷ นายกสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์คนปัจจุบันคือ นายวรวิระ มะกุดี ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมฟุตบอลฯ มาต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ.2550 และก่อนหน้านี้ก็ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสมาคมฟุตบอลฯ ให้กับนายกสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์คนเก่า คือนายวิจิตร เกตุแก้ว เป็นระยะเวลา 12 ปี รวมนายวรวิระ มะกุดีอยู่ในตำแหน่งผู้บริหารสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ 26 ปี

- ¹⁸ สำหรับผู้ที่สนใจเรื่องราวเกี่ยวกับการเลือกตั้งนายกสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุณาอ่านเพิ่มเติมที่ http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/131017_107.html เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ.2556
- ¹⁹ มีตระกูลนักการเมืองที่จำเป็นต้องยุติบทบาททางการเมืองภายหลังคำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคการเมือง ได้แก่ พรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชน และเข้าร่วมเป็นกรรมการบริหารสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ชุดปัจจุบัน ที่ได้รับเลือกตั้งเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2556 เช่น ตระกูลสะสมทรัพย์ (พรรคไทยรักไทยและพรรคพลังประชาชน จังหวัดนครปฐม) ตระกูลติยะไพรัช (พรรคพลังประชาชน จังหวัดเชียงราย) และยังมีนักการเมืองฝ่ายรัฐบาล เช่น นายเศกสิทธิ์ โวนิยมพงษ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทย นายบุญญ์ นิโรจน์ ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคชาติไทยพัฒนา เป็นต้น
- ²⁰ ผู้เขียนอ้างอิงจาก Brown, S.P. 2001. *Introduction to ESS*. Maryland: Lippincott Williams & Wilkin. เข้าถึงออนไลน์จาก <http://www.football-coach.net/sociology.html> เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2556
- ²¹ สำหรับผู้ที่สนใจสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ที่ Josept Maguire and Kevin Young (ed.), *Theory, Sport and Society*. JAI: London

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพงษ์ เอื้อพิพัฒน์กุล. 2553. การศึกษาการจัดการดำเนินการจัดการแข่งขันฟุตบอล สปอนเซอร์ไทยพรีเมียร์ลีก 2010. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา วิทยาศาสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ครองยศ เมฆโหว. 2548. สภาพและปัญหาการเตรียมทีมเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอล ไทยลีก ครั้งที่ 9 ปี พ.ศ.2547. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขา พลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิรัฐ จันทะเสน. 2543. ศตวรรษฟุตบอลไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท อาร์.เอส อินเตอร์ เนชั่นแนล.
- เนตรนา ประกอบกิจ. 2545. พัฒนาการของวัฒนธรรมฟุตบอลต่างประเทศในสังคมไทย พ.ศ.2509-2544. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 103-109.
- ปิยาณี เหล่ากาวี. 2547. ความคิดเห็นของนักกีฬาฟุตบอลที่มีต่อผู้สอนในการแข่งขัน ฟุตบอลไทยลีก ครั้งที่ 8. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รุ่งโรจน์ พรขุนทด. 2553. การศึกษาการจัดการสโมสรที่เข้าร่วมแข่งขันในรายการ สปอนเซอร์ไทยพรีเมียร์ลีก 2010 ตามมาตรฐานสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สายชล ปัญญชิต. 2554. ฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทยสมัยใหม่: ศึกษากรณีสโมสร เมืองทองหนองจอก อยู่ในเค็ด. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต สาขา สังคมวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุโพธิ์ สุนทรพานิช. 2544. ปัญหาการเตรียมทีมเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันฟุตบอล ไทยแลนด์ลีก ครั้งที่ 5. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อาจินต์ ทองอยู่คง. 2555. “แฟนบอล” ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของสโมสรฟุตบอลไทย. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุเทน แก้วกัณหาเดชากุล. 2554. การศึกษากลยุทธ์การประชาสัมพันธ์สโมสรฟุตบอล อาซีฟในการแข่งขันไทยพรีเมียร์ลีก. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Siriwat, C. 2012. *Football culture and the politics of localism: a case study of Chonburi Football Club*. Thesis (M.A.) Chulalongkorn University.

ระบบอ้างอิงออนไลน์

<http://www.football-coach.net/sociology.html> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2556

http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/130223_210.html เข้าถึงเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2556

http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/131017_107.html เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ.2556

<http://www.suphanburifootballclub.com> เข้าถึงเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2556

การเมืองกับฟุตบอลไทย*

ณัฐกร วิทิตานนท์

MATCH
PREVIEW

goal.com | Thailand

1. บทนำ

การเลือกนายกสมาคมฟุตบอลฯ ครั้งนี้มีการเมืองมาเกี่ยวข้องหรือไม่

“มี เพราะส่วนใหญ่แต่ละทีมในเวลานี้มี**นักการเมือง**
เข้าไปทำทีมและยุ่งเกี่ยวกับ อีกรั้งมีการแข่งขันสูง”¹

ก่อแก้ว พิกุลทอง

“มันก็น่าสนใจที่**การเมือง**เข้ามาเกี่ยวข้องกับการ
เลือกตั้งสมาคมกีฬา ผมว่ามันน่าจะเป็นคนสังคมกีฬาตัดสินใจ
ตนเอง คนมีอำนาจใน**การเมือง**ไม่สมควรอย่างยิ่งที่ใช้อำนาจ
ที่มีมาขอในสิ่งที่คนอื่นเขาไม่อยากจะต้องทำ ผมเปิดเผย
ไม่ได้หรอกครับว่าใคร แต่มันมีการกระทำเกิดขึ้นจริง ขนาด
คุณก่อแก้วฯ ยังให้สัมภาษณ์กับนักข่าวเลยว่าการเลือกตั้ง
ครั้งนี้มีการแทรกแซงจาก**การเมือง**”²

วิรัช ชาญพานิชย์

คำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าตามความเข้าใจของคนไทยโดยทั่วไปยังคงวิเคราะห์ “การเมือง” ในความหมายแคบ นั่นคือมองแค่ “การเมือง” ในเรื่องของโครงสร้างอำนาจ หมายถึงเพียง **นักการเมืองกับฟุตบอล** หรืออะไรทั้งหลายทั้งปวงนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความเป็นเจ้าของทีมฟุตบอล และการเข้าไปมีบทบาทในองค์กรฟุตบอลระดับประเทศของนักการเมือง

อย่างไรก็ดี เมื่อเอ่ยถึง “ฟุตบอลกับการเมือง” ในความรับรู้ของหนังสือเชิงวิชาการในโลกภาษาอังกฤษ ไม่มีเลยสักเล่มที่มุ่งให้ความสำคัญต่อประเด็นดังกล่าว แต่ประเด็นจะกว้างขวาง ลงลึก และหลากหลายกว่านั้นมาก ไม่ว่าจะเป็นเกี่ยวกับผลอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์³ โดยเฉพาะต่ออิทธิพลขององค์กรโลกบาลระดับโลกด้านกีฬา อย่างสหพันธ์ฟุตบอลระหว่างประเทศ (Fédération Internationale de Football Association: FIFA)⁴ หรือสมาคมฟุตบอลยุโรป (UEFA: Union des associations Européennes de Football) รวมถึงบทบาทขององค์กรเหนือรัฐในภูมิภาคต่าง ๆ เจกเช่นกรณีการวางกฎบอสแมน (Bosman Ruling) ของสหภาพยุโรป (EU: European Union)⁵ เศรษฐศาสตร์การเมือง⁶ ประเด็นสำคัญ เช่น การได้เป็นเจ้าภาพฟุตบอลโลกกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจ อาชญากรรม⁷ ความรุนแรง⁸ พฤติกรรมฮูลิแกน⁹ โศกนาฏกรรม¹⁰ การเหยียดผิวและอคติทางชาติพันธุ์¹¹ แรงงาน¹² ประเด็นผู้หญิง¹³ เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางเพศ ซึ่งในกลุ่มประเทศมุสลิม โดยเฉพาะแถบตะวันออกกลาง ผู้หญิงถูกกีดกันออกจากกีฬาฟุตบอล คือไม่มีสิทธิจะเข้าชมเกมในสนาม รวมถึงลงเล่นฟุตบอล ว่าด้วยการพนัน ชาตินิยม-ภูมิภาคนิยม หรือถูกใช้เป็นพื้นที่ในการเคลื่อนไหวทางสังคม นั่นก็คือความเป็นการเมืองในกีฬาฟุตบอลตามความหมายอย่างกว้างนั่นเอง¹⁴ ทั้งนี้ ยังมีพักเอ่ยถึงประเด็นอื่นที่โลกวิชาการตะวันตกให้ความสนใจอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านบริหารจัดการ-การตลาดธุรกิจ¹⁵

ตัวอย่างประเด็นฟุตบอลกับการเมืองในหนังสือเล่มที่เป็นภาษาไทยที่เคยมีออกมาเพียงไม่กี่เล่ม¹⁶ มุมมองก็ค่อนข้างจะแตกต่างออกไป โดยที่มีประเด็นคล้ายคลึงกันอยู่ 2-3 เรื่อง คือ **หนึ่ง** เสมือนเวทีจำลองของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศห้วงเวลานั้น เกมในสนามมักถูกนำไปเชื่อมโยงกับความขัดแย้งในโลกจริง (ทั้งสืบเนื่องจากประวัติศาสตร์ และกรณีในปัจจุบัน) เช่น ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้นำทางการเมืองหลายคน ไม่ว่าจะเป็นมุสโสลินีของอิตาลี ฮิตเลอร์ของเยอรมัน และฟรังโกของสเปน ต่างหันมาใช้ฟุตบอลเป็นเครื่องมือทางการเมือง ทั้งๆ ที่พวกเขาก็ไม่ได้ชื่นชอบกีฬาชนิดนี้ เยอรมันตะวันออกเอาชนะเยอรมันตะวันตกได้ 1 ต่อ 0 ในฟุตบอลโลกปี 1974 โดยทั้งสองชาติยึดถือลัทธิอุดมการณ์คนละขั้ว, อังกฤษพ่ายต่ออาร์เจนตินา 1 ต่อ 2 ในฟุตบอลโลกปี 1986 หลังจากสงครามแย่งชิงหมู่เกาะฟอล์กแลนด์เพิ่งยุติลงไปไม่นาน โดยบางประเทศก็เลือกที่จะคว่ำบาตร (Boycott) แทนที่จะลงแข่งขัน เช่นในยุคสงครามเย็น สหรัฐอเมริกาเคยนำกว่า 60 ประเทศคว่ำบาตรการแข่งขันโอลิมปิกที่กรุงมอสโก (ปี 1980) เพื่อประท้วงการบุกอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียต ขณะที่โอลิมปิกครั้งต่อมาจัดขึ้นที่ลอสแอนเจลิส (ปี 1984) สหภาพโซเวียตก็ตอบโต้คืนบ้าง พร้อมกับ 14 ประเทศสังคมนิยม ด้วยการไม่เข้าร่วมแข่งขันครั้งนี้¹⁷ **สอง** ใช้ฟุตบอลมาจุดประเด็นทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรียกร้องเอกราชจากเจ้าอาณานิคม เช่น กรณีแอลจีเรีย หรือเพื่อแบ่งแยกดินแดน เช่น แคว้นคาตาลเนียของสเปน¹⁸ และ **สาม** ฟุตบอลในฐานะเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างควมนิยมให้แก่ผู้นำ เช่น การคว่ำแชมป์โลกครั้งแรกของอาร์เจนตินาในปี 1978 ได้ไปช่วยค้ำจุนรัฐบาลทหารที่ขึ้นสู่อำนาจโดยทำรัฐประหารก่อนหน้าการแข่งขันจะเริ่มเพียง 2 ปี, ผู้นำหลายชาติของแอฟริกาสร้างทีมชาติขึ้นโดยหวังความนิยมทางการเมือง อาทิเช่น กวาเม นกรูมา (Kwame Nkruma) ประธานาธิบดีคนแรกของกานา, โมบูตู เซเซ เซโก (Mobutu Sese Seko) อดีตประธานาธิบดีซาอีร์ (ปัจจุบันคือคองโก)¹⁹ อย่างไรก็ตาม จนถึงขณะนี้ก็ยังไม่เคยมีแม้แต่เล่มเดียวที่จะเจาะจงอธิบายความถึงกรณีของไทยมาก่อน²⁰

สำหรับงานวิจัยในภาคภาษาไทย เดิมทีเคยมีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องฟุตบอลมาแล้วอยู่ไม่น้อย ทว่าหนักไปทางด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ การกีฬา การจัดการทางการกีฬา การสื่อสารมวลชน รวมถึงปัญหาการพนันฟุตบอล กระทั่งมาในห้วงหลังถึงได้มีงานศึกษาออกมาจากหลากหลายสาขา ยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการตลาด สถิติประยุกต์ เทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อสารมวลชน การออกแบบเว็บไซต์ สถาปัตยกรรม²¹ ขณะที่การศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างฟุตบอลกับการเมืองกับขาดแคลนอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นความหมายกว้างหรือแคบก็ตามแต่²²

เนื้อหาบทนี้ขอริเริ่มอธิบายการเมืองกับฟุตบอลไทยด้วยความหมายอย่างแคบก่อน โดยแสดงข้อมูลเชิงประจักษ์บนฐานของสถิติตัวเลข และพยายามยกตัวอย่างรูปธรรมที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างฝ่ายการเมือง อำนาจอรัฐ ทุน และความเป็นท้องถิ่นนิยม

2. นักการเมืองกับอุตสาหกรรมฟุตบอล

จากที่ได้สำรวจตรวจตราข่าวสารและบทความในโลกออนไลน์ แทบไม่พบทีมฟุตบอลในลีกชั้นนำของยุโรป (ไม่ว่าจะพรีเมียร์ลีก ลา ลีกา กัลโชเซเรียอา บุนเดสลีกา หรือลีกเอิง) ที่มีนักการเมืองเป็นเจ้าของ หากลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นครั้งใด ไม่พ้นตกเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์วงกว้าง เจกเช่นกรณีของซิลวิโอ แบร์ลุสโกนี อดีตนายกรัฐมนตรีอิตาลี และเจ้าของทีมเอซีมิลาน²³

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของยุโรป เราอาจแบ่งนักการเมืองที่เข้ามามีฐานะเป็นเจ้าของสโมสรฟุตบอลออกได้ 2 กลุ่มใหญ่ นั่นคือ *กลุ่มแรก* เป็นผู้ซึ่งทำทีมฟุตบอลก่อนจะเข้ามามีบทบาทในการเมือง และทำควบคู่กันไป เช่น แบร์ลุสโกนี ในทางกลับกัน *กลุ่มหลัง* คือผู้ที่ได้ออกจากวงการ

การเมืองไปแล้ว จึงหันมาทำทีมฟุตบอล ได้แก่ โรมัน อับราโมวิช อดีตสมาชิกสภาดูมาและผู้นำการรัฐประหารในรัสเซีย เจ้าของทีมเชลซีคนปัจจุบัน, ทักซิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีไทย ผู้เป็นเจ้าของทีมแมนเชสเตอร์ซิตี ช่วงปี 2007-2008²⁴

รูปแบบความเป็นเจ้าของ (Ownership) จะแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละประเทศ²⁵ โดยมากแล้วจะจัดตั้งขึ้นในรูปของบริษัทเอกชน (Company limited) ยกตัวอย่างลีกยอดนิยมของโลก ณ เวลานี้อย่างฟุตบอลพรีเมียร์ลีกอังกฤษ แบ่งเป็น 3 รูปแบบหลัก²⁶ คือ

(1) ตลาดทุน (The Stock Market Model) เป็นผลจากความเติบโตของพรีเมียร์ลีกที่ก่อตั้งในปี 1992 ที่อดแนม ฮีทสเปอร์เป็นทีมแรกในยุโรปที่เข้าตลาดหลักทรัพย์ตั้งแต่ปี 1983²⁷ ต่อมาในปี 2000 พบว่ามีถึง 22 ทีมที่จัดเป็นบริษัท มหาชน จำกัด (Public Limited Company: PLC) อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ ทว่ากลับเหลือเพียง 8 ทีมในปี 2008 ทีมใหญ่ที่ยังอยู่คือ อาร์เซนอลกับสเปอร์ ขณะที่ทีมใหญ่ทีมอื่นทยอยออกมาก่อนหน้านั้นแล้ว เช่น เชลซีในปี 2003 แมนเชสเตอร์ยูไนเต็ดในปี 2005 แมนเชสเตอร์ซิตีในปี 2007 พร้อมกับการเข้ามาของเจ้าของรายใหม่อย่างอับราโมวิช ทักซิณ²⁸ และมัลคอล์ม เกลเซอร์

(2) ผู้สนับสนุนร่วมทุน (The Supporter Trust Model) ปราศณาให้สโมสรมีความเป็นอิสระจากทุนรายใหญ่ ไม่เน้นแสวงหากำไร บริหารจัดการแบบเป็นประชาธิปไตย มีความเป็นเจ้าของร่วม ถึงแม้จะมีมากถึงเกือบ 150 กลุ่มทุน แต่ก็จัดอยู่ในลีกระดับล่างทั้งสิ้น ส่วนลีกระดับบนมีความพยายามของกลุ่ม ShareLiverpoolFC ที่สมาชิกราว 4 หมื่นคนคิดจะซื้อทีมกลับคืนมา

(3) นักลงทุนต่างชาติ (The Foreign Investor Model) เห็นได้ชัดเจนตั้งแต่ฤดูกาล 2004 เรื่อยมา กระทั่งในปี 2008 เพิ่มขึ้นเป็น 8 ทีมจาก 20 ทีม ปัญหาใหญ่ของลีกอังกฤษจึงไม่ใช่เรื่องการเมืองเข้ามาแทรกแซง แต่เป็นการรุกของนายทุนต่างชาติเข้ามายึดสโมสรฟุตบอลอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกระแสอเมริกันวัตร (Americanization) เช่นในฤดูกาลล่าสุด ปี 2013-2014 มีมากถึง 13 จาก 20 สโมสรที่เจ้าของเป็นคนต่างชาติ โดยมีถึง 6 สโมสรด้วยกันที่เจ้าของเป็นคนอเมริกัน ได้แก่ อาร์เซนอล แอสตันวิลลา ฟูลัม ลิเวอร์พูล แมนเชสเตอร์ยูไนเต็ด และซันเดอร์แลนด์²⁹ สำหรับบางรายนั้นได้ถูกแฟนบอลท้องถิ่นแสดงการต่อต้านอย่างหนัก นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผู้สนับสนุนกับนักลงทุนตามมา

ขณะที่ลีกใหญ่อื่นๆ จะมีลักษณะที่แตกต่างไปบ้าง เป็นต้นว่าในสเปนมีถึง 42 ทีมที่จัดเป็นบริษัท มหาชน จำกัด รูปแบบพิเศษทางด้านกีฬา โดยเฉพาะ (หรือที่เรียกว่า Sociedad Anónima Deportiva: SAD) สืบเนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายกีฬาในปี 1990 เพื่อให้การบริหารจัดการสโมสรฟุตบอลมีความโปร่งใยิ่งขึ้น ขณะที่บางสโมสรยึดแนวทางคล้ายๆ รูปแบบสหกรณ์ (Co-Operative หรือที่เรียกย่อๆ co-op) ทำให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในสโมสรอย่างสูง เช่น บาร์เซโลน่า³⁰, ในอิตาลี ทีมส่วนใหญ่เป็นแบบเจ้าของรายเดียวหรือธุรกิจครอบครัว เช่น อินเตอร์มิลานของตระกูลไมรัตติ (Moratti Family) ยูเวนตุสของตระกูลอัลเจลิ (Agnelli Family)³¹, ในเยอรมัน สโมสรส่วนหนึ่งเป็นของภาคอุตสาหกรรมที่เข้ามาตั้งโรงงานผลิตอยู่ในพื้นที่ เช่น โฟล์คสวาเก้น (Volkswagen) ของทีมโวล์ฟสเบิร์ก และไบเออร์ (Bayer) ของทีมไบเออร์เลเวอร์คูเซิน³²

โดยภาพรวมของยุโรป นักการเมืองกับฟุตบอลจึงแยกจากกันอย่างเด็ดขาด มาถึงตรงนี้อาจพอสรุปได้ว่าหากลีกฟุตบอลใดมีความเป็นทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ดังเช่นลีกชั้นนำของยุโรปและอเมริกาแล้ว³³ ย่อมจะไม่มีนักการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเลย ขณะที่หลายลีก โดยเฉพาะในแอฟริกา

เอเชีย รวมถึงแถบตะวันออกกลาง ยังไม่ถือว่าเข้าข่ายลักษณะดังกล่าวจึงมีการเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยมาก³⁴ เรายังคงเห็นบางสโมสรมีนักการเมืองเป็นเจ้าของอยู่ เช่น รินาต อเคห์เมตอฟ (Rinat Akhmetov) นอกจากจะเป็นประธานสโมสรฟุตบอลชาตาร์ดอเนตส์แห่งยูเครน เขายังมีตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนสังกัดพรรคภูมิภาค (Party of Regions) โดยทีมของเขาก็มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับประธานาธิบดีวิกตอร์ ยานูโควิช (Viktor Yanukovich) ผู้เป็นแฟนบอลคนสำคัญอีกด้วย, อูดาเย ฮุสเซน (Uday Hussein) บุตรชายของอดีตประธานาธิบดีอิรัก ซัดดัม ฮุสเซน (Saddam Hussein) เคยเป็นทั้งนายกสมาคมฟุตบอลอิรัก และเป็นเจ้าของสโมสรอัลราชิด เป็นต้น³⁵ อย่างไรก็ตาม นักการเมืองจำนวนไม่น้อยก็เลือกที่จะอยู่เบื้องหลัง แสดงบทบาทเพียงในฐานะแฟนบอลคนหนึ่งเท่านั้น อาทิ เดวิด คาเมรอน (David Cameron) นายกรัฐมนตรีอังกฤษ ผู้ประกาศตัวว่าเชียร์ทีมแอสตันวิลลา เป็นต้น

งานของดอร์เซย์และเซบาสเตียน (James M. Dorsey & Leonard C. Sebastian) ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักการเมืองหันมาทำทีมฟุตบอล ศึกษาเปรียบเทียบกรณีอินโดนีเซียกับตุรกี³⁶ ข้อค้นพบที่ควรกล่าวถึงมีอย่างน้อย 3 ประการ โดยสองประการแรกเป็นจุดร่วมของทั้งสองกรณี ส่วนประการที่สามคือข้อสังเกตเฉพาะของอินโดนีเซีย³⁷ กล่าวคือ

(1) สโมสรฟุตบอลยังคงต้องพึ่งพิงทุนจากรัฐ ส่วนใหญ่อิงแอบอยู่กับงบประมาณของท้องถิ่น เช่น เทศบาล โดยมีสโมสรจำนวนไม่น้อยที่ท้องถิ่นเป็นเจ้าของเอง แต่อาศัยการบริหารจัดการแบบบริษัทเอกชน

(2) ฟุตบอลเป็นช่องทางในการระดมฐานสนับสนุนจากประชาชน นักการเมืองเห็นความสำคัญจึงพยายามดึงคะแนนจากทั้งคนที่สนับสนุนทีมชาติและทีมระดับสโมสร ฟุตบอลจึงเป็นเครื่องมือที่ถูกใช้ในการสร้างภาพเชิงบวกให้กับตัวนักการเมืองเอง รวมถึงพรรคการเมืองต้นสังกัด

(3) ผู้ขึ้นชอบกีฬาฟุตบอลส่วนใหญ่คือกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งหน้าใหม่ ชาวอินโดนีเซียกว่า 62.1 ล้านคน หรือคิดเป็น 26.12% คลังไคล์ กีฬาฟุตบอล โดยเฉพาะคนในช่วงวัยอายุระหว่าง 15-29 ปี ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และมีความตื่นตัวทางการเมือง แน่ใจว่าอาจไปมีผลต่อการตัดสินใจเลือกของสมาชิกในครอบครัว, เครือญาติ, เพื่อนฝูง ตลอดจนเพื่อนร่วมงานอีกด้วย และนี่เองที่เป็นพลังดึงดูดให้ทั้งนักการเมืองและพรรคการเมืองต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับฟุตบอล

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดหลายปีมานี้ในฟุตบอลลีกไทย ที่มีนักการเมืองมากมายพากันเข้ามาทำทีมฟุตบอลนั้น นับเป็นความน่าสนใจในเชิงวิชาการอย่างยิ่ง

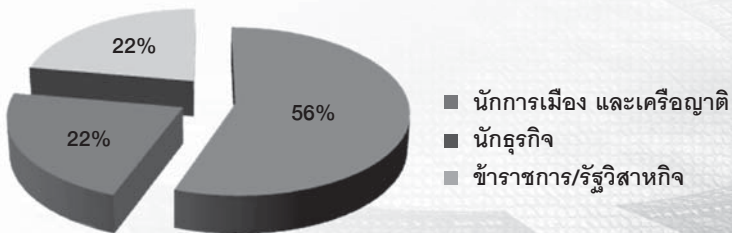
3. การเมืองในฟุตบอลไทย

ความเติบโตของฟุตบอลไทยฟรีเมียร์ลีกที่เริ่มขึ้นอย่างชัดเจนนับตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา ได้ช่วยทำให้ลีกฟุตบอลไทยโดยรวมหมุนกลับมาได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วจากแฟนบอลทั่วทั้งประเทศอีกครั้ง จากเคยมีคนเข้าไปดูบอลในสนามเพียงหลักร้อยก็เพิ่มขึ้นเป็นหลายพันคนต่อนัดเป็นผลโดยตรงจากปัจจัยภายนอกที่เข้ามากระตุ้นไว้³⁸

ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้ สโมสรฟุตบอลอาชีพของไทยกระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นหลัก โดยเป้าหมายในการทำทีมเป็นไปเพื่อประชาสัมพันธ์องค์กรหรือหน่วยงาน ทว่าภายหลังก็มีทีมจากต่างจังหวัดได้ขยับขึ้นไปเล่นในลีกระดับบนมากขึ้นตามลำดับ ฤดูกาลแข่งขันปี 2556 จากบรรดาสโมสรฟุตบอลในไทยฟรีเมียร์ลีกและลีกวันรวมกัน 36 ทีม (ลีกละ 18 ทีม)³⁹ มีจำนวนมากถึง 23 ทีมที่เป็นทีมจากต่างจังหวัด⁴⁰ (หรือคิดเป็นร้อยละ 63.88) แยกเป็นไทยฟรีเมียร์ลีก 11 ทีม และลีกวัน 12 ทีม

เทียบกับปี 2551 ที่ไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกมีทีมต่างจังหวัดเพียง 3 ทีมกับทีมในไทยลีกดิวิชั่น 1 อีก 7 ทีม รวมเป็น 10 ทีมเท่านั้น

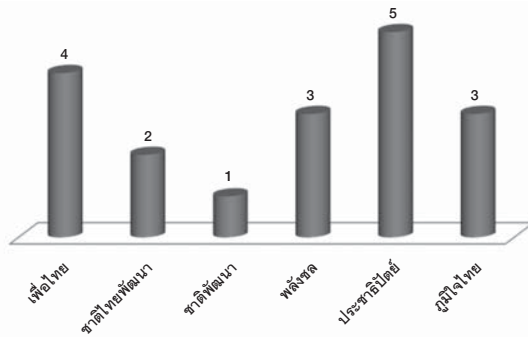
และเมื่อพิจารณาในแง่ความสัมพันธ์ทางการเมือง พบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่ง คือ 20 ทีม (หรือคิดเป็นร้อยละ 56) ที่เรียกได้ว่ามีความยึดโยงกับการเมืองโดยตรง (พิจารณาจากผู้ที่ดำรงตำแหน่งประธานสโมสรเป็นหลัก) ซึ่งมีนักการเมืองหรือเครือญาติเป็นเจ้าของทีม ได้แก่ ชลบุรี เอฟซี, ชัยนาท เอฟซี, เชียงราย ยูไนเต็ด, บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด, ราชบุรี มิตรผล, สงขลา ยูไนเต็ด, สุพรรณบุรี เอฟซี, นครปฐม ยูไนเต็ด, นครราชสีมา เอฟซี, อุดรธานี เอฟซี ฯลฯ นอกจากนี้แบ่งเป็นทีมของหน่วยราชการ/รัฐวิสาหกิจ ซึ่งสัมพันธ์กับรัฐในฐานะทีมองค์กรของรัฐ 8 ทีม (ร้อยละ 22) ได้แก่ ส่วนราชการ 4 ทีม อาทิ อาร์มี่ ยูไนเต็ด, อินทรีเพื่อนตำรวจ และรัฐวิสาหกิจอีก 4 ทีม อาทิ ทีโอที เอสซี, สิงห์ท่าเรือ และมี 8 ทีม (ร้อยละ 22) ที่เป็นของภาคธุรกิจเอกชนโดยแท้ เช่น บางกอกกล๊าส เอฟซี, บีอีซี เทโรศาสน, เอสซีจีเมืองทอง, ภูเก็ตเอฟซี เป็นต้น อนึ่ง ทั้งในไทยพรีเมียร์ลีกและลีกวันต่างก็มีประธานสโมสรที่อยู่ในแวดวงการเมืองลีกละ 10 คนเท่ากัน⁴¹ (ดูภาพที่ 1 ประกอบและดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากภาคผนวก ตารางที่ 1)

ภาพที่ 1 สัดส่วนอาชีพผู้ดำรงตำแหน่งประธานสโมสรฟุตบอลในระดับไทยพรีเมียร์ลีกและลีกวัน

เมื่อพิจารณาเจาะจงลงไปในส่วนของทีมที่มีนักการเมืองหรือเครือญาติเป็นเจ้าของ พบว่าส่วนใหญ่ 10 ทีม (ร้อยละ 50) มีความยึดโยงกับทั้งการเมืองระดับชาติ และเข้าไปควบคุมการเมืองท้องถิ่นระดับจังหวัดอยู่ด้วย เช่น นายวิทยา คุณปลื้ม ประธานสโมสรชลบุรีเอฟซี ก็เป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ชลบุรี ขณะเดียวกันก็มีพี่ชายคือนายสนธยา เป็นหัวหน้าพรรคพลังชลคนปัจจุบัน, นายอดิศักดิ์ พันธุ์เจริญวรกุล ประธานสโมสรอยุธยาเอฟซี บุตรชายนางสมทรง นายก อบจ. และน้องชาย นายสุรศักดิ์ เป็น ส.ส.ของพระนครศรีอยุธยา นอกนั้นแยกได้เป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับการเมืองระดับชาติหรือการเมืองท้องถิ่น ในระดับใดระดับหนึ่งเพียงระดับเดียวเท่านั้น กลุ่มแรกมี 7 ทีม (ร้อยละ 35) อาทิ นายจิรวัฒน์ สะสมทรัพย์ ประธานสโมสรนครปฐมยูไนเต็ด บุตรชายของนายไชยาแห่งพรรคเพื่อไทย ส่วนกลุ่มหลังมี 3 ทีม (ร้อยละ 15) อาทิ นายสมชาย ต้นประเสริฐ ประธานสโมสรสมุทรสงครามเอฟซี และนายกเทศมนตรีเมืองสมุทรสงคราม (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในตารางที่ 1)

อย่างไรก็ตาม หากดูถึงความสัมพันธ์ของสโมสรกับพรรคการเมืองมีมากถึง 18 ทีมที่มีลักษณะเช่นนี้ปรากฏให้เห็นชัดเจน แยกเป็นรายพรรคการเมือง ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ 5 ทีม ได้แก่ สงขลา เอฟซี, กระบี่ เอฟซี, บางกอก เอฟซี, ระยอง ยูไนเต็ด และระยอง เอฟซี พรรคเพื่อไทย 4 ทีม ได้แก่ เชียงราย ยูไนเต็ด, ศรีสะเกษ เอฟซี, นครปฐม ยูไนเต็ด และอยุธยา เอฟซี พรรคภูมิใจไทยกับพรรคพลังชล 3 ทีมเท่ากัน พรรคชาติไทยพัฒนา 2 ทีม และพรรคชาติพัฒนา 1 ทีม (ดูภาพที่ 2 และตารางที่ 1 ประกอบ)

ภาพที่ 2 ความเชื่อมโยงระหว่างสโมสรฟุตบอลไทยในระดับไทยพรีเมียร์ลีก และลีกวันกับพรรคการเมือง

ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ ตำแหน่งนายก อบจ. เป็นตำแหน่งทางการเมืองที่นิยมเข้ามาทำทีมค่อนข้างมาก รวม 3 คน ได้แก่ นายวิทยา นายก อบจ.ชลบุรี, นายอนุชา นาคาศัย นายก อบจ.ชัยนาท และนายนิพนธ์ บุญญามณี นายก อบจ.สงขลา ในที่นี้ยังมีพักย่อยถึงเครือข่ายของนายก อบจ.ที่ได้มาเป็นประธานสโมสรฟุตบอลอีกถึง 7 คน เช่น นายมิตติ ดิยะไพรัช บุตรชายนายก อบจ.เชียงราย, นายเนวิน ชิดชอบ สามีนายก อบจ.บุรีรัมย์, นายเศรษฐา ปิตุเตชะ น้องชายนายก อบจ.ระยอง ฯลฯ นอกนั้นจำแนกได้เป็น ส.ส. 3 คน ผู้บริหารท้องถิ่น (ระดับนายกเทศมนตรี) 3 คน สมาชิกสภา อบจ. 2 คน (ดูรายละเอียดจากตารางที่ 1)

เกี่ยวกับประเด็นนี้ สุเจน กรรพฤทธิ์ สรุปว่าสโมสรฟุตบอลอาชีพกับนักการเมืองเป็นของกลุ่มกัน ด้วยนักการเมืองที่มาจับเรื่องกีฬาแล้วประสบความสำเร็จมักได้พื้นที่ข่าวและภาพลักษณ์ที่ดีด้วยเสมอ ถึงกระนั้น เรื่องนี้ก็ยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจังว่าการที่นักการเมืองจำนวนมากหันมาทำธุรกิจฟุตบอลอาชีพนั้นมีผลกับชีวิตทางการเมืองของพวกเขาอย่างไร⁴²

กระนั้นก็ตาม ก่อนที่ฟุตบอลลีกไทยโดยรวมจะมีความเปลี่ยนแปลงใหญ่ในปี 2552 ห้วงก่อนหน้านั้นราวสองปีก็ได้มีจุดเปลี่ยนทางการเมืองอันสำคัญยิ่งเกิดขึ้น นั่นคือ เหตุการณ์รัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 อีกข้อสังเกตสำคัญตรงนี้คือ ผลพวงของรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ทำให้เกิดการเมืองคนสำคัญของหลายพรรคจำต้องเว้นวรรคทางการเมืองทั้งโดยสภาพบริบทการเมืองที่ปิดลงในห้วงเวลานั้น และเป็นผลลัพธ์สืบเนื่องจากการใช้อำนาจตุลาการภิวัตน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2550 ที่ได้ยุบพรรคไทยรักไทย และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปี (รวม 111 คน หรือบ้านเลขที่ 111 คือคำเรียกที่ใช้กันโดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงนักการเมืองกลุ่มนี้)⁴³ เรื่อยมาถึงคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2551 ที่สั่งให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคมัชฌิมาธิปไตย และพรรคชาติไทย พร้อมทั้งตัดสิทธิทางการเมืองหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคอีกเป็นเวลา 5 ปี (รวม 109 คน หรือที่มักเรียกกันว่าเป็นบ้านเลขที่ 109 ในภาษาของสื่อมวลชน)⁴⁴ อดีตนักการเมืองไทยหันมาลงทุนทำสโมสรฟุตบอลเป็นจำนวนมาก (ดูตารางที่ 1) คาดหมายได้ว่าเป็นการแสวงหาพื้นที่ทางการเมืองใหม่ ให้คนรับรู้ว่าเขายังมีตัวตนในสังคม อาจเพื่อรอจังหวะเวลาจนกลับคืนสู่ตำแหน่งการเมืองอีกครั้ง

ตารางที่ 1 นักการเมืองหรือเครือข่ายซึ่งเป็นประธานสโมสรฟุตบอลในระดับไทยพรีเมียร์ลีก และลีกวัน

ชื่อประธานสโมสร	ตำแหน่ง และความเชื่อมโยงทางการเมือง	สโมสร (ลีก)	หมายเหตุทางการเมือง
(1) วิทยา คุณปลื้ม	นายก อบจ.ชลบุรี/ พรรคพลังชล	ชลบุรี เอฟซี (TPL)	-
(2) อนุชา นาคาศัย	นายก อบจ.ชัยนาท/ พรรคภูมิใจไทย	ชัยนาท เอฟซี (TPL)	ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในปี 2550 เนื่องจากเป็นกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย (บ้านเลขที่ 111) และเริ่มเข้ามาทำสโมสรฟุตบอลในปี 2552
(3) มิตติ ตียะไพรัช	บุตรชายนายยงยุทธ- นางสลักจิตา นายก อบจ.เชียงราย/ พรรคเพื่อไทย	เชียงราย ยูไนเต็ด (TPL)	นายยงยุทธผู้เป็นบิดาถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในปี 2551 เนื่องจากเป็นรองหัวหน้าพรรคพลังประชาชน (บ้านเลขที่ 109) และนายมิตติเข้ามาทำสโมสรฟุตบอลในปี 2552
(4) เนวิน ชิดชอบ	สامينางกรุณา นายก อบจ.บุรีรัมย์/ พรรคภูมิใจไทย	บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด (TPL)	ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในปี 2550 เนื่องจากเป็นรองหัวหน้าพรรคไทยรักไทย (บ้านเลขที่ 111) และเริ่มเข้ามาทำสโมสรฟุตบอลในปี 2552
(5) อธิสิทธิ์ คุณปลื้ม	นายกเมืองพัทยา/ พรรคพลังชล	พัทยา ยูไนเต็ด (TPL)	-
(6) บุญยิ่ง นิติกานูจนา	ภรรยานายวิวัฒน์ ส.ส.ราชบุรี/ พรรคภูมิใจไทย	ราชบุรี ยูไนเต็ด (TPL)	นายวิวัฒน์ สามีถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในปี 2551 เนื่องจากเป็นรองหัวหน้าพรรคสมัครสมาชิก (บ้านเลขที่ 109) และนางบุญยิ่งได้เข้ามารับผิดชอบทีมต่อจากนายสรอรรถ กลิ่นประทุม เมื่อปี 2554 โดยจริง ๆ แล้วผู้ที่มิชอบบทแข่งขันจะเป็นนายธนวัชร บุตรชาย ซึ่งมีตำแหน่งที่เป็นทางการคือ ผู้จัดการทีม
(7) ธเนศ เครือรัตน์	ส.ส.ศรีสะเกษ/ พรรคเพื่อไทย	ศรีสะเกษ เอฟซี (TPL)	-
(8) นิพนธ์ บุญญามณี	นายก อบจ.สงขลา/ พรรคประชาธิปัตย์	สงขลา ยูไนเต็ด (TPL)	-

ชื่อประธานสโมสร	ตำแหน่ง และความเชื่อมโยงทางการเมือง	สโมสร (ลีก)	หมายเหตุทางการเมือง
(9) สมชาย ตันประเสริฐ	นายกเทศมนตรีเมืองสมุทรสงคราม	สมุทรสงคราม เอฟซี (TPL)	-
(10) วราวุธ ศิลปอาชา	บุตรชายนายบรรหารฯ/พรรคชาติไทยพัฒนา	สุพรรณบุรี เอฟซี (TPL)	นายวราวุธ รวมทั้งนายบรรหาร บิศา และ นางสาวกัญจนา พิลาวัณ ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในปี 2551 เนื่องจากเป็นกรรมการบริหารพรรคชาติไทย (บ้านเลขที่ 109) โดยนายวราวุธเริ่มเข้ามาทำสโมสรฟุตบอลในปี 2554
(11) สมเกียรติ กิตติธรวกุล	นักธุรกิจด้านท่องเที่ยวสัมปทานรังนกน้องชายนายสมศักดิ์ฯนายก อบจ.กระบี่/พรรคประชาธิปัตย์	กระบี่ เอฟซี (D1)	-
(12) วีระพล อดิเรกสาร	พรรคชาติไทยพัฒนา	กัลฟัสระบุรี เอฟซี (D1)	นายปองพล และนายยงยศ พี่ชาย ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในปี 2550 เนื่องจากเป็นกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย (บ้านเลขที่ 111) และนายวีระพล น้องชาย เริ่มเข้ามาทำสโมสรฟุตบอลในปี 2552
(13) คมสัน พุทธโอวาท	อดีตนายกเทศมนตรีตำบลเขาสมิง	ตราด เอฟซี (D1)	-
(14) จิรวัฒน์ สะสมทรัพย์	บุตรชายนายไชยาฯ/พรรคเพื่อไทย	นครปฐม ยูไนเต็ด (D1)	นายไชยยศซึ่งมีศักดิ์เป็นลุงถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในปี 2550 ในฐานะรองหัวหน้าพรรคไทยรักไทย (บ้านเลขที่ 111) ต่อมา นายไชยา ผู้เป็นบิดาก็ได้ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในปี 2551 เพราะเป็นรองหัวหน้าพรรคพลังประชาชน (บ้านเลขที่ 109) โดยนายจิรวัฒน์เริ่มเข้ามาทำสโมสรฟุตบอลในปี 2551
(15) วรรณรัตน์ ชาญนุกูล	หัวหน้าพรรคชาติพัฒนาที่เขื่อนลพบุรี/ลพบุรีพัฒนา/พรรคชาติพัฒนา	นครราชสีมา เอฟซี (D1)	-
(16) ณัฐพล ทีปสุวรรณ	ส.ส.กรุงเทพฯ/พรรคประชาธิปัตย์	บางกอก เอฟซี (D1)	-

ชื่อประธานสโมสร	ตำแหน่ง และความเชื่อมโยงทางการเมือง	สโมสร (ลีก)	หมายเหตุทางการเมือง
(17) เศรษฐา ปิตุเตชะ	สมาชิกสภา อบจ. ระยอง (อ.บ้านค่าย) น้องชายนายสาธิตฯ ส.ส.ระยอง และนายปิยะฯ นายก อบจ.ระยอง/ พรรคประชาธิปัตย์	ระยอง ยูไนเต็ด (D1)	-
(18) อุดลย์ นิยมสมาน	สมาชิกสภา อบจ. ระยอง (อ.บ้านค่าย)/ พรรคประชาธิปัตย์	ระยอง เอฟซี (D1)	-
(19) สนธยา คุณปลื้ม	รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงวัฒนธรรม และหัวหน้า พรรคพลังชล	ศรีราชาซูซูกิ เอฟซี (D1)	ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในปี 2550 เนื่องจากเป็นกรรมการบริหาร พรรคไทยรักไทย (บ้านเลขที่ 111) โดยได้ให้การสนับสนุนสโมสรพัทยา ยูไนเต็ดมาก่อน ตั้งแต่ปี 2544
(20) อติศักดิ์ พันธุ์เจริญวรกุล	บุตรชายนายวิระชัย- นางสมทรงฯ นายก อบจ. พระนครศรีอยุธยา และน้องชาย นายสุรศักดิ์ฯ ส.ส.พระนครศรีอยุธยา/ พรรคเพื่อไทย	อยุธยา เอฟซี (D1)	-

ตารางข้างต้นชี้ให้เห็นว่ามีเกือบสิบทีมเลยทีเดียว (8 ทีม) ซึ่งนักการเมืองที่มีส่วนสำคัญในสโมสรได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่องจากรัฐประหารช่วงระหว่างปี 2549-2551 หลังจากนั้นจึงเริ่มพากันเข้ามาทำทีมในฤดูกาลปี 2552 กอปรกับที่มีการปฏิรูประบบลีกฟุตบอลไทยขนานใหญ่ในปีเดียวกันนั่นเอง ที่พูดเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่านักการเมืองส่วนใหญ่เพิ่งจะมาให้ความสนใจในกีฬาฟุตบอลในช่วงหลังแต่อย่างใด หากแต่หลายคนเคยทำทีมฟุตบอลในนามสมาคมกีฬาจังหวัดมาก่อนหน้านั้นเป็นเวลาหลายสิบปี เช่น ฟีน้องตระกูลคุณปลื้ม (ชลบุรี) บุญญามณี (สงขลา) และอดิเรกสาร (สระบุรี), นายวรารุณ ศิลปอาชา (สุพรรณบุรี), นายเศรษฐา ปิตุเตชะ (ระยอง), นายธนศ เครือรัตน์ (ศรีสะเกษ) ขณะที่บางคนได้เข้าไปช่วยเหลืองานของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย เช่น นายอนุชา นาคาศัย (ผู้จัดการทีมฟุตบอลทีมชาติไทย) หรือไม่กี่เคยมีบทบาทในสมาคมกีฬาชนิดอื่น เช่น นายณัฐพล ทิพสุวรรณ (ผู้จัดการทีมเทควันโดทีมชาติไทย) มาแล้ว

อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมของลีกระดับบนอาจยังเห็นภาพไม่ชัดเจน แต่ถ้าลองดูในระดับลีกภูมิภาค (D2) จะเห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนในที่นี้ขอพิจารณาเฉพาะในโซนภาคเหนือ จากจำนวน 16 ทีม พบมากถึง 13 ทีม (คิดเป็นร้อยละ 81.25) ที่มีนักการเมืองหรืออดีตนักการเมืองเป็นประธานสโมสรอยู่ โดย 11 คน ใน 13 คน ยึดโยงกับพรรคการเมืองโดยตรง ซึ่งเชื่อมโยงกับพรรคเพื่อไทยมากที่สุด 6 คน นอกนั้นจะเป็นพรรคชาติไทยพัฒนา 2 คน พรรคประชาธิปัตย์ 1 คน พรรคภูมิใจไทย 1 คน และพรรคชาติพัฒนา 1 คน

อนึ่ง เมื่อดูจากตำแหน่งทางการเมืองของประธานสโมสรแล้วพบว่า เป็น ส.ส. 1 คน คือ นายชาติา ไทยเศรษฐ์ (อุทัยธานี ฟอเรสต์) อดีตรัฐมนตรีหลายกระทรวง 2 คน คือ นายสมศักดิ์ เทพสุทิน (สุโขทัย เอฟซี) และนายอนุสรณ์ วงศ์วรรณ (ลำพูน วอริเออร์) นอกเหนือจากนี้จะเป็นตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นทั้งหมด เช่น นายก อบจ.มี 3 คน ได้แก่ นายชาติชาย

เจียมศรีพงษ์ (พิจิตร เอฟซี) นางสุนีย์ สมมี (ลำปาง เอฟซี) และนายอัศวเดช ทองใจสด (เพชรบูรณ์ เอฟซี), อดีต นายก อบจ.มี 2 คน ได้แก่ นายอุดรพันธ์ จันทร์วิโรจน์ (เชียงใหม่ เอฟซี) กับนายจุลพันธ์ ทับทิม (กำแพงเพชร เอฟซี) (ดูเพิ่มเติมจากภาคผนวก ตารางที่ 2)

ประเด็นที่น่าสนใจคือ 2 ใน 3 ทีมที่ไม่ได้มีนักการเมืองเป็นเจ้าของ เป็นจังหวัดที่พรรคประชาธิปัตย์ชนะ ส.ส.ยกจังหวัด คือ พิษณุโลก และ ตาก ซึ่งทีมพิษณุโลกมีประธานสโมสรเป็นนักธุรกิจ ส่วนที่ตากมีประธานสโมสรเป็นตำรวจ มิใช่มาจากฝ่ายการเมืองเฉกเช่นทีมอื่นๆ โดยแพร่ เป็นทีมเดียวที่มีประธานสโมสรจัดอยู่หัวประชาธิปัตย์ อาจสะท้อนว่าการทำทีมฟุตบอลยังมีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยทางการเมืองอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือท้องถิ่น หากเป็นนักการเมืองปีกฝ่ายค้านเข้ามาทำทีมเสียเอง ย่อมต้องเผชิญปัญหาอุปสรรคอย่างมาก

4. ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในฟุตบอลไทย

ในส่วนต่อจากนี้จะวิเคราะห์ในสองประเด็นหลักด้วยกัน คือ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในฟุตบอลไทยกับท้องถิ่นนิยมในฐานะเครื่องมือสร้างความนิยมทางการเมือง โดยตอนต้นจะชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ทีม การเมือง อำนาจอรัฐ และทุน ขณะที่ตอนท้ายจะอธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับกลุ่มแฟนบอล ภายใต้บริบทสังคมการเมืองแบบไทยๆ

แม้สโมสรฟุตบอลไทย (รวมถึงองค์กรจัดการแข่งขัน) จะได้รับการจัดตั้งขึ้นในรูปของธุรกิจเอกชน แต่แท้ที่จริงแล้วมีส่วนเกี่ยวข้องกับอำนาจอรัฐอยู่มาก ในลักษณะเชิงพึ่งพา และนั่นเองที่เป็นเหตุผลว่าทำไมประธานสโมสรฟุตบอลในลีกไทยส่วนใหญ่ถึงได้เป็นนักการเมืองด้วย

ฟุตบอลไม่ใช่แค่การแข่งขันในสนามเท่านั้น โดยเฉพาะในระบบลีกอาชีพย่อมมีความเป็นธุรกิจสูง โดยทั่วไป รายได้หลักของสโมสรฟุตบอลมาจากสามทางด้วยกัน ได้แก่ ค่าบัตรเข้าชมเกม ค่าลิขสิทธิ์ถ่ายทอดทางโทรทัศน์ และผู้สนับสนุน (หรือสปอนเซอร์)⁴⁵ ทีมในลีกใหญ่ของยุโรปจะมีรายได้ในแต่ละด้านค่อนข้างสมดุลกัน แต่สำหรับสโมสรของไทยกลับมีรายได้จากสปอนเซอร์คิดเป็นอัตราส่วนมากที่สุด เช่น ในปี 2555 ทีมเมืองทองมีรายได้จากส่วนนี้มากถึง 74% หรืออย่างทีมชลบุรีก็ตกอยู่ที่ราว 70%⁴⁶ พุดง่าย ๆ รายได้ของทีมฟุตบอลไทยกว่าครึ่งมาจากสปอนเซอร์ ก็คงไม่ผิดนัก ถือเป็นโครงสร้างรายได้ที่ผิดเพี้ยนไปจากสิ่งที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะกับรายได้จากค่าเข้าชมที่มีพื้นฐานสำคัญคือ สนามเหย้า

4.1 สนามแข่งขัน

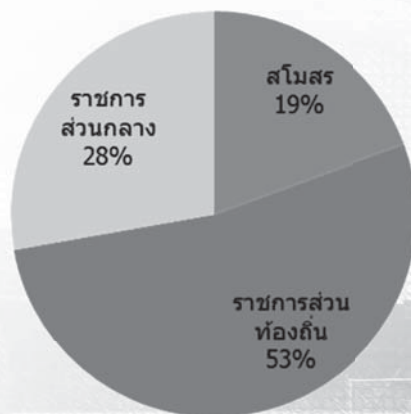
ปัญหาใหญ่ของทีมในลีกไทยคือ การที่ไม่มีสนามเป็นของสโมสร สนามที่ใช้ในการแข่งขันใหญ่เป็นของรัฐ ทีมในลีกระดับบนยังคงมีที่สโมสรเป็นเจ้าของสนามอยู่บ้าง นั่นคือ ในลีกระดับบน (ทั้งสองลีกรวมกัน) มีสนามที่เป็นของสโมสรเองเพียง 7 แห่ง (ร้อยละ 19) อาทิ ยูไนเต็ด สเตเดียมของเชียงราย ยูไนเต็ด, ไอโมบายสเตเดียมของบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 สนามฟุตบอลในระดับไทยพรีเมียร์ลีกและลีกวันซึ่งเป็นของสโมสร

สโมสร	ชื่อสนาม	ความจุ (โดยประมาณ)
เชียงราย ยูไนเต็ด	ยูไนเต็ดสเตเดียม	14,000 คน
ทีโอที เอสซี	ทีโอทีสเตเดียม	6,000 คน
บางกอกกล๊าส เอฟซี	ลีโอสเตเดียม	13,000 คน
บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด	ไอโมบายสเตเดียม	24,000 คน

สโมสร	ชื่อสนาม	ความจุ (โดยประมาณ)
เอสซีจี เมืองทอง	เอสซีจี สเตเดียม (ภายใต้สัญญา เช่าพื้นที่จาก กทท. เป็น ระยะเวลา รวม 25 ปี ตั้งแต่ปี 2550)	17,500 คน
ปตท. ระยอง	พีทีที สเตเดียม	16,000 คน
สิงห์ท่าเรือ	แพท สเตเดียม	12,000 คน

นอกเหนือจากนี้จะเป็นสนามของหน่วยงานราชการทั้งสิ้น หรือคิดเป็น 81% เลยทีเดียว แยกได้เป็นส่วนท้องถิ่น 19 แห่ง (ร้อยละ 53) ได้แก่ อบจ. 12 แห่ง กทม. 3 แห่ง และเทศบาลอื่นๆ อีก 4 แห่ง กับส่วนกลาง 10 แห่ง (ร้อยละ 28) ซึ่งโดยมากจะเป็นสนามของการกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท.) ที่มีความพร้อมสูง ซึ่งมี 3 แห่ง ได้แก่ สนามติณสูลานนท์ (จ.สงขลา), สนามกีฬากลางจังหวัดสุพรรณบุรี และสนามกีฬาเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา (จ.นครราชสีมา) ทั้งนี้ไม่นับรวมหน่วยงานรัฐวิสาหกิจเข้าเป็นส่วนราชการด้วย (ดูภาพที่ 3 สำหรับรายละเอียดอื่นๆ อยู่ในตารางที่ 1 ของภาคผนวก)

ภาพที่ 3 ความเป็นเจ้าของสนามของสโมสรฟุตบอลในระดับไทยพรีเมียร์ลีกและลีกวัน

ขณะที่ลีกระดับล่างจะแตกต่างออกไป จากการสำรวจพบว่า ไม่มีแม้แต่ทีมเดียวที่มีสนามเป็นของตัวเอง แต่ในที่นี้พิจารณาเฉพาะ ลีกภูมิภาคโซนภาคเหนือ ทุกสนามล้วนแต่มีหน่วยงานรัฐเป็นผู้รับผิดชอบ แยกเป็นสนามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 11 แห่ง โดยเป็นสนามกีฬาของ อบจ.เกือบทั้งสิ้น คือ 10 จาก 11 แห่ง นอกนั้นอีก 5 แห่งเป็นสนามของ ส่วนกลาง ได้แก่ สถาบันพลศึกษา 3 แห่ง สนามของ กกท.กับมหาวิทยาลัย อย่างละ 1 แห่ง (ดูภาคผนวก ตารางที่ 2)

จากชุดตัวเลขดังกล่าวประกอบกับข้อมูลเท่าที่ผู้เขียนมี ขอดังข้อสังเกตไว้เบื้องต้นดังนี้ **หนึ่ง** การที่บางจังหวัด คนทำทีมฟุตบอลอยู่คนละหัว หรือมีความขัดแย้งกับฝ่ายที่กุมอำนาจในการเมืองท้องถิ่นระดับจังหวัด อาจส่งผลให้ทีมไม่ได้ใช้สนามกีฬากลางของจังหวัดในฐานะสนามเหย้า เนื่องจากสนามกีฬาส่วนใหญ่ที่ค่อนข้างมีมาตรฐาน มักได้แก่สนามกีฬากลางของแต่ละจังหวัด ซึ่งปัจจุบันอยู่ในความดูแลของ อบจ.⁴⁷แน่นอน ถ้านายก อบจ.ไม่อนุญาตให้ใช้สนาม หรือกำหนดค่าธรรมเนียมการใช้สนามในอัตราที่สูงเกินไป สโมสรก็จำเป็นต้องหาสนามอื่นมาทดแทน เช่นที่เคยมีประเด็นกับทีมเชียงรายยูไนเต็ด⁴⁸ ภูเก็ต เอฟซี⁴⁹ ไอสถสภา เอ็ม 150 สระบุรี⁵⁰ และอีกหลายทีม⁵¹ มาแล้ว **สอง** ผู้กุมอำนาจในชั่วรัฐบาลมีศักยภาพที่จะดึงงบประมาณลงมาสนับสนุนการปรับปรุงขยายสนามได้ ทั้งที่อันที่จริงต้องเป็นค่าใช้จ่ายของทางสโมสร เนื่องจากเป็นผู้ซึ่งได้รับประโยชน์จากการนี้โดยตรง เจกเช่นสนามกีฬากลางจังหวัดสุพรรณบุรี สนามเหย้าของทีมสุพรรณบุรี เอฟซี ซึ่งมีโครงการต่าง ๆ เข้ามาพัฒนาปรับปรุงสนามอย่างต่อเนื่อง และใช้งบประมาณรวมกันแล้วหลายร้อยล้านบาท⁵² โดยที่สนามแห่งนี้ยังขึ้นอยู่กับทาง กกท. สังกัดกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ในความรับผิดชอบของ พรรคชาติไทยพัฒนาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่ามีนายบรรหาร ศิลปอาชาอยู่เบื้องหลัง **สาม** ความสัมพันธ์อันดีกับฝ่ายการเมืองระดับชาติ ช่วยให้สโมสรได้รับการอนุเคราะห์ในเรื่องสนามเป็นอย่างดี ส่วนหนึ่งเพราะ

ฝ่ายประจำยอมให้ความเกรงใจแก่ฝ่ายการเมือง อย่างที่มเชียงใหม่ เอฟซี ซึ่งใช้สนามกีฬาสมโภชเชียงใหม่ 700 ปีของ กกท.เป็นสนามเหย้า สามารถเข้าด้วยราคาต่ำกว่าอัตราปกติทั่วไป⁵³ หรือสำหรับบางทีมก็อาจจะได้รับความอนุเคราะห์ให้ใช้สนามโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ

4.2 สปอนเซอร์

จากที่ได้กล่าวไว้แล้วว่ารายได้ด้านหลักของสโมสรฟุตบอลไทย โดยรวมมาจากผู้สนับสนุน ซึ่งก็มักขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนบุคคล (หรือ connection) ระหว่างคนทำทีมกับสปอนเซอร์เป็นสำคัญ ซึ่งการที่มีตำแหน่งแห่งหนทางการเมืองอยู่ด้วยย่อมเอื้อเสริมต่อการหาผู้ที่จะเข้ามาสนับสนุนสโมสรได้โดยง่าย นักการเมืองหลายคนที่หันมาทำทีมฟุตบอลก็ยอมรับทำนองนี้ โดยเฉพาะคำให้สัมภาษณ์ของนายเนวิน ชิดชอบ⁵⁴ หนึ่ง รูปธรรมที่ตอกย้ำได้ดีคือ บุรีรัมย์ ยูไนเต็ดสามารถก่อสร้างสนามฟุตบอลขนาดใหญ่เพื่อเป็นสนามเหย้า (ใช้แทนเขากระโดงสเตเดียมที่เป็นของ อบจ.บุรีรัมย์) ชนิดสวยงาม และทันสมัยที่สุดของประเทศ ได้สำเร็จภายในเวลาอันรวดเร็วไม่ถึงปี ขณะที่นายเนวินอยู่ข้างฝ่ายรัฐบาลในตอนนั้น โดยในฤดูกาล 2013 ทีมบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดมีผู้สนับสนุนหลักจำนวนมาก ได้แก่ เบียร์ช้าง ไอโมบาย ไค้ก คาราบาวแดง ยามาฮ่า ซีพี ดิง-พาวเวอร์ เป็นต้น⁵⁵

นอกจากบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดแล้ว ชลบุรี เอฟซีเป็นอีกตัวอย่างที่เห็นชัดเจน กล่าวได้ว่าในฐานะนักการเมือง ฟีน้องตระกูลคุณปลื้ม ได้มีบทบาทอย่างแข็งขันในการดึงสปอนเซอร์ (ผู้สนับสนุนภาคเอกชน) ทั้งระดับชาติ และท้องถิ่นเข้าสู่สโมสร ผ่านชื่อเสียงทางสังคมของตน รวมถึงการเข้ามาสนับสนุนทีมของผลิตภัณฑ์กีฬาระดับโลกอย่างไนกี้ก็เป็นผลจากความสัมพันธ์ส่วนตัวของนายอรรถพล สิงห์ทตอง รองประธานสโมสร ซึ่งมีบุตรชายเป็นผู้บริหารบริษัทไนกี้ประเทศไทย⁵⁶

อย่างไรก็ตาม เมื่อลองพิจารณาในแง่ประเภทของผู้สนับสนุนหลัก (สปอนเซอร์คาดอกเสื้อ) ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ ในลีกระดับบน จะเห็นถึงความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นแบบเตอรี บริษัทด้านสื่อสาร โทรคมนาคม บริษัทประกันชีวิต ปูนซีเมนต์ สายการบิน รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เครื่องดื่มชูกำลัง รวมถึงเบียร์ น้ำตาล ธุรกิจอาหารและการเกษตร (ดูเพิ่มเติมจากภาคผนวก ตารางที่ 1) ขณะที่ลีกระดับล่าง ส่วนใหญ่จะเป็นธุรกิจน้ำเมาแทบทั้งสิ้น พุดให้เจาะจงก็คือเบียร์⁵⁷ ตัวเลขคร่าวๆ ที่ผู้เขียนเคยสำรวจเชิงภาพรวมไว้ เมื่อปี 2555 พบว่ามี 33 สโมสร จากทั้งหมด 117 สโมสร หรือคิดเป็น 28.2% ที่มีผู้สนับสนุนหลักเป็นเบียร์ หรือมีตราสินค้าที่เชื่อมโยงถึงเบียร์บางยี่ห้อติดอยู่ที่กลางอกเสื้อ (ยังไม่นับรวมสปอนเซอร์รายย่อยที่ติดอยู่ในตำแหน่งอื่นๆ ของเสื้อ) โดยแบ่งเป็น ตราสินค้าของบริษัทบุญรอดบริวเวอรี่ฯ 70% (แทบทั้งหมดคือ “ลีโอ”) และ บริษัทไทยเบฟเวอเรจฯ 30% (ทั้งหมดคือ “ช้าง”)⁵⁸ และข้อมูลในปี 2556 ยืนยันเช่นนั้น กล่าวเฉพาะลีกภูมิภาคโซนภาคเหนือก็มีถึง 10 สโมสร จาก 16 สโมสร หรือคิดเป็น 62.5% ด้วยกัน (แบ่งเป็น “ลีโอ” 6 ทีมกับ “ช้าง” 4 ทีม) แนนอน รอบสนามแข่งขันที่เบียร์เป็นผู้สนับสนุนหลักย่อมหนีไม่พ้นที่เบียร์ยี่ห้อนั้นจะผูกขาดการจำหน่ายแต่เพียงผู้เดียว ข้อมูลชุดนี้ สะท้อนถึงความเกี่ยวพันกันระหว่างอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์กับธุรกิจกีฬาฟุตบอลไทยได้อย่างดี

กระนั้นก็ตาม การขายเบียร์รอบสนามฟุตบอลก็ก่อให้เกิด ปัญหากับหลายสโมสรที่ไม่มีสนามเป็นของตนเอง และยังต้องใช้สนามของรัฐอยู่ไม่น้อย⁵⁹ เนื่องจากเป็น “สถานที่ราชการ” ตามกฎหมายซึ่งห้ามไม่ให้ ทั้งขายหรือบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์⁶⁰

ข้อค้นพบนอกเหนือจากนี้ เช่น บางสโมสรก็ไม่มีสปอนเซอร์ ในส่วนนี้เข้ามา และสรรหาคำอื่นทดแทน ทั้งชื่อประธานสโมสร เช่น ลำปาง เอฟซี ใช้คำว่า S.Sommee มาจากชื่อสุณี สมมี นายก อบจ.ลำปาง และ ประธานสโมสร หรือกรณีชัยนาท เอฟซีใช้คำว่าศิษย์หลวงปู่สุขไปแทนที่, Gulf ไม่ใช่ผลิตภัณฑ์หรือสินค้า แต่เป็นโรงงานไฟฟ้า ที่เข้ามาเป็นสปอนเซอร์ ให้กับทีมในระดับ D1 ถึง 3 ทีม คือ กัลฟ์สระบุรี เอฟซี ระยอง เอฟซี และอยุธยา เอฟซี, AVIA เทคโนโลยีดาวเทียมที่ใช้ทางการทหารก็คือ สปอนเซอร์ให้กับทีมจากกองทัพไทยเหมือนกันทั้งคู่ คือ แอร์ฟอร์ซ เอวีเอ เอฟซี กับ ราชนาวิสโมสร ยิ่งเสียกว่านั้น ผู้สนับสนุนรายย่อย (สปอนเซอร์ ในตำแหน่งอื่นๆ ของเสื้อ) จำนวนไม่น้อยก็คือหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ อาทิ การประปาส่วนภูมิภาค, ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ฯลฯ

4.3 การสนับสนุนด้านอื่นๆ

นอกจากปัจจัยการเมืองจะมีส่วนอย่างมากในพื้นฐานสำคัญของสโมสรฟุตบอลในสองเรื่องข้างต้นแล้ว ความเชื่อมโยงกับการเมือง ก็สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์เรื่องอื่นๆ ได้อีก ซึ่งเท่ากับเป็นการใช้ทรัพยากรของรัฐเข้ามาช่วยลดต้นทุนที่สโมสรต้องแบกรับอยู่นั่นเอง อาทิ หน่วยราชการ ใช้งบของตัวเองมาจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์การแข่งขันให้กับบางทีมเป็นพิเศษ, เจ้าหน้าที่ตำรวจหลายร้อยนายปฏิบัติหน้าที่รักษาความปลอดภัย และ จัดการจราจรในวันแข่งขัน โดยที่ทางสโมสรไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย หรือให้ค่า เบี้ยเลี้ยงใด ๆ ตอบแทน, กลไกภาครัฐระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทสูงในการช่วยระดมผู้สนับสนุนให้แก่ทีม เช่น จัดรถรับ-ส่งคนดูจากอำเภอรอบนอกไปเชียร์ที่สนาม

ภาพที่ 4 ป้ายประชาสัมพันธ์การแข่งขันในรอบแชมป์เปี้ยนส์ลีกของทีมเชียงใหม่ เอฟซี สนับสนุนโดยกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะได้เห็นนักการเมือง (รวมถึงระดับท้องถิ่น) ข้าราชการ (โดยเฉพาะตำรวจกับฝ่ายปกครอง) นักธุรกิจ นักข่าว คนสำคัญของจังหวัด มาร่วมนั่งชมเกมด้วยกัน สนามฟุตบอลกลายเป็นที่รวมตัวกันเป็นประจำของบุคคลที่มีบทบาทสำคัญเหล่านี้ ถึงขนาดมีคนบอกผู้เขียนว่า “สมัยนี้ต้องไปวิ่งเต้นกันที่สนามฟุตบอล” คงเช่นเดียวกับที่สนามกอล์ฟเคยทำหน้าที่ทำนองนี้มาก่อนในอดีต

ทว่าปรากฏการณ์ข้างต้นก็ยากจะเกิดขึ้นกับทีมในลีกภูมิภาค ซึ่งส่วนใหญ่ไม่สามารถเลี้ยงดูตัวเองได้ เนื่องจากความเป็นธุรกิจยังคงค่อนข้างต่ำ คนเข้ามาทำทีมฟุตบอลคือผู้เสียสละ จึงต้องพึ่งพาเครือข่ายอุปถัมภ์สูง เครือข่ายที่สำคัญก็คือ ฝ่ายการเมือง-ภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นพึ่งพาเรื่องสนาม สปอนเซอร์ การประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย และจัดการจราจร ฯลฯ กลายเป็นข้อจำกัดสำคัญของฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลที่ต้องการจะเข้ามา ซึ่งก็คงมองเกมออกถึงความยากลำบากในการทำทีม

5. ท้องถิ่นนิยมในฐานะเครื่องมือสร้างความนิยมทางการเมือง

พื้นฐานความสำเร็จของสโมสรฟุตบอลในต่างจังหวัด จุดร่วมที่เหมือนกัน คือ ต้องเริ่มจากความเป็นท้องถิ่นนิยม (Localism)⁶¹ กระบวนการท้องถิ่นนิยมที่เกิดขึ้นและกำลังเคลื่อนไหวในปัจจุบันพบได้ในหลากหลายแง่มุมด้วยกัน บ้างใช้เพื่อเรียกร้องการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บ้างรณรงค์ให้ชุมชนหันมาอนุรักษ์หวงแหนวัฒนธรรมพื้นถิ่น (ภาษา, การแต่งกาย, ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ, สถาปัตยกรรมท้องถิ่น ฯลฯ) หรือการที่ฝ่ายการเมืองเอามาใช้เป็นประเด็นสำคัญในการหาเสียง เช่น จะต้องเลือกพรรคการเมืองของจังหวัดตนเอง หรือผู้สมัครที่เกิดและเติบโตในพื้นที่ หรือมักเรียกกันว่าคนบ้านเดียวกัน แม้กระทั่งในเกมกีฬาฟุตบอลก็ได้ดึงเอาจุดนี้มาใช้ระดมการสนับสนุน ซึ่งจุดร่วมของแฟนบอลแต่ละทีมพื้นฐานสำคัญก็ต้องเป็นคนในจังหวัดนั้น ๆ นั่นเอง⁶²

ตัวอย่างที่เห็นเป็นรูปธรรม เช่น การออกแบบตราสัญลักษณ์ (Logo) ให้สะท้อนอัตลักษณ์อันโดดเด่นของท้องถิ่น (และสามารถขายได้ด้วย) เช่น ชัยนาท เอฟซีใช้นกเงือก, เชียงราย ยูไนเต็ใช้ด้วงกว่างไซ่ง, บุรีรัมย์ ยูไนเต็ใช้ปราสาทพนมรุ้ง, สงขลา ยูไนเต็ใช้วัวชน, สมุทรสงคราม เอฟซีใช้ปลาทุ, ออยุธยา เอฟซีใช้นกแรบไบราณ เป็นต้น แฟนบอลก็มักจะนำเอาสติกเกอร์ที่มีตราสัญลักษณ์สโมสรมาติดรถและร้านรวง ชุตแข่งขันก็กลายเป็นเสื้อที่ถูกนำมาสวมใส่ในชีวิตประจำวันปกติ บ่งบอกถึงความรู้สึกภูมิใจในท้องถิ่นของตน ปรากฏการณ์เช่นนี้สามารถพบเห็นได้ทั่วไปตามท้องถนนในต่างจังหวัด

ภาพที่ 5 ตราสัญลักษณ์สโมสรเชียงราย ยูไนเต็ด ซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วไป
ภายในจังหวัดเชียงราย

การเติบโตของลีกภูมิภาคเข้าไปเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเมือง วัฒนธรรมการใช้เวลาว่างในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ก็เปลี่ยนไปด้วย สนามฟุตบอลกลายเป็นสถานที่ที่ให้ความบันเทิงแก่ผู้คนทุกเพศทุกวัย มีคนหลากหลายอาชีพมารวมตัวกันที่นี่ เพื่อร่วมให้กำลังใจทีมร่วมกันในวัน ที่ลงแข่งในบ้าน จุดนี้เองที่ดึงดูดให้นักการเมืองหันมาทำทีมฟุตบอลกัน มากมาย อีกทั้งนักการเมืองส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย และมีความชื่นชอบกีฬา ฟุตบอลอยู่เป็นทุนเดิม กอปรกับฟุตบอลคือกีฬาที่มีพลัง จึงหวังใช้เป็น เครื่องมือในการมัดใจมวลชน ทำให้ตนอยู่ในความสนใจของสาธารณะ ตลอดเวลา เพื่อสร้างหรือรักษาสถานะคะแนนของกลุ่มจนยากที่ฝ่ายคู่แข่ง จะเอาชนะได้⁶³

สนามฟุตบอลช่วงสถานการณ์เลือกตั้งจึงถูกปรับใช้เป็นพื้นที่ทางการเมือง เปิดโอกาสให้ผู้สมัครที่อยู่ข้างเดียวกับสโมสรได้พุดจาหาเสียงกับคนดูในช่วงระหว่างพักครึ่งเวลาหรือหลังจบเกม เช่นเดียวกับที่ผลงานทำทีมฟุตบอลก็ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็น ผ่านวิธีสื่อสารในรูปแบบต่างๆ นอกเหนือไปจากการนำเสนอถึงคุณสมบัติส่วนบุคคล นโยบายของผู้สมัคร และพรรคการเมืองที่สังกัด ดังเช่นที่เคยใช้รณรงค์หาเสียงกันมา เป็นอีกยุทธศาสตร์หนึ่งในการสร้างความนิยมทางการเมือง

ขณะที่ในด้านของแฟนบอลที่มีความผูกพันกับสโมสรเป็นพิเศษ (ระดับที่เป็นแฟนพันธุ์แท้) ก็พร้อมให้ความช่วยเหลือเจ้าของสโมสรที่เป็นนักการเมืองอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการเลือกตั้ง เช่น เป็นทีมงานรณรงค์หาเสียง, ใช้อุปกรณ์เชียร์ต่างๆ ที่มีหมายเลขผู้สมัครและชื่อพรรคการเมืองติดอยู่⁶⁴ เท้ากับใช้กลุ่มแฟนคลับที่แข็งขันมาเป็นฐานการเมืองที่เข้มแข็งให้

เมื่อสามารถเข้าไปมีตำแหน่งการเมือง เช่นได้เป็นนายก อบจ.ก็ย่อมจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่ง (อาจมากถึงหลักหลายสิบล้านบาท) มาอุดหนุนการทำทีมได้⁶⁵ ภายใต้บริบทของการกระจายอำนาจที่เพิ่มมากขึ้น การเมืองจึงเข้ามาสัมพันธ์โดยตรงกับฟุตบอลด้วยบทบาททับซ้อนระหว่างประธานสโมสรกับความเป็นนายก อบจ. และในห้วงหลังเลือกตั้งนี้ กลุ่มแฟนคลับก็จะได้เข้าไปร่วมจัดกิจกรรมต่างๆ กับทาง อบจ.อีกด้วย เกิดปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันผ่านกลไกรัฐคือ อบจ.

สอดคล้องกับการศึกษาของชินชนก ศิริวัฒน์ ซึ่งชี้ว่าฟุตบอลเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางการเมืองที่นักการเมืองใช้เป็นเครื่องมือในการขยายอำนาจและความนิยมให้กับตนเอง มุ่งทำให้สโมสรเป็นที่ดึงดูดความสนใจและศูนย์รวมของกิจกรรมทางสังคมให้กับคนในจังหวัด โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกผ่านทรัพยากรต่างๆ ภายใต้ขอบเขตอำนาจที่มี⁶⁶

สุดท้าย ผู้เขียนขอตั้งข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งมองได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใครของฟุตบอลลีกไทย **หนึ่ง** การเชียร์แบบเชิดชูประธานสโมสร แตกต่างจากในต่างประเทศที่ให้ความสำคัญไปที่ตัวนักฟุตบอลหรือผู้จัดการทีม พิจารณาได้จากธงและป้ายของหลายทีมที่มีใบหน้าของเจ้าของทีมปรากฏอยู่ด้วย เช่น สุโขทัย เอฟซีที่มีรูปนายสมศักดิ์ เทพสุทินอยู่บนธงสโมสรผืนใหญ่ โดยระบุว่า The Hero, ชลบุรี เอฟซี เคยมีป้ายเรารักกันนั้นเป๊าะ (บิดาของพี่น้องตระกูลคุณปลื้ม) ถูกชิงอยู่เป็นประจำ **สอง** ความขัดแย้งทางการเมืองที่มีผลต่อเกมการแข่งขัน หมายความว่าความขัดแย้งในการเมืองจริง ๆ มีผลทั้งต่อยอดจำนวนผู้ชม บรรยากาศในสนาม พฤติกรรมการเชียร์ที่แสดงออกระหว่างเกม ซึ่งเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดความรุนแรง (เช่น ตะโกนด่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย, ขว้างปาสิ่งของลงในสนาม) ได้ทุกเมื่อ เช่นเกมการแข่งขันรอบแชมป์ยืนสลิคในปี 2010 ระหว่างเจ้าบ้าน เชียงใหม่ เอฟซีกับทีมเยือน บุรีรัมย์ เอฟซีที่มีนายเนวิน ชิดชอบ แกนนำกลุ่มภูมิใจไทยนำทีมมาด้วยตัวเอง ท่ามกลางผู้ชมเต็มความจุของสนามมากที่สุดเป็นประวัติการณ์นับตั้งแต่ก่อตั้งสโมสรเป็นต้นมา โดยส่วนหนึ่งคือกลุ่มคนเสื้อแดงที่ต้องการจะมาเพื่อแสดงความไม่พอใจต่อนายเนวินที่ย้ายพรรคไปให้การสนับสนุนนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี และต้องถูกปราบปรามอย่างหนักในเหตุการณ์เดือนเมษายน-พฤษภาคม ช่วงปี 2553 ทว่าเกมนั้นก็จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของเจ้าถิ่น 0 ประตูต่อ 1

6. unสรุป

อาจกล่าวได้ว่าคงมีไม่กี่ประเทศในโลกเท่านั้นที่สโมสรฟุตบอลส่วนใหญ่ของประเทศถูกผูกขาดความเป็นเจ้าของโดยนักการเมืองเช่นประเทศไทย แตกต่างจากบริบทของประเทศอื่นๆ ซึ่งฟุตบอลเป็นธุรกิจเต็มตัว นักการเมืองไทยใช้ฟุตบอลเป็นเครื่องมือสร้างความนิยมเชิงตัว

บุคคล เพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง และรักษามันเอาไว้ ขณะเดียวกัน อำนาจอรัฐก็ช่วยเอื้อให้สโมสรฟุตบอลทำงานได้ง่ายขึ้น สโมสรที่ประสบความสำเร็จแล้วแต่สร้างตัวจากการพึ่งพิงรัฐ การทำทีมโดยปราศจากอำนาจทางการเมืองจะต้องเผชิญกับความยากลำบาก นั่นเพราะความเป็นรัฐสูงมาก และมีองค์กรภาครัฐหลายระดับเข้ามาเกี่ยวข้องกับชนิดยากหลีกเลี่ยงฟุตบอลกับการเมืองจึงยังแยกจากกันไม่ออก

เนื้อหาของบทความพยายามชี้ให้เห็นแล้วว่าการเมืองได้เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับฟุตบอลไทยมากมายเพียงใด อย่างไรก็ดี งานบุกเบิกชิ้นนี้คือบทสำรวจเบื้องต้นเท่านั้น จำเป็นต้องมีการต่อยอดศึกษาอย่างจริงจังอีกมาก ไม่ว่าจะมุ่งเน้นลงไปในพื้นที่ หรือเชิงประเด็นก็ตาม

หัวข้อคำถามที่ท้าทายในเชิงประเด็นเช่น เครือข่ายอุปถัมภ์ระหว่างฝ่ายการเมือง อำนาจอรัฐ ทุน และท้องถิ่น เอาเข้าจริงแล้ว มีกลไกการทำงานอย่างไร ในรูปแบบเช่นใด ฟุตบอลเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งของผู้มีสิทธิที่เป็นแฟนบอลของทีมนั้นๆ หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ส่วนในเชิงพื้นที่ ผู้สนใจควรเลือกจังหวัดเป้าหมายที่การเมืองมีลักษณะผูกขาด เชื่อมโยงทั้งระดับชาติและท้องถิ่น โดยฝ่ายการเมืองก็เป็นเจ้าของสโมสรฟุตบอลอยู่ด้วย เช่น ชัยนาท, เชียงราย, บุรีรัมย์, ราชบุรี, สงขลา, สุพรรณบุรี เป็นต้น รวมทั้งอย่าได้มองข้ามที่จะศึกษาถึงประเด็นเชิงการเมืองที่น่าสนใจอื่นๆ อาทิ ความขัดแย้งในการแย่งสิทธิทำทีมระหว่างศรีสะเกษ เอฟซีกับอีสาน ยูไนเต็ต ท่ามกลางการต่อสู้ทางกฎหมายที่เข้มข้นและพลิกผัน

ภาคผนวก

ตารางที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับทีมฟุตบอลในระดับไทยพรีเมียร์ลีก (TPL) และดิวิชั่น 1 (D1) ฤดูกาล 2013

สโมสรฟุตบอล (ลีก/ก่อตั้งปี)	ประธานสโมสร	ความ เชื่อมโยง ทางการเมือง	ผู้สนับสนุน หลัก	สนามที่ใช้เป็นสนามเหย้า	
				ชื่อ	เจ้าของ
ชลบุรี เอฟซี (TPL/2540)	วิทยา คุณปลื้ม นายก อบจ.ชลบุรี	พรรคพลังชล	Chang	ชลบุรี สเตเดียม	อบจ.ชลบุรี
ชัยนาท เอฟซี (TPL/2552)	อนูชา นาคาคัย นายก อบจ.ชัยนาท	พรรค ภูมิใจไทย	- ไม่มี - (ศิษย์ หลวงปู่สุข)	เขาพลอง สเตเดียม	อบจ.ชัยนาท
เชียงใหม่ ยูไนเต็ด (TPL/2552)	มิตติ ดิยะไพรัช บุตรชายนายยงยุทธ- นางสกลกิจฯ นายก อบจ.เชียงใหม่	พรรคเพื่อไทย	LEO	ยูไนเต็ด สเตเดียม	สนาม ของสโมสร
ทีโอที เอสซี (TPL/2497)	ยงยุทธ วัฒนสินธุ์ กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน)	รัฐวิสาหกิจ	TOT	ทีโอที สเตเดียม	สนาม ของสโมสร
บางกอกกล๊าส เอฟซี (TPL/2549)	ปวิณ ภิรมย์ภักดี กรรมการบริหาร และ รองผู้จัดการใหญ่ บริษัท บางกอกกล๊าส จำกัด	-	LEO	ลีโอสเตเดียม	สนาม ของสโมสร
บีอีซีเทโรศาสน (TPL/2535)	ไบรอัน มาร์คาร์ กรรมการผู้จัดการ บริษัท บีอีซี-เทโร เอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด (มหาชน)	-	FB BATTERY	สนาม เฉลิม พระเกียรติ 72 พรรษา มินบุรี	กรุงเทพฯ
บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด (TPL/2513)	เนวิน ชิดชอบ สภามีนางกรณาฯ นายก อบจ.บุรีรัมย์	พรรค ภูมิใจไทย	Chang	ไอโมบาย สเตเดียม	สนาม ของสโมสร
แบงค็อก ยูไนเต็ด (TPL/2531)	ขจร เจียรนวนนท์ ผู้อำนวยการบริหารด้าน กิจการองค์กร บริษัท ทรู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)	-	True	สนามกีฬา ไทย-ญี่ปุ่น ดินแดง	กรุงเทพฯ

สโมสรฟุตบอล (ลีก/ก่อตั้งปี)	ประธานสโมสร	ความ เชื่อมโยง ทางการเมือง	ผู้สนับสนุน หลัก	สนามที่ใช้เป็นสนามเหย้า	
				ชื่อ	เจ้าของ
พัทยา ยูไนเต็ด (TPL/2552)	อิทธิพล คุณปลื้ม นายกเมืองพัทยา	พรรค พลังชล	True	สนามกีฬา หนองปรือ	เทศบาลเมือง หนองปรือ
ราชบุรี มิตรผล (TPL/2547)	บุญยั้ง นิติกาญจนา ส.ส.ราชบุรี	พรรค ภูมิใจไทย	MITR PHOL	สนามกีฬา กลางจังหวัด ราชบุรี	อบจ.ราชบุรี
ศรีสะเกษ เอฟซี (TPL/2541)	ธเนศ เครือรัตน์ ส.ส.ศรีสะเกษ	พรรค เพื่อไทย	เมืองไทย ประกันชีวิต	สนามศรีนคร ลำดวน	สถาบัน การพลศึกษา วิทยาเขต ศรีสะเกษ
สงขลา ยูไนเต็ด (TPL/2552)	นิพนธ์ บุญญามณี นายก อบจ.สงขลา	พรรค ประชาธิปัตย์	ManA	สนาม ดินสุลลันท์	การกีฬา แห่งประเทศไทย (กกท.)
สมุทรสงคราม เอฟซี (TPL/2548)	สมชาย ต้นประเสริฐ นายกเทศมนตรี เมืองสมุทรสงคราม	-	- ไม่มี - (SAMUTSONG- KHRAM)	สนามกีฬา กลางจังหวัด สมุทรสงคราม	อบจ. สมุทรสงคราม
สุพรรณบุรี เอฟซี (TPL/2541)	วรารุณ ศิลปอาษา บุตรชายนายบรรหารฯ	พรรคชาติไทย พัฒนา	Chang	สนามกีฬา กลางจังหวัด สุพรรณบุรี	กกท.
อาร์มี่ ยูไนเต็ด (TPL/2507)	พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก	ข้าราชการ	Chang	สนามกีฬา กองทัพบก	กองทัพบก
อินทรีเพื่อนตำรวจ (TPL/2503)	พล.ต.อ.วีรพงษ์ ชิวปริชา รองผู้บัญชาการ ตำรวจแห่งชาติ	ข้าราชการ	ปูนตรา นกอินทรี	สนามกีฬา มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต	มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์
เอสซีจีเมืองทอง (TPL/2532)	พงษ์ศักดิ์ ผลอนันต์ ประธานกรรมการบริหาร บริษัท สยามสปอร์ต ซินิเคท จำกัด (มหาชน)	-	SCG	เอสซีจี สเตเดียม	สนาม ของสโมสร ซึ่งทำสัญญา เช่าพื้นที่ จาก กกท. (ระยะเวลา 25 ปี เริ่มตั้งแต่ ปี 2550)

สโมสรฟุตบอล (ลีก/ก่อตั้งปี)	ประธานสโมสร	ความ เชื่อมโยง ทางการเมือง	ผู้สนับสนุน หลัก	สนามที่ใช้เป็นสนามเหย้า	
				ชื่อ	เจ้าของ
ไอสดสภา เอ็ม 150 สระบุรี (TPL/2520)	ธีรรินทร์ ไอสดานุเคราะห์ รองกรรมการผู้จัดการ บริษัท ไอสดสภา จำกัด	-	M-150	สนามกีฬา อบจ.สระบุรี	อบจ.สระบุรี
กระบี่ เอฟซี (D1/2552)	สมเกียรติ กิตติธรรกุล ทำธุรกิจท่องเที่ยว สัมปทานรังนก น้องชายนายสมศักดิ์ นายก อบจ. กระบี่	พรรค ประชาธิปัตย์	Air Asia	สนามกีฬา กลางจังหวัด กระบี่	อบจ.กระบี่
กัลฟ์สระบุรี เอฟซี (D1/2543)	วีระพล อติเรกสาร	พรรคชาติไทย พัฒนา	Gulf	สนามกีฬา อบจ.สระบุรี	อบจ.สระบุรี
ขอนแก่น เอฟซี (D1/2550)	เกษม ชนวงค์ อธิการบดี มหาวิทยาลัย บัณฑิตเอเชีย	-	ลิโอ	สนามกีฬา กลางจังหวัด ขอนแก่น	อบจ. ขอนแก่น
ตราด เอฟซี (D1/2555)	คมสัน พุทธิโอวาท อดีตนายกเทศมนตรี ตำบลเขาสมิง	-	CP	สนามกีฬา กลางจังหวัด ตราด	อบจ.ตราด
ทีทีเอ็ม เอฟซี (D1/2506)	ต่อศักดิ์ โชติมงคล ผู้อำนวยการรายาสูบ	รัฐวิสาหกิจ	โรงงานยาสูบ	สนามกีฬา บุญยะจินดา	สำนักงาน ตำรวจ แห่งชาติ
นครปฐม ยูไนเต็ด (D1/2542)	จิรวัฒน์ สะสมทรัพย์ บุตรชายนายไชยาฯ	พรรคเพื่อไทย	สุริชา	สนามกีฬา โรงเรียนกีฬา เทศบาล นครนครปฐม	เทศบาล นครนครปฐม
นครราชสีมา เอฟซี (D1/2542)	วรรณรัตน์ ชาญนุกูล หัวหน้า พรรคชาติพัฒนา ที่เขื่อนยาสว่าง ลิปตพัลลภ	พรรค ชาติพัฒนา	MAZDA	สนามกีฬา เฉลิม พระเกียรติ 80 พรรษา	กกท.
บางกอก เอฟซี (D1/2542)	ณัฐพล ทิพสุวรรณ ส.ส.กรุงเทพฯ	พรรค ประชาธิปัตย์	M2F	สนามกีฬา เฉลิม พระเกียรติ บางมด	กทม.

สโมสรฟุตบอล (ลีก/ก่อตั้งปี)	ประธานสโมสร	ความ เชื่อมโยง ทางการเมือง	ผู้สนับสนุน หลัก	สนามที่ใช้เป็นสนามเหย้า	
				ชื่อ	เจ้าของ
บีบีซี เอฟซี (D1/2519)	พิจญ์ โพธารามิก ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร บริษัท จัสมิน อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน) บุตรชายนายอดิศักดิ์ฯ	-	3BB broadband	สนามกีฬา กองทัพบก	กองทัพบก
ปตท.ระยอง (D1/2526)	สรัญ รังคสิริ รองกรรมการ ผู้จัดการใหญ่ หน่วยธุรกิจน้ำมัน การปิโตรเลียม แห่งประเทศไทย (ปตท.)	รัฐวิสาหกิจ	PTT group	ฟิฟตีที สเตเดียม	สนามของ สโมสร
ภูเก็ต เอฟซี (D1/2552)	ปมข อัจฉริยะฉาย ประธานกรรมการ บริหารโรงแรม เครือบริษัท กะตะ กรุ๊ป รีสอร์ท	-	YAMAHA	สนามกีฬา สุระกุล	อบจ.ภูเก็ต
ระยอง ยูไนเต็ด (D1/2555)	เศรษฐา ปิตุเตชะ สมาชิกสภา อบจ.ระยอง (อ.บ้านค่าย) น้องชาย นายสาธิตฯ ส.ส.ระยอง และ นายปิยะฯ นายก อบจ.ระยอง	พรรค ประชาธิปัตย์	- ไม่มี -	สนามกีฬา เทศบาล เมืองแกลง	เทศบาล เมืองแกลง
ระยอง เอฟซี (D1/2552)	อดุลย์ นิยมสมาน สมาชิกสภา อบจ.ระยอง (อ.บ้านค่าย)	พรรค ประชาธิปัตย์	Gulf	สนามกีฬา กลางจังหวัด ระยอง	อบจ.ระยอง
ราชนาวีสโมสร (D1/2499)	พลเรือโทชยันรงค์ เจริญรักษ์ ผู้บัญชาการ ฐานทัพเรือสัตหีบ	ข้าราชการ	AVIA	สนามกีฬา ราชนาวี	กองทัพเรือ
ศรีราชาซูซูกิ เอฟซี (D1/2550)	สนธยา คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวง วัฒนธรรม หัวหน้าพรรคพลังชล	พรรคพลังชล	SUZUKI	ซูซูกิสเตเดียม	เทศบาลเมือง ศรีราชา

สโมสรฟุตบอล (ลีก/ก่อตั้งปี)	ประธานสโมสร	ความ เชื่อมโยง ทางการเมือง	ผู้สนับสนุน หลัก	สนามที่ใช้เป็นสนามเหย้า	
				ชื่อ	เจ้าของ
สิงห์ท่าเรือ (D1/2510)	ทรง วงษ์วานิช	รัฐวิสาหกิจ	PAT	แพท สเตเดียม	สนามของ สโมสร
อยุธยา เอฟซี (D1/2552)	อดิศักดิ์ พันธ์เจริญวรกุล บุตรชายนายวีระชัย- นางสมทรงฯ นายก อบจ. พระนครศรีอยุธยา และน้องชาย นายสุรศักดิ์ฯ ส.ส.พระนครศรี- อยุธยา	พรรคเพื่อไทย	Gulf	สนามกีฬา กลาง จังหวัด พระนครศรี- อยุธยา	อบจ. พระนครศรี- อยุธยา
แอร์ฟอร์ซ เอวีเอ เอฟซี (D1/2489)	พลอากาศเอกอานนท์ จรรย์พันธ์ ห้วนน้ำคณะ นายทหาร ฝ่ายเสนาธิการ ประจำผู้บังคับบัญชา	ข้าราชการ	AVIA	สนามกีฬา ธูปะเตมีย์	กองทัพอากาศ

ที่มาของข้อมูล: ทั้งสองตารางเป็นข้อมูลล่าสุด ณ วันที่ 19 กันยายน 2556 จากหลายแหล่ง อาทิ ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมา และผู้ดำรงตำแหน่งประธานสโมสร ดู <http://thaipremierleague.co.th/>; <http://tl.smmonline.net/> และ <http://th.wikipedia.org/wiki/> ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สนับสนุนหลักคาดออกสื่อ ดู <http://www.fm-thai.com/board/index.php?topic/114967-thai-league-sskits-season-2013-mega-packs/> ข้อมูลเกี่ยวกับสนามเหย้าของแต่ละสโมสร ดู <http://tl.smmonline.net/article/2076.html>; <http://tl.smmonline.net/article/2099.html> และ <http://th.wikipedia.org/wiki/> ตลอดจนเว็บไซต์ที่เป็นทางการของแต่ละสโมสร และเฟซบุ๊กของกลุ่มแฟนคลับที่เชื่อถือได้

ตารางที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับทีมฟุตบอลในระดับลีกภูมิภาค (D2) ไชนากาเหนือ ฤดูกาล 2013

สโมสรฟุตบอล (ลีก/ก่อตั้งปี)	ประธานสโมสร	ความ เชื่อมโยง ทางการเมือง	ผู้สนับสนุน หลัก	สนามที่ใช้เป็นสนามเหย้า	
				ชื่อ	เจ้าของ
เชียงใหม่ เอฟซี (2542)	อุดรพันธ์ จันทรวีโรจน์ อดีตนายก อบจ.เชียงใหม่	-	น้ำดื่มตราสิงห์	สนามกีฬา สมโภช เชียงใหม่ 700 ปี	กกท.
พิษณุโลก TSY เอฟซี (2547)	ภูมิธ พิศาลก่อสกุล กรรมการบริษัท ไทยแลนด์ จำกัด	-	Chang	สนามกีฬา อบจ. พิษณุโลก	อบจ. พิษณุโลก
สุโขทัย เอฟซี (2552)	สมศักดิ์ เทพสุทิน แกนนำกลุ่มม็อบนิมมา	พรรค ภูมิใจไทย	Chang	สนามบุญสม มาร์ติน	สถาบัน การพลศึกษา วิทยาเขต สุโขทัย
พิจิตร เอฟซี (2552)	ชาติชาย เจียมศรีพงษ์ นายก อบจ.พิจิตร	พรรคชาติไทย พัฒนา	เครื่องดื่ม กระทิงแดง	สนามกีฬา กลางจังหวัด พิจิตร	อบจ.พิจิตร
ลำปาง เอฟซี (2552)	สุนัย สมมี นายก อบจ.ลำปาง	พรรคเพื่อไทย	ลิโอ	สนามกีฬา กลางจังหวัด ลำปาง	สถาบัน การพลศึกษา วิทยาเขต ลำปาง
นครสวรรค์ เอฟซี (2542)	วิญญู นิโรจน์	พรรค ชาติพัฒนา	ลิโอ	สนามกีฬา กลางจังหวัด นครสวรรค์	เทศบาลนคร นครสวรรค์
พะเยา เอฟซี (2553)	ร.อ.ธรรมนัส พรหมเผ่า ประธานที่ปรึกษา นายก อบจ.พะเยา และ นายกเทศมนตรี เมืองพะเยา	พรรคเพื่อไทย	Chang	สนามกีฬา อบจ.พะเยา	อบจ.พะเยา
ลำพูน วอริเออร์ (2554)	อนุสรณ์ วงศ์วรรณ	พรรคเพื่อไทย	Chang	แม่งวง สเตเดียม	อบจ.ลำพูน
เชียงราย ซิตี้ (2553)	ทอง ดอนชัย รองนายกเทศมนตรี นครเชียงราย	-	Chang	สนามกีฬา กลางจังหวัด เชียงราย	อบจ. เชียงราย

สโมสรฟุตบอล (ลีก/ก่อตั้งปี)	ประธานสโมสร	ความ เชื่อมโยง ทางการเมือง	ผู้สนับสนุน หลัก	สนามที่ใช้เป็นสนามเหย้า	
				ชื่อ	เจ้าของ
แพร่ ยูไนเต็ด (2552)	พงษ์สวัสดิ์ ศุภศิริ น้องชายนางศิริวรรณ ปราศจากศัตรู นายกสมาคมกีฬา จ.แพร่	พรรค ประชาธิปัตย์	PHRAE SILVA	สนามกีฬา อบจ.แพร่	อบจ.แพร่
อุทัยธานี ฟอเรสต์ (2553)	ชาดา ไทยเศรษฐ์ ส.ส.อุทัยธานี	พรรคชาติไทย พัฒนา	- ไม่มี -	สนามกีฬา กลางจังหวัด อุทัยธานี	อบจ. อุทัยธานี
น่าน เอฟซี (2554)	สาริต บุญทอง นายกสมาคมกีฬา จ.น่าน และ กรรมการบริษัท ในเครือธนาคาร	-	นรา ไฮเปอร์มาร์ท	สนามกีฬา มหาวิทยาลัย เทคโนโลยี ราชมงคล ล้านนา วิทยาเขตน่าน	มหาวิทยาลัย เทคโนโลยี ราชมงคล ล้านนา
อุตรดิตถ์ เอฟซี (2552)	สำราญ เอื้อจิราวนิชย์ นายกเทศมนตรี เมืองอุตรดิตถ์	พรรคเพื่อไทย	LEO	สนามกีฬา กลางจังหวัด อุตรดิตถ์	อบจ. อุตรดิตถ์
กำแพงเพชร เอฟซี (2552)	จุลพันธ์ ทับทิม อดีตนายก อบจ. กำแพงเพชร	พรรคเพื่อไทย	Chang	สนามกีฬา ชาวกักรว (ริมปีง)	อบจ. กำแพงเพชร
เพชรบูรณ์ เอฟซี (2552)	อัครเดช ทองใจสด นายก อบจ. เพชรบูรณ์	พรรคเพื่อไทย	LEO	สนามกีฬา กลางจังหวัด เพชรบูรณ์	สถาบัน การพลศึกษา วิทยาเขต เพชรบูรณ์
ตาก เอฟซี (2552)	พ.ต.ท.จิรศักดิ์ ศรีธรรม รองผู้กำกับ สถานีตำรวจภูธร เมืองตาก	ข้าราชการ	- ไม่มี -	สนามกีฬา อบจ.ตาก	อบจ.ตาก

เชิงอรรถท้ายบท

- * บทความนี้เป็นผลสืบเนื่องจากสองงานเสวนาที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าเป็นส่วนหนึ่งในฐานะผู้ดำเนินรายการ และผู้ร่วมเสวนา ในหัวข้อเรื่อง “ฟุตบอลไทย การเมืองของเกมได้ตื่น: พลังใหม่/ศาสนาใหม่/พื้นที่ใหม่?” เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2555 ณ ร้านหนังสือบูครีฟฟาลิก และเรื่อง “พนันบอล อำนาจ อุตสาหกรรมกีฬา และความเป็นชาย” เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2556 ณ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ¹ อ้างใน “บังยี” ยึดสมาคมบอลรอบ 4 ไวยิงเลือกตั้งการเมืองจูน, (18 ตุลาคม 2556), จาก <http://www.thaipost.net/news/181013/80882>
- ² อ้างใน “บิ๊กก้อง” ไวยการเมืองแทรกแซงเลือกตั้งนายกสมาคมฟุตบอล, (18 ตุลาคม 2556), จาก <http://www.cheerball.com/news/main/view/2154>
- ³ เช่นงานของ Wolfram Manzenreiter and John Horne, *Football Goes East: Business Culture and the People's Game in East Asia*, (Abingdon: Routledge, 2004); Raymond Boyle and Richard Haynes, *Football in the New Media Age*, (London: Routledge, 2004).
- ⁴ FIFA มีจำนวนชาติสมาชิกทั้งสิ้น 209 ประเทศ ขณะที่องค์การสหประชาชาติหรือ UN มีสมาชิกรวม 193 ประเทศเท่านั้น
- ⁵ รายละเอียดของกรณีมีดังนี้คือ กลางปี 1990 สโมสรลีแอช (RFC Liège) ทีมในเบลเยียม ตันสังกัดของบอสแมน (Jean-Marc Bosman) ลดค่าเหนื่อยของบอสแมนลงเกินครึ่ง เขาต้องการย้ายทีม เดิงแกร์เก (Dunkerque) ในฝรั่งเศสสนใจเขา แต่ว่าลีแอชกลับเรียกค่าตัวสูงมาก เดิงแกร์เกจึงเลิกล้มความตั้งใจ จากนั้นเขาก็แทบจะไม่ได้ลงเล่นให้กับทีมอีกเลย จนต้องอาศัยกลไกทางศาลมาต่อสู้กับทีมของตนกับสมาคมฟุตบอลเบลเยียม ต่อมาเขาได้รับชัยชนะ คำพิพากษาของศาล (ภายในเบลเยียม) ส่งผลให้เขาสามารถจะย้ายทีมได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องมีการจ่ายเงินค่าตัว หรือค่าชดเชยใดๆ ให้กับต้นสังกัดเก่า แต่เหตุการณ์ยังไม่ยุติ เมื่อบอสแมนหมดสัญญาค่าจ้างกับเดิงแกร์เกในปี 1992 และเดินทางกลับบ้านเกิด เขาถูกปฏิเสธคำขอรับเงินบำนาญในฐานะบุคคลว่างงาน ส่งผลให้เขาต้องหันไปพึ่งศาลแห่งสหภาพยุโรป กระทั่งปี 1995 ศาลสหภาพยุโรปจึงตัดสินให้ บอสแมนเป็นฝ่ายชนะคดี พร้อมด้วยเงินชดเชย และให้ถือคำพิพากษานี้เป็นที่สุด (Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL v Jean-Marc Bosman (1995))

คำพิพากษานี้เท่ากับได้สร้าง “กฎบอสแมน” ขึ้นมา สรุปได้อย่างน้อย 2 ข้อ (1) เมื่อนักฟุตบอลสิ้นสุดสัญญากับสโมสรต้นสังกัดแล้ว ย่อมมีอิสระเต็มที่ในอันที่จะย้ายสโมสร โดยไม่มีค่าตัว (Free Transfer) อีกทั้งนักฟุตบอลยังสามารถเลือกต้นสังกัดใหม่ได้ตามความสมัครใจ หากเหลืออายุงานกับต้นสังกัดเดิมไม่ถึง 1 ปี และมีให้ถือว่านักฟุตบอลเป็นสินทรัพย์ของสโมสรต้นสังกัด (2) ยอมรับให้ผู้เล่นต่างชาติแต่อยู่ในกลุ่มสหภาพยุโรปเช่นเดียวกันไม่ถือเป็นโควตาของนักเตะต่างชาติ (เดิมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแต่ละลีก) ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ต้องการความเป็นหนึ่งเดียวของชาติสมาชิก มีผลให้ทางยูฟ่าเองก็อาจจะจำกัดจำนวนนักฟุตบอลต่างชาติของแต่ละสโมสรในยุโรปได้อีกด้วย (เดิมให้โควตานักเตะนอกกลุ่มทีมละ 3 คน) เพราะถือเป็นการขัดต่อหลักการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรี (Free Movement of Workers)

อ่านเพิ่มเติมจาก ธีรกร วิฑิตานนท์, ฐิพัทธ์ เมื่อดือช: ฟุตบอลพรีเมียร์ลีก และโลกาภิวัตน์, (6 กันยายน 2550), จาก <http://thaiis.com/midnightuniv-org-v1/midnight2544/0009999579.html>

⁶ ตัวอย่างที่โดดเด่น เช่น Simon Kuper and Stefan Szymanski, *Soccernomics: why England loses, why Germany and Brazil win, and why the U.S., Japan, Australia, Turkey and Even Iraq are destined to become the kings of the world's most popular sport*, (New York: Nation Books, 2009); Stefan Szymanski (Editor), *Football Economics and Policy*, (London: Palgrave Macmillan, 2010); Stephen Dobson and John Goddard, *The Economics of Football*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).

⁷ ดู Declan Hill, *The Fix: Soccer and Organized Crime*, (Toronto: McClelland & Stewart, 2010).

⁸ ดู Richard Guilianotti, Norman Bonney and Mike Hepworth, *Football, Violence and Social Identity*, (London: Routledge, 1994).

⁹ อาทิเช่น Anastassia Tsoukala, *Football Hooliganism in Europe Security and Civil Liberties in the Balance*, (London: Palgrave Macmillan, 2009); Megan O'Neill, *Policing Football Social Interaction and Negotiated Disorder*, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2006); Ramón Spaaij, *Understanding Football Hooliganism: A Comparison of Six Western European Football Clubs*, (Amsterdam: Vossiuspers UvA: 2006).

- ¹⁰ ดู Paul Darby, Martin Johnes and Gavin Mellor, *Soccer and Disaster International Perspectives*, (Abingdon: Routledge, 2005).
- ¹¹ เช่น Daniel Burdsey, *Race, Ethnicity and Football Persisting Debates and Emergent Issues*, (New York: Routledge, 2011); Jon Garland and Michael Rowe, *Racism and Anti-Racism in Football*, (Basingstoke: Palgrave, 2001).
- ¹² เช่น Martin Roderick, *The Work of Professional Football: A labour of love?*, (Abingdon: Routledge, 2006); Neil Carter, *The Football Manager: A History Sport in the Global Society*, (Abingdon: Routledge, 2006).
- ¹³ ดู Fan Hong and J.A. Mangan, *Soccer, Women, Sexual Liberation: Kicking off a New Era*, (London: Frank Cass, 2003).
- ¹⁴ อีกแหล่งข้อมูลที่คงจะต้องกล่าวถึงด้วย ก็คือ เว็บไซต์ soccerpolitics.com ที่ได้นำเสนอประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างฟุตบอลกับการเมืองของประเทศต่างๆ ทั่วโลก
- ¹⁵ ตัวอย่างเช่น Gary Hopkins, *Star-Spangled Soccer: The Selling, Marketing and Management of Soccer in the USA*, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010); Michel Desbordes, *Marketing and Football an international perspective*, (Burlington: Butterworth-Heinemann, 2006); Sue Bridgewater, *Football Brands*, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010); Sue Bridgewater, *Football Management*, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010).
- ¹⁶ รายละเอียดดังนี้ คริส บราวเซียร์ (เขียน), ประสิทธิ์ ตั้งมหาสถิตกุล (แปล), *ฟุตบอลประเด็นเล็กสะท้อนโลก*, (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2552); รัชสรรค์ ณะพรพันธุ์, *กีฬาในระบบทุนนิยมธรรม*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2544) และวรายัยสีแดงและหมู่ตู้, *วิชาบอล 001*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์งกลม, 2553).
- ¹⁷ ดู พิมพ์สิริ เพชรนารอบ, *เก็บตกโอลิมปิก: การเมืองในช่วงโอลิมปิกกับบางสิ่งที่มองข้ามไป*, (22 สิงหาคม 2555), จาก <http://www.siamintelligence.com/pick-from-olympic/>
- ¹⁸ คงไม่เกินเลยนัก หากจะกล่าวว่าสโมสรฟุตบอลบาร์เซโลน่าเป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาวคาตาลัน กล่าวคือ หลังจากก่อตั้งสโมสรขึ้นในปี 1899 บาร์เซโลนาก็ได้ผูกภาพลักษณ์สโมสรเข้ากับแคว้นคาตาลเณ้อย่างแนบแน่น และ

เนื่องด้วยความที่แคว้นดังกล่าวเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามกลางเมืองสเปนระหว่างปี 1936-1939 การแข่งขันทางวัฒนธรรมและความตึงเครียดทางการเมืองที่รุนแรงจึงส่งผ่านมาสู่อารมณ์ทางฟุตบอลโดยปริยาย หรืออาจจะเรียกว่าเป็น “การเมืองวัฒนธรรม” (Cultural Politics) และเป็นที่มาของคำขวัญของทีมที่ว่า “เป็นมากกว่าสโมสร” (More than a club) ตัวอย่างรูปธรรมเช่น นับแต่ปี 2012 เป็นต้นมา เริ่มมีธรรมเนียมปฏิบัติใหม่ในสนามคัมป์นู (ซึ่งเป็นสนามที่มีความจุมากที่สุดของยุโรปอยู่ที่เกือบ ๆ 1 แสนคน) คือเมื่อเกมการแข่งขันผ่านไปถึงนาทีที่ 17 กับอีก 14 วินาที แฟนบอลในสนามจะพร้อมใจกันตะโกนคำว่า “อิสรภาพ” ออกมา รำลึกถึงเหตุการณ์ที่กองทัพของตนพ่ายแพ้เป็นครั้งสุดท้ายต่อกองทัพของกษัตริย์แห่งสเปน เมื่อปี 1714 อีกตัวอย่างล่าสุดคือ แบบชุดแข่งทีมเยือนในฤดูกาล 2013-14 ก็เป็นความตั้งใจที่จะให้ลวดลายและสีสันเลียนแบบจากธงประจำแคว้น

ข้อมูลบางส่วนจาก วรุตม์ โอนพรัตน์วิบูล, *BARCELONA ก้าวกำเนิดพร้อมจิตวิญญาณแห่งชัยชนะ*, นิตยสารคิด, ปีที่ 3 ฉบับที่ 9 มิถุนายน 2555, 24-28. และควรดูรายงานข่าวชิ้นนี้ประกอบ *More than a club: FC Barcelona and Catalonia's road to independence*, (22 November 2012), From <http://www.theguardian.com/football/video/2012/nov/22/fc-barcelona-catalonia-independence-video>

¹⁹ ดู วิทยากร บุญเรือง, *แอฟริกาใต้ 2010: เมื่อ “ท่านผู้นำ” แทรกแซง “ฟุตบอล”*, (6 กรกฎาคม 2553), จาก <http://prachatai.com/journal/2010/07/30221>

²⁰ อย่างไรก็ตาม พบว่าเคยมีหนังสืออยู่เล่มหนึ่งในชื่อ “กรณีหอยหงส์ และการลุกขึ้นยืนตรงของสังคมไทย” ซึ่งได้รวบรวมความคิดของหลายๆ คนสำคัญที่มีต่อนโยบายของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ต้องการให้รัฐบาลไทยเข้าซื้อหุ้นสโมสรฟุตบอลลิเวอร์พูลด้วยการระดมทุนจากประชาชน ซึ่งมีแนวโน้มไปในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ตั้งแต่เกมข่าว กลการเมือง ประวัติศาสตร์สโมสร ผลประกอบการทางการเงิน นโยบายการพนัน ผลกระทบจากอบายมุข ไปจนถึงปัญหาทางจริยธรรม ดู ภิญญ ไตรสุริยธรรมา (บรรณาธิการ), *เช็กบิล: กรณีหอยหงส์และการลุกขึ้นยืนตรงของสังคมไทย*, (กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2547).

²¹ สามารถค้นคว้าด้วยตนเองได้จากระบบฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย www.thaithesis.org

²² งานวิจัยเกี่ยวกับฟุตบอลไทยที่น่าสนใจในระยะหลังให้ความสำคัญต่อการศึกษาจากแง่มุมของแฟนบอล รวมทั้งขอบเขตของงานส่วนใหญ่เน้นมุ่งไปที่ทีมระดับชาติ ยังไม่เ

ความสนใจต่อทีมในส่วนภูมิภาคเท่าใด เช่นงานของสายชล ปัญญชิต, *ฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทยสมัยใหม่: ศึกษากรณีสโมสรเมืองทองหนองจอก ยูไนเต็ด*, วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขาวิชาสังคมวิทยา, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553; อาจันต์ ทองอยู่คง, “*ฟุตบอล: ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของแฟนสโมสรฟุตบอลไทย*”, วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหามบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555 ทั้งนี้มีอยู่เรื่องหนึ่งที่พยายามจะอธิบายประเด็นความเชื่อมโยงทางการเมืองลงไปในตัวงานด้วย ซึ่งอาศัยทีมชลบุรีเป็นกรณีศึกษา แต่เป็นวิทยานิพนธ์ภาษาอังกฤษ ได้แก่งานของ Chuenchanok Siriwat, *Football culture and the politics of localism: a case study of Chonburi football club*, Thesis (M.A.), Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, 2012.

²³ ความน่าสนใจอยู่ตรงที่แบร์ลุสโคนีสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ (ซึ่งหมายถึงว่าเขาจะเป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่ของอิตาลี) ในวันที่ 18 พฤษภาคม 1994 วันเดียวกับที่เอซีมิลาน ถล่มบาร์เซโลน่า 4-0 คว่ำแชมป์ยูโรเปียนคัพ (ชื่อรายการยูฟ่าแชมเปียนส์ลีกสมัยนั้น) เป็นความสำเร็จทางการเมืองที่เกิดจากความเป็นเจ้าของสื่อโทรทัศน์ บอกกับสมาชิกรายใหญ่สุดของอิตาลี และผลงานอันยิ่งใหญ่ของเอซีมิลานในห้วงเวลา ก่อนหน้า โดยที่เขาซื้อสโมสรมาเมื่อปี 1986 ขณะทีมกำลังอยู่ในภาวะตกต่ำ ก่อนที่ในปี 1993 เขาจะก่อตั้งพรรคการเมืองของตนเองในชื่อว่า Forza Italia (หรือแปลตรงตัวว่าอิตาลี ลู้ๆ) ซึ่งหยิบยืมชื่อเพลงเชียร์ทีมชาติอิตาลีของแฟนบอลมาใช้ศึกษาเพิ่มเติมจาก Nicola Porro and Pippo Russo, “Berlusconi and Other Matters: The Era of ‘Football-Politics’”, *Journal of Modern Italian Studies*, Vol.5(3), 2000, 348-370.

²⁴ รากเหง้าของทีมฟุตบอลในอังกฤษมาจากหลากหลายลักษณะของการรวมกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน โบสถ์ หรือสถานที่ทำงาน และพัฒนาจนระบบลีกเข้มแข็งขึ้นตามลำดับ โดยมีจุดเปลี่ยนสำคัญ 2 ครั้ง ได้แก่ ปี 1863 ซึ่งตั้งสมาคมฟุตบอลอังกฤษ (Football Association) เริ่มมีฟุตบอลลีกที่เป็นธุรกิจ กับปี 1992 ที่ได้ก่อตั้งพรีเมียร์ลีก (English Premier League) ในรูปแบบบริษัทจำกัด จากความริเริ่มของสกายทีวีที่มีรูเพิร์ต เมอร์ด็อก (Rupert Murdoch) เป็นโต้โผใหญ่ โดยนับแต่พรีเมียร์ลีกอังกฤษตั้งมา 20 กว่าปี เท่าที่ค้นพบไม่เคยมีผู้ที่มีตำแหน่งทางการเมืองเป็นเจ้าของสโมสร ขณะยังคงดำรงตำแหน่งอยู่ มีแต่อดีตผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้ามาเป็น

เจ้าของสโมสรในภายหลัง ซึ่งที่ผ่านมาก็มีเพียงสองคนนี้ บวกกับคนอังกฤษอีกคน คือ สตีฟ กีบสัน (Steve Gibson) ประธานสโมสรมิดเดิลส์โบรห์ ซึ่งเป็นนักธุรกิจคนดัง และเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นที่อายุน้อยที่สุดของเมือง สังกัดพรรคแรงงาน

²⁵ Geoff Walters and Sean Hamil. "Ownership and Governance" in *Managing Football: An International Perspective*, (Oxford: Butterworth-Heinemann, 2010), 17-36.

²⁶ Stephen Morrow, "Organization Forms: Ownership and Governance" in *The People's Game? Football, Finance and Society*, (New York: Palgrave Macmillan, 2003), 74-127.

²⁷ ปัจจุบันบริษัทที่เข้ามาถือหุ้นใหญ่ในทีมสเปอร์คือ ENIC (English National Investment Company) ซึ่งก็มีหุ้นอยู่ในทีมในลีกอื่นๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นเออีเค เอเธนส์ (กรีซ), บาเซิล (สวิตเซอร์แลนด์), กลาสโกว์ เรนเจอร์ส (สกอตแลนด์), สลาเวีย ปราก (เช็ก) และวิเซนซ่า (อิตาลี)

²⁸ การซื้อขายครั้งนั้นกลายเป็นกรณีศึกษาสำคัญเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ซื้อ ซึ่งอาจจะขัดต่อหลักเกณฑ์เรื่องความเหมาะสม (Fit and Proper Person) ของพรีเมียร์ลีกได้ เนื่องจาก พ.ต.ท.ทักษิณ ถูกทำรัฐประหารในปลายปี 2549 ทำให้ต้องพ้นจากตำแหน่งโดยมีข้ออ้างสำคัญจากเรื่องทุจริตคอร์รัปชัน อีกทั้งยังมีข้อสงสัยถึงกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในสมัยที่เขาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของไทย

²⁹ ข้อมูลเบื้องต้นดูที่ *List of English football club owners*, จาก http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_English_football_club_owners

³⁰ บาร์เซโลนาเป็นต้นแบบที่น่าสนใจในสายตาของสื่อฝั่งอังกฤษ ซึ่งเห็นว่าสโมสรฟุตบอลในประเทศกำลังเขยิบออกห่างจากชุมชน และแฟนบอลไปเรื่อย ๆ เนื่องจากแนวทางสหกรณ์เปิดโอกาสให้แฟนบอลได้เป็นเจ้าของสโมสรร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับที่มาของผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ไม่ว่าจะเป็นประธานสโมสร ผู้อำนวยการกรรมการบริหารล้วนแล้วแต่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกของสโมสรที่มีอยู่ประมาณ 170,000 คน เรียกว่ากลุ่มโซซิส (Socis) ในฐานะผู้ถือหุ้น เนื่องจากบาร์เซโลนามีฐานะเป็นสมาคม ไม่ใช่บริษัทที่ใคร ๆ ก็เข้าซื้อหุ้นได้ อีกทั้งรูปแบบการบริหารจัดการทางธุรกิจก็ใช้ระบบสภาแฟนบอลให้เป็นผู้ตัดสินใจในนโยบายสำคัญของสโมสร ซึ่งเป็นรูปแบบที่แตกต่างไปจากทีมส่วนใหญ่ในยุโรปที่กลุ่มทุนเข้ามาบริหารแทน

ชัดเจน อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ Jerry Thomas, *Co-op ownership for football?*, (4 June 2010), From http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/politics_show/regions/london/8723186.stm

- ³¹ ตระกูลอัลเจลีเป็นเจ้าของบริษัทรถยนต์เฟียต (Fiat) ซึ่งมีสายสัมพันธ์กับพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายในอิตาลีที่มีฐานเป็นสหภาพแรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งก็เป็นทั้งคนงานของเฟียตและแฟนบอลของยูเวนตุสด้วย อีกทั้งสมาชิกในตระกูล เช่น Gianni Agnelli อดีตประธานสโมสรก็เคยทำงานการเมือง โดยเป็นวุฒิสมาชิกมาแล้ว
- ³² *List of fan-owned sports teams*, From http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_fan-owned_sports_teams#Germany
- ³³ อ่านพลังมหาศาลของโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลต่อพรีเมียร์ลีกอังกฤษได้จากบทความสองชิ้นของผู้เขียน ได้แก่ ณัฐกร วิทิตานนท์, *อารยธรรมฟุตบอล “พรีเมียร์ลีก” (1): จากจุดเริ่มต้นถึงจุดเปลี่ยน*, (26 กุมภาพันธ์ 2554), จาก <http://radicalfootball.blogspot.com/2011/02/1.html> กับ *อารยธรรมฟุตบอล “พรีเมียร์ลีก” (2) ตอน: “The Greatest Show on Earth”*, (28 กุมภาพันธ์ 2554), จาก <http://radicalfootball.blogspot.com/2011/02/2-greatest-show-on-earth.html>
- ³⁴ หลายชาติเคยถูกฟีฟ่าห้ามเข้าร่วมการแข่งขันรายการสำคัญๆ (หรือถูกลงโทษแบน) เป็นเวลาหลายปี เนื่องจากรัฐบาลได้เข้ามาแทรกแซงการทำงานของสมาคมฟุตบอล เช่น อิหร่าน บรูไน คูเวต อิรัก เยเมน อ้างใน John Duerden, *When Football Meets Politics*, (7 February 2012), From <http://thedi diplomat.com/2012/02/when-football-meets-politics-2/> และก็พบว่ามีอีกหลายประเทศ ได้แก่ เปรู เจริโอเปีย ไนจีเรีย ดู *List of Countries Affected FIFA sanctions*, (31 March 2011), From <http://tivad.blogspot.com/2011/03/list-of-countries-affected-fifa.html>
- ³⁵ ดู Manuel Veth, *A Game of Thrones: How the Ukrainian Premier League explains Ukrainian politics*, (25 July 2013), From <http://www.just-football.com/2013/07/how-ukrainian-premier-league-football-politics-mix/>
- ³⁶ ดู James M. Dorsey & Leonard C. Sebastian, “The politics of Indonesian and Turkish soccer: a comparative analysis,” *Soccer & Society*, (2013) 14:5, 615-634.
- ³⁷ ข้อมูลจากตารางที่ 1 ในบทความของดอร์เซย์และเซบาสเตียนที่ปรากฏอยู่ในเชิงอรรถก่อนหน้านี้ ทำให้พอสรุปได้ว่าอินโดนีเซียมีจำนวนสโมสรฟุตบอลที่นักการเมือง

เป็นเจ้าของรวมกันทุกลีกแล้ว 13 ทีม ซึ่งหากพิจารณาเฉพาะลีกสูงสุด (Indonesia Super League: ISL) จะอยู่ที่ 8 ทีม จาก 22 ทีม เช่น ทีมเปอซิปูรา จายาปูรา (Persipura Jayapura) โดยนาย Benhue Tommy Mano ประธานสโมสร และนายกเทศมนตรีเมือง จายาปูระ สังกัตพรรคโกโลคาร์, ทีมเปอร์ซิจา จากการ์ต้า (Persija Jakarta) ของ นาย Fery Paulus ประธานสโมสร คนใกล้ชิดของนาย Nudin Halid อดีตประธานสมาคมฟุตบอลอินโดนีเซียผู้อื้อฉาว, ศรีวิจาย่า เอฟซี (Sriwijaya F.C.) ของนาย Dodi Reza Alex Noerdin สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคโกโลคาร์ เป็นต้น, เพิ่งอ้าง, 619.

³⁸ ลำดับความเป็นมาโดยย่อมีดังนี้ ปี 2459 ก่อตั้งสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ปี 2539 ไทยลีกเริ่มต้นฤดูกาลแรก แทนที่ถ้วยพระราชทาน ก. เปลี่ยนจากแบบทัวร์นาเมนต์มาเป็นระบบลีกเก็บคะแนน ปี 2549 สมาคมฟุตบอลฯ และการกีฬาแห่งประเทศไทยรวมไทยลีกกับโปรลีกเข้าด้วยกัน ระหว่างปี 2551-52 จุดเปลี่ยนสำคัญที่สุดเกิดขึ้นช่วงนี้เอง อันเนื่องมาจากบทบาทของสมาพันธ์ฟุตบอลเอเชีย (Asian Football Confederation: AFC) ที่ได้สร้างมาตรฐานการดำเนินงานฟุตบอลอาชีพโดยออกเป็นข้อบังคับให้แต่ละประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตาม ซึ่งโดยรวมแล้วเน้นมุ่งไปที่การปรับการดำเนินงานให้มีลักษณะเป็นธุรกิจเต็มตัว และมีความเป็นมืออาชีพ และให้มีองค์กรกลางที่เป็นนิติบุคคลเชิงพาณิชย์ สำหรับจัดการแข่งขันฟุตบอลลีกภายในประเทศอย่างเป็นระบบ (หรือที่มักเรียกกันว่า Vision Asia 2008) ส่งผลให้สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยต้องดำเนินการจัดตั้ง บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด เมื่อปี 2551 โดยมีผู้ถือหุ้นใหญ่คือกรรมการบริหารสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทย ซึ่งถือแทนสมาคมฯ และมีรายได้จากสองทางหลัก ได้แก่ สปอนเซอร์ผู้สนับสนุน และงบประมาณจากรัฐบาล โดยยังได้ร่วมมือกับการกีฬาแห่งประเทศไทยทำการรื้อระบบ และกฎเกณฑ์การแข่งขันฟุตบอลอาชีพใหม่ทั้งหมด

ตัวอย่างมาตรการบังคับต่างๆ ของสมาพันธ์ฟุตบอลเอเชีย ในด้านระบบการแข่งขัน เช่น จำนวนทีมต้องมี 10 ทีมขึ้นไป แข่งกันรวมแล้วนานเกิน 8 เดือน ต้องมีการตกชั้นและเลื่อนชั้น ฯลฯ ด้านผู้ชม ต้องมีการขายตั๋วเข้าชม ต้องมีผู้ชมเฉลี่ยต่อนัด 5,000 คนขึ้นไป มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและเชื่อถือได้ ด้านการจัดการ ห้ามมีการแทรกแซงจากการเมืองในประเทศ มีระบบบริหารจัดการที่ดี การตลาดส่วนกลางต้องมีการขายลิขสิทธิ์การถ่ายทอดสด มีสปอนเซอร์ ด้านการจัดการสโมสร เช่น ต้องจดทะเบียนนิติบุคคล สโมสรมีความจุ 3,000 คนขึ้นไป ต้องมีรายได้จากหลายทาง ทั้งจากค่าตั๋ว สปอนเซอร์ การขายสินค้า ค่าลิขสิทธิ์ เงินจากการขาย

ผู้เล่น ส่วนแบ่งรายได้จากองค์กรลีก เจ้าของสโมสรห้ามเป็นเจ้าของมากกว่า 1 ทีม มีสายสัมพันธ์และกิจกรรมร่วมกับผู้คนในชุมชนที่สโมสรตั้งอยู่ เป็นต้น

ดูความเป็นมาเพิ่มเติม โพลีชันนิ่ง ฉบับจุดเปลี่ยนบอลไทย! ฉบับที่ 66 พฤศจิกายน, 2552, 76-77; สารคดี ฉบับไทยพรีเมียร์ลีก TPL, ปีที่ 27 ฉบับที่ 321 พฤศจิกายน 2554, 87-93 และนิตยสารอะเดย์ ฉบับไทยพรีเมียร์ลีก, ปีที่ 10 ฉบับที่ 117 พฤษภาคม 2553, 70-127.

³⁹ มาจนถึงฤดูกาล 2556 ประเทศไทยมี 3 ลีกฟุตบอลอาชีพ ได้แก่ ไทยลีก ไทยพรีเมียร์ลีก (ลีกสูงสุด) ที่แรกเริ่มเมื่อก่อตั้งทั้งสิ้น 16 ทีม ต่อมาในปี 2554 จึงเพิ่มเป็น 18 ทีม, ยามาฮ่าลีกวัน (ลีกดิวิชั่น 1) ปัจจุบันมี 18 ทีม และเอไอเอสลีก (หรือลีกภูมิภาคดิวิชั่น 2) ซึ่งในปี 2552 เป็นปีแรกที่แบ่งการแข่งขันออกเป็น 5 โซน ตามภูมิภาคต่างๆ จำนวนทั้งหมด 52 ทีม ได้แก่ ภาคเหนือ 11 ทีม, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 11 ทีม, ภาคกลางและภาคตะวันออก 12 ทีม, กรุงเทพฯ และปริมณฑล 10 ทีม และภาคใต้ 8 ทีม และได้ปรับเป็น 6 โซนในปี 2556 รวมทั้งสิ้น 84 ทีม แยกเป็นภาคเหนือ 16 ทีม, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 16 ทีม, กรุงเทพฯ และภาคกลาง 14 ทีม, ภาคกลางและภาคตะวันออก 14 ทีม, ภาคกลางและภาคตะวันตก 13 ทีม และภาคใต้ 11 ทีม

⁴⁰ หมายถึงทีมซึ่งมีใช้ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล อันได้แก่ห้าจังหวัดนี้ นครปฐม, นนทบุรี, สมุทรปราการ, ปทุมธานี และสมุทรสาคร

⁴¹ ข้อมูลในปี 2554 บ่งชี้ว่าจาก 18 ทีมในไทยพรีเมียร์ลีกมี 7 ทีมที่มีนักการเมืองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง แยกเป็นพรรคเพื่อไทย 3 ทีม พรรคภูมิใจไทย 1 ทีม พรรคชาติไทยพัฒนา 1 ทีม พรรคชาติพัฒนาเพื่อแผ่นดิน 1 ทีม และพลังชล 1 ทีม ซึ่งในที่นี้ได้เหมารวมตำแหน่งอื่นที่ไม่ใช่ตำแหน่งประธานสโมสรเข้าไปด้วย เช่น รองประธาน ประธานที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ ประธานกิตติมศักดิ์ อังใน สุเจน กรรพฤทธิ์, *ฟุตบอลกับนักการเมือง*, สารคดี ฉบับไทยพรีเมียร์ลีก, ปีที่ 27 ฉบับที่ 321 พฤศจิกายน 2554, 147.

⁴² อังใน *เรื่องเดียวกัน*, หน้าเดียวกัน.

⁴³ ดูรายชื่อทั้งหมดใน http://th.wikipedia.org/wiki/บ้านเลขที่_111

⁴⁴ ดูรายชื่อทั้งหมดใน http://th.wikipedia.org/wiki/บ้านเลขที่_109

- ⁴⁵ ในปัจจุบัน การให้การสนับสนุนสโมสรฟุตบอลมีหลากหลายรูปแบบยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการให้สิทธิในชื่อทีม เช่น เอสซีจีเมืองทอง ราชบุรีมิตรผล, สิทธิในชื่อสนาม เช่น นิวไอโมบายสเตเดียม (บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด) ลีโอสเตเดียม (บางกอกกล๊าส เอฟซี), สปอนเซอร์คาดอกเสื้อ รวมถึงตำแหน่งอื่นๆ บนชุดแข่ง เช่น ช้างกับชลบุรี เอฟซี ลิโอกับเชียงราย ยูไนเต็ด, ป้ายไฟวิ่งข้างสนาม ฯลฯ
- ⁴⁶ อ้างจากอาจินต์ ทองอยู่คง ดุโน รายงานเสวนา ฟุตบอล อำนาจ อุตสาหกรรมกีฬา และความเป็นชาย, (24 กันยายน 2556), จาก http://www.prachatham.com/detail.htm?code=n4_24092013_01
- ⁴⁷ ตัวอย่างรูปธรรมข้างต้นเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ที่ต้องการให้มีการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้นรอบด้าน โดยประกาศใช้ พ.ร.บ.กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 เป็นกฎหมายแม่บทในการขับเคลื่อน ซึ่งในแผนปฏิบัติการเพื่อกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจตามแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2545 ได้ระบุให้การกีฬาแห่งประเทศไทยทำการถ่ายโอนสนามกีฬาระดับจังหวัดให้ อบจ.รับผิดชอบ รวมถึงเทศบาล และเมืองพัทยาด้วย ระหว่างปี 2544-2545 และถ่ายโอนสนามกีฬาระดับรองให้ อบต.เข้ามาดูแล ในฐานะภารกิจหน้าที่ที่ท้องถิ่นต้องดำเนินการเอง ทว่าก็มีข้อยกเว้น คือ มีให้ถ่ายโอนในกรณีที่ดินสนามนั้นเป็นสนามกีฬาจังหวัดที่มีวิทยาลัยพลศึกษาตั้งอยู่
- ⁴⁸ บิ๊กยังยันไม่เอาการเมืองบีบยัดสนาม อบจ.เชียงราย, (14 กรกฎาคม 2554), จาก http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/110714_229.html
- ⁴⁹ ข้อคของแท้! กีฬาเตะได้เตรียมดับอีกครั้ง หลังอบจ.สวบเล็ด, (24 มกราคม 2555), จาก <http://www.thaيلandsusu.com/webboard/index.php?topic=219572.0>
- ⁵⁰ โสภชตม์แย้งอบจ.สระบุรี ล่อแววย้ายรังเหย้าใหม่, (20 มีนาคม 2556), จาก <http://tl.smmonline.net/news/115787.html>
- ⁵¹ ดู การเมืองร้ายเหลือ ป่วนทีมบอลอาชีพ ไม่ให้ใช้สนามแข่ง, (10 มีนาคม 2554), จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20110310/91182/การเมืองร้ายเหลือป่วนทีมบอลอาชีพไม่ให้ใช้สนามแข่ง.html>
- ⁵² อ่านจากข่าวต่างๆ ต่อไปนี้ สุพรรณฯ หุ้ม 100 ล้านปรับสนามใหม่, (31 ตุลาคม 2555), จาก http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/121031_297.html:

สุพรรณบุรีได้จบ 80 ล้าน ปรับสนามเพิ่มที่นั่ง 1.5 หมื่น, (4 ธันวาคม 2555), จาก http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/121204_397.html; บิ๊กท้อปเซต แพลนสร้างรังหญ้าเทียมลุยไทยลีกครบวงจร, (16 มกราคม 2556), จาก http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/130116_320.html และดูตัวอย่างโครงการต่างๆ ได้ในเว็บไซต์ของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี <http://suphanburi.mots.go.th/index.php?lay=show&ac=article&Ntype=17>

- ⁵³ ผู้เขียนลองโทรศัพท์สอบถามเจ้าหน้าที่ศูนย์การกีฬาแห่งประเทศไทย ภาค 5 เชียงใหม่ จึงทราบว่าอัตราค่าเช่าสนามกีฬากลาง 700 ปีโดยทั่วไป เช่น ใช้ในการแข่งขันกีฬาของหน่วยงาน ฯลฯ อยู่วันละ 3 หมื่นกว่าบาท ทว่าสำหรับเชียงใหม่ เอพซินั้นได้รับการยกเว้นเป็นกรณีพิเศษ คือ เสียค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าอัตราปกติ เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลว่าเป็นเรื่องที่ผู้ใหญ่คุยตกลงกัน และทำเป็นสัญญาระยะยาว
- ⁵⁴ เช่นคำให้สัมภาษณ์หัวข้อประสบการณ์ในเส้นทางการเมืองกับเส้นทางฟุตบอล “...ผมคิดว่าประสบการณ์ที่เอามาใช้ได้อย่างเดียวคือ คอนเนกชั่นในการที่จะพัฒนาสโมสร หรือหาสปอนเซอร์ให้สโมสร แต่คอนเนกชั่นที่เราใช้ก็ไม่ใช่อ่านาจารย์มี แต่หมายถึงแสดงให้เห็นในเชิงธุรกิจเลยว่าถ้าคุณเป็นสปอนเซอร์เราแล้วคุณจะได้อะไร...” อ้างใน เนวิน ชิดชอบ *Created in Buriram*, นิตยสารคิด, อ้างแล้ว, 32 หรือเกี่ยวกับเรื่องจุดเริ่มต้นของการหารายได้เข้ามาสนับสนุนทีม เนวินยอมรับว่า “...ในปีแรกซึ่งมี Connection ทางการเมืองอยู่ ทำให้สามารถหาสปอนเซอร์เข้ามาสนับสนุนทีมได้พอสมควร แต่หลังจากนั้น (เมื่อเทคโอเวอร์ PEA และนำมารวมกับบุรีรัมย์เอพีแล้ว-ระบุโดยผู้เขียน) ก็ไม่ได้ใช้ Connection ทางการเมืองอีกเลย...” อ้างใน *Football A New Business in Thailand*, นิตยสาร Strategy+Marketing, ปีที่ 12 ฉบับที่ 136 กรกฎาคม 2556, 60-81.
- ⁵⁵ *Football A New Business in Thailand*, เพิ่งอ้าง, 65.
- ⁵⁶ Chuenchanok Siriwat, *Ibid*, 38-39.
- ⁵⁷ ลักษณะเช่นนี้คล้ายคลึงกับสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในพรีเมียร์ลีกอังกฤษมาก่อน ซึ่งในอดีตสปอนเซอร์คาดอกเสื้อส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเกี่ยวกับผู้ชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า และเครื่องดื่มประเภทเบียร์ ทว่าในปัจจุบันมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปเป็นเว็บไซต์การพนันออนไลน์ และสินค้าที่มีแบรนด์ระดับโลก (Global Brand) ที่มีขอบเขตการตลาดกว้างไกลไปทั่วโลก

- ⁵⁸ คุณัฐกร วิจิตานนท์, *ฟุตบอลไทย: การเมืองของเกมใต้ดิน “ว่าด้วยเกร็ดสกิดิที่น่าสนใจ”*, (14 กรกฎาคม 2555), จาก <http://prachatai.com/journal/2012/07/41554>
- ⁵⁹ ดั่งเช่นข่าวต่อไปนี้ ม.แม่ฟ้าหลวงยันขัดขวางชิงต้งย้ายรังเลกสอง, (26 พฤษภาคม 2554), จาก http://www.siamsport.co.th/Sport_Football/110526_129.html; *อบจ.ภูเก็ตสั่งห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รอบรังเหย้าทัพโรนิน*, (26 มีนาคม 2557), <http://tl.smmonline.net/news/116349.html>
- ⁶⁰ พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 ระบุว่าห้ามขายและบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานที่ราชการ รวมถึงสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ยกเว้นเพียงบางกรณี อาทิ บริเวณที่จัดไว้เป็นร้านค้าหรือสโมสรเป็นที่พักส่วนบุคคล หรือการจัดเลี้ยงตามประเพณี (ดู มาตรา 27 (3) (5) และ มาตรา 31 (3) (5))
- ⁶¹ ท้องถื่นนิยมในที่นี้ หมายถึง พันธะผูกพันทางอารมณ์ที่มนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มมีต่อถิ่นที่อยู่อาศัย ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณี สัญลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของตัวเอง
- ⁶² จากสถิติในฤดูกาล 2013 พบว่าทีมในต่างจังหวัดมีค่าเฉลี่ยผู้ชมต่อนัดมากกว่าทีมในกรุงเทพฯ ชนิดเห็นได้ชัด ได้แก่ บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด 18,941 คน, สุพรรณบุรี เอฟซี 14,322 คน, เอสซีจี เมืองทอง ยูไนเต็ด (นนทบุรี) 10,888 คน, เชียงราย ยูไนเต็ด 7,598 คน, บางกอกกล๊าส เอฟซี (ปทุมธานี) 7,421 คน, ชลบุรี เอฟซี 6,082 คน, สงขลา ยูไนเต็ด 5,901 คน เรียงตามลำดับ ขณะที่ภาพรวมตัวเลขเฉลี่ยตคนนัดละประมาณ 6,095 คน ดู http://th.wikipedia.org/wiki/ไทยพรีเมียร์ลีก_2556
- ⁶³ การเลือกตั้งของจังหวัดชลบุรีหลายครั้งหลัง คือ บทพิสูจน์ชัดเจนว่าฟุตบอลช่วยให้ตระกูลคุณปลื้มชนะเกมการเมือง ซึ่งไม่เพียงทีมชลบุรีจะช่วยทำให้เส้นทางการเมืองของนายวิทยา คุณปลื้มสดใสมากขึ้นเท่านั้น ในทางกลับกัน ในฐานะที่ประธานสโมสรมีตำแหน่งทางการเมือง ก็ยังทำให้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับทีมหาได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะการเช่าใช้สนามของอบจ.มาเป็นสนามของทีม หรือแม้แต่การขอใช้สนามของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อเป็นสนามซ้อม นอกเหนือจากจะหาสปอนเซอร์มาสนับสนุนแล้ว เช่น เบียร์ช้างซึ่งเข้ามาเป็นผู้อุปถัมภ์หลักให้กับทีมตั้งแต่เมื่อครั้งนายสนธิ์ คุณปลื้ม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดู *ทუნนา ฟุตบอลชนะ คะแนนเสียงก็มา*, โพลีซันนิ่งฉบับจุดเปลี่ยนบอลไทย!, *อ้าวแล้ว*, 102-103.

⁶⁴ แฟนบอลชลบุรี เอฟซีหลายคนพูดคล้ายกัน คือ มีแฟนบอลจำนวนมากเข้าไปมีส่วนในกระบวนการหาเสียงของคุณวิทยา คุณปลื้ม ซึ่งแฟนบอลมักเรียกเขาว่า “นาย” และก็ได้อัดตลิ่งใจเลือกเขาในการเลือกตั้ง อบจ.หนหลังสุด อ้างใน Chuenchanok Siriwat, *Ibid*, 75-76.

⁶⁵ จนถูกนำไปวิพากษ์วิจารณ์ในหน้าสื่อ เช่น *สังคุมเข้ม อบจ.เบิกเงินท้องถิ่นจัดแข่งฟุตบอลไทยลีก-ชิงแชมป์มวยโลก*, (21 มิถุนายน 2555); จาก <http://www.isranews.org/component/content/article/7285-2012-06-21-03-28-12.html>

⁶⁶ ดู Chuenchanok Siriwat, *Ibid*.

แฟนบอล แอลกอฮอล์

และความรุนแรงในฟุตบอลไทย*

อาจินต์ ทองอยู่คง

1. บทนำ

ในช่วงหลายปีมานี้ การแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากที่ในอดีตมักจะถูกกล่าวถึงในเชิงล้อเลียนว่า “ไม่มีที่นั่ง ..มีแต่ที่นอน” กลายมาเป็นว่าหลาย ๆ ครั้งนั้นมีผู้ชมเข้าชมการแข่งขันเต็มความจุสนาม จนไม่มีที่นั่งจริง ๆ โดยไม่ต้องมีวีลีดักมุมปิดท้าย

ปัจจุบันการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยประกอบไปด้วย 3 ระดับ คือ ไทยพรีเมียร์ลีก ที่เป็นการแข่งขันระดับสูงสุด ดิวิชั่น 1 ที่เป็นระดับรองลงมา และลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2 ที่กระจายตัวไปในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในฤดูกาลแข่งขัน 2556 ไทยพรีเมียร์ลีกมีผู้เข้าชมการแข่งขันที่สนามเฉลี่ยนัดละ 6,095 คน ส่วนดิวิชั่น 1 เฉลี่ยนัดละ 2,567 คน (บริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด, 2556) ซึ่งหากนับรวมระดับดิวิชั่น 2 ที่มีจำนวนสโมสรมากกว่าอีกหลายเท่าตัวแล้ว¹ ผู้เขียนคาดว่าในแต่ละสัปดาห์จะมีผู้เข้าชมการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยทั่วประเทศมากกว่า 100,000 คน กล่าวได้ว่าการเข้าชมการแข่งขันฟุตบอลกลายเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้คนในสังคมไทย และก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในหลายมิติ

ความสนใจศึกษากีฬาในมิติทางสังคมศาสตร์เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960-70 (Sands, 1999: 3-13) และประเด็นศึกษาที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือความรุนแรง โดยเฉพาะที่อังกฤษในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960-80 ที่สถานการณ์ความรุนแรงอันเนื่องมาจากแฟนบอลกลายเป็นประเด็นที่สังคมจับตามอง มีงานศึกษาจำนวนมากที่พยายามอธิบายปรากฏการณ์แฟนบอลอันธพาล (hooliganism) ที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การออกมาตรการจัดการในหลายลักษณะ (Giulianotti, 1999: 39-40, 49-50)

ขณะที่ในสังคมไทยเอง เมื่อฟุตบอลไทยพีริเมียร์ลีกได้รับความสนใจมากขึ้น ความตื่นตัวต่อความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันฟุตบอล (football-relate violence) ก็ปรากฏออกมาอย่างเห็นได้ชัด สื่อมวลชนนำเสนอข่าวความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างกระตือรือร้น ขณะที่ผู้คนก็ให้ความสนใจไม่แพ้กัน นับตั้งแต่เหตุการณ์ความรุนแรงครั้งสำคัญที่ก่อให้เกิดความตื่นตัวในสังคมไทยในการแข่งขันระหว่างสโมสรเมืองทองฯ กับการทำเรือฯ เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553 หรือความรุนแรงในการแข่งขันระหว่างสโมสรนครปฐม เอฟซี กับศรีสะเกษ-เมืองไทย เอฟซี เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2553 ที่ทั้งสองเหตุการณ์ทำให้มีผู้บาดเจ็บหลายสิบคน รวมถึงเหตุการณ์ปิดล้อมสนามแข่งขันของแฟนบอลที่ไม่พอใจการทำงานของกรรมการ ผู้ตัดสินก็เริ่มมีให้เห็นมากขึ้น แม้ว่าเหตุการณ์ทั้งหมดนั้นยังไม่รุนแรงถึงขั้นมีผู้เสียชีวิตแต่ก็ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ด้านลบของฟุตบอลไทยที่แสดงตัวออกมาอย่างรวบรัด-ชัดเจนผ่านวลีสั้นๆ อันเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า “บอลไทยไปมวยโลก”

ปัจจัยหนึ่งที่ถูกตั้งข้อสงสัยมาโดยตลอดว่ามีส่วนเกี่ยวพันอยู่กับปัญหาความรุนแรงในฟุตบอลไทยคือ ผลจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของแฟนบอล แต่ก็ยังไม่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ ข้อถกเถียงสำคัญอยู่ที่ว่าการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นต้นเหตุของความรุนแรงในฟุตบอลไทยหรือไม่ ฝ่ายหนึ่งมองว่าผลจากการดื่มทำให้แฟนบอลไม่สามารถควบคุม

ตนเองได้จนเป็นต้นเหตุที่นำไปสู่การก่อความรุนแรง ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งก็มองว่าไม่จำเป็นที่แอลกอฮอล์จะต้องเป็นต้นเหตุของความรุนแรงเสียทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ เนื้อหาบทนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในฟุตบอลไทย

2. ความรุนแรงกับการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอล

แม้ว่ากีฬาหลายชนิดจะสามารถอ้างอิงที่มาย้อนกลับไปถึงอดีตที่ยาวนานในระดับหลายร้อยหรือถึงพันปี แต่กีฬาอย่างที่เรารู้จักกันในทุกวันนี้ นับได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัวอยู่หลายประการ ซึ่งไม่พบในยุคนก่อนหน้า² ลักษณะเฉพาะเหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นว่ากีฬาในยุคปัจจุบันก่อตัวขึ้นมาด้วยวิถีคิดของสังคมสมัยใหม่ จึงสามารถเรียกอย่างเฉพาะเจาะจงได้ว่าเป็น “กีฬาสสมัยใหม่” (modern sport) (Guttman, 1978)

Norbert Elias and Eric Dunning (2008 [1986]) เสนอว่ากีฬาสสมัยใหม่เพิ่งจะเกิดขึ้นและแพร่หลายในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยมีจุดกำเนิดอยู่ที่อังกฤษ ยืนยันได้จากการแพร่กระจายของคำ sport³ จากอังกฤษไปยังประเทศต่างๆ ในแถบยุโรป ซึ่งได้รับคำ sport นี้ไปปรับใช้ในภาษาของตนเอง คำ sport ที่เข้าไปในภาษาต่างๆ นี้ก็ได้เข้าไปพร้อมกับแนวคิดเรื่อง “กีฬา” ด้วย และต่อมาก็แพร่หลายไปทั่วโลกพร้อมกับการล่าอาณานิคม หากกล่าวโดยย่อแล้วกีฬาสสมัยใหม่เกิดมาจากการผสมผสานระหว่างกิจกรรมของชนชั้นล่างและชนชั้นสูง โดยผ่าน “กระบวนการทำให้เป็นอารยะ” (civilising process) ทำให้มีลักษณะที่ต่างจากยุคก่อนหน้า คือกีฬาสสมัยใหม่นั้นจะเป็นการ “แข่งขันโดยปราศจากความรุนแรง” ในสังคมอุตสาหกรรมระดับสูง (highly industrial society) กีฬาสสมัยใหม่จะมีบทบาทสำคัญต่อผู้คนด้วยการเป็นเครื่องพักผ่อนหย่อนใจหรือเป็นวาล์วเปิด-ปิด

ที่ช่วยผ่อนคลายความเครียดอันเนื่องมาจากความจำเจของการทำงาน กีฬาก็จะช่วยสร้างความรื่นรมย์อันมาจาก “ความตื่นเต้น” (excitement) ของความผันแปรไปมาของเกมกีฬา ยิ่งไปกว่านั้นกีฬายังมีลักษณะสองด้านพร้อมๆ กัน ทั้งการพยายามควบคุมและปลดปล่อยความรุนแรง อันเนื่องมาจากมันมีลักษณะ “จำลอง” (mimesis) ในความรุนแรงของการแข่งขัน มันจึงเป็นสิ่งที่ทั้ง “จริง” และ “ไม่จริง” ไปพร้อมๆ กัน กล่าวคือมันจริงในความรู้สึก แต่ไม่จริงในทางกายภาพ เช่นผู้ชมอาจจะดีใจ เสียใจ หรือสะท้อนใจไปกับการแข่งขัน แต่ไม่ต้องมีโอกาที่จะบาดเจ็บทางกายภาพหรือเหนื่อยล้าไปกับผู้แข่งขันด้วย นั่นหมายความว่าในด้านหนึ่งกีฬาจะควบคุมการแสดงออก ซึ่งความรุนแรงในทางกายภาพ แต่ช่วยปลดปล่อยการแสดงออกซึ่งความรุนแรงทางอารมณ์ (control physical de-control emotion) หรืออีกรวลีหนึ่งที่ Elias and Dunning ใช้ ซึ่งช่วยให้เห็นภาพได้ดีคือ “เคลื่อนไหวโดยปราศจากการเคลื่อนไหว” (moving without moving) ความตื่นเต้นนี้มีบทบาทสำคัญในสังคมอุตสาหกรรมชั้นสูงที่ “เวลางาน” (worktime) กับ “เวลาว่าง” (sparetime) ถูกแยกขาดออกจากกัน เพราะการทำงานสร้างความจำเจ (routinize) ทำให้ต้องการกีฬาในการสร้างความสมดุลทางอารมณ์ให้แก่มนุษย์

จากที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นลักษณะประการหนึ่งของกีฬาที่มีความเกี่ยวข้องกันระหว่างการปลดปล่อยความรุนแรงและการจัดการกับความรุนแรงอยู่เสมอ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรที่ความสนใจศึกษากีฬานั้นมักจะให้ความสำคัญกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น งานศึกษาเกี่ยวกับฟุตบอลโดยมากก็เริ่มมาจากความสนใจในปรากฏการณ์ความรุนแรง หรือที่เรียกกันว่าแฟนบอลอันธพาล

งานศึกษาเกี่ยวกับความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลเริ่มได้รับความสนใจในการศึกษาทางวิชาการอย่างจริงจังในอังกฤษช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 เนื่องจากขณะนั้นการแข่งขันฟุตบอลในอังกฤษประสบกับปัญหา

ความรุนแรงเป็นอย่างมาก โดยงานส่วนมากมุ่งความสนใจไปที่ชนชั้นแรงงาน ซึ่งเป็นกลุ่มแฟนบอลหลักในอังกฤษ งานทางจิตวิทยาและมานุษยวิทยา ในช่วงแรกพยายามทำความเข้าใจการก่อความรุนแรงของแฟนบอลว่า ไม่ได้เป็นพฤติกรรมที่ไร้เหตุผลหรืออธิบายไม่ได้ แต่เป็นผลมาจากระเบียบทางสังคมประการหนึ่งที่แฟนบอลรับรู้ร่วมกันเมื่ออยู่บนอัฒจันทร์ (social order of the terraces)⁴ ซึ่งการแสดงออกที่ดูรุนแรงก็เป็นหนึ่งใน “ระเบียบ” นั้น ส่วนงานทางสังคมวิทยา มองว่าปรากฏการณ์แฟนบอลอันธพาลเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งการเกิดภาวะแปลกแยก (alienation) ของชนชั้นแรงงาน และการเกิดขึ้นมาของกลุ่มวัฒนธรรมย่อย (subculture) ต่าง ๆ รวมถึงงานบางชิ้นที่เริ่มตั้งข้อสงสัยว่าภาพของความรุนแรงนั้น ถูกขยายความจนเกินจริงจากบทบาทของสื่อ จนกระทั่งช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 1980 หลังจากเกิดเหตุการณ์โศกนาฏกรรมที่เฮย์เซล⁵ และหลายประเทศในยุโรปก็เริ่มพบปัญหาความรุนแรงในฟุตบอลจึงเริ่มให้ความสนใจศึกษากันมากขึ้น ความน่าสนใจของการศึกษาในช่วงนี้อยู่ที่ว่า เมื่อเริ่มมีการศึกษาปัญหาความรุนแรงในฟุตบอลในหลายประเทศจึงเริ่มมีการท้าทายต่อแนวคิดที่มองว่าความรุนแรงนั้นมักจะเป็นผลมาจากชนชั้นแรงงานอย่างที่งานศึกษาในอังกฤษมอง เนื่องจากในหลาย ๆ ประเทศที่กลุ่มแฟนบอลหลักไม่ใช่ชนชั้นแรงงานก็พบปัญหาความรุนแรงด้วยเช่นกัน งานศึกษาในช่วงนี้จึงเริ่มมองว่ารากของความรุนแรงในแต่ละสังคมนั้น มาจากบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งแตกต่างกัน (Tsoukala, 2009) ดังที่ Eric Dunning (2005 [1994]) เสนอว่า สถานการณ์ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลในแต่ละสังคมล้วนแต่มีลักษณะและที่มาต่าง ๆ กันไป เช่นในอังกฤษที่มีรากมาจากชนชั้นทางสังคม ในไอร์แลนด์เหนือและเมืองกลาสโกว์ของสกอตแลนด์ที่มีรากมาจากความขัดแย้งทางศาสนา สเปนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเชื้อชาติ หรือในอิตาลีที่มีความแตกต่างทางภูมิภาคเหนือ-ใต้ กล่าวในอีกแง่หนึ่งก็คือความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นล้วนแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมแฟนบอลของแต่ละสังคม

กีฬามักจะถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ แต่อีกมิติหนึ่งของกีฬาที่มักจะถูกละเลยไม่กล่าวถึงหรือเลือกกล่าวถึงเฉพาะในบางบริบทมาโดยตลอดคือการบริโภคแอลกอฮอล์ Dunning and Waddington (2003: 351-368) เสนอว่าแต่เดิมนั้นกีฬามีแอลกอฮอล์มาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ แต่การปรับรูปมาเป็นกีฬาสสมัยใหม่ในอังกฤษนั้นเกิดขึ้นโดยมีพื้นที่สำคัญคือโรงเรียนสาธารณะ (public school) ด้วยแนวคิดแบบพิวริตัน (puritan) ที่เคร่งครัดกับการควบคุมความต้องการทางโลกและมองว่าจิตใจที่ดีต้องมีรากฐานมาจากร่างกายที่ดีด้วย ดังนั้นแนวคิดของกีฬาสสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นมาจึงให้ความสำคัญกับมิติของการส่งเสริมสุขภาพทางกาย ทำให้มิติของกีฬาที่เกี่ยวข้องอยู่กับการบริโภคแอลกอฮอล์ไม่ถูกยอมรับ แต่ถึงที่สุดแล้วมิติที่เกี่ยวข้องกับแอลกอฮอล์นี้ก็ยังไม่หายไปไหน วัฒนธรรมการบริโภคแอลกอฮอล์ยังปรากฏอยู่ในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของผู้ชมและนักกีฬาอยู่เสมอ^๑ เพียงแค่มันถูกเบียดขับออกไปและไม่ถูกกล่าวถึงเท่านั้น ทำให้การบริโภคแอลกอฮอล์ที่เป็นอีกส่วนหนึ่งของกีฬานั้นถูกละเลยที่จะทำความเข้าใจมาโดยตลอด

ในยุโรปที่เป็นต้นกำเนิดของกีฬาสสมัยใหม่ อย่างน้อยที่สุดนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 โรงเหล้า (tavern) ซึ่งเป็นสถานที่พบบปะที่สำคัญของผู้คนนั้น นอกจากเป็นที่ดื่มกินแล้วยังเป็นพื้นที่สำคัญของกิจกรรมอย่างกีฬา เจ้าของโรงเหล้ามีอีกบทบาทหนึ่งเป็นผู้จัดแข่งขันกีฬาต่างๆ วัฒนธรรมการชมกีฬาจึงเกี่ยวพันอยู่กับการบริโภคแอลกอฮอล์มาโดยตลอด จนปัจจุบันที่การแข่งขันกีฬารายการต่างๆ นั้นจะมีปริมาณการบริโภคแอลกอฮอล์ที่สูงมาก แทบจะเรียกได้ว่ากลุ่มผู้ชมกีฬาเป็นกลุ่มลูกค้าเดียวกันกับอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์ ดังที่จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์จำนวนมากล้วนแต่มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนทางการเงินรายใหญ่ในการแข่งขันกีฬารายการต่างๆ มาโดยตลอด (Collins and Vamplew, 2002) ผู้ชมกีฬาสส่วนมาก

มักจะบริโภคนแอลกอฮอล์โดยเฉพาะในกลุ่มแฟนบอล งานศึกษาในอังกฤษชี้ให้เห็นว่าเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งในการเข้าเป็นพวกเดียวกับกลุ่มแฟนบอลนั้นคือการรวมตัวกับแฟนบอลคนอื่น ๆ ก่อนการแข่งขันจะเริ่ม ซึ่งการดื่มนี้เสมือนเป็น “บัตรผ่าน” อีกใบหนึ่งสำหรับการเป็นแฟนบอล นอกจากนี้บัตรเข้าชมการแข่งขันตามปกติ (Back *et al.*, 2001)

แม้ว่าการบริโภคนแอลกอฮอล์มักจะถูกมองว่าเป็นสาเหตุของการก่อความรุนแรงของแฟนบอล แต่งานศึกษาหลายชิ้นก็ตั้งข้อสงสัยว่าความรุนแรงนั้นอาจไม่ได้มีปัจจัยมาจากการบริโภคนแอลกอฮอล์ของแฟนบอลเพียงด้านเดียวอย่างที่สื่อมักจะนำเสนออย่างรวบรัดตัดตอนเสมอไป แต่มันทำงานร่วมกับปัจจัยทางสังคมในด้านอื่นด้วย (Dunning *et al.*, 1988) ทั้งในลักษณะของการอ้างถึงตรรกะที่ว่า ผู้ที่บริโภคนแอลกอฮอล์ทั้งหมดไม่ได้ก่อความรุนแรงและผู้ที่ก่อความรุนแรงจำนวนมากก็ไม่ได้บริโภคนแอลกอฮอล์ (Dunning and Waddington, 2003: 362) หรือกรณีศึกษาแฟนบอลหลายกลุ่มที่มีการบริโภคนแอลกอฮอล์จำนวนมากแต่ไม่ก่อความรุนแรง กรณีที่ถูกอ้างถึงมาก เช่น กลุ่ม Tartan army แฟนบอลทีมชาติสกอตแลนด์ที่บริโภคนแอลกอฮอล์ในปริมาณมากแต่มีการแสดงออกที่เป็นมิตร ไม่ก่อความรุนแรง เพราะพวกเขาพยายามที่จะจำแนกตัวเองให้ต่างออกไปจากกลุ่มแฟนบอลอังกฤษที่ขึ้นชื่อในด้านการก่อความรุนแรง หรือกลุ่ม Roligans แฟนบอลทีมชาติเดนมาร์กที่บริโภคนแอลกอฮอล์เป็นจำนวนมาก แต่มีการแสดงออกที่เป็นมิตรและไม่ก่อความรุนแรงจนได้รับรางวัล UNESCO Fair Play Trophy ในปี 1984 และถูกยกย่องจากสื่อในประเทศว่าเป็น “the World’s Best Supporters” (Camibella *et al.*, 1996; Finn and Giulianotti, 1998: 189-202; Peitersen, 2009: 374-385) หรือกรณีในทางกลับกันอย่างเช่นกลุ่มแฟนบอลในอินโดนีเซีย ประเทศที่มีอัตราการบริโภคนแอลกอฮอล์ที่ต่ำ (เพราะประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม) แต่กลับมีความรุนแรงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง

จากทั้งหมดที่กล่าวมา งานเขียนนี้มองว่าความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลอาจไม่ได้เกิดจากการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลเพียงปัจจัยเดียว แต่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นเกี่ยวข้องกับลักษณะของวัฒนธรรมแฟนบอลในแต่ละสังคมด้วย ดังนั้นแล้วเพื่อที่จะทำความเข้าใจความขัดแย้งระหว่าง การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลกับการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทย ผู้เขียนจึงเสนอให้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวด้วยการเริ่มจากการทำความเข้าใจลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันอยู่ คือวัฒนธรรมแฟนบอลไทย การบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลไทย และความรุนแรงในฟุตบอลไทย

3. วัฒนธรรมแฟนบอลไทย: กิจกรรมทางสังคม และชุมชนในรูปแบบใหม่

อันที่จริงแล้วก่อนหน้านี้กระแสความนิยมในฟุตบอลไทยก็เคยเกิดขึ้นมาหลายครั้ง แต่ถึงที่สุดแล้วกระแสเหล่านั้นก็เกิดขึ้นมาเพียงชั่วคราว ชั่วคราวแล้วก็เลือนหายไป ความน่าสนใจของกระแสความนิยมของฟุตบอลไทยในปัจจุบันคือการสามารถที่จะธำรงรักษาความนิยมเอาไว้ได้อย่างต่อเนื่องยาวนานและยังไม่มีทีท่าว่าจะลดลง ลักษณะดังกล่าวจึงจะเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมไทยซึ่งควรที่จะทำความเข้าใจในหลายๆ ด้าน ทั้งที่ว่าแฟนบอลเหล่านี้เป็นใคร พวกเขาทำอะไรกันบ้าง หรือในภาพรวมแล้ว วัฒนธรรมแฟนบอลไทยนั้นเป็นอย่างไร

ปัจจุบันเกือบทุกจังหวัดในประเทศไทยมีสโมสรฟุตบอลอย่างน้อย 1 แห่ง (ยกเว้นจังหวัดแม่ฮ่องสอนและบึงกาฬ) ด้วยจำนวนประชากรที่มาก และการกระจายตัวในหลายพื้นที่ทำให้ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรโดยรวมของแฟนบอลไทยอย่างเจาะจงมาก่อน อย่างไรก็ตามก็ดี มีงานศึกษาบางชิ้นที่แม้จะมุ่งศึกษาประเด็นเฉพาะแต่ก็ได้มีการรวบรวมข้อมูลทั่วไปของแฟนบอลไทยในหลายพื้นที่เอาไว้อยู่บ้าง เพื่อที่จะทำความเข้าใจ

ลักษณะทางประชากรของแฟนบอลไทย ผู้เขียนจึงรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากงานศึกษา 4 ชิ้น ได้แก่ วิทยานิพนธ์เรื่อง “การใช้สื่อเพื่อสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของแฟนสโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรี” (กุลวิษณุ สำแดงเดช, 2551), การค้นคว้าอิสระเรื่อง “พฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อผู้เข้าชมการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์ พรีเมียร์ลีก” (บงกช พุ่มแก้ว, 2552), ปริญญานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรักและความภักดีต่อสโมสรฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก” (กอบกาญจน์ พุทธาศรี, 2553) และวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการซื้อผลิตภัณฑ์สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ของผู้บริโภคในจังหวัดบุรีรัมย์” (กิตติคุณ บุญเกตุ, 2556) เพื่อพิจารณาลักษณะทั่วไปของแฟนบอลไทยเกี่ยวกับเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้

เมื่อพิจารณาข้อมูลจากงานศึกษาทั้ง 4 ชิ้นประกอบกันแล้วพบว่า แฟนบอลส่วนใหญ่ประมาณ 80% เป็นเพศชาย อายุส่วนมากอยู่ในช่วงประมาณ 20-40 ปี หรือในช่วงวัยทำงาน ส่วนมากประมาณ 40% จบการศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพของแฟนบอลไทยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอาชีพพนักงานบริษัท นักเรียน-นักศึกษา และข้าราชการ ซึ่งกลุ่มอาชีพเหล่านี้มีลักษณะร่วมกันคือมีเวลาทำงานชัดเจน ซึ่งในทางกลับกันก็หมายถึงการมีเวลาว่างที่ชัดเจนด้วย สอดคล้องกับช่วงเวลาของการแข่งขันที่ส่วนมากอยู่ในวันเสาร์หรืออาทิตย์ ส่วนรายได้พบว่า มากกว่า 50% มีรายได้มากกว่า 10,000 บาทต่อเดือน ซึ่งเมื่อพิจารณาประกอบกับกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ที่มีรายได้ประจำเดือนอย่างสม่ำเสมอแล้ว กล่าวได้ว่าแฟนบอลไทยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีความมั่นคงทางรายได้พอสมควร

นอกจากนี้แล้วที่ตั้งของสนามแข่งขันยังส่งผลต่อกลุ่มประชากรแฟนบอลอยู่ด้วย เนื่องจากสนามฟุตบอลไทยส่วนมากมักจะตั้งอยู่บริเวณเขตเทศบาลหรือในอำเภอเมือง จากเงื่อนไขเรื่องระยะทางดังกล่าวทำให้แฟนบอลไทยส่วนมากมักจะมียุติมาอยู่ในเขตเมืองของแต่ละจังหวัด

“ต้นทุน” หรือค่าใช้จ่ายในการเป็นแฟนบอลไทยนั้นนับได้ว่าอยู่ในระดับที่ไม่น้อย ในช่วงฤดูกาลแข่งขัน 2556 บัตรเข้าชมฟุตบอลสโมสรไทยมีราคาอยู่ในช่วงประมาณ 50-150 บาท โดยเฉลี่ยแล้วการชมฟุตบอลแต่ละครั้งนั้นรวมทั้งค่าบัตร ค่าเดินทาง ค่าอาหารและเครื่องดื่มต่างๆ จะคิดเป็นค่าใช้จ่ายประมาณ 400-500 บาทต่อคน (ยิ่งหากเป็นนัดเยือนที่ต้องเดินทางไกลก็จะมีค่าใช้จ่ายมากขึ้นไปอีก) แฟนบอลไทยนิยมใส่เสื้อแข่งและใช้ผ้าพันคอของสโมสรในการแสดงออกว่าเป็นแฟนบอลสโมสรใด ในแต่ละปีจะมีเสื้อแข่งรุ่นใหม่ออกวางจำหน่าย 2-3 แบบ ซึ่งแฟนบอลมักจะมีเสื้อแข่งของแต่ละปีอย่างน้อย 1 ตัว โดยเสื้อแข่งราคาประมาณตัวละ 500-1,000 บาท และผ้าพันคอราคาประมาณผืนละ 150-350 บาท

ลักษณะดังกล่าวเป็นไปในทางเดียวกับที่ Simon Lee (1998: 32-49) เสนอว่า ปัจจุบันมุมมองที่ว่าฟุตบอลเป็นกีฬาของชนชั้นแรงงานนั้นกำลังถูกท้าทายจากการกลายเป็นธุรกิจของฟุตบอล ค่าใช้จ่ายในการเป็นแฟนบอลเพิ่มสูงและฟุตบอลก็ได้รับความสนใจจากชนชั้นกลางมากขึ้นจนกำลังซื้อหลักอยู่ที่ชนชั้นกลางเป็นหลัก อย่างไรก็ตามในภาวะที่ซื้อถักเถียงเกี่ยวกับการจำแนกคนออกเป็นชนชั้นดูจะยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้โดยง่าย ผู้เขียนไม่ได้จะเสนอว่าแฟนบอลไทยคือชนชั้นกลางไปเสียทั้งหมด แต่จะเสนอว่าวิธีการบริโภคของแฟนบอลไทยนั้นเป็นวิธีการบริโภคแบบชนชั้นกลาง

ปรากฏการณ์น่าสนใจในกระแสความนิยมฟุตบอลไทยปัจจุบันคือการเกิดขึ้นมาของกลุ่มแฟนบอล/แฟนคลับสโมสรฟุตบอลไทยที่เป็นการรวมตัวกันเองโดยแฟนบอล การรวมตัวเป็นกลุ่มแฟนคลับในก่อนหน้านี้ก็มักจะเป็นแฟนบอลสโมสรต่างประเทศ หรือในกรณีของสโมสรไทยก็มักจะเป็นการดำเนินงานโดยสโมสรเองซึ่งแฟนบอลไม่ได้มีส่วนร่วมมากนัก ต่างกับปัจจุบันที่กิจกรรมต่างๆ ของแฟนบอลไทยนั้นเป็นการดำเนินงานโดยแฟนบอลกันเอง⁷

ปัจจุบันนี้เกือบทุกสโมสรล้วนแต่มีกลุ่มแฟนบอลที่ติดตามเชียร์อย่างเหนียวแน่น และบางสโมสรก็มีแฟนบอลหลายกลุ่ม แฟนบอลแต่ละกลุ่มจะมีชื่อกลุ่ม สัญลักษณ์ประจำกลุ่ม เพลงเชียร์ที่พวกเขาแต่งกันเองหรือดัดแปลงมาจากเพลงของแฟนบอลต่างประเทศ มีที่นั่งประจำบนอัฒจันทร์ มีสถานที่พบปะประจำ มีช่องทางการสื่อสารเป็นของตนเอง มีการจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ มีการจัดหางบประมาณสำหรับจัดกิจกรรมของกลุ่ม มีโครงสร้างการบริหารงานที่แบ่งหน้าที่รับผิดชอบเป็นส่วนต่างๆ และบางกลุ่มอาจมีการเลือกตั้งประธานกลุ่มด้วย

กลุ่มแฟนบอลไทยที่มีการรวมตัวกันอย่างชัดเจนเป็นกลุ่มแรกคือกลุ่ม “เชียร์ไทย” ซึ่งก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2544 เพื่อเชียร์ทีมชาติไทย แม้ว่าแฟนบอลไทยกลุ่มแรกอย่างเชียร์ไทยจะถือกำเนิดมาตั้งแต่ปี 2544 แต่ตลอดช่วงทศวรรษ 2540 ก็ยังมีกลุ่มแฟนบอลไทยเกิดขึ้นอีกไม่มาก เท่าที่มี เช่นกลุ่ม “หมาเห่าใบตองแห้ง” แฟนบอลสโมสรเชียงใหม่ ซึ่งก่อตั้งประมาณปี 2546 หรือกลุ่ม “บางกอก บราโว่” แฟนบอลสโมสรบางกอก บราโว่ เอฟซี ที่ก่อตั้งประมาณปี 2547 จนกระทั่งในช่วงทศวรรษ 2550 ที่กระแสความนิยมในฟุตบอลไทยเติบโตอย่างก้าวกระโดดก็ได้เกิดกลุ่มแฟนบอลไทยจำนวนมากขึ้นมา

กลุ่มแฟนบอลไทยซึ่งเป็นที่รู้จักมากที่สุดกลุ่มหนึ่งคือ “อุลตราเมืองทอง” (Ultra Muangthong) แฟนสโมสรเมืองทองฯ กลุ่มอุลตราเมืองทองก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี 2551 ปัจจุบันอุลตราเมืองทองมีที่นั่งประจำอยู่ที่อัฒจันทร์ฝั่งทิศใต้ของสนามเอสซีจี สเตเดียม ซึ่งมักจะมีผู้เข้าชมเต็มความจุที่ประมาณ 2,500 คนเสมอ จนกระทั่งสโมสรเปลี่ยนชื่ออัฒจันทร์ฝั่งนี้ให้เป็น “ยามาฮ่าอุลตราสเตนด์” ตามชื่อกลุ่ม นอกจากกลุ่มอุลตราเมืองทองแล้ว แฟนบอลเมืองทองฯ ก็ยังมีกลุ่มอื่นๆ อีก เช่นกลุ่ม “N-Zone” ซึ่งก่อตั้งในช่วงครึ่งหลังของปี 2552 ขณะที่สโมสรชลบุรี เอฟซี ก็มีแฟนบอลหลายกลุ่มเช่นกัน เช่นกลุ่ม “The Sh@rk Power” ที่ก่อตั้งในช่วงปี 2553 โดยสมาชิกส่วนใหญ่

อาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี และกลุ่ม “ฉลามกรุง” ซึ่งเป็นการรวมตัวของแฟนบอลสโมสรชลบุรี ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอื่นๆ โดยเฉพาะบริเวณกรุงเทพฯ และปริมณฑล

ไม่ใช่เฉพาะสโมสรชื่อดังอย่างเมืองทองฯ หรือชลบุรี เท่านั้น ที่มีกลุ่มแฟนบอลเป็นกลุ่มก้อนชัดเจน แต่เกือบทุกสโมสรล้วนแต่มีการก่อตั้งกลุ่มแฟนบอลขึ้นมาเช่นกัน ทั้งในระดับดิวิชัน 1 หรือดิวิชัน 2 เช่น กลุ่ม “ช้างขาวพาวเวอร์” แฟนสโมสรตราด เอฟซี หรือกลุ่ม “Green Gang” แฟนสโมสรลำปาง เอฟซี

ในช่วง 1-2 ปีมานี้แฟนบอลไทยหลายกลุ่มเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นลักษณะเดียวกับแฟนบอลในต่างประเทศมากขึ้น โดยเริ่มปรากฏกลุ่มแฟนบอลที่เรียกตัวเองว่า “อุลตรัส” (ultras) ขึ้นหลายกลุ่ม เช่น กลุ่ม CURVA SUD PYRO แฟนสโมสรเมืองทองฯ, Ultras Blood101 แฟนสโมสรร้อยเอ็ด ยูไนเต็ด, Ultras Kolek Mania แฟนสโมสรนรา ยูไนเต็ด, รวมถึงกลุ่ม Ultras Thailand ที่เป็นการรวมตัวของอุลตรัสจากสโมสรต่างๆ เพื่อเชียร์ทีมชาติไทยในลักษณะเดียวกับกลุ่มเชียร์ไทยของแฟนบอลยุคก่อนหน้านี้ อุลตรัสเป็นชื่อเรียกกลุ่มแฟนบอลที่เป็นลักษณะเด่นของประเทศแถบยุโรปได้ โดยเฉพาะอิตาลี อุลตรัสมักจะประดับฉัตรด้วยป้ายและธงที่แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่ม มีผู้นำร้องเพลงเชียร์ด้วยเครื่องขยายเสียงขนาดเล็ก และนิยมจุดพลุไฟ (flare) หรือพลุควัน (smoke) ตามลีประจําสโมสร (Giulianotti, 1999: 54-56) แม้ภาพลักษณ์ของอุลตรัสในต่างประเทศมักจะถูกนำเสนอผ่านสื่อในแง่ลบว่าเป็นแฟนบอลที่ก่อความรุนแรง แต่สำหรับกลุ่มแฟนบอลไทยที่เรียกตัวเองว่าอุลตรัสนั้นยังไม่พบว่ามีลักษณะดังกล่าวมากนัก

กลุ่มแฟนบอลต่างๆ เป็นเสมือนสายสัมพันธ์อีกอันหนึ่งที่ยึดโยงแฟนบอลเข้าด้วยกัน นอกจากการอธิบายว่าตนเองเป็นแฟนบอลไทยหรือแฟนบอลสโมสรใดแล้ว อัตลักษณ์ในอีกระดับของแฟนบอลมักจะผูกอยู่กับ

การเป็นสมาชิกของกลุ่มแฟนกลุ่มใดด้วย การรวมตัวกันได้เป็นกลุ่มแฟนบอล ช่วยสร้างพื้นที่ที่แฟนบอลได้ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นจำนวนมาก นอกจากการไปชมการแข่งขันที่สนาม ทั้งในวันที่มีการแข่งขันและไม่มี ซึ่งกิจกรรมจำนวนมากที่พวกเขาทำร่วมกันก็จะยิ่งสร้างสายสัมพันธ์ภายในกลุ่มให้เหนียวแน่นขึ้น

โดยทั่วไปแล้วฟุตบอลสโมสรไทยเริ่มแข่งขันประมาณ 18.00 น. แต่แฟนบอลจะไปที่สนามก่อนหน้านั้นประมาณ 1-2 ชั่วโมง เพื่อเตรียมอุปกรณ์เชียร์และสังสรรค์ดื่มกันในที่ประจำของแต่ละกลุ่ม พวกเขาจะใช้เวลาร่วมกันหลังจากจบการแข่งขันไปอีกระยะหนึ่ง ยิ่งหากเป็นการแข่งขันนัดเยือนที่ต้องเดินทางไกลข้ามจังหวัด แฟนบอลก็จะยิ่งได้ใช้เวลาร่วมกันเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่แฟนบอลจะเดินทางด้วยรถส่วนตัวหรือรถบัสของสโมสร และระหว่างทางก็จะมีการแวะท่องเที่ยวตามสถานที่สำคัญต่างๆ หรืออาจมีการพักค้างคืน กิจกรรมที่แฟนบอลทำร่วมกันจึงไม่ใช่แค่การชมการแข่งขันฟุตบอลเท่านั้น แต่การเป็นแฟนบอลยังรวมไปถึงการสังสรรค์ดื่มกินและพบปะสมาคมระหว่างแฟนบอลด้วย

กระทั่งในวันที่ไม่มีการแข่งขันฟุตบอล แฟนบอลกลุ่มต่างๆ ยังมีการนัดหมายทำกิจกรรมร่วมกันเสมอ ทั้งกิจกรรมที่ทำเป็นประจำ เช่น การเล่นฟุตบอลหรือกีฬาอื่นร่วมกัน การชมการฝึกซ้อมของนักฟุตบอล การพบปะสังสรรค์ ไปจนถึงการรวมกลุ่มทำกิจกรรมตามความสนใจของแต่ละกลุ่ม กิจกรรมที่ทำเป็นครั้งคราว เช่น การนัดหมายผลิตอุปกรณ์เชียร์ ดูแลรักษาและซ่อมแซมอุปกรณ์เชียร์ ซ้อมร้องเพลงเชียร์ รวมไปถึงกิจกรรมประจำปี เช่น การจัดกิจกรรมการกุศล การเล่นเกมประจำปี หรือการออกค่ายพักแรม

พื้นที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งที่แฟนบอลไทยใช้ในการปฏิสัมพันธ์ต่อกันคือ อินเทอร์เน็ต แฟนบอลแต่ละกลุ่มจะมีพื้นที่สื่อสารทางอินเทอร์เน็ตเป็นของตนเอง ทั้งในลักษณะของกระดานสนทนาออนไลน์ หรือการรวมตัว

เป็นกลุ่มตามเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่าง ๆ อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางที่แฟนบอลไทยใช้ติดต่อสื่อสารกันมากที่สุด บทบาทสำคัญของอินเทอร์เน็ตคือช่วยลดข้อจำกัดของระยะทางและเวลา โดยเฉพาะปัจจุบันที่อินเทอร์เน็ตแพร่หลายมากขึ้น แฟนบอลไทยจึงสามารถที่จะเป็นแฟนบอลได้ในทุกเวลา⁸

Henry Jenkins (1992: 280-281) ศึกษาแฟนซีรีส์โทรทัศน์และชี้ให้เห็นว่าแฟนเหล่านี้ไม่ได้แค่ดูซีรีส์โทรทัศน์ แต่พวกเขามีการติดต่อสื่อสารและนัดหมายทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ ก่อให้เกิดชุมชนทางเลือกแบบหนึ่งซึ่งเป็น “โลกเฉพาะวันหยุด” (weekend-only world) ที่พวกเขาใช้สำหรับหลีกหนีออกมาจากโลกของการทำงานที่จำเจ โดยเรียกการรวมตัวกันได้ของแฟนในลักษณะนี้ว่าเป็น “ชุมชนแฟน” (fan community) การเกิดขึ้นมาของแฟนบอลไทยกลุ่มต่าง ๆ และกิจกรรมจำนวนมากที่พวกเขาทำร่วมกันนี้ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน สำหรับผู้เขียนแล้ว ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจของแฟนบอลไทยปัจจุบันจึงหมายถึงการเกิดขึ้นมาของชุมชนแฟนบอลไทยอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน

ฟุตบอลเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน ทั้งการเล่นและการติดตามชม แต่ส่วนมากจะนิยมติดตามชมฟุตบอลต่างประเทศผ่านการถ่ายทอดทางโทรทัศน์ กระทั่งหลายปีหลังมานี้ที่ความนิยมในฟุตบอลไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างการชมฟุตบอลต่างประเทศทางโทรทัศน์กับการชมการแข่งขันฟุตบอลไทยที่สนามอยู่ที่ว่า การชมทางโทรทัศน์นั้นมักจะเป็นกิจกรรมที่กระทำอย่างเป็นส่วนตัว ขณะที่การชมฟุตบอลไทยที่สนามนั้นมีลักษณะเป็นกิจกรรมรวมกลุ่ม ดังที่จะเห็นได้ว่าแฟนบอลไทยมักจะมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนแฟนและมีกิจกรรมร่วมกันจำนวนมาก

แฟนบอลไทยมักจะนิยามความสัมพันธ์ภายในกลุ่มว่าเป็น “ครอบครัว” กิจกรรมจำนวนมากที่แฟนบอลไทยทำร่วมกันทั้งในวันที่มีการแข่งขันและ ไม่มีการแข่งขันก่อให้เกิดชุมชนแฟน รวมไปถึงการปฏิสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต ที่ก่อให้เกิดชุมชนแฟนออนไลน์ ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า นอกจากการชม การแข่งขันแล้ว มิติที่สำคัญอีกอันหนึ่งของการเป็นแฟนบอลคือความสัมพันธ์ ภายในชุมชนแฟน

แฟนบอลไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ทำงานประจำ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และอยู่ในเขตเมืองนั้น ทั้งการทำงานประจำที่หน้าที่ การงานแยกขาดออกจากชีวิตประจำวัน การผ่านการศึกษาในระบบมาตรฐาน ที่บ่มเพาะวิธีคิดแบบสมัยใหม่ การอยู่ในสังคมเมือง รวมถึงการมีวิถีบริโภค แบบชนชั้นกลาง ลักษณะเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าแฟนบอลไทยส่วนมาก คือคนที่อยู่ในวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่

Garry Crawford (2004: 62) เสนอว่า สังคมสมัยใหม่ที่ความสัมพันธ์ ระหว่างผู้คนในชุมชนเชิงจารีตถูกลดความสำคัญลงไปในั้น ชุมชนแฟนกีฬา ได้ทำหน้าที่เป็น “เผ่าใหม่” (neo-tribe) ที่แฟนกีฬาเข้าไปมีส่วนร่วมและ สร้างความสัมพันธ์ต่อกันเพื่อชดเชยสิ่งที่ขาดหาย ในแง่นี้ การเกิดขึ้นมา ของชุมชนแฟนบอลไทยจึงสะท้อนภาวะโหยหาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ของผู้คนในสังคมไทย และความสัมพันธ์ในรูปของชุมชนแฟนจึงทำหน้าที่ เป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ที่แฟนบอลไทยให้ความสำคัญมาก ดังนั้นแล้ว ผู้เขียนเสนอว่า นอกจากการมองว่าการเป็นแฟนบอลคือการติดตามการชม การแข่งขันฟุตบอลอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังควรที่จะพิจารณาการเป็นแฟนบอล ในฐานะกิจกรรมทางสังคมรูปแบบหนึ่งด้วย

4. แอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย

แอลกอฮอล์กับฟุตบอลไทยดูจะเป็นสองสิ่งที่ยากออกหากันได้ยาก อุตสาหกรรมแอลกอฮอล์มีบทบาทสำคัญในการเป็นสปอนเซอร์รายใหญ่ให้กับสโมสรฟุตบอลไทยมาตลอด ณัฐกร วิทิตานนท์ (2555) สำรวจจำนวนสโมสรฟุตบอลไทยที่ได้รับการสนับสนุนจากอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์ในฤดูกาลแข่งขัน 2555 พบว่ามี 33 จากทั้งหมด 117 สโมสร หรือคิดเป็น 28.2% ที่มีผู้สนับสนุนหลักเป็นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือมีตราสินค้าที่เชื่อมโยงถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ติดอยู่ที่กลางอกเสื้อ ยังไม่นับรวมที่เป็นสปอนเซอร์รายย่อยซึ่งผู้เขียนคาดว่าเมื่อนับรวมแล้วจะมีมากกว่าครึ่งของสโมสรทั้งหมด โดยผู้บริหารระดับสูงของบริษัทไทยพรีเมียร์ลีกฯ คนหนึ่งระบุว่าผู้เขียนว่าการห้ามการจำหน่ายแอลกอฮอล์ที่สนามเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก เพราะสโมสรจำนวนมากได้รับการสนับสนุนจากอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์

การเป็นสปอนเซอร์ไม่เพียงแต่ทำให้บริษัทเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้นำเครื่องหมายการค้าไปติดบนเสื้อแข่งหรือป้ายข้างสนามฟุตบอลเท่านั้น แต่ในบางกรณียังรวมถึงสิทธิในการผูกขาดนำสินค้าของบริษัทตนเองเข้าไปจำหน่ายบริเวณสนามหรือการได้รับการอำนวยความสะดวกเป็นพิเศษด้วย เช่น ที่สนามของสโมสรเมืองทองฯ ที่อนุญาตให้แฟนบอลนำเฉพาะเบียร์ที่ใส่น้ำแก้วที่มีตราของผู้สนับสนุนเข้าไปในสนามเท่านั้น ในอีกส่วนหนึ่ง ลักษณะการสปอนเซอร์ก็ยังมีหลากหลายรูปแบบและส่งผลต่อการจำหน่ายที่สนาม เช่น บางสโมสรได้รับการสนับสนุนด้วยตัวสินค้าแทนที่จะเป็นเงิน ทำให้สโมสรเหล่านี้ต้องพยายามหาทางเปลี่ยนสินค้าจากบริษัทแอลกอฮอล์เป็นตัวเงิน ซึ่งทางที่ง่ายที่สุดทางหนึ่งคือการจำหน่ายบริเวณสนามทั้งการจำหน่ายด้วยตัวเองและตั้งเงื่อนไขกับผู้ค้ารายย่อยให้รับเฉพาะสินค้าจากสโมสร ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมแอลกอฮอล์กับสโมสรฟุตบอลไทยและการส่งผลต่อการ

จำหน่ายและบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลไทยอย่างเลียงได้ยาก

การแข่งขันกีฬาไม่เพียงแต่สร้างผลประโยชน์ทางธุรกิจให้กับสโมสร สปอนเซอร์ หรือนักกีฬาเท่านั้น แต่ยังช่วยกระตุ้นการค้าในพื้นที่ใกล้เคียงด้วย ที่สหราชอาณาจักรในวันที่มีการแข่งขันฟุตบอล ร้านค้าบริเวณสนามจะมีรายได้มากขึ้น 500% (Bale, 2003: 110) สำหรับฟุตบอลไทยเองก็เช่นกัน ในวันที่มีการแข่งขันจะมีร้านขายสินค้าจำนวนมากเรียงรายอยู่ตามพื้นที่ว่างรอบสนาม ทำให้สนามฟุตบอลมีลักษณะเป็นเสมือนตลาดนัดแห่งหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นร้านขายอาหารและเครื่องดื่มโดยเฉพาะแอลกอฮอล์

ภาพที่ 1 ร้านแผงลอยที่สนามฟุตบอลไทย

ร้านค้าที่สนามฟุตบอลไทยส่วนใหญ่จะเป็นร้านแผงลอยของผู้ค้ารายย่อย ใช้อุปกรณ์เพียงแคโต๊ะ เก้าอี้ ถังน้ำแข็ง หรืออุปกรณ์อื่นๆ ไม่กี่ชิ้นส่วนใหญ่แล้วผู้ค้ารายย่อยจะเสียเงินค่าตั้งร้านให้กับฝ่ายจัดการสนามเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จำนวนของร้านค้าจะแปรผันไปตามฐานผู้ชมของแต่ละสนาม สนามที่มีผู้ชมมากอาจมีร้านค้ามากถึง 30-40 ร้าน ส่วนสนามที่มีฐานแฟนบอลน้อยอาจมีร้านค้าเพียงแค่ 3-4 ร้าน

สนามฟุตบอลไทยส่วนใหญ่เป็นสนามกีฬาประจำจังหวัดหรือสนามในสถานศึกษา ซึ่งหากพิจารณาตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดแล้ว การจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่สนามฟุตบอลไทยส่วนใหญ่เป็นสิ่งขัดต่อกฎหมายตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 ที่ห้ามจำหน่ายและบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสถานที่ราชการและสถานศึกษา แต่ในทางปฏิบัติจริงแล้ว ไม่ได้มีการบังคับใช้กฎหมายนี้อย่างเคร่งครัดนัก กระทั่งที่จังหวัดหนึ่งซึ่งเคยมีเจ้าหน้าที่มาตรวจและจับ-ปรับหลายครั้ง แต่เมื่อผู้เขียนไปเก็บข้อมูลภาคสนามก็ยังพบว่ามี การจำหน่ายและบริโภคอยู่เป็นจำนวนมาก

สนามฟุตบอลไทยส่วนใหญ่มีการจำหน่ายแอลกอฮอล์ มีสนามเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่ไม่มีการจำหน่าย ซึ่งมักจะเป็นสนามที่อยู่ในสถานศึกษา และมีฐานผู้ชมน้อยมาก อย่างไรก็ตามก็ยังมีสนามที่ไม่มีการจำหน่ายนี้ก็ยังพบว่า มีแฟนบอลที่ “ลักลอบ” นำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จากภายนอกเข้ามาดื่มอยู่หลายครั้ง และดูเหมือนว่าเจ้าหน้าที่ที่ไม่ได้ตรวจตราอย่างเข้มงวดนัก การตรวจตราของเจ้าหน้าที่ที่พอจะมีอยู่บ้างคือ การห้ามนำสิ่งของบางชนิดขึ้นไปบนอัฒจันทร์ โดยความเข้มงวดมักจะต่างกันไปตามระดับการแข่งขัน ระดับดิวิชั่น 2 จะไม่เข้มงวดนัก ห้ามเฉพาะอาวุธหรือสิ่งของที่อาจก่ออันตราย ส่วนระดับดิวิชั่น 1 และไทยพรีเมียร์ลีกมักจะห้ามนำขวดหรือกระป๋องขึ้นไปบนอัฒจันทร์ แต่สามารถนำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ใส่แก้วหรือถุงพลาสติกขึ้นไปได้ มีแค่บางสโมสรเท่านั้นที่ห้ามนำอาหารและเครื่องดื่มขึ้นไปบนอัฒจันทร์ เช่น สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด และชลบุรี เอฟซี อย่างไรก็ตามข้อห้ามเหล่านี้ดูจะมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการขว้างปาสิ่งของลงในสนามมากกว่าที่จะเป็นการจำกัดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยตรง

กล่าวโดยรวมแล้ว เกือบทุกสนามฟุตบอลไทยมีการบริโภคแอลกอฮอล์ โดยสนามส่วนมากมีการจำหน่ายแอลกอฮอล์อยู่รอบๆ สนาม ส่วนสนามที่ไม่มีการจำหน่ายนั้นแฟนบอลก็มักจะนำมาจากภายนอก กระทั่งสนาม

ที่เจ้าหน้าที่พยายามตรวจและจับ-ปรับก็ยังมีการลักลอบจำหน่ายและบริโภค เช่นกัน ตลอดการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้นผู้เขียนแทบจะไม่พบว่ามีสโมสรฟุตบอลไทยที่ปลอดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เลย⁹

จากที่สโมสรฟุตบอลไทยส่วนมากนั้นมักจะมีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แฟนบอลสามารถเข้าถึงได้ไม่ยาก ทำให้แฟนบอลไทยจำนวนมากนิยมบริโภคแอลกอฮอล์เมื่อไปที่สนามฟุตบอล เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่แฟนบอลไทยนิยมบริโภคมากที่สุดคือเบียร์ โดยจะพบการบริโภคสุราได้ไม่มากนัก เนื่องจากหลายคนมองว่าการดื่มสุรานั้นเป็นเรื่องยุ่งยากและทำให้เกิดอาการมึนเมามากเกินไป ที่สนามฟุตบอลไทยมักจะมีจำหน่ายเฉพาะเบียร์ยี่ห้อ “ลิโอ” และ “ช้าง” เท่านั้น เบียร์ที่แฟนบอลไทยนิยมบริโภคมากที่สุดคือลิโอ โดยส่วนมากอธิบายว่าเพราะชอบรสชาติและทำให้เมาช้ากว่าอีกยี่ห้อหนึ่ง “นิค”¹⁰ แฟนชลบุรีฯ คนหนึ่งเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า ครั้งหนึ่งทางสโมสรเคยประกาศขอร้องให้แฟนบอลเลือกดื่มเบียร์ช้างเพื่อเป็นการช่วยสนับสนุนสินค้าของสปอนเซอร์ ซึ่งในช่วงแรกแฟนบอลก็ดูจะยอมทำตามคำขอร้องนั้น แต่ผ่านไปได้เพียง 1-2 นัดแฟนบอลส่วนใหญ่ก็กลับไปดื่มเบียร์ลิโอเช่นเดิม

ราคาเบียร์ที่สนามฟุตบอลไทยอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนัก ในช่วงก่อนหน้านี้อาณาเขตเบียร์ที่สนามฟุตบอลอยู่ที่เบียร์ลิโอกระป๋องละ 35 บาท (ร้านค้าต่างๆ มักจะขายเป็น “ชุด” คือ 3 กระป๋อง 100 บาท ซึ่งเป็นลักษณะที่แฟนบอลไทยนิยมซื้อกันที่สุด) ขวดละ 50-55 บาท และเบียร์ช้างกระป๋องละ 30 บาท ขวดละ 45-50 บาท จนเมื่อมีการปรับขึ้นภาษีสุราในช่วงเดือนกันยายน 2556 ทำให้ราคาเบียร์ที่สนามฟุตบอลไทยสูงขึ้นไปด้วย หลังจากที่เคยราคาเดิมมา 3-4 ปี เบียร์ลิโอราคากระป๋องละ 40 บาท ขวดละ 60-65 บาท และเบียร์ช้างกระป๋องละ 35 บาท ขวดละ 55-60 บาท ซึ่งหากเทียบกับการ “ดื่มนอกบ้าน” ในลักษณะอื่นๆ แล้ว ก็ยังนับได้ว่าเบียร์ที่สนามฟุตบอลไทยมีราคาไม่สูงนัก

ภาพที่ 2 บรรยากาศดื่มกินบริเวณสนามของแฟนบอลไทย

สนามฟุตบอลไทยมักจะมีพื้นที่ว่างรอบๆ สนามอยู่มาก ซึ่งแฟนบอลจะจับจองพื้นที่เหล่านี้สำหรับการสังสรรค์ดื่มกินช่วงก่อนและหลังการแข่งขัน ทั้งที่โต๊ะ-เก้าอี้ รวมไปถึงการปูเสื่อ-นั่งพื้น แฟนบอลแต่ละกลุ่มมักจะมีที่นั่งประจำเป็นของตนเอง ทั้งที่เป็นกลุ่มใหญ่และแยกเป็นกลุ่มย่อยเล็กๆ “มอด” และเพื่อนในกลุ่มซึ่งเป็นแฟนท่าเรือฯ จะมีที่นั่งประจำอยู่ที่โต๊ะหินอ่อนตัวหนึ่งข้างๆ สนามฟุตบอล เป็นที่รู้จักในกลุ่มว่าเมื่อมาที่สนามแล้วจะพบกันได้ที่โต๊ะหินอ่อนนี้ มอดและเพื่อนฯ จะมาจับกลุ่มดื่มกินเบียร์และอาหารที่ซื้อจากร้านค้าแผงลอยที่โต๊ะหินอ่อนนี้ตั้งแต่ก่อนเริ่มแข่งขันเป็นเวลา 1-2 ชั่วโมง ระหว่างพักครึ่งเวลา และหลังจบการแข่งขัน ก่อนที่จะไปดื่มกินกันต่อที่ร้านอาหารใกล้สนาม โดยปกติแล้วพวกเขาจะดื่มกันที่โต๊ะหินอ่อนนี้และไม่นิยมนำเบียร์ขึ้นไปดื่มบนอัฒจันทร์มากนักแม้ว่าสนามแห่งนี้จะอนุญาต เนื่องจากพวกเขาจะร้องเพลงเชียร์และตีกลองทำให้ไม่สะดวกที่จะดื่มหรือพูดคุยกัน รวมแล้วระยะเวลาที่แฟนบอลไทยใช้ร่วมกันในแต่ละครั้งมากกว่า 6 ชั่วโมง ขณะที่การแข่งขันฟุตบอลกินเวลาเพียงแค่ 2 ชั่วโมงเท่านั้น ในแง่นี้จึงกล่าวได้ว่าตลอดการปฏิสัมพันธ์ต่อกันของแฟนบอลนั้นแทบจะมีแก้วเบียร์อยู่ในมือเสมอ

โดยรวมแล้วประมาณครึ่งหนึ่งของแฟนบอลทั้งหมดมักจะดื่มเมื่อไปชมการแข่งขัน ซึ่งมีทั้งที่ดื่มมากและดื่มน้อย บางคนระบุว่า “มากกลับบ้านแทบทุกครั้ง” บางคนระบุว่า “นิดหน่อย แค่อดดับกลิ่น” ผู้เขียนสำรวจโดยการนับจำนวนเบียร์ที่ผู้ค้าขายไปได้ในการแข่งขันครั้งหนึ่งและการสังเกตในการเก็บข้อมูลภาคสนามหลายครั้งพบว่าโดยเฉลี่ยแล้วเมื่ออยู่ที่สนามแฟนบอลไทยที่ดื่มจะดื่มเบียร์ประมาณ 3-4 กระป๋องต่อคน ซึ่งนับได้ว่าเป็นปริมาณค่อนข้างมาก¹¹

เนื่องด้วยอาหารและเครื่องดื่มที่สนามนั้นขายกันในลักษณะของแผงลอยซึ่งต้องชำระเงินทันที ประกอบกับที่ไม่มีสถานที่จัดเก็บเมื่อต้องขึ้นไปชมการแข่งขันบนอัฒจันทร์ ทำให้แฟนบอลมักจะซื้ออาหารและเครื่องดื่มครั้งละไม่มาก โดยใช้ระบบ “เวียนกันซื้อ” เมื่ออาหารหรือเครื่องดื่มหมดแฟนแต่ละคนก็จะผลัดกันไปซื้อตามคิวของตนเองซึ่งเป็นที่รับรู้กันอย่างหลวมๆ โดยอาหารและเครื่องดื่มที่ซื้อมานั้นจะเป็นของส่วนกลางที่ดื่มกินร่วมกัน การร่วมรับประทานอาหารในระบบเวียนกันซื้อหรือ “เบียร์ส่วนกลาง” นี้จึงเป็นเสมือนพันธะร่วมที่แฟนบอลมีต่อกันและสร้างสายสัมพันธ์ในบางลักษณะขึ้นในวงสังสรรค์

นอกจากการแข่งขันที่สนามเหย้าซึ่งแฟนบอลแต่ละกลุ่มมักจะมีที่สังสรรค์ประจำเป็นของตนเองแล้ว การแข่งขันในอีกลักษณะหนึ่งคือนัดเยือน ที่ต้องเดินทางไปที่สนามของคู่แข่งซึ่งมักจะอยู่ในจังหวัดอื่นตลอดการเดินทางร่วมกันของแฟนบอลก็มักจะมีแอลกอฮอล์ร่วมอยู่ด้วยเสมอ ทั้งลักษณะของรถบัสเก็บค่าบริการที่สโมสรจัดหามาให้หรือการเช่า/ขับรถส่วนตัวไปกันเองของแฟนบอล ภาพของการเดินทางไปชมการแข่งขันนัดเยือนดูจะใกล้เคียงกับ “จิ้งฉับทัวร์” ที่มีการท่องเที่ยวและดื่มกินครั้นเคร่งตลอดการเดินทาง

ไม่เพียงแต่วันที่มีการแข่งขันเท่านั้น กิจกรรมที่แฟนบอลไทยทำร่วมกันในวันอื่นๆ ที่ไม่มีการแข่งขันก็มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นฟุตบอลร่วมกัน การไปชมการฝึกซ้อมของนักฟุตบอลหรือกิจกรรมอื่นๆ ก็มักจะมีการดื่มร่วมอยู่ด้วยเสมอ แฟนบอลจำนวนมากมักจะมีการนัดหมายดื่มกินกันบ่อยๆ ในวันที่ไม่มีการแข่งขัน ผู้เขียนเคยถามผู้ที่มิชอบพาทสำคัญในแฟนบอลกลุ่มหนึ่งที่รวมตัวกันได้เหนียวแน่นว่าอะไรที่ทำให้พวกเขาสนิทกันได้มากที่สุด ยังไม่ทันจบคำถามดีชาติตอบสวนกลับมาทันทีว่า “กินเหล้าครับ”

จากทั้งหมดที่กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นถึงบทบาทต่างๆ ของแอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทย ทั้งที่อุตสาหกรรมแอลกอฮอล์เป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่ให้แก่สโมสรฟุตบอลไทย และในอีกด้านหนึ่งคือบทบาทของแอลกอฮอล์ที่มีต่อวัฒนธรรมแฟนบอลไทย ซึ่งสามารถพิจารณาได้ในสองมิติ

มิติแรกคือ พิจารณาการเป็นแฟนบอลในฐานะที่เป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ (leisure) ในเวลาว่างอย่างหนึ่ง ดังที่แฟนบอลหลายคนมองว่าการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการผ่อนคลายเมื่อไปที่สนามฟุตบอล ซึ่งเป็นไปในลักษณะเดียวกับที่ Joseh R. Gusfield (1987: 73-90) ศึกษาความหมายของการบริโภคแอลกอฮอล์ของชาวอเมริกัน และเสนอว่าขณะที่กาแฟเป็นเครื่องดื่มที่เป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มเข้าสู่เวลางาน แอลกอฮอล์ก็เป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนจากเวลางานไปสู่เวลาว่าง ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมอุตสาหกรรมที่มีการแบ่งเวลาว่างกับเวลางานออกจากกันอย่างชัดเจน จึงสามารถดื่มแอลกอฮอล์ได้เฉพาะในเวลาว่างเท่านั้น ขณะที่วิถีชีวิตในยุคก่อนอุตสาหกรรมนั้นไม่มีการแบ่งเวลาว่างกับเวลางานอย่างชัดเจน การดื่มแอลกอฮอล์จึงเกิดขึ้นได้ในทุกเวลา

มิติที่สองคือ การพิจารณาการเป็นแฟนบอลในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางสังคม ในแง่นี้ การดื่มร่วมกันของแฟนบอลมีส่วนช่วยในการสร้างและรักษาความเป็นพวกเดียวกันในชุมชนแฟน ดังที่จะเห็นได้ว่าในทุกๆ กิจกรรมที่แฟนบอลไทยทำร่วมกันนั้นมักจะมีการดื่มอยู่เสมอ ลักษณะของสังคมไทยที่การดื่มคือสัญลักษณ์ของความเป็นชายและการคบค้าสมาคมของเพศชาย มักจะมีการดื่มเป็นสื่อกลาง (นวพรรณ, 2553: 21-24, 108-109) นั้นสอดคล้องกันเป็นอย่างดีกับวัฒนธรรมแฟนกีฬาที่มีความเป็นชายอยู่มาก (King, 1997: 329-346; Spaaij, 2008: 369-392) การรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนแฟนหรือที่นับได้ว่าเป็นการ “สมาคม” อย่างหนึ่งนั้นจึงมีแอลกอฮอล์เป็นสื่อกลางอยู่เสมอ ลักษณะดังกล่าวไม่ได้มีเฉพาะในวัฒนธรรมแฟนบอลไทยเท่านั้น แต่พบได้ในวัฒนธรรมแฟนบอลของหลายๆ สังคมหรืออาจรวมถึงกีฬาอีกหลายชนิดด้วย เช่นแฟนบอลในอังกฤษที่เงื่อนไขหนึ่งของการมีส่วนร่วมในชุมชนแฟนคือการร่วมดื่มกินก่อนเริ่มการแข่งขันซึ่งเป็นเสมือน “บัตรผ่าน” อีกใบหนึ่งนอกจากบัตรผ่านสำหรับเข้าชมการแข่งขันที่สนาม (Back et al., 2001: 99)

แม้กีฬาจะถูกกล่าวถึงในแง่ของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและแอลกอฮอล์มักจะถูกกล่าวถึงในแง่ของสิ่งบั่นทอนสุขภาพ แต่ถึงที่สุดแล้วทั้งกีฬาและแอลกอฮอล์ก็ดูจะแยกออกจากกันได้ยาก ยิ่งเมื่อการบริโภคแอลกอฮอล์นั้นสอดคล้องเป็นอย่างดีกับลักษณะการสมาคมและการเป็นแฟนบอลก็เป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง ในด้านหนึ่งนั้น ยิ่งเราพบว่าแฟนบอลไทยรวมกลุ่มกันดื่มกินสังสรรค์มากเพียงใด มันก็ยิ่งสะท้อนถึงการเติบโตของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยด้วยเช่นกัน

5. ความรุนแรงในฟุตบอลไทย

Camibella *et al.* (1996: 81) ศึกษาเปรียบเทียบความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันฟุตบอลในยุโรปหลายประเทศและเสนอว่า ทุกประเทศที่มีการแข่งขันฟุตบอลล้วนแต่ปรากฏเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลและเป็นเรื่องยากที่จะขจัดให้หมดไปโดยสิ้นเชิง แต่ในอีกแง่หนึ่งนั้น ความรุนแรงในแต่ละสังคมก็แตกต่างกันออกไป ทั้งในด้านของปริมาณ ลักษณะ รวมไปถึงสาเหตุของความรุนแรง เพื่อที่จะทำความเข้าใจสถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทย ในส่วนนี้จะพิจารณาปริมาณ ลักษณะ และบริบทของสถานการณ์ที่เกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทย

5.1 บอลไทยไปมวยโลก?: มายาคติและความตื่นตระหนกทางศีลธรรมต่อความรุนแรงในฟุตบอลไทย

ภาพลักษณ์ของฟุตบอลไทยที่มักจะถูกรับรู้ในสังคมไทยคือภาพของความรุนแรง ทั้งที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชน เช่น การพาดหัวข่าวว่า “โรคร้ายที่แก้ไม่หาย!!! แฟนบอล ‘บางกอก-ศรีราชา’ ตีกันบนอัฒจันทร์” (ไทยรัฐออนไลน์, 2555) ที่เปรียบเทียบความรุนแรงในฟุตบอลไทยกับภาวะความเจ็บป่วยเรื้อรัง หรือ “บอลไทยขาวแฟนบอลคลั่งไล่อัดกันละ” (เดลินิวส์ออนไลน์, 2556) ที่บรรยายถึงภาวะคลุ้มคลั่งหรือการไม่สามารถควบคุมตนเองได้ของแฟนบอล ลักษณะการนำเสนอข่าวเหล่านี้ขับเน้นสภาพความเป็นปัญหาของความรุนแรงในฟุตบอลไทยให้ยิ่งชัดเจน หรือบุคคลทั่วไปที่มักจะกล่าวถึงฟุตบอลไทยด้วยวลิตติปากว่า “บอลไทยไปมวยโลก” กระทั่งวลิตติดังกล่าวถูกใช้ในการนำเสนอผ่านสื่อมวลชนหลายครั้ง¹² ความเชื่อดังกล่าวเป็นมายาคติที่อยู่คู่กับฟุตบอลไทยมาตลอดโดยยังไม่เคยมีการพิจารณาอย่างเป็นระบบ ดังนั้นแล้ว ในส่วนนี้จะเป็นการพิจารณาปริมาณของความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริงในฟุตบอลไทยโดยใช้ข้อมูลจากการตัดสินใจของฝ่ายควบคุมการแข่งขัน¹³

ข้อมูลต่อไปนี้ ผู้เขียนเรียบเรียงจากรายงานการประชุมผู้ควบคุมการแข่งขันประจำสัปดาห์ในช่วงฤดูกาลแข่งขัน 2556 ของบริษัทไทยพรีเมียร์ลีกฯ ซึ่งเป็นองค์กรกลางควบคุมการจัดการแข่งขันระดับไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1¹⁴

การกระทำผิด	จำนวน	%
1. ตะโกนด่าอย่างเปิดเผยชัดเจน	15	16.5
2. ขว้างปาสิ่งของลงสนามหรือขว้างใส่ผู้อื่น	47	51.6
3. รบกวนการแข่งขัน เช่น จุดพลุ/เป่านกหวีด	9	9.9
4. แสดงป้ายยั่วยุหรือไม่เหมาะสม	1	1.1
5. ทำลายทรัพย์สิน	5	5.5
6. เข้าไปในพื้นที่แข่งขันโดยไม่ได้รับอนุญาต	2	2.2
7. ปิดล้อม รุมล้อม หรือคุกคามผู้อื่น	5	5.5
8. ทะเลาะวิวาท	4	4.4
9. ทำร้ายเจ้าหน้าที่หรือนักกีฬา	3	3.3
รวม	91	100

การกระทำผิดข้อบังคับฯ ของแฟนบอล ไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556¹⁵

ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556 มีการแข่งขันรวมทั้งหมด 578 นัด แบ่งเป็นระดับไทยพรีเมียร์ลีก 272 นัดและดิวิชั่น 1 306 นัด มีการลงโทษการกระทำผิดข้อบังคับฯ ของแฟนบอลทั้งหมด 9 ลักษณะ รวม 91 กรณี

การทำผิดข้อบังคับฯ ของแฟนบอลในแต่ละลักษณะนั้นส่งผลในระดับที่ต่าง ๆ กันไป ดังนั้นแล้วผู้เขียนจึงแบ่งความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็น 2 ระดับ คือ 1. ความรุนแรงเล็กน้อย หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินโดยตรง ได้แก่ การตะโกนด่า, ขว้างปาสิ่งของลงสนามหรือขว้างใส่ผู้อื่น, รบกวนการแข่งขัน, แสดงป้ายยั่วยุ และเข้าไปในพื้นที่แข่งขันโดยไม่ได้รับอนุญาต (ข้อ 1-4 และ 6) 2. ความ

รุนแรงมาก หมายถึง พฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สิน ได้แก่ ทำลายทรัพย์สิน, ปิดล้อมคุกคาม, ทะเลาะวิวาท และทำร้ายเจ้าหน้าที่หรือนักกีฬา (ข้อ 5 และ 7-9)

การกระทำผิดข้อบังคับฯ ของแฟนบอลไทยโดยมากเป็นความรุนแรงเล็กน้อยที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สิน มากกว่าครึ่งเป็นการขว้างปาสิ่งของลงไปในสนามหรือขว้างปาใส่ผู้อื่น เกิดขึ้นทั้งหมด 47 กรณี (51.6%) การขว้างปาส่วนมากเป็นการขว้างปาสิ่งของลงไปในสนามระหว่างการแข่งขันซึ่งไม่ทำให้ผู้ได้รับบาดเจ็บ การกระทำผิดข้อบังคับฯ ที่เกิดมาครองลงมาเป็นการตะโกนด่า เกิดทั้งหมด 15 กรณี (16.5%) การตะโกนด่าจะมักจะเป็นการประสานเสียงพร้อมกันของแฟนบอล เช่น “ซีโง่ซีโง่” หรือถ้อยคำหยาบคายอื่นๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง การทำผิดกฎข้อบังคับอีกรูปแบบหนึ่งที่เริ่มพบได้มากขึ้นคือการรบกวนการแข่งขัน เกิดขึ้นทั้งหมด 9 กรณี (9.9%) โดยส่วนมากเป็นการจุดพลุระหว่างการแข่งขัน นอกจากพลุดอกไม้ไฟที่ยิงขึ้นไปแตกกระจายบนท้องฟ้าซึ่งแฟนบอลมักจะจุดฉลองเมื่อได้ประตูแล้ว ในช่วง 1-2 ปีหลังมานี้พบว่าเริ่มมีการจุดพลุในลักษณะของพลุไฟและพลุควันในสนามมากขึ้น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการเชียร์รูปแบบหนึ่งที่พบได้ในแฟนบอลหลายประเทศ โดยผู้จัดการแข่งขันอนุญาตให้จุดได้เฉพาะช่วงก่อนหรือหลังการแข่งขัน การจุดระหว่างการแข่งขันจึงเป็นการทำผิดกฎข้อบังคับ นอกจากนี้ยังมีการเข้าไปในพื้นที่แข่งขันโดยไม่ได้รับอนุญาต 2 กรณี (2.2%) และแสดงป้ายยั่วเย้าหรือไม่เหมาะสม 1 กรณี (1.1%)

ส่วนความรุนแรงมากที่อาจก่อความเสียหายแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินนั้นพบไม่บ่อยครั้งนัก ลักษณะที่เกิดขึ้นบ่อยคือการปิดล้อม เกิดขึ้นทั้งหมด 5 กรณี (5.5%) การปิดล้อมจะเกิดขึ้นหลังจบการแข่งขันและมักมีผู้เสียหายคือผู้ตัดสิน โดยแฟนบอลส่วนหนึ่งจะไปรุมล้อมอยู่บริเวณทางออกจากสนามเพื่อเรียกร้องให้ผู้ตัดสินชี้แจงหรือกล่าวคำขอโทษต่อการตัดสินที่พวกเขา มองว่ามีข้อบกพร่อง การปิดล้อมบางครั้งอาจกินเวลานานกว่าชั่วโมง

แต่ส่วนใหญ่จะไม่ก่อความเสียหายโดยตรงมากนัก ลักษณะของความรุนแรงที่ก่อความเสียหายโดยตรงคือการทะเลาะวิวาท เกิดขึ้นทั้งหมด 4 กรณี (4.4%) ลักษณะของการทะเลาะวิวาทมักจะเป็นการขว้างปาสิ่งของเข้าใส่กันจากแฟนบอลสองฝ่าย ส่วนการเข้าปะทะทั้งชกต่อยหรือใช้อาวุธนั้นเกิดขึ้นไม่มากนัก โดยอาวุธส่วนใหญ่ที่แฟนบอลใช้มักจะเป็นอุปกรณ์เชียร์หรือวัสดุที่อยู่ในสนาม เช่น ธง ก้อนหิน หรือเศษไม้ การทะเลาะวิวาทระหว่างแฟนบอลไทยยังไม่ทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บถึงขั้นรุนแรงมากนัก ส่วนใหญ่เป็นอาการฟกช้ำหรือศีรษะแตก โดยยังไม่พบผู้ที่ได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือเสียชีวิตในฟุตบอลไทยมาก่อน ส่วนการทำลายทรัพย์สินเกิดขึ้นทั้งหมด 5 กรณี (5.5%) โดยมักจะเป็นการทำให้สนามหรือยานพาหนะของเจ้าหน้าที่/แฟนบอลเสียหาย นอกจากนี้ยังมีการทำร้ายเจ้าหน้าที่หรือนักกีฬาเกิดขึ้น 3 กรณี (3.3%) ซึ่งเหตุที่เกิดขึ้นทั้งหมดนั้นก็ยังไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินมากนัก

แม้ว่าการทำผิดข้อบังคับของแฟนบอลจะเกิดขึ้นทั้งหมด 91 กรณี แต่หากพิจารณาถึงความรุนแรงของเหตุการณ์แล้ว การกระทำผิดข้อบังคับ ที่เป็นความรุนแรงเล็กน้อยซึ่งไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินโดยตรงมีทั้งหมด 74 กรณี ซึ่งเมื่อนับเฉพาะเหตุการณ์แล้วจะพบว่าตลอดทั้งฤดูกาลที่มีแข่งขัน 578 นัดนั้นมีเหตุการณ์ความรุนแรงเล็กน้อยเกิดขึ้น 63 นัด¹⁶ คิดเป็น 10.9% ของการแข่งขันทั้งหมด ส่วนความรุนแรงมากซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินนั้น เกิดรวมกันทั้งหมด 17 กรณี โดยในบางเหตุการณ์ก็มีโทษหลายกรณี (เช่น การทะเลาะวิวาทที่ลงโทษทั้งสองฝ่าย) ซึ่งเมื่อนับเฉพาะเหตุการณ์แล้วจะพบว่าตลอดทั้งฤดูกาลที่มีแข่งขัน 578 นัดนั้นมีเหตุการณ์ความรุนแรงมากเกิดขึ้นทั้งหมด 12 นัด คิดเป็น 2.1% ของการแข่งขันทั้งหมดเท่านั้น

หากเปรียบเทียบอัตราส่วนดังกล่าวกับกรณีของต่างประเทศ Frostdick and Newton (2006: 403-422) รวบรวมสถิติการจับกุมผู้ต้องหา ในกรณีความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลโดย National Criminal Intelligence Service (NCIS)¹⁷ ในช่วงฤดูกาลแข่งขัน 1999/2000-2002/2003 ของอังกฤษ และเวลส์มีอัตราการเกิดเหตุรุนแรงอยู่ที่ 1 ครั้งต่อการแข่งขัน 20 นัด ซึ่งเมื่อเทียบกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในการแข่งขันฟุตบอลไทยปี 2556 ที่เกิดขึ้น 2.1% หรือประมาณ 1 ต่อ 50 แล้ว พบว่าอัตราส่วนต่างกันมากกว่า เท่าตัว รวมถึงที่การกระทำผิดข้อบังคับของฟุตบอลไทยนั้นดูจะมีความรุนแรงน้อยกว่าที่อังกฤษและเวลส์ ซึ่งวัดจากปริมาณการจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ ตำรวจด้วย Frostdick and Newton สรุปว่าปรากฏการณ์แฟนบอลอันธพาล ที่อังกฤษและเวลส์เกิดขึ้นไม่มากนักในช่วงที่เขาศึกษา ในแง่นี้ความรุนแรง ในฟุตบอลไทยที่พบน้อยกว่านั้นจึงน่าจะเรียกได้ว่ามีอยู่น้อยมาก

ในส่วนของผลกระทบจากความรุนแรงนั้นก็จะเป็นไปในทางเดียวกัน โดยเหตุการณ์รุนแรงในฟุตบอลไทยแต่ละครั้งจะมีทรัพย์สินที่เสียหายและ ผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวนไม่มาก โดยยังไม่มีกรณีบาดเจ็บที่รุนแรงถึงขั้นสาหัส หรือเสียชีวิตเลย ต่างกับในหลายๆ ประเทศที่ก่อให้เกิดความเสียหายมาก และอาจมีผู้เสียชีวิต¹⁸

ภาพลักษณ์ที่ว่าฟุตบอลไทยเต็มไปด้วยความรุนแรงนั้นเป็น มายาคติประการหนึ่งในสังคมไทยมาโดยตลอด ซึ่งแสดงออกอย่างชัดเจน ผ่านวลีที่ได้รับความนิยมอย่าง “บอลไทยไปมวยโลก” แต่เมื่อพิจารณา ปริมาณและผลกระทบของความรุนแรงแล้วกลับพบว่าไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง หรือมีความรุนแรงของเหตุการณ์มากนัก ผู้เขียนเสนอว่าการรับรู้ดังกล่าว เป็นผลมาจากภาวะตื่นตระหนกทางศีลธรรมที่สังคมไทยมีต่อปรากฏการณ์ ใหม่อันเป็นผลมาจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของฟุตบอลไทย

Stanley Cohen (2011[1972]) เสนอว่าภาพลักษณ์ทางด้านลบ ของ “ความเบี่ยงเบน” (deviance) มักจะถูกรับรู้อย่างเกินจริงในช่วงแรก

ที่ปรากฏการณ์เหล่านี้ปรากฏขึ้นมา และความหวาดกลัวต่อปรากฏการณ์แฟนบอลอันธพาลส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากการประกอบสร้างความเบี่ยงเบนนั้น โดยมีสื่อมวลชนเป็นส่วนสำคัญในการนำเสนอภาพด้านลบที่ขบั่นอารมณ์ความรู้สึกจนดูรุนแรงเกินจริงไปมาก Cohen เรียกลักษณะดังกล่าวว่าเป็น “ความตื่นตระหนกทางศีลธรรม” (moral panic) ที่เกิดขึ้นกับปรากฏการณ์ใหม่ในสังคม

ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นผ่านกรณีการรื้อฟื้นคดีโคกนาฏกรรมที่ฮิลล์โบโร¹⁹ ซึ่งรายงานการสอบสวนเหตุการณ์นี้หรือที่เรียกว่า Taylor report ซึ่งเปิดเผยในปี ค.ศ.1989-1990 ระบุว่าเหตุส่วนหนึ่งมาจากพฤติกรรมก้าวร้าวของแฟนบอล ความมึนเมาจากการดื่มแอลกอฮอล์ และลักลอบเข้าชมการแข่งขันโดยไม่มีตั๋ว จนทำให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้น ทำให้แฟนบอล (ซึ่งเป็นผู้เสียหายจากเหตุการณ์นั้นด้วย) ถูกมองว่าเป็นฝ่ายกระทำผิดมาตลอด อย่างไรก็ตามในปี ค.ศ.2012 ได้มีการรื้อฟื้นพิจารณากรณีดังกล่าวอีกครั้งหนึ่งและได้ประกาศว่ารายงานของ Taylor report ที่ชี้ว่าแฟนบอลมีส่วนให้เกิดเหตุการณ์นั้นเป็นผลมาจากการสืบสวนที่ผิดพลาดและงัดใจบิดเบือนโยนความผิดไปที่แฟนบอล (ปิติเทพ, 2555; พลพงศ์, 2555) กรณีนี้แสดงให้เห็นถึงผลจากความหวาดระแวงที่มีต่อแฟนบอลจนเกินจริงในช่วงเกิดเหตุ

การรับรู้ที่สังคมมีต่อความรุนแรงในฟุตบอลไทยก็เช่นกัน เมื่อพิจารณาจากสถิติการเกิดความรุนแรงมากที่ทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บหรือทรัพย์สินเสียหายในฤดูกาล 2556 ซึ่งเกิดขึ้น 12 นัดจากการแข่งขันทั้งหมด 578 นัด หรือคิดเป็นเพียงแค่ 2.1% แล้ว พบว่าความรุนแรงยังเกิดขึ้นไม่มากนัก โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากความเสียหายที่มีไม่มากและยังไม่มีรายงานผู้บาดเจ็บสาหัสหรือเสียชีวิตมาก่อน ต่างกับในหลายประเทศที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและรุนแรงกว่ามาก ผู้เขียนเสนอว่าการรับรู้ดังกล่าวเป็นผลมาจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของฟุตบอลไทย ภายในระยะเวลา 5-6 ปีที่ฟุตบอลไทย

เปลี่ยนผ่านจากภาวะ “คนดูน้อยกว่าคนเล่น” อันมีโอกาสดึงดูดความรุนแรงน้อย ไปสู่ภาวะที่มีผู้ชมจำนวนมาก ซึ่งทำให้มีปริมาณความรุนแรงมากขึ้นไปด้วย ความเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันดังกล่าวจึงทำให้ปรากฏการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้รับการจับตามองเป็นพิเศษ ทั้งบทบาทของสื่อมวลชนและการส่งต่อกระจายข่าวแบบ “ปากต่อปาก” ของผู้คนในยุคที่อินเทอร์เน็ตแพร่หลายและผู้ใช้งานทั่วไปสามารถทำหน้าที่เสมือนสื่อมวลชนจนทำให้ความรุนแรงที่ยังมีไม่มากนักนั้นถูกรับรู้อย่างรุนแรงเกินจริงไปมาก

5.2 ลักษณะของความรุนแรงในฟุตบอลไทย

เพื่อที่จะทำความเข้าใจลักษณะของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในฟุตบอลไทย ในส่วนนี้จะพิจารณาผ่านลักษณะต่างๆ ของความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยแบ่งออกเป็น สถานที่เกิดเหตุ เวลาที่เกิดเหตุ และผู้เสียหาย

สถานที่	จำนวน	%
ในสนาม	73	80.2
บริเวณสนาม	18	19.8
บริเวณห่างจากสนาม	0	0
รวม	91	100

สถานที่ที่แฟนบอลกระทำผิดข้อบังคับฯ ไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556

การกระทำผิดข้อบังคับฯ ทั้งหมดของแฟนบอลไทยในฤดูกาล 2556 เกิดขึ้นที่ในสนามแข่งขันและบริเวณรอบๆ สนามเท่านั้น โดยไม่ปรากฏรายงานการเกิดเหตุในสถานที่ที่ไกลออกไปจากสนามเลย โดยแบ่งเป็นการกระทำผิดในสนาม 73 กรณี (80.2%) และบริเวณสนาม 18 กรณี (19.8%) แม้ว่าพื้นที่รับผิดชอบของผู้ควบคุมการแข่งขันจะกินบริเวณเฉพาะในและรอบๆ สนามเท่านั้น แต่ตลอดทั้งปี 2556 (และอาจรวมไปถึงก่อนหน้าด้วย) ก็ไม่พบว่ามีรายงานข่าวเกี่ยวกับการกระทำ ความรุนแรงของแฟนบอลไทยในบริเวณที่ห่างออกไปจากสนามฟุตบอลเลย

เวลา		จำนวน		%	
ก่อนแข่ง		0		0	
ระหว่างแข่ง	ไม่ทราบเวลาที่ชัดเจน	68	18	74.7	19.8
	ครั้งแรก		7		7.7
	พักครึ่ง		3		3.3
	ครึ่งหลัง		40		44
หลังแข่ง		23		25.3	
รวม		91		100	

ช่วงเวลาที่แฟนบอลกระทำผิดข้อบังคับฯ ไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556

ในส่วนของช่วงเวลา พบว่าการกระทำผิดทั้งหมดเกิดขึ้นระหว่างการแข่งขันและหลังจบการแข่งขันเท่านั้น โดยไม่มีบันทึกการกระทำผิดที่เกิดขึ้นก่อนการแข่งขันเลย²⁰ และเมื่อพิจารณาลงไปในรายละเอียดของช่วงเวลาที่มีการกระทำผิดแล้ว พบว่าการกระทำผิดเกิดขึ้นในช่วงครึ่งเวลาหลังมากที่สุดที่ 40 กรณี (44%) รองลงมาคือหลังจบการแข่งขันที่ 23 กรณี (25.3%) ส่วนที่เหลือเป็นช่วงครึ่งเวลาแรก ช่วงพักครึ่ง และเกิดระหว่างแข่งขันโดยไม่ทราบเวลาที่ชัดเจน

ผู้เสียหาย	จำนวน	%
นักฟุตบอล	73	80.2
เจ้าหน้าที่	18	19.8
ผู้ตัดสิน	0	0
แฟนบอลฝ่ายตรงข้าม	7	14.3
สนามแข่งขัน	2	4.1
รวม	49	100

ผู้เสียหายจากการกระทำผิดข้อบังคับฯ
ของแฟนบอลไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ฤดูกาล 2556

ในส่วนของผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากความรุนแรงโดยแฟนบอลนั้น มีหลายกรณีเป็นการกระทำผิดข้อบังคับที่ไม่สามารถระบุผู้เสียหายได้อย่างชัดเจน เช่น การขว้างสิ่งของลงไปในสนามโดยไม่มีจุดหมายแน่ชัด การด่าที่ไม่ได้มุ่งเป้าไปที่คนใดคนหนึ่ง หรือการจุดพลุและเป่านกหวีดเท่าที่ระบุได้มีทั้งหมด 49 กรณี โดยผู้ตัดสินตกเป็นผู้เสียหายจากการกระทำผิดมากที่สุดถึง 31 กรณี (63.3%) โดยส่วนมากเป็นการขว้างปาสิ่งของใส่และตะโกนด่า แฟนบอลเป็นผู้เสียหาย 7 กรณี (14.3%) โดยส่วนมากเป็นการทะเลาะวิวาทและทำลายทรัพย์สิน เช่น อุปกรณ์เชียร์และยานพาหนะขณะจอดไว้ในที่จอดรถ นักฟุตบอล 6 กรณี (12.2%) และที่เหลือคือเจ้าหน้าที่และการทำให้สนามแข่งขันเสียหาย

เมื่อพิจารณาความรุนแรงในฟุตบอลไทยทั้งในส่วนของเวลาและสถานที่มาเปรียบเทียบกับกรณีของแฟนบอลในอังกฤษและเวลส์ที่ Frosdick and Newton (2006: 403-422) ศึกษาแล้ว จะพบว่ามีลักษณะที่แตกต่างกันอยู่มาก โดยที่อังกฤษและเวลส์นั้น สถิติการจับกุมเกิดขึ้นก่อนเริ่มการแข่งขัน 27.6% ระหว่างแข่งขัน 18.8% หลังจบการแข่งขัน 47.7% ส่วนที่เหลือคือวันอื่นๆ 2.2% และไม่ทราบเวลาแน่นอน 3.6% ในส่วนของสถานที่เกิดเหตุ นั้น ที่อังกฤษและเวลส์เกิดความรุนแรงในสนามแข่งขัน 17.2% เกิดขึ้นบริเวณสนามแข่งขัน 19.3% และเกิดห่างออกไปจากสนามมากถึง 57.5% (ที่เหลือไม่สามารถระบุได้) Frosdick and Newton อธิบายว่าเหตุการณ์ส่วนมากเกิดขึ้นห่างจากสนามโดยแฟนบอลอันธพาลที่มีลักษณะเป็น football gang รวมตัวกันจ้องทำร้ายแฟนบอลฝ่ายตรงข้ามในสถานที่ต่างๆ เช่น สถานีขนส่ง สถานีรถไฟ ถนน หรือผับที่ไกลออกไปจากสนาม เพื่อหลีกเลี่ยงตำรวจหรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยซึ่งมีมากที่สนามแข่งขัน โดยความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นมักจะไม่เกี่ยวข้องกับผลการแข่งขันในสนาม

เมื่อพิจารณาลักษณะดังกล่าวเปรียบเทียบกับฟุตบอลไทยแล้ว จะเห็นได้ว่า ความรุนแรงในฟุตบอลไทยส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นโดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่การแข่งขันในสนาม ทั้งสถานที่เกิดเหตุซึ่งจำกัดบริเวณอยู่ภายในและรอบๆ สนามแข่งขัน ทั้งเวลาที่เกิดเหตุที่ทั้งหมดเกิดขึ้นระหว่างหรือหลังจบการแข่งขันแล้วเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น เป้าหมายของความรุนแรงก็ไม่ได้อยู่ที่แฟนบอลด้วยกัน แต่ส่วนมากแล้วมักจะเกิดขึ้นกับผู้ตัดสิน อันเป็นผลมาจากความไม่พอใจการทำหน้าที่ในสนาม ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยเกิดขึ้นโดยสัมพันธ์อยู่กับการแข่งขันในสนามมาก

Carnibella et al. (1996: 82-83) เสนอว่า โดยรวมแล้ว พัฒนาการของความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลในสังคมต่าง ๆ มักจะมีลักษณะร่วมที่ใกล้เคียงกันอยู่ 3 ลำดับชั้น คือ ชั้นแรก เป็นความรุนแรงที่ปรากฏขึ้นเป็นครั้งคราวในสนาม โดยมีผู้ตัดสินหรือนักฟุตบอลเป็นเป้าหมายหลัก ชั้นที่สอง จะมีความรุนแรงมากขึ้น โดยเริ่มมีการปะทะกันระหว่างแฟนบอลสองฝ่าย หรือแฟนบอลกับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย โดยจะยังเกิดเหตุเฉพาะที่สนามแข่งขัน ส่วนชั้นที่สามจะเกิดความรุนแรงบริเวณที่ไม่เกี่ยวกับการแข่งขันมากขึ้น เช่น ที่ถนน สถานีขนส่ง สถานีรถไฟ ซึ่งจะมีทั้งที่เป็นการดักทำร้ายแฟนบอลฝ่ายตรงข้าม การทำลายทรัพย์สินสาธารณะ รวมถึงการปะทะกับตำรวจ ซึ่งในชั้นที่สามนี้ จะมีลักษณะของความรุนแรงจากแฟนบอลอันธพาลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันในสนาม หากพิจารณาตามลำดับชั้นของความรุนแรงดังกล่าวจะพบว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยนั้นมีลักษณะอยู่ในชั้นแรกเป็นหลัก แต่ก็เริ่มมีบางกรณีที่คาบเกี่ยวอยู่กับชั้นที่สองบ้างแล้ว ในด้านหนึ่งลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยยังไม่รุนแรงมากนัก แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น ก็อาจกล่าวได้ว่ายังมีโอกาสที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นได้เช่นกัน

5.3 เรื่องเล่าจากสนาม: บริบทของการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทย

เพื่อที่จะทำความเข้าใจบริบทของการเกิดความรุนแรง ในส่วนนี้จะกล่าวถึงตัวอย่างความรุนแรงที่เกิดขึ้นในฟุตบอลไทยระหว่างฤดูกาลแข่งขัน 2556 โดยจะยกกรณีที่เกิดขึ้นในลักษณะรุนแรงมากจนทำให้มีทั้งผู้ที่ได้รับบาดเจ็บและทรัพย์สินเสียหาย คือเหตุการณ์ระหว่างแฟนบอลสุโขทัย เอฟซีกับแฟนบอลพิษณุโลก ทีเอสวาย เอฟซี และเหตุการณ์ระหว่างแฟนบางกอก เอฟซี กับแฟนสิงห์ท่าเรือ เอฟซี

1. กรณีสุโขทัย เอฟซี-พิษณุโลก ทีเอสวาย เอฟซี

ในการแข่งขันฟุตบอลเอไอเอส ลีกภูมิภาค ดิวิชัน 2 โซนภาคเหนือ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2556 ที่สนามบุญสม มาร์ติน จังหวัดสุโขทัย ได้เกิดเหตุการณ์รุนแรงระหว่างแฟนบอลสุโขทัยฯ และพิษณุโลกฯ เหตุการณ์ดังกล่าวได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนและสังคมเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดความตื่นตัวเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในฟุตบอลไทยหลังจากที่ไม่เกิดเหตุการณ์ที่มีความรุนแรงมากมาก่อนช้านาน

ผู้เขียนไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์นี้โดยตรง แต่หลังจากเกิดเหตุการณ์ประมาณ 3-4 วันก็ได้สัมภาษณ์แกนนำของแฟนบอลทั้งสองฝ่ายที่อยู่ในเหตุการณ์นี้คือ “ตั๋ย” แกนนำคนหนึ่งของแฟนบอลพิษณุโลกฯ กลุ่มขุนพลนครสวรรค์ และ “ป๊อป” แกนนำแฟนบอลสุโขทัยฯ โดยป๊อปได้พาผู้เขียนไปสำรวจสนามแข่งขัน และหลังจากนั้นผู้เขียนก็ได้ไปเก็บข้อมูลภาคสนามที่สนามนี้ในวันที่มีการแข่งขันอีกครั้ง

ความรุนแรงนี้เกิดขึ้นในช่วงครึ่งหลังของฤดูกาล ตั๋ยอธิบายบรรยากาศในสนามแข่งขันว่า “เหมือนเกมชิงแชมป์” เนื่องจากทั้งสองฝ่ายกำลังแย่งอันดับเพื่อเข้าไปเล่นในรอบถัดไปและมีคะแนนสะสมห่างกันเพียง 1 คะแนน ประกอบกับทั้งสองจังหวัดอยู่ติดกัน จึงมีแฟนบอลมาชม

การแข่งขันเป็นจำนวนมาก ด้อยประเมินว่าแฟนพิษณุโลกฯ ไปชมการแข่งขันครั้งนี้ประมาณ 1,000-1,500 คน ขณะที่แฟนสุโขทัยฯ ก็มาชมการแข่งขันอีกจำนวนมากจนเต็มความจุสนามที่ประมาณ 4,500-5,000 คน และมีอดจำหน่ายบัตรมากกว่าสองแสนบาทซึ่งเป็นสถิติของสนาม

ในการแข่งขันครั้งนี้ฝ่ายจัดการแข่งขันได้มอบหมายให้ผู้ตัดสินระดับไทยพรีเมียร์ลีกมาทำหน้าที่เป็นกรณีพิเศษ อย่างไรก็ตามก่อนการแข่งขันก็มีข่าวลือกันในกลุ่มแฟนบอลเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของผู้ตัดสินที่อาจไม่เป็นกลาง ด้อยเล่าว่าในกลุ่มแฟนพิษณุโลกฯ นั้นมีการเพ่งเล็งเกี่ยวกับการตัดสินมาตั้งแต่ก่อนแข่งขัน เนื่องจากหลายคนเกรงว่าการเข้ามารับหน้าที่ผู้บริหารสโมสรสุโขทัยฯ ของนักการเมืองที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งในฤดูกาลแข่งขันนี้อาจส่งผลต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสินได้ ซึ่งการแข่งขันครั้งนี้ก็เข้มงวดกับมาตรการรักษาความปลอดภัยเป็นพิเศษ โดยมีการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ รวมถึงมีการประสานงานกันระหว่างสองสโมสร

ที่สนามแข่งขันมีการใช้ส้วกสาธารณะล้อมรอบทางเข้าออกสนาม โดยที่นั่งของแฟนพิษณุโลกฯ อยู่ทางขวาของอัฒจันทร์ฝั่งประธานและอัฒจันทร์เสริมด้านข้างยาวไปจนถึงหลังประตู ส่วนแฟนบอลสุโขทัยฯ ส่วนมากจะนั่งอยู่ที่อัฒจันทร์ฝั่งคบเพลิงที่อยู่ฝั่งตรงกันข้าม และอีกจำนวนมากที่เกาะรั้วอยู่ริมสนาม รวมไปถึงที่ยืนดูจากเนินด้านนอกสนามเนื่องจากไม่สามารถเข้าไปในสนามได้ อย่างไรก็ตามทั้งด้อยและป๊อบก็บอกว่าในช่วงแรกนั้นความสัมพันธ์ระหว่างแฟนบอลสองสโมสรยังเป็นไปด้วยดี ตั้งแต่ก่อนแข่งไปจนถึงช่วงพักครึ่งเวลาทั้งสองฝ่ายยังเดินปะปนกันซื้ออาหารและยืมแยมหักทากันตามปกติ

เหตุการณ์รุนแรงเริ่มเกิดขึ้นในช่วงใกล้จบการแข่งขัน โดยด้อยระบุว่าเหตุการณ์เริ่มขึ้นหลังจากที่นักฟุตบอลของพิษณุโลกฯ ทำประตูนำ 3-1 แล้วมีการขว้างปาสิ่งของเข้าไปในแฟนพิษณุโลกฯ จากด้านนอกของอัฒจันทร์

ซึ่งคาดว่าเป็นแฟนสุโขทัย ที่อยู่ด้านนอกสนาม ส่วนป๊อปปอกว่าเขาไม่เห็นเหตุการณ์นี้ และระบุว่าความวุ่นวายเริ่มขึ้นหลังจากที่นักฟุตบอลของสุโขทัย ทำประตูตีเสมอ 3-3 ในช่วงทดเวลาบาดเจ็บ แล้วแฟนพิษณุโลก ขว้างสิ่งของลงไปบนสนาม อย่างไรก็ตาม ทั้งคู่บอกตรงกันว่าหลังจากหมดเวลาแข่งขันเหตุการณ์ก็กลับเข้าสู่ความสงบเป็นการชั่วคราว

กระทั่งหลังจบการแข่งขัน แฟนสุโขทัย หลายคนข้ามรั้วกันเข้าไปในสนาม ซึ่งป๊อปปอว่าเป็นสถานการณ์ปกติของสนามนี้ที่แฟนบอลมักจะลงมาชอขายชิ้นหรือพูดคุยกับนักฟุตบอล แล้วเหตุการณ์รุนแรงก็เริ่มเกิดขึ้น เมื่อมีแฟนบอลพิษณุโลก คนหนึ่งพยายามจะถือธงวิ่งรอบสนาม แล้วหลงเข้าไปอยู่กลางกลุ่มแฟนบอลสุโขทัย ทำให้แฟนบอลพิษณุโลกบางคนกลัวว่าแฟนบอลที่ถือธงจะโดนทำร้าย จึงพยายามวิ่งเข้าไปช่วย แต่กลับทำให้แฟนสุโขทัย ที่เห็นเหตุการณ์เข้าใจว่าแฟนพิษณุโลก ที่วิ่งมานั้นจะทำร้าย จึงขว้างสิ่งของเข้าใส่ หลังจากนั้นเหตุการณ์ก็เริ่มวุ่นวายรุนแรงอีกครั้ง แฟนบอลทั้งสองฝ่ายต่างวิ่งกรูลงไปในสนาม จับกลุ่มอยู่คนละฝั่งแล้วขว้างสิ่งของเข้าใส่กัน (โดยไม่ได้มีการปะทะกันโดยตรง) กระทั่งแฟนพิษณุโลก ที่มีจำนวนน้อยกว่าเริ่มล่าถอยกลับไปเพื่อฉวยฉันทันทีของตัวเอง ส่วนแฟนสุโขทัย ก็รุกไล่เข้าไปจนแฟนพิษณุโลกหลายคนต้องกระโดดลงจากอัฒจันทร์ชั่วคราวที่สูงประมาณ 3 เมตรเพื่อหนีออกไปนอกสนาม เหตุการณ์วุ่นวายอยู่ประมาณ 15-20 นาทีจึงเริ่มเข้าสู่ความสงบ และแฟนบอลก็เริ่มทยอยกลับออกไปจากสนาม

ทั้งนี้และป๊อปปออธิบายกับผู้เขียนด้วยคำพูดเดียวกันว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็น “อุปทานหมู่” ซึ่งเป็นเรื่องเข้าใจผิดของทั้งสองฝ่ายว่าอีกฝ่ายจะมาทำร้าย จึงขว้างปาสิ่งของใส่กัน ดัชนีบอกว่าแฟนบอลพิษณุโลก เคยมีธรรมเนียมที่จะถือธงวิ่งรอบสนามหลังจบการแข่งขัน แต่ที่ผ่านมามีเหตุวิ่งไปแล้วเพราะเกรงว่าจะมีชนวนของความรุนแรง

ป๊อปปอกว่าการตีเครื่องตีแมลงคอฮอลล์ของแฟนบอลที่สนามในวันเกิดเหตุ นั้นไม่ต่างจากการแข่งขันครั้งอื่นๆ มากนัก คือมีการตีกันอยู่ทั่วไปค่อนข้างมาก ขณะที่ผู้บอกว่าทางด้านแฟนพิษณุโลกฯ จะตีกันน้อยกว่าปกติเสียด้วยซ้ำ เนื่องจากในวันนั้นมีแฟนบอลมาที่สนามมากกว่าปกติ ทำให้ร้านค้ามีไม่พอจึงไม่สะดวกที่จะซื้อ อย่างไรก็ตามก็ทั้งคู่บอกตรงกันว่าพวกเขาเห็นแฟนบอลที่ขว้างปาหลายคนมีอาการมินเมา

หลังจากเกิดเหตุการณ์นี้ฝ่ายจัดการแข่งขันลงโทษปรับสโมสรสุโขทัยฯ จำนวน 45,000 บาท ส่วนพิษณุโลกฯ โดนปรับ 75,000 บาท และเมื่อผู้เขียนไปเก็บข้อมูลภาคสนามที่สนามแห่งนี้ในวันที่มีการแข่งขันก็พบว่ามีการประกาศขอความร่วมมือแฟนบอลลงไปในสนามหลังจบการแข่งขัน ซึ่งเมื่อจบการแข่งขันก็พบว่าไม่มีแฟนบอลลงไปในสนามอีก

2. กรณีบางกอก เอฟซี-สิงห์ท่าเรือ

เหตุรุนแรงมากอีกครั้งหนึ่งเกิดเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2556 ในการแข่งขันระดับดิวิชั่น 1 ระหว่างสโมสรบางกอก เอฟซี กับสโมสรสิงห์ท่าเรือ เอฟซี ที่สนามเฉลิมพระเกียรติบางมด กรุงเทพฯ เหตุการณ์นี้มีการปะทะกันโดยตรงของแฟนสองฝ่าย ทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บและทรัพย์สินเสียหายจำนวนหนึ่ง

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นโดยที่ผู้เขียนอยู่ในเหตุการณ์ด้วย ข้อมูลในส่วนนี้มาจากบันทึกภาคสนามของผู้เขียน การสัมภาษณ์ “ใหญ่” แกนนำแฟนบอลท่าเรือฯ และ “เป้” แกนนำแฟนบอลบางกอกฯ รวมถึงข้อมูลจากบันทึกการสอบสวนตัวแทนสองสโมสร โดยคณะอนุกรรมการจัดการแข่งขันบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก

การแข่งขันครั้งนี้เกิดขึ้นในช่วงท้ายฤดูกาล ทั้งสองฝ่ายกำลังแย่งอันดับเพื่อเลื่อนชั้นขึ้นไปเล่นในระดับไทยพรีเมียร์ลีก โดยมีคะแนนสะสมห่างกันเพียง 1 คะแนน ทำให้การแข่งขันครั้งนี้ได้รับความสนใจจาก

แฟนบอลเป็นจำนวนมาก บางกอกฯ ส่งบัตรเข้าชมการแข่งขันให้ท่าเรือฯ นำไปจำหน่ายล่วงหน้า 1,000 ใบ และหมดอย่างรวดเร็ว จนต้องมีการเพิ่มบัตรสำหรับแฟนท่าเรือฯ อีกเป็นรวมทั้งหมด 2,000 ใบ ซึ่งก็จำหน่ายหมดก่อนเริ่มแข่งขัน และมีแฟนบอลท่าเรือฯ อีกจำนวนหนึ่งไปที่สนาม แต่ไม่มีตั๋วเข้าชม ส่วนแฟนบางกอกฯ ก็มาชมการแข่งขันเป็นจำนวนมาก รวมถึงการแข่งขันครั้งนี้มีผู้เข้าชมทั้งหมด 6,390 คน

ในการแข่งขันครั้งนี้ฝ่ายจัดการแข่งขันได้มีการเฝ้าระวังเหตุรุนแรงเป็นพิเศษ โดยตำรวจ เจ้าหน้าที่สโมสร และตัวแทนแฟนบอลของทั้งสองฝ่ายร่วมประชุมกันที่สถานีตำรวจนครบาลราชบุรีบูรณะเพื่อวางแผนรักษาความปลอดภัยร่วมกัน ทั้งใหญ่และเป็เป็นตัวแทนแฟนบอลที่เข้าร่วมในการประชุมอีกด้วย ทั้งคู่ระบุตรงกันว่าในการประชุมนั้นให้ความสำคัญกับการรักษาความปลอดภัย โดยเฉพาะการแยกทางออกของแฟนบอลหลังจบการแข่งขัน โดยจะให้แฟนท่าเรือฯ ออกที่ทางลงอัฒจันทร์ประตู 3 แฟนบางกอกออกทางลงอัฒจันทร์ประตู 5 และปิดประตู 4 ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อของแฟนบอลทั้งสองสโมสรไว้เพื่อให้แฟนบอลทั้งสองฝ่ายเดินทางออกจากสนามโดยไม่เผชิญหน้ากัน

ก่อนการแข่งขันมีการพูดกันมากในกลุ่มแฟนท่าเรือฯ เกี่ยวกับความไม่ไว้วางใจในการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน โดยเฉพาะหลังจากที่มีการประกาศรายชื่อว่าผู้บริหารของสโมสรบางกอกฯ เป็นหนึ่งในทีมงานของผู้สมัครเลือกตั้งนายกสมาคมฟุตบอลฯ คนหนึ่งซึ่งกำลังปฏิบัติหน้าที่รักษาการณ์ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วก็ได้มีการเชิญผู้ตัดสินชาวมาเลเซียมาทำหน้าที่ในการแข่งขันครั้งนี้เป็นกรณีพิเศษ

แฟนท่าเรือฯ จำนวนมากได้รวมตัวเพื่อที่จะเดินทางมาที่สนามพร้อมกัน โดยเป็นการเดินทางด้วยรถพร้อมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในลักษณะ “ขบวนแห่” ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของแฟนท่าเรือฯ เมื่อจะไปชมการแข่งขันที่มีผลสำคัญ เช่น การชิงแชมป์ ในขบวนแห่นี้จะมีทั้งรถจักรยานยนต์ รถยนต์

รวมไปถึงรถบรรทุกขนาดใหญ่ ระหว่างเดินทางจะมีการโบกธงเขียวและเปิดเพลงประจำสโมสรดังไปตลอดทาง

ที่สนามแข่ง แฟนบอลบางกอกฯ ส่วนใหญ่ถูกจัดที่นั่งให้อยู่บนอัฒจันทร์สองด้านตามแนวยาวของสนาม ขณะที่แฟนท่าเรือฯ อยู่ที่หลังประตูด้านในสุดของสนามซึ่งจะต้องเข้า-ออกผ่านแนวอัฒจันทร์ฝั่งที่แฟนบางกอกฯ นั่งอยู่ แต่ในช่วงก่อนการแข่งขันยังไม่มีเหตุการณ์รุนแรงหรือบรรยากาศที่ดูส่อเสี่ยงต่อการเกิดความรุนแรงแต่อย่างใด แฟนบอลทั้งสองฝ่ายยังจับกลุ่มดื่มกินและเดินผ่านกันไปมาได้อย่างราบรื่น

ก่อนการแข่งขันครั้งนี้ผู้เขียนเคยไปเก็บข้อมูลภาคสนามที่สนามนี้มาก่อน และไม่พบว่ามีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์บริเวณสนามเลย แต่ก็ยังพบว่ามีแฟนบอลส่วนหนึ่งจับกลุ่มดื่มเบียร์อยู่บริเวณสนาม ซึ่งคาดว่าเป็นการนำมาจากภายนอก แต่ในวันที่บางกอกฯ แข่งขันกับท่าเรือฯ นั้นพบว่าที่นอกกรัสนามมีร้านแผงลอยจำนวนหนึ่งตั้งขายอาหารและเครื่องดื่มรวมไปถึงแอลกอฮอล์อยู่ที่บาทวิถีริมถนน ซึ่งแฟนบอลของทั้งสองสโมสรเดินออกมาซื้อเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามตั้งแต่ก่อนการแข่งขันจนถึงช่วงพักครึ่งก็ยังไม่พบการกระทบกระทั่งระหว่างแฟนบอลทั้งสองฝ่ายที่เดินปะปนกันซื้ออาหารและเครื่องดื่มเลย

ในช่วงครึ่งเวลาหลังผู้เขียนขึ้นไปอยู่บนอัฒจันทร์ของแฟนท่าเรือฯ บนนั้นมีแฟนบอลจำนวนมากหนาแน่นแออัดเต็มตลอดแนว ตรงช่วงรอยต่อบนอัฒจันทร์ระหว่างแฟนบอลสองฝ่ายมีการกั้นรั้วเหล็กถาวรเว้นช่องว่างระหว่างแฟนบอลเอาไว้และมีเจ้าหน้าที่ตำรวจประมาณ 20 นายยืนอยู่ตรงรอยต่อนั้น อย่างไรก็ตามก็ดูเหมือนจะมีการยั่วยุกันไปมาระหว่างแฟนบอลสองฝ่าย แต่กระทั่งจบการแข่งขันก็ยังไม่พบเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้น ผลการแข่งขันจบด้วยชัยชนะของบางกอกฯ 2-1 ทำให้บางกอกฯ ทำอันดับแข่งขันหน้าท่าเรือฯ

เหตุรุนแรงเริ่มเกิดขึ้นเมื่อแฟนท่าเรือ กำลังทยอยออกจากสนาม โดยเดินผ่านด้านหลังอัฒจันทร์ของแฟนบางกอกฯ เกิดการขว้างปาสิ่งของใส่กันระหว่างแฟนบางกอกฯ บนอัฒจันทร์กับแฟนท่าเรือ ที่อยู่ด้านล่าง หลังจากนั้นแฟนท่าเรือ หลายสิบคนก็วิ่งกรูกันขึ้นไปทางประตู 4 ทางขึ้นอัฒจันทร์แฟนบางกอกฯ ที่เปิดค้างไว้อยู่ครึ่งหนึ่ง แฟนท่าเรือ ก็ทำลายประตูอีกครั้งหนึ่งจนหลุดออกมา ระหว่างนั้นผู้เขียนได้ยินเสียงแฟนท่าเรือ ตะโกนขึ้นมาว่า “ไอ้พวกขี้โกง ชี้อกรรมการ” และมีเสียงเฮรับจากแฟนท่าเรือ อีกหลายคน ผู้เขียนตามขึ้นไปบนอัฒจันทร์ พบว่าแฟนบางกอกส่วนหนึ่งหลบขึ้นไปด้านบนสุดของอัฒจันทร์ ขณะที่ส่วนที่เหลือมีทั้งที่วิ่งหนีและเข้าปะทะกับแฟนท่าเรือ โดยทั้งสองฝ่ายมีบางคนที่ใช้ค้ำมธงเป็นอาวุธ หลังจากนั้นแฟนบางกอกฯ ก็วิ่งหนีไปตามทางยาวของอัฒจันทร์ โดยมีแฟนท่าเรือ วิ่งไล่ตามไปจนสุดทาง ท้ายที่สุดแฟนบางกอกฯ ซึ่งมีจำนวนมากกว่าจึงรุกไล่กลับจนแฟนท่าเรือ วิ่งหนีกลับมาแล้วลงจากอัฒจันทร์ไป เหตุการณ์ทั้งหมดตั้งแต่แฟนท่าเรือ วิ่งขึ้นไปบนอัฒจันทร์ กินเวลาประมาณ 15 นาที ตลอดเวลาที่เกิดการปะทะกันนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจหลายนายอยู่ข้างในสนามฟุตบอล (ซึ่งต่ำกว่าอัฒจันทร์) พยายามเป่านกหวีดและตะโกนห้าม แต่ไม่พบว่า มีเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยขึ้นมาบนอัฒจันทร์เลย

หลังจากเหตุการณ์บนอัฒจันทร์สงบลง พบว่ามีแฟนบอลของทั้งสองฝ่ายบาดเจ็บอยู่รวม 4-5 คน โดยมีทั้งที่แฟนบางกอกฯ ช่วยปฐมพยาบาลแฟนท่าเรือ และแฟนท่าเรือ ช่วยปฐมพยาบาลแฟนบางกอกฯ ผู้บาดเจ็บมีทั้งที่หัวแตก เจ็บหน้าอก และเจ็บตามแขนขา โดยรวมแล้วไม่มีคนที่ได้รับอันตรายหนักถึงสาหัสหรือเสียชีวิต ไม่นานจากนั้นก็มีการพยาบาลมารับแฟนบอลบางคนไป ทั้งใหญ่และเปื้อนป้ายว่า ตามแผนรักษาความปลอดภัยนั้นประตู 4 จะต้องปิดตายและให้แฟนบางกอกฯ

ออกทางประตู 5 ที่อยู่ไกลออกไปอีกด้านหนึ่งซึ่งจะทำให้ออกจากสนามไปคนละทางกับแฟนท่าเรือฯ แต่ท้ายที่สุดก็ไม่เป็นไปตามนั้น

หลังจากนั้นผู้เขียนทราบจากแฟนบางกอกฯ ว่าที่ด้านหน้าสนามก็มีเหตุขว้างปากันอีกจุดหนึ่ง จึงลงไปจากอัฒจันทร์ไป ระหว่างเดินผู้เขียนพบแฟนบอลบางส่วนของทั้งสองสโมสรจับกลุ่มพูดคุยและขอโทษกันเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และพบว่าเหตุการณ์ที่จุดนั้นก็สงบลงแล้วจากการสอบถามได้ความว่ามีกรขว้างปาหินและเศษอิฐกันระหว่างแฟนบอลสองฝ่ายจนมีผู้บาดเจ็บอีกจำนวนหนึ่ง โดยเจ้าหน้าที่ได้เปิดประตูให้แฟนบางกอกฯ ส่วนหนึ่งหลบเข้าไปในสนามฟุตบอล ขณะที่แฟนท่าเรือฯ ทอยยเดินทางออกไปจากสนามจนเกือบหมดแล้ว ผู้เขียนตามเข้าไปอยู่ในสนามกับแฟนบางกอกฯ อีกระยะหนึ่ง จนกระทั่งเวลาประมาณ 21.00 น. (1 ชั่วโมงหลังจบการแข่งขัน) แฟนบางกอกฯ ก็ทยอยกันออกจากสนามไป

หลังจากเหตุการณ์นี้ ผู้ควบคุมการแข่งขันที่ไปทำหน้าที่ได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนว่า

“ก่อนเกม ทั้งสองสโมสรได้มีการประชุมหารือเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลแฟนคลับที่จะเข้ามาชมเกมไว้แล้ว ทุกอย่างถูกกำหนดตามแผนเพื่อรับมือกับสถานการณ์ แต่สุดท้ายกลับมาผิดพลาดในช่วงการเดินทางกลับของแฟนบอลทีมเยือน ซึ่งแผนที่แรกเราไม่ต้องการให้แฟนบอลทั้งสองทีมเผชิญหน้ากัน แต่เมื่อทุกอย่างเปลี่ยนไปมันจึงเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิดขึ้น” (ไทยลีกออนไลน์, 2556) (สะกดคำตามต้นฉบับ)

ส่วนข้อมูลจากบันทึกการสอบสวนโดยคณะกรรมการจัดการแข่งขันบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก ระบุว่าให้การจากเจ้าหน้าที่ของสโมสรบางกอกฯ ไว้ว่า

1. ในด้านการแข่งขัน เป็นไปอย่างเรียบร้อยดี ผู้ตัดสินมีความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย และไม่ค้ำสายตาแฟนบอล

2. เรื่องการจัดโซน เข้า-ออก ข้อตกลงที่ทั้ง 2 ฝ่ายได้ตกลงไว้ หลังจบการแข่งขันจะให้แฟนบอลทีมเยือนใช้ทางออกประตู 3 และแฟนบอลทีมเหย้าใช้ทางออกประตู 5 และทำการปิดประตู 4 เพื่อป้องกันการพบกันของแฟนบอล 2 ฝ่าย ขณะที่เรือแฟนบอลสิงห์ท่าเรือออกจากสนาม แฟนบอลบางกอก เอฟซี ก็จุดพลุแฟร์เพื่อฉลองชัยเป็นธรรมเนียมทุกครั้งหลังจบการแข่งขัน พอเห็นว่าทางบางกอก เอฟซี แฟนสิงห์ท่าเรือ จุดพลุได้ จึงจุดพลุตอบ และมีการโต้ตอบกันด้วยวาจา และขว้างปาสิ่งของใส่กัน

3. ขณะที่ปล่อยแฟนบอลสิงห์ท่าเรือ ออกประตู 3 ได้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจสั่งให้เจ้าหน้าที่สนามไปเปิดประตูเล็ก เพื่อระบายแฟนบอล แต่เจ้าหน้าที่ทีมบางกอก เอฟซี เข้าใจผิดคิดว่ารวมประตู 4 ด้วยจึงได้เปิดไว้ 1 บาน ซึ่งสามารถเชื่อมต่อไปอัฒจันทร์ทีมเหย้าพอดี

4. จากนั้นต่อมาแฟนบอลสิงห์ท่าเรือกลุ่มหนึ่ง กรูขึ้นไปบนอัฒจันทร์ทีมเหย้าทางประตู 4 มีการทำร้ายแฟนบอลบางกอก เอฟซี จนได้รับบาดเจ็บหลายคน จนเกิดปัญหาขึ้น

5. และบริเวณด้านนอกสนามก็มีการปะทะกันของแฟนบอล ประปราย แต่ไม่รุนแรง

6. บริเวณที่จอดรถ มีมอเตอร์ไซด์ของแฟนบอลบางกอก เอฟซี ที่จอดอยู่ถูกทุบทำลายเสียหายหลายคัน (สะกดและเน้นคำตามต้นฉบับ)

และระบุถึงการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า

สามารถขึ้นไปบนอัฒจันทร์ได้ แต่ต้องเดินออกไปด้านนอกสนามก่อนและไม่ไกล และโฆษกสนามได้ทำการประกาศให้เจ้าหน้าที่ขึ้นไป

บนอัมจันทร์เพื่อระงับเหตุ แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจกลับที่จะไม่ขึ้นไป ซึ่งตำรวจเป็นผู้ควบคุมการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งหมด

หลังเกิดเหตุการณ์นี้ทั้งสองสโมสรได้รวบรวมรายชื่อผู้ได้รับบาดเจ็บ ใหญ่ระบุว่าแฟนท่าเรือฯ ที่ได้รับบาดเจ็บแจ้งชื่อมา 2 คน ส่วนเป้บอกว่าแฟนบางกอกฯ แจ้งชื่อมา 5 คน โดยเจ้าหน้าที่สโมสรบางกอกฯ ระบุว่าสโมสรบางกอกฯ จะรับผิดชอบค่ารักษาพยาบาลทั้งหมด (อย่างไรก็ดี ดูเหมือนว่าจำนวนผู้ได้รับบาดเจ็บที่แท้จริงจะมีมากกว่านี้ เพียงแต่ผู้ที่บาดเจ็บเล็กน้อยก็มักจะไม่แจ้งรายชื่อ) หลังจากมีการสอบสวนจากทั้งสองฝ่ายแล้ว บริษัทไทยพรีเมียร์ลีกได้ออกคำสั่งปรับเงินทั้งสองสโมสร สโมสรละ 80,000 บาท รวมถึงคาดโทษทั้งสองสโมสรหากมีเหตุการณ์ซ้ำอีก

Dunning *et al.* (1988: 13-14) เสนอว่าสาเหตุของการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลนั้นซับซ้อนเกินกว่าจะลดทอนให้เหลือเฉพาะผลจากการบริโภคแอลกอฮอล์เพียงด้านเดียว เพราะมันยังสัมพันธ์อยู่กับปัจจัยอื่นๆ ซึ่งควรพิจารณาร่วมกันด้วย จากเหตุการณ์ความรุนแรงที่กล่าวถึงไปนี้ นอกจากการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าทั้งสองเหตุการณ์ยังมีปัจจัยร่วมบางประการที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นบริบทที่อาจถูกกระตุ้นจากการบริโภคแอลกอฮอล์จนนำไปสู่การเกิดความรุนแรงได้ในเหตุการณ์ความรุนแรงครั้งอื่นๆ ก็มักจะพบลักษณะที่ใกล้เคียงกัน

บริบทแรกคือ ความสำคัญของการแข่งขัน ดังที่ทั้งสองเหตุการณ์นี้เป็นการแข่งขันระหว่างสองสโมสรที่อันดับและคะแนนสะสมใกล้เคียงกัน ยิ่งไปกว่านั้นช่วงเวลาของการแข่งขันก็เกิดขึ้นในช่วงปลายฤดูกาล ซึ่งผลการแข่งขันจะส่งผลอย่างสำคัญต่อการเลื่อนชั้นในฤดูกาลถัดไป อย่างเช่นที่ดูย์ได้บรรยายถึงบรรยากาศของการแข่งขันว่า “เหมือนเกมชิงแชมป์” หรือ แฟนท่าเรือฯ ที่มีการเดินทางมาที่สนามแข่งขันพร้อมกันด้วย “ขบวนแห่” ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของพวกเขาเมื่อมีการแข่งขันชิงแชมป์

บริบทที่สองคือ แฟนบอลมีความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน จุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยทั้งในระดับรุนแรงเล็กน้อยหรือรุนแรงมากมักจะเริ่มปรากฏในจังหวะที่มีการตัดสินที่แฟนบอลฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าเป็นประโยชน์ โดยเฉพาะในหลาย ๆ ครั้งที่ก่อนการแข่งขันมี “ข่าวลือ” ในกลุ่มแฟนบอลเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน โดยแฟนบอลมักจะมีการบอกต่อกันในลักษณะปากต่อปากตั้งแต่หลายวันก่อนการแข่งขันไปจนถึงช่วงก่อนและระหว่างแข่งขัน และแม้ว่าการทำหน้าที่ของผู้ตัดสินจะ “ไม่เป็นกลาง” ตามข่าวลือนั้นจริงหรือไม่ก็จะก่อความไม่พอใจให้แฟนบอลได้เสมอ ซึ่งเหตุการณ์ทั้งสองครั้งก็มีลักษณะเช่นนี้ อย่างเช่นที่แฟนท่าเรือฯ คนหนึ่งตะโกนขึ้นมาขณะเกิดความรุนแรงว่า “ไอ้พวกขี้โกง ซื่อกรรมกรรม” หรือแฟนพิษณุโลกฯ ที่กังวลถึงบทบาทของผู้บริหารสโมสรฝ่ายตรงข้ามที่เป็นนักการเมืองว่าอาจส่งผลต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน

เหตุการณ์ความรุนแรงที่มักจะเกิดขึ้นในสองบริบทแรกนี้ สอดคล้องกับสถิติที่ชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงส่วนมากนั้นมักจะเกิดขึ้นโดยสัมพันธ์อยู่กับการแข่งขันในสนามอย่างชัดเจน ทั้งเวลาและสถานที่เกิดเหตุรวมไปถึงผู้เสียหายที่มักจะเป็นผู้ตัดสินเป็นหลัก

บริบทที่สามคือ เป็นการแข่งขันที่มีผู้ชมจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม บริบทนี้อาจเป็นเพียงปัจจัยในระดับรอง ๆ ลงไป เพราะในหลายๆ การแข่งขันที่มีผู้ชมจำนวนมากก็ไม่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงมากนัก แต่หากมีแฟนบอลจำนวนมากภายใต้บริบทในลักษณะอื่นๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ก็มักจะเกิดความรุนแรงขึ้นบ่อยครั้ง ดังเช่นที่กรณีความรุนแรงทั้งสองครั้งที่ยกมานี้มีผู้ชมมากกว่าจำนวนผู้ชมโดยเฉลี่ยของทั้งสองสนามอยู่มาก นอกจากนี้แล้วด้วยจำนวนที่มากของแฟนบอลก็อาจยังส่งผลต่อการรักษาความปลอดภัยที่อาจทำได้ไม่ทั่วถึงด้วย

บริบทที่สี่คือ เกิดข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย กรณีเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งสองครั้งเกิดความบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย ทั้งในกรณีระหว่างแฟนบอลบางกอกฯ กับท่าเรือฯ ที่เกิดความบกพร่องในการแยกแฟนบอลสองฝ่ายออกจากกัน ดังที่ผู้ควบคุมการแข่งขันระบุไว้อย่างชัดเจน รวมถึงกรณีระหว่างแฟนบอลสุโขทัยฯ กับพิษณุโลกฯ ที่มีการปล่อยให้แฟนบอลทั้งสองฝ่ายลงมาในสนามหลังจบการแข่งขัน ซึ่งทำให้เกิดการเผชิญหน้าและนำไปสู่การเกิดความรุนแรงในท้ายที่สุด

นอกจากเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งสองครั้งนี้แล้ว เหตุความรุนแรงอีกหลาย ๆ ครั้งก็มักจะเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่ใกล้เคียงกัน อย่างเช่น เหตุการณ์ในการแข่งขันระหว่างสโมสรพัทยา ยูไนเต็ดกับเชียงใหม่ ยูไนเต็ด ซึ่งเป็นการแข่งขันนัดรองสุดท้ายของฤดูกาล ผลการแข่งขันครั้งนั้นทำให้พัทยาฯ ต้องตกชั้นจากการแข่งขันระดับไทยพรีเมียร์ลีก หลังจบการแข่งขันมีแฟนบอลพัทยาฯ จำนวนหนึ่งทำการปิดล้อมทางออกของผู้ตัดสินอยู่เป็นเวลานาน รวมถึงมีการพยายามทำร้ายผู้ตัดสินและทำให้ทรัพย์สินจำนวนมากเสียหาย หรือเหตุความรุนแรงในการแข่งขันระหว่างสโมสรราชบุรี มิตรผล เอฟซี กับ ชลบุรี เอฟซี ที่ในช่วงใกล้หมดเวลาแข่งขันมีการตัดสินที่ทำให้แฟนบอลเกิดความไม่พอใจ จนหลังจบการแข่งขันแล้วไม่มีการแยกทางออกจากสนามของแฟนบอลทั้งสองฝ่ายออกจากกันอย่างชัดเจน ทำให้เกิดการปะทะกัน จนมีผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวนหนึ่งและทรัพย์สินเสียหาย

6. แอลกอฮอล์ วัฒนธรรมแฟน และความรุนแรงในฟุตบอลไทย

ข้อมูลเกี่ยวกับแอลกอฮอล์ในฟุตบอลไทยชี้ให้เห็นว่า การที่อุตสาหกรรมแอลกอฮอล์เป็นสปอนเซอร์ให้กับสโมสรฟุตบอลจำนวนมาก การจำหน่ายที่สนามที่แพร่หลายและเข้าถึงได้ในราคาที่ไม่น่าสูงนัก ลักษณะของวัฒนธรรม

การชมกีฬาที่มักจะอยู่คู่กับแอลกอฮอล์ รวมไปถึงลักษณะการสมาคมของสังคมไทยที่มักจะมีแอลกอฮอล์เป็นส่วนหนึ่งนั้น ทำให้เกือบทุกสนามฟุตบอลไทยนั้นมีการบริโภคแอลกอฮอล์อยู่เสมอในปริมาณที่ค่อนข้างมาก

ขณะที่ในอีกส่วนหนึ่งนั้น ข้อมูลเกี่ยวกับความรุนแรงในฟุตบอลไทยชี้ให้เห็นว่า แม้ฟุตบอลไทยจะถูกรับรู้จากคนทั่วไปว่ามีความรุนแรงเกิดขึ้นมาก แต่สถานการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยที่เกิดขึ้นจริงนั้นไม่ได้มีมากอย่างที่เข้าใจกัน ความรุนแรงที่เป็นปัญหาหรือความรุนแรงระดับมากที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายและทรัพย์สินซึ่งเกิดขึ้นเพียง 12 นัดจากการแข่งขันทั้งหมด 578 นัด หรือคิดเป็น 2.1% และก็ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายและทรัพย์สินมากนัก

หากพิจารณาข้อมูลสองส่วนนี้ประกอบกัน จะเห็นได้ว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องนำไปสู่การเกิดความรุนแรงเสมอไป เพราะเกิดความรุนแรงในอัตราส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับการบริโภคแอลกอฮอล์ที่พบได้ในเกือบทุกสนามแข่งขัน ในแง่หนึ่งนั้นอาจมีแฟนบอลที่บริโภคแอลกอฮอล์และก่อความรุนแรงอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ก็ยังมีแฟนบอลอีกจำนวนมากกว่าที่บริโภคแอลกอฮอล์แต่ไม่ก่อความรุนแรงหรือกระทั่งในบางกรณีที่เกิดความรุนแรงทั้งที่ไม่มีการบริโภคแอลกอฮอล์

“เบิร์ด” แฟนบอลสโมสรแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ อายุประมาณ 30 ปี เขาติดตามชมการแข่งขันของสโมสรนี้เป็นประจำทั้งนัดเหย้าและเยือนเป็นเวลา 3-4 ปี เบิร์ดมักจะมาที่สนามเพื่อร่วมดื่มกับเพื่อนแฟนบอลในกลุ่มตั้งแต่ก่อนการแข่งขันจะเริ่มประมาณ 1-2 ชั่วโมง เขาอธิบายลักษณะการดื่มที่สนามของตนเองว่า “ไม่รู้จะนับยังงัย ก็กินรวมๆ กัน ง่ายๆ คือเมากลับบ้านแทบทุกครั้ง” เบิร์ดระบุว่าเขาได้อยู่ในเหตุการณ์ความรุนแรงที่สนามฟุตบอล 4-5 ครั้ง โดยครั้งที่เขาได้มีส่วนร่วมด้วยโดยตรง 2 ครั้งหนึ่งในนั้นทำให้เขาศีรษะแตกเนื่องจากถูกก้อนหินขณะที่ขว้างปาสิ่งของ

เข้าใส่กันกับแฟนบอลฝั่งตรงข้ามหลังจบการแข่งขัน เบิร์ดเล่าว่าวันนั้นเขาตี้มจนเมาอย่างเช่นทุกครั้ง จนหลังจบการแข่งขันและเริ่มมีเหตุการณ์วุ่นวายขึ้น เบิร์ดกับเพื่อนก็ได้ตามเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย แม้ว่าในตอนแรกที่เริ่มเกิดเหตุนั้นเขาจะไม่ได้อยู่ที่จุดปะทะโดยตรง เขาอธิบายว่า “ก็ต้องไปช่วยกัน ถ้าเราไม่ทำพวกมัน มันก็ทำเรา” กรณีของเบิร์ดแสดงถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในความรุนแรงโดยที่อยู่ในอาการมึนเมาอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ดี เขาก็ยังกล่าวถึงเหตุการณ์อีกหลายครั้งที่แม้เขาจะอยู่ในอาการมึนเมาแต่ก็ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วย

ขณะที่ “นัท” จะมีลักษณะที่ต่างออกไป นัทเป็นแฟนบอลสโมสรแห่งหนึ่งใกล้กรุงเทพฯ เขาติดตามชมการแข่งขันที่สนามอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา 2-3 ปี นัทบอกว่าเขาชอบตี้มที่สนามฟุตบอลร่วมกับเพื่อนในกลุ่มซึ่งรู้จักกันที่สนามและตี้มจำนวนมากเป็นประจำ นัทเคยอยู่ในเหตุการณ์ความรุนแรงหลายครั้ง แต่เขาและเพื่อนในกลุ่มยืนยันว่าเขาไม่เคยเป็นเข้าไปมีส่วนร่วมในความรุนแรงใดๆ เลย กระทั่งการตะโกนด่าด้วยคำหยาบโดยเขาอธิบายว่าเป็นข้อตกลงที่มีร่วมกันภายในกลุ่มแฟนที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ เขาอธิบายว่า “บางครั้งผมก็เมา แต่ก็ต้องควบคุมตัวเอง ทำอะไรไม่ผิดลงไปคนที่ช่วยคือสโมสร” กรณีของนัทเป็นตัวอย่างของผู้ตี้มที่ไม่ก่อความรุนแรงซึ่งแฟนบอลส่วนใหญ่ก็จะมีลักษณะเดียวกันนี้

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งหนึ่ง ผู้เขียนไปที่สนามแข่งขันของสโมสรแห่งหนึ่งที่ไม่มีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ด้วยข้อห้ามทางศาสนา ระหว่างแข่งขันมีการทำหน้าที่ของผู้ตัดสินหลายจังหวะที่ขัดต่อสายตาของแฟนบอลเจ้าบ้าน การแข่งขันจบลงด้วยผลที่ไม่น่าพอใจนัก หลังจบการแข่งขันมีแฟนบอลคนหนึ่งวิ่งลงไปสนามและมุ่งเข้าหาผู้ตัดสิน อย่างไรก็ตามก็เข้าเสียหลักล้มลงและมีเจ้าหน้าที่สนามมาห้ามไว้ได้ทัน หลังจากนั้นเมื่อแฟนบอลทยอยกันออกจากสนาม ผู้เขียนได้มีโอกาสสอบถามแฟนบอลคนนั้นเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น “ซัน” ซึ่งไม่บริโภคแอลกอฮอล์ตามข้อห้าม

ทางศาสนาตอบกลับพร้อมเสียงหัวเราะว่า “ไม่มีอะไร ผมแค่จะไปส่งกรรมการ” หลังจากนั้นฉันกับเพื่อนๆ ก็บ่นถึงการทำหน้าที่ของกรรมการที่ทำให้สโมสรที่เขาเป็นแฟนเสียประโยชน์ต่อไปอีกระยะหนึ่ง

กรณีของแฟนบอลทั้งสามนี้แสดงให้เห็นถึงการบริโภคนแอลกอฮอล์กับการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความรุนแรงในลักษณะที่ต่างๆ กันไป ทั้งผู้ดื่มที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์รุนแรง ผู้ดื่มที่ไม่ก่อความรุนแรง หรือกระทั่งผู้ที่ไม่ดื่มแต่ก็อาจมีส่วนในการเกิดความรุนแรงได้ ในแง่นี้แล้ว การบริโภคนแอลกอฮอล์จึงอาจไม่ได้เป็นปัจจัยเดียวที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงได้โดยตรง แต่ทำงานรวมอยู่กับปัจจัยอื่นๆ หรือบริบทในบางลักษณะ ดังที่ Eric Dunning and Ivan Waddington ชี้ให้เห็นว่า การมองว่าแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยหลักปัจจัยเดียวของการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลนั้นเป็นการอธิบายปัญหาอย่างง่ายจนเกินไปจนผิดฝาผิดตัว แอลกอฮอล์อาจเป็นหนึ่งในหลายๆ ปัจจัยที่ทำงานร่วมกันจนนำไปสู่ความรุนแรงได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น ผู้บริโภคนแอลกอฮอล์ไม่ได้ก่อความรุนแรงกันทุกคนและผู้ที่ไม่ก่อความรุนแรงก็ไม่ได้บริโภคนแอลกอฮอล์กันทุกคนด้วย (Dunning and Waddington, 2003: 361-362)

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามในเหตุการณ์ความรุนแรง ผู้เขียนพบว่า เหตุการณ์ความรุนแรงในฟุตบอลไทยมักจะเกิดขึ้นในบริบท 4 ลักษณะดังนี้

1. เป็นการแข่งขันที่มีผลสำคัญ เช่นการแข่งขันที่ส่งผลสำคัญต่อการเลื่อนชั้น ตกชั้น หรือการได้แชมป์ ดังจะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ความรุนแรงมากมักจะเกิดขึ้นในช่วงท้ายฤดูกาลแข่งขัน

2. แฟนบอลมีความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน โดยในหลายๆ เหตุการณ์รุนแรงนั้นมักจะมี “ข่าวลือ” เกี่ยวกับการทำหน้าที่ของผู้ตัดสินอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการทำหน้าที่ที่จะออกมาในลักษณะใด นอกจากนี้

สถิติของความรุนแรงที่เกิดขึ้นก็ยิ่งชี้ให้เห็นว่าผู้เสียหายจากการก่อความรุนแรงของแฟนบอลนั้นมากกว่าครึ่งคือผู้ตัดสิน

3. การแข่งขันมีผู้ชมจำนวนมาก เกือบทุกครั้งที่เกิดความรุนแรงนั้นเป็นการแข่งขันที่มีผู้ชมจำนวนมาก ซึ่งมักจะเกี่ยวโยงไปถึงมาตรการรักษาความปลอดภัยด้วย

4. เกิดข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย หลายกรณีที่เกิดความรุนแรงขึ้นนั้นมักจะมีข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย ทั้งจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ไม่เพียงพอหรือการจัดการที่ไม่เป็นไปตามแผน

จากลักษณะดังกล่าว ผู้เขียนเสนอว่าการบริโภคแอลกอฮอล์ของแฟนบอลโดยตัวมันเองอาจไม่ได้นำไปสู่การเกิดความรุนแรงโดยตรงเสมอไป แต่สามารถที่จะกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้เมื่ออยู่ภายใต้บริบทแบบใดแบบหนึ่ง โดยในฟุตบอลไทยนั้นบริบทที่การบริโภคแอลกอฮอล์อาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงได้คือ การแข่งขันที่มีผลสำคัญ แฟนบอลไม่ได้วางใจการทำหน้าที่ของผู้ตัดสิน มีผู้ชมจำนวนมาก และมีข้อบกพร่องในการรักษาความปลอดภัย

หากพิจารณาบริบทของความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในสองบริบทแรกแล้ว ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับสถิติการเกิดความรุนแรงในฟุตบอลไทยที่ชี้ว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่การแข่งขันในสนาม ซึ่งแฟนบอลให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อพวกเขารู้สึกว่าสโมสรที่พวกเขาชื่นชอบนั้นถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมในการแข่งขันครั้งสำคัญ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงการเกิดขึ้นมาของ “วัฒนธรรมแฟนบอล” ในสังคมไทยที่เริ่มหยั่งรากลึกลงไปจนแฟนบอลยึดโยงตนเองเข้ากับสโมสรฟุตบอลอย่างเหนียวแน่น และการก่อความรุนแรงเมื่อสโมสรเสียประโยชน์อาจเป็นอีกแง่หนึ่งของการแสดงออกซึ่ง “ความรัก” ที่แฟนบอลมีต่อสโมสรและสมาชิกในชุมชนแฟนบอล

Anthony King (1997: 329-346) อธิบายถึง “ความรัก” ที่แฟนบอลมีต่อสโมสรผ่านแนวคิดของ Emile Durkheim โดย Durkheim ศึกษาชีวิตทางศาสนาของกลุ่มชนพื้นเมืองในทวีปออสเตรเลียและเสนอว่า แต่ละกลุ่มชนจะมีรูปเคารพ (totem) ที่เป็นสัญลักษณ์ของตนเองและมีการจัดพิธีกรรมบูชารูปเคารพเป็นประจำ โดยความรู้สึกลึกซึ้งและแน่นแฟ้นระหว่างประกอบพิธีกรรมร่วมกันนั้นจะช่วยให้ผู้คนได้รู้สึกถึงการดำรงอยู่ทางสังคมของตนเองในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของกลุ่มชน และเมื่อรูปเคารพนั้นเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มชน จึงหมายความว่าแท้จริงแล้วการบูชารูปเคารพนั้นเป็นไปเพื่อบูชากลุ่มชนของตนเองนั่นเอง (Durkheim, 1964, cited in King, 1997: 332-333) King ปรับใช้แนวคิดดังกล่าวกับแฟนบอล โดยเสนอว่าความรักหรือเทิดทูนบูชาที่แฟนบอลมีต่อสโมสรนั้น ในแง่หนึ่งมันก็คือความรักต่อความเป็นพวกเดียวกันในชุมชนแฟนบอล ซึ่งเกิดจากที่พวกเขาเข้าร่วมการแข่งขันร้องเพลงเชียร์ ต้มกิน และทำกิจกรรมจำนวนมากร่วมกันนั่นเอง

หากพิจารณาเชื่อมโยงการบริโภคแอลกอฮอล์ วัฒนธรรมแฟน และความรุนแรงในฟุตบอลไทยเข้าด้วยกัน การบริโภคแอลกอฮอล์ร่วมกันเป็นจำนวนมากของแฟนบอลนั้นอาจไม่ได้เป็นสาเหตุเดียวของการเกิดความรุนแรงโดยตรง แต่ในอีกแง่หนึ่งนั้นการบริโภคแอลกอฮอล์ร่วมกันของแฟนบอลจำนวนมากก็ชี้ให้เห็นถึงการเกิดขึ้นมาของชุมชนแฟนและวัฒนธรรมแฟนบอลในสังคมไทย ซึ่งแม้ว่าด้านหนึ่งวัฒนธรรมแฟนจะช่วยส่งเสริมความนิยมในฟุตบอลไทย แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นก็ปฏิเสธความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมแฟนกับความรุนแรงได้ยาก

อย่างไรก็ดี จากที่ผู้เขียนได้เก็บข้อมูลภาคสนามและศึกษาวัฒนธรรมแฟนบอลไทยมาระยะหนึ่งนั้น ผู้เขียนยังไม่พบว่าความรุนแรงในฟุตบอลไทยเกิดขึ้นโดยมีรากมาจากความขัดแย้งทางสังคม/วัฒนธรรมด้านอื่น เช่น ความขัดแย้งทางชนชั้น ชาติพันธุ์ หรืออุดมการณ์ทางการเมือง จึงทำให้

ความรุนแรงในฟุตบอลไทยยังไม่อยู่ในขั้นที่รุนแรงมากอย่างที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ

แม้บทความนี้จะเสนอว่าการเกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยนั้นส่งผลต่อการเกิดความรุนแรงด้วย แต่วัฒนธรรมแฟนที่เกิดขึ้นมานั้นก็ไม่ได้เป็นสิ่งเลวร้ายไปเสียทุกมิติ ลักษณะของวัฒนธรรมแฟนบอลไทยยังมีส่วนที่ช่วยป้องกันหรือบรรเทาความรุนแรงได้หลายรูปแบบ เช่น ความสัมพันธ์อันดีระหว่างแฟนบอลต่างสโมสร บทบาทของผู้นำเชียร์ หรือการกำหนดกฎระเบียบควบคุมกันเองในกลุ่มแฟน และไม่ว่าจะมองมันในแง่ดีหรือร้าย วัฒนธรรมแฟนบอลไทยที่กำลังก่อร่างสร้างตัวขึ้นมานี้ก็เป็นประเด็นใหม่ที่น่าสนใจและควรมีการศึกษาต่อไปในหลายมิติ

เชิงอรรถท้ายบท

- * บทความนี้มาจากส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “แอลกอฮอล์ ความรุนแรง และมาตรการป้องกันในฟุตบอลไทย” โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.)
- ¹ ระดับดิวิชัน 2 ยังไม่มีการเก็บสถิติผู้เข้าชมอย่างเป็นทางการ
- ² ได้แก่ 1. เป็นเรื่องทางโลกที่แยกออกมาจากพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (secular) ต่างกับกิจกรรมต่างๆ ที่มีลักษณะของเกมแบบโบราณ (primitive sport) ที่มักจะเป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นภายใต้ความศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง 2. มีความเท่าเทียม (equality) คือการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมแข่งขันทุกคนได้มีสถานภาพและโอกาสเข้าถึงชัยชนะในการแข่งขันอย่างเท่าเทียมกัน 3. เป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (specialization) คือมีความจำเพาะเจาะจงลงไปในทักษะที่ต้องใช้มากขึ้น 4. มีความเป็นเหตุเป็นผล (rationalization) คือมีลักษณะของความเป็นเหตุเป็นผลที่ชัดเจนระหว่างสิ่งที่ทำกับสิ่งที่จะได้รับ ซึ่งต่างกับลักษณะของพิธีกรรมที่ขึ้นอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์-อำนาจเหนือธรรมชาติเสียมากกว่า 5. มีการจัดการองค์กรเป็นระบบแบบองค์กรสมัยใหม่ (bureaucratic organization) มีการให้ความสำคัญกับกฎระเบียบที่ชัดเจน มีการดำเนินงานที่ถูกลงระบบระเบียบผ่านการจัดการขององค์กรที่ควบคุม

ดูแล อย่างเช่นสมาคมหรือคณะกรรมการที่ดูแลการวางกฎข้อบังคับ 6. มีเกณฑ์การวัดที่พิสูจน์ได้ในเชิงปริมาณ (quantification) 7. มีเป้าหมายที่การสร้างสถิติ (quest for record) คือมีการแข่งขันที่มุ่งสู่เป้าหมายที่ “ดีขึ้น” มีการบันทึกสถิติ ทำลายสถิติ มีเป้าหมายสู่การดีกว่า-เก่งกว่า

- 3 แม้ว่าแท้จริงแล้วคำว่า sport เองก็มีที่มาจากภาษาฝรั่งเศสโบราณว่า desport แต่ sport หรือ กีฬา ในแบบที่เราเข้าใจกันนั้น ได้ก่อตัวและแพร่หลายออกไปจากอังกฤษ
- 4 ในบริบทของฟุตบอลนั้น terrace หมายถึงอัฒจันทร์ เนื่องจากอัฒจันทร์ในสนามฟุตบอลมีลักษณะคล้ายระเบียง โดยเฉพาะอัฒจันทร์ฝั่งหลังประตูซึ่งเป็นที่นั่งของแฟนบอลที่ติดตามอย่างเหนียวแน่น
- 5 โศกนาฏกรรมที่เฮย์เซลคือเหตุการณ์ในการแข่งขันระหว่างสโมสรลิเวอร์พูล เอฟซีกับยูเวนตุส เอฟซี เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ.1985 ที่สนามเฮย์เซล กรุงบรัสเซลล์ ประเทศเบลเยียม โดยแฟนบอลทั้งสองฝ่ายทะเลาะวิวาทกันจนทำแก๊งอัฒจันทร์ถล่มลงทับแฟนบอล ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 39 คน และผู้บาดเจ็บอีกจำนวนมาก
- 6 โดยเฉพาะกิจกรรมในลักษณะของพิธีกรรม “รบกวน” ที่เรียกว่า hazing ของกลุ่มนักกีฬาที่มีการบริโภคแอลกอฮอล์จำนวนมาก ซึ่งพบได้ในสถานศึกษาของหลายประเทศ
- 7 ยกเว้นแฟนบอลบางกลุ่ม เช่น แฟนบอลกลุ่ม GU 12 ของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ที่ดำเนินงานโดยฝ่ายบริหารของสโมสร
- 8 ดูประเด็นนี้อีกอย่างละเอียดได้ที่ “บทบาทของอินเทอร์เน็ตในวัฒนธรรมแฟน: กรณีศึกษาการเติบโตของวัฒนธรรมแฟนบอลไทย” (อาจันต์, 2556: 172-197)
- 9 เว้นแต่นามของสโมสรใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ที่แทบจะไม่มีมีการบริโภคแอลกอฮอล์เลยเนื่องจากข้อห้ามทางศาสนา โดยอาจมีแฟนบอลทีมเยือนนำแอลกอฮอล์จากภายนอกเข้ามาดื่มบ้าง แต่ผู้บริหารของสโมสรหนึ่งใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ก็บอกผู้เขียนว่าเขาจะให้เจ้าหน้าที่ไปขอความร่วมมือในการงดดื่มหรือดื่มในที่ลับตา
- 10 ผู้อูให้ข้อมูลทั้งหมดในบทความนี้เป็นชื่อสมมติ
- 11 “มาก” ในที่นี้มาจากเกณฑ์พิจารณาการ “ดื่มหนัก” (binge drinking) ซึ่งหมายถึง “การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ปริมาณมากในครั้งเดียว ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการ

เกิดปัญหาจากแอลกอฮอล์ได้โดยฉับพลัน เช่น อุบัติเหตุ” (สุรศักดิ์ และคณะ, 2556: 8) ซึ่งการดื่มหนักคือการดื่มเกินกว่า 5 หน่วยดื่มมาตรฐาน (standard drink) ซึ่งเบียร์ยี่ห้อลิโอ 3-4 กระป๋อง คิดเป็น 4-5.3 หน่วยดื่มมาตรฐาน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, 2554)

¹² เช่น “บอลไทยไปมวยโลก! แฟน ‘บางกอก-สิงห์ท่าเรือ’ ชัดกันยับคาสนาม (ชมคลิป)” (มติชนออนไลน์, 2556)

¹³ ผู้รับผิดชอบหลักของการจัดการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยแต่ละครั้งคือสโมสรเจ้าของสนาม โดยมีองค์กรกลางคอยทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมอีกชั้นหนึ่ง องค์กรกลางที่ทำหน้าที่ควบคุมการแข่งขันฟุตบอลสโมสรไทยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ระดับแรกคือ “บริษัท ไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด” ทำหน้าที่ควบคุมการแข่งขันระดับไทยพรีเมียร์ลีกและดิวิชั่น 1 ระดับที่สองคือ “คณะกรรมการจัดการแข่งขันฟุตบอลเอไอเอส ลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2” ทำหน้าที่ควบคุมการแข่งขันระดับดิวิชั่น 2 ระบบการควบคุมการแข่งขันขององค์กรกลางทั้งสองนี้จะใช้การส่ง “ผู้ควบคุมการแข่งขัน” (match commissioner) เป็นตัวแทนไปทำหน้าที่ในทุกสนามแข่งขันเพื่อพิจารณาการดำเนินการแข่งขันและการทำผิดระเบียบข้อบังคับ หลังจากนั้นจะมีการประชุมร่วมกันทุกสัปดาห์เพื่อพิจารณาออกคำสั่งลงโทษสโมสรที่ทำผิดข้อบังคับการแข่งขัน

¹⁴ ส่วนการแข่งขันระดับดิวิชั่น 2 นั้นไม่ได้มีการรวบรวมข้อมูลไว้อย่างครบถ้วน ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลในส่วนนี้มาพิจารณาประกอบได้

¹⁵ นอกจากส่วนที่เกี่ยวข้องกับแฟนบอลแล้ว การพิจารณาโทษจากบริษัทไทยพรีเมียร์ลีกฯ ยังกินความถึงการทำผิดระเบียบการจัดการแข่งขันของสโมสร นักฟุตบอล และเจ้าหน้าที่ด้วย ซึ่งเป็นส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับบทความนี้ ดังนั้น ในการพิจารณานี้ จะยกมาเฉพาะการทำผิดข้อบังคับของแฟนบอลเป็นหลัก

¹⁶ ในการแข่งขันบางครั้งมีการทำผิดข้อบังคับหลายครั้งพร้อมๆ กัน เช่น มีทั้งการขว้างปาและตะโกนด่า

¹⁷ NCIS คือ หน่วยงานของตำรวจอังกฤษที่มีหน้าที่รวบรวมและวิเคราะห์คดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในอังกฤษ เพื่อช่วยสนับสนุนการทำงานของตำรวจท้องถิ่น (ชีณพวงศ์, 2554: 23) โดย NCIS มีหน้าที่รับผิดชอบอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันฟุตบอลด้วย

- ¹⁸ อย่างเช่นในบราซิลที่ปี 2556 มีจำนวนผู้เสียชีวิตจากความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับฟุตบอลมากถึง 30 คน (Duarte *et al.*, 2013)
- ¹⁹ โศกนาฏกรรมที่ฮิลส์โบโรเกิดขึ้นเมื่อ ค.ศ.1989 ในการแข่งขันฟุตบอลเอฟเอคัพ อังกฤษรอบรองชนะเลิศระหว่างลิเวอร์พูล เอฟซี กับนอตติงแฮม ฟอเรสต์ ที่สนามฮิลส์โบโร ซึ่งเกิดการความวุ่นวายในช่วงเริ่มต้นของการแข่งขัน ผู้ชมจำนวนมากกรูกันเข้ามาในสนามจนเบียดอัดผู้ชมด้านหน้าให้ติดกับรั้วเหล็ก ทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากถึง 96 คน และบาดเจ็บอีก 766 คน
- ²⁰ ในคู่มือการปฏิบัติงานของผู้ควบคุมการแข่งขันระบุไว้ว่าผู้ควบคุมการแข่งขันต้องไปถึงสนามก่อนการแข่งขันจะเริ่มไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง 30 นาที

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กอบกาญจน์ พุทธาศรี. 2553. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรักและความภักดีต่อสโมสรฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก”. ปรินิพนธ์สาขาการตลาด บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กิตติคุณ บุญเกตุ. 2556. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการซื้อผลิตภัณฑ์สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ของผู้บริโภคในจังหวัดบุรีรัมย์”. วิทยานิพนธ์สาขาสถิติประยุกต์ คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กุลวิชญ์ สำแดงเดช. 2551. “การใช้สื่อเพื่อสร้างและธำรงรักษาลักษณะของแฟนสโมสรฟุตบอลจังหวัดชลบุรี”. วิทยานิพนธ์สาขาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชิษณุพงศ์ ไหวดี. 2554. “ปัญหาการควบคุมการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจในกระบวนการยุติธรรมทางศาลอาญาโดยศาลปกครอง”. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นพวรรณ สามไพบุลย์. 2553. “ผู้ป่วยพิษสุราเรื้อรังกับความเจ็บป่วยของสังคมไทย”. วิทยานิพนธ์สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- บงกช พุ่มแก้ว. 2552. “พฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อผู้เข้าชมการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก”. การศึกษาค้นคว้าอิสระสาขาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุรศักดิ์ ไชยสงค์ กัณณพนธ์ ภักดีเศรษฐกุล และทักษพล ธรรมรังสี. 2556. รายงานสถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รายจังหวัด พ.ศ.2554 (*Provincial Alcohol Report 2011*). นนทบุรี: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา.
- อาจินต์ ทองอยู่คง. 2556. “บทบาทของอินเทอร์เน็ตในวัฒนธรรมแฟน: กรณีศึกษาการเติบโตของวัฒนธรรมแฟนบอลไทย”. *วารสารศาสตร์* 6(3): 172-197.

ระบบอ้างอิงออนไลน์

- เดลินิวส์ออนไลน์. 2556. “บอลไทยฉาวแฟนบอลคลั่งไล่อัดกันและ”. 17 มีนาคม 2557. www.dailynews.co.th/Content/crime/66849/บอลไทยฉาวแฟนบอลคลั่งไล่อัดกันและ
- ณัฐกร วิทิตานนท์. 2555. “ฟุตบอลไทย: การเมืองของเกมใต้ดิน “ว่าด้วยเกร็ดลึกลับที่น่าสนใจ”. *ประชาไท*. ค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2557. www.prachatai.com/journal/2012/07/41554
- ไทยรัฐออนไลน์. 2555. “โศคร้ายที่แก้ไม่หาย!!! แฟนบอล ‘บางกอก-ศรีราชา’ ตีกันบนอัฒจันทร์”. ค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2557. www.thairath.co.th/content/sport/300254
- ไทยลีกออนไลน์. 2556. “แมตช์คอมฯ กระหิง-ท่าเรือ ชี้แผนป้องกันพังทำแฟนปะทะเดือด”. ค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2557. tl.smmonline.net/news/100574.html
- บริษัทไทยพรีเมียร์ลีกจำกัด. 2556. “ดร.วิจิตต์ แย้มบุญเรือง แถลงสรุปสถิติการแข่งขันประจำปี 2013 ในงาน Meet the Press”. ค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2557. www.thaipremierleague.co.th/news_detail.php?nid=00464
- ปีติเทพ อยู่เย็นง. 2555. “ผลจากโคกนาฏกรรมฮิลส์โบโร ค.ศ.1989 ต่อกฎหมายกีฬาอังกฤษ: มองจากอดีต ปัจจุบัน และอนาคต”. *ประชาไท*. ค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2557. www.prachatai.com/journal/2012/09/42654
- มติชนออนไลน์. 2556. “บอลไทยไปมวยโลก! แฟน ‘บางกอก-สิงห์ท่าเรือ’ ชัดกันยับคาสนาม (ชมคลิป)”. ค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2557. www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1380987314

พลพงศ์ จันทร์อำพร. 2555. “ความจริงเปิดเผย!! ตำรวจและเจ้าหน้าที่ปิดเป็น
 ใตกฎกรรมฮิลส์โบโรห์”. *Goal*. ค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2557. [www.goal.com/th/
 news/4256/ฟุตบอลอังกฤษ/2012/09/13/3373580/ความจริงเปิดเผย](http://www.goal.com/th/news/4256/ฟุตบอลอังกฤษ/2012/09/13/3373580/ความจริงเปิดเผย)
 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 2554. “การเทียบปริมาณแอลกอฮอล์
 ในเครื่องดื่มเป็นดื่มมาตรฐาน.” ค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2557. [m.thaihealth.or.th/
 healthcontent/special_report/23186](http://m.thaihealth.or.th/healthcontent/special_report/23186)

ภาษาอังกฤษ

- Back, L., Crabbe, T. and Solomos, J. 2001. *The Changing Face of Football: Racism, Identity and Multiculture in the English Game*. Oxford: Berg.
- Bale, J. 2003 [1989]. *Sports Geography*. 2nd ed. London: Routledge.
- Carnibella, G., Fox, A., Fox, K., McCann, J., Marsh, J., and Marsh, P. 1996. *Football Violence in Europe*. Oxford: The Social Issues Research Centre.
- Cohen, S. 2011 [1972]. *Folk Devils and Moral Panics: The creation of the Mods and Rockers*. London: Routledge.
- Collins, T. and Vamplew, W. 2002. *Mud, Sweat and Beers: A Cultural History of Sport and Alcohol*. Oxford and New York: Berg.
- Crawford, G. 2004. *Consuming Sport: Fans, Sport and Culture*. London and New York: Routledge.
- Dunning, E. 2005 [1994]. “The Social Roots of Football Hooliganism: A Reply to the Critics of the ‘Leicester School’”. In *Football, Violence and Social Identity*. Richard, G., Bonney, N. and Hepworth, M. (eds.). pp. 123-151. London: Routledge.
- Dunning, E. and Waddington, I. 2003. “Sport as a Drug and Drug in Sport: Some Exploratory Comments”. *International Review for the Sociology of Sport* 38(3): 351-368.
- Dunning, E., Murphy, P. and Williams, J. 1988. *The Roots of Football Hooliganism: An Historical and Sociological Study*. London: Routledge.
- Elias, N. and Eric, D. 2008 [1986]. *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilising Process*. Dunning, E. (ed.), Dublin: University College Dublin Press.

- Finn, G. and Giulianotti, R. 1998. "Scottish Fans, not English Hooligans!: Scots, Scottishness and Scottish Football". In *Fanatics!: Power, Identity, and Fandom in Football*. Brown, A. (ed.). pp. 189-202. London: Routledge.
- Frosdick, S. and Newton, R. 2006. "The Nature and Extent of Football Hooliganism in England and Wales". *Soccer & Society* 7(4): 403-422.
- Giulianotti, R. 1999. *Football: A Sociology of the Global Game*. Cambridge: Polity Press.
- Gusfield, J. R. 1987. Passage to Play: Rituals of Drinking Time in American Society. In *Constructive Drinking: Perspectives on Drink from Anthropology*. Douglas, M. (ed.). pp. 73-90. Cambridge: Cambridge University Press.
- Guttmann, A. 1978. *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sport*. New York: Columbia University Press.
- Jenkins, H. 1992. *Textual Poachers: Television Fans & Participatory Culture*. London: Routledge.
- King, A. 1997. "The Lads: Masculinity and the New Consumption of Football". *Sociology* 31(2): 329-346.
- Lee, S. 1998. "Grey Shirts to Grey Suits: The Political Economy of English Football in the 1990s". In *Fanatic!: Power, Identity and Fandom in Football*. Brown, A. (ed.). pp. 32-49. London: Routledge.
- Peitersen, B. 2009. "Supporter culture in Denmark: the legacy of the 'World's Best Supporters'". *Soccer & Society* 10(3-4): 374-385.
- Sands, R. 1999. "Anthropology and Sport." In *Anthropology, Sport, and Culture*. Sands, R. (ed.). pp. 3-13. Bergin & Garvey: Westport, Connecticut.
- Spaaij, R. 2008. "Men Like Us, Boys Like Them: Violence, Masculinity, and Collective Identity in Football Hooliganism". *Journal of Sport & Social Issues* 33(4): 369-392.
- Tsoukala, A. 2009. *Football Hooliganism in Europe: Security and Civil Liberties in the Balance*. New York: Palgrave Macmillan.

ระบบอ้างอิงออนไลน์

Duarte, F., Wilson, J., Walker, S., Bandini, P. and Doyle, P. 2012. "Football Violence: A View From Around the World". The Guardian. Cite on March, 17, 2014. www.theguardian.com/football/2013/dec/19/football-violence-view-around-world

พนันบอล อำนาจ และความเป็นชาย*

วสันต์ ปัญญาแก้ว

1. บทนำ

ปัจจุบัน อุตสาหกรรมกีฬาฟุตบอลกำลังก่อตัวขึ้นอย่างเฟื่องฟูและเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นการติดตามชมเชียร์เกมการแข่งขันฟุตบอลอาชีพในประเทศ คือ ไทยพรีเมียร์ลีก (Thai Premiere League) หรือการติดตามชมการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันฟุตบอลจากต่างประเทศ เช่น พรีเมียร์ลีกอังกฤษ (English Premiere League) ในกรณีของไทยพรีเมียร์ลีก กระแสความนิยมเริ่มขึ้นอย่างจริงจังในปี 2552 เมื่อสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยได้จัดตั้ง “บริษัทไทยพรีเมียร์ลีก” เพื่อดำเนินการจัดการรายการแข่งขันฟุตบอลอาชีพให้ได้มาตรฐานตามข้อกำหนดของสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (AFC) และการจัดตั้งสโมสรฟุตบอลโดยเฉพาะในหัวเมืองใหญ่ต่างจังหวัด ซึ่งมักจะบริหารจัดการโดยนักการเมืองท้องถิ่น ทั้งนี้ในปีที่ผ่านมา (คือ พ.ศ.2556) สถิติเกี่ยวกับจำนวนผู้เข้าชมการแข่งขันหรือแฟนบอลของ “ไทยพรีเมียร์ลีก” ตามสนามแข่งของทีมสโมสรทั่วประเทศ 18 ทีม พบว่ามีถึง 1,410,355 คน ในจำนวนนี้ยังไม่รวมจำนวนผู้ชมแฟนบอลที่ ติดตามชมเชียร์อยู่ “ทางบ้าน” ผ่านรายการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันที่มีอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2-4 คู่ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11,

True Visions และ Siam Sport TV ซึ่งโดยประมาณไม่น่าจะต่ำกว่าเท่าตัวของจำนวนผู้ชมในสนาม หรือราวๆ 1-2 ล้านคน เป็นอย่างน้อย

ฟุตบอล กลายเป็นกีฬาและสินค้ายอดนิยมของกลุ่มคนจำนวนไม่น้อย และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการบริโภคข่าวสารและการดำเนินธุรกิจกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวพัน ในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ เช่น การรวมตัวและดำเนินกิจกรรมของแฟนคลับ และการเล่นพนันทายผลการแข่งขัน หรือ “พนันบอล” ภายใต้อิทธิพลดังกล่าว พนันบอล นอกจากจะกลายมาเป็นกิจกรรมในชีวิตประจำวันของผู้คนกลุ่มหนึ่ง ยังถือเป็นปรากฏการณ์วัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงปฏิบัติการและความหมายที่ซับซ้อนของอุตสาหกรรมกีฬาและธุรกิจสื่อในสังคมเศรษฐกิจการเมืองไทยยุคปัจจุบัน งานเขียนนี้เสนอว่า การพิจารณาปรากฏการณ์พนันบอลในฐานะที่เป็น “ปฏิบัติการ” หรือกิจกรรมระดับชีวิตประจำวันที่มีความหมายยิ่งของกลุ่มผู้ชายไทย น่าจะช่วยสร้างความเข้าใจที่มีต่อกระบวนการต่างๆ ที่พวกเขาได้ใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับพัวพันไปกับอุตสาหกรรมสื่อและกีฬาฟุตบอล ภายใต้อิทธิพลที่ระบบเศรษฐกิจและสังคมการเมืองไทยถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโลก (และอุตสาหกรรมฟุตบอลคือภาพสะท้อนและหนึ่งในกลไกสำคัญของการเชื่อมโยงดังกล่าว) การพิจารณาปฏิบัติการและความหมายของการเล่นพนันบอลในแง่มุมดังกล่าวนี้ยังอาจช่วยค้นหาคำตอบความเข้าใจใหม่ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมการพนัน บรรดานักพนันบอลพวกเขา คือใครกัน? แบบแผนการดำเนินชีวิตของพวกเขาเป็นอย่างไร? พนันบอลเกี่ยวข้องกับพัวพันไปกับชีวิตประจำวันของพวกเขาอย่างไร?

2. พนันบอลศึกษา: เกม อำนาจ และความเป็นชาย

พนันบอล (soccer gambling) คือกิจกรรมการเสี่ยงได้เสียเสี่ยงจากการทำนายผลการแข่งขันฟุตบอลของกลุ่มผู้เล่นพนัน ซึ่งโดยพื้นฐานต้องเกี่ยวข้องกับพัวพันไปกับ 1. การใช้สื่อเพื่อติดตามเกมการแข่งขัน (เช่น Premier League ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างสูงในกลุ่มแฟนบอลไทย ส่วนหนึ่งเนื่องจากการมีการปฏิรูปและถูกทำให้กลายเป็นสินค้าธุรกิจฟุตบอลอย่างเต็มรูปแบบ ผ่านการยกระดับเกมการแข่งขันและการมุ่งถ่ายทอดสดรายการแข่งขันข้ามชาติผ่านสัญญาณดาวเทียมออกจากเกาะอังกฤษไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลกตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา) 2. การบริโภคข่าวสาร ที่เกี่ยวข้องกับแวดวงกีฬาและการพนันชนิดนี้ ทั้งผ่านสื่อสมัยใหม่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนในกลุ่มเพื่อน หรือการเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ เช่น แฟนคลับสโมสรฟุตบอล 3. กิจกรรมทางสังคมต่างๆ ตาม “พื้นที่บันเทิง” ซึ่งมักจะเกิดขึ้นยามค่ำคืนช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ รวมจนไปถึงชุดของความสัมพันธ์ต่างๆ ระหว่างแฟนบอล ผู้เล่นพนันบอลด้วยตนเอง และเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนักพนันบอลกับเจ้ามือโต๊ะบอล ที่มีวางอยู่บนพื้นฐานของความไวเนื้อเชือกกัน (หรือ “การต้องรู้จักกัน”) รวมจนไปถึง นักเลง นักธุรกิจการเมืองท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่รัฐ ที่เข้ามาพัวพันกับธุรกิจการพนันชนิดนี้

ในหลายๆ ประเทศ “พนันบอล” ถือเป็นส่วนหนึ่งของ อุตสาหกรรมฟุตบอล (soccer industry) มีการลงทุนดำเนินกิจการ เป็นธุรกิจอย่างถูกกฎหมายและเปิดเผย เช่นในประเทศอังกฤษ ออสเตรเลีย และอีกหลายประเทศ ในยุโรปตะวันตก กล่าวอีกอย่างหนึ่ง อุตสาหกรรมฟุตบอลก็คือ “ตลาด” ซึ่งธุรกิจต่างๆ เกี่ยวกับกีฬาฟุตบอล คือ “สิ่ง” ที่ถูกผลิตขึ้นมาเพื่อเสนอขายต่อผู้ซื้อผู้บริโภค อาทิ รายการฟุตบอลและการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขัน เสื้อ สินค้า สัญลักษณ์ประจำทีมสโมสร สนามแข่งขัน (ในฐานะสถานที่แห่งความทรงจำ ประวัติศาสตร์ หรือเรื่องเล่าที่ขายได้) สิ่งพิมพ์ การเล่นพนันบอล รวมจนไปถึง “ข่าวสาร” อื่นๆ เช่น การซื้อขายนักเตะ โค้ช

ผู้จัดการทีม (ที่ล้วนซื้อขายได้เช่นกัน) ด้วยเหตุนี้ การนำเสนอ (กีฬาฟุตบอล) ผ่านสื่อสมัยใหม่ในตัวของมันเอง จึงกลายเป็นเสมือนกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงโยโย่ความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างผู้บริโภคทั่วโลกและระบบการดำเนินธุรกิจ ในอุตสาหกรรมกีฬานี้ งานศึกษาจำนวนไม่น้อย ยังชี้ให้เห็นว่า ในสังคมที่อุตสาหกรรมฟุตบอลเป็นที่นิยม เฟื่องฟู และขยายตัวอย่างกว้างขวาง กีฬาฟุตบอลได้กลายมาเป็น “พื้นที่ทางสังคม” และมีแนวโน้มที่จะเป็น “โลกของผู้ชาย” ที่จำเป็นต้องประกอบสร้างขึ้นในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ (ดู Sandvoss 2003) ที่ (ในทางกลับกัน) เปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงมีสิทธิมีเสียงและมีโอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและมีที่ทางในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น แทนที่จะไม่ต่างไปจากผู้ชาย (กรณีกีฬาฟุตบอล ดู Hong, Fan and J.A. Mangan 2004) และในหลาย ๆ กรณี (เช่นสังคมไทยและสังคมญี่ปุ่น-ดู Manzenreiter 2008) ที่ทางของผู้ชายในพื้นที่ทำงานและปริณทณสาธารณะเริ่มถูกเบียดขับเข้ายึดกุมโดยกลุ่มผู้หญิงทำงานมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ฟุตบอล (ทั้งในแง่ที่เป็นเกมกีฬาและธุรกิจความบันเทิง) จึงเสมือนเป็น “พื้นที่” ที่จะส่งสะท้อนให้เราเห็นถึงชุดต่าง ๆ ของความสัมพันธ์โยโย่ที่สลับซับซ้อนระหว่าง ธุรกิจ อำนาจการเมือง ความสัมพันธ์หญิงชาย และสื่อสมัยใหม่

เนื้อหาบทนี้จะเสนอให้เห็นว่าพนันบอล นอกจากจะเป็นปรากฏการณ์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่ติดต่อสื่อสารกันผ่านสื่อและการไหลเวียนของข่าวสาร (mediated society) พนันบอลยังถือเป็น “โลกของผู้ชาย” ที่ก่อตัวขึ้นมาผ่านกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่หลากหลาย อาทิ การเล่นพนันวงเดิมพันระหว่างกลุ่มเพื่อน หรือการพนันขันต่อกับเจ้ามือโต๊ะบอลที่เปิดราคารับแทง หรือการพนันออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ของเจ้ามือในเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รวมไปถึง วัฒนธรรมการดื่มกิน การใช้ชีวิตกลางคืนตามผับบาร์ สถานบันเทิง เพื่อติดตาม

ชมเกมการแข่งขันในคืนนั้นๆ ในพื้นที่ของสังคมเมืองที่พัฒนาขึ้นควบคู่มา กับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ชายไทยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ¹

Henri Lefebvre (1901-1991) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส เสนอว่าชีวิตประจำวันในสังคมทุนนิยมตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา อาจมองได้ว่าเป็นชีวิตของผู้คนที่เป็นส่วนหนึ่งของบริโภคนิยม สังคมโลกยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นโลกที่เราได้เห็นความเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากการเติบโตใหญ่ขยายตัวของทุนนิยม หรือเศรษฐกิจแนวเสรีนิยมที่นำไปสู่สังคมแบบมวลชน (mass society) การผลิตแบบมวลชน (mass production) และการบริโภคแบบมวลชน (mass consumption) เป็นสังคมทุนนิยมที่เต็มไปด้วยวัตถุ สิ่งของ สินค้า และเทคโนโลยีต่างๆ อันเป็นผลมาจากการปฏิวัติของระบบการผลิตและเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ต่างๆ กระทั่งนำไปสู่ทิศทางการพัฒนาเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมสมัยใหม่ เกิด “พื้นที่แบบใหม่” ความสัมพันธ์ทางสังคมชุดใหม่ ชีวิตแบบเมืองสมัยใหม่ เกิดองค์กรสมัยใหม่ โดยเฉพาะองค์กรโลกบาล บริษัทข้ามชาติ และสถาบันวัฒนธรรมสมัยใหม่หลากหลายรูปแบบ ในแง่ของชีวิตวัฒนธรรมก็ก่อเกิด life style หรือวิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ของผู้ที่ผูกพันไปกับสินค้า เทคโนโลยีการผลิต และการขับเคลื่อนของสื่อมวลชน ที่อาจกล่าวได้ว่ากลายมาเป็น สถาบันวัฒนธรรมใหม่ ไม่ว่าจะเป็น โทรทัศน์ วิทยุและภาพยนตร์ ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการกำหนด รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คน ตลอดจนการกำกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงในสังคมทุนนิยม

ในบริบทของการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงทางการผลิตและเทคโนโลยีในสังคมทุนนิยมดังกล่าว Lefebvre ต้องการศึกษาและอธิบาย “ชีวิตประจำวัน” ที่ในทางทฤษฎีเขามองว่าเป็น “พื้นที่แห่งการครอบงำแบบใหม่” เป็นพื้นที่ชีวิตที่ถูกครอบงำผ่านอุดมการณ์บริโภคนิยม ชีวิตประจำวันในสายตาของ Lefebvre จึงหมายถึง “ความเป็นปกติธรรมดา” ที่ถูกทำให้แปลกแยกแตกต่าง

ออกจากความเป็นมนุษย์ จิตวิญญาณของความเป็นคน แนวคิดของ Lefebvre จึงเป็นมนุษย์นิยมแนววิพากษ์ ที่นอกจากจะเน้นวิเคราะห์ในเรื่องของความขัดแย้ง อำนาจ การต่อต้านทุนนิยมแล้ว ก็ยังเน้นเรื่อง creativity ความสร้างสรรค์ของมนุษย์ ฉะนั้นแนวคิดมาร์กซิสต์มนุษย์นิยมจึงจะต้องให้ความสำคัญกับมิติของการต่อสู้ดิ้นรน การต่อต้านการถูกควบคุมบงการ หรือความต้องการที่จะปลดแอกจากพันธนาการของมนุษย์ เงื่อนไขเชิงโครงสร้างและอุดมการณ์ของทุนนิยมจึงเป็นกลายเป็นสิ่งสำคัญและสามารถบงการชีวิตประจำวันของผู้คน สำหรับ Lefebvre บริโคนิยมคือกระบวนการที่ทำให้ชีวิตประจำวันกลายเป็นเรื่องจำเจซ้ำซาก ไร้ความหมาย ความซ้ำซากจำเจเหล่านี้ ถูกสร้าง หรือบังคับโดยมายาคติ ที่ระบบทุนนิยมทดแทนด้วย สินค้า ความตื่นตาตื่นใจ เช่น วัฒนธรรมความบันเทิงต่างๆ ที่พอถึงจุดหนึ่งมันก็ต้องน่าเบื่อซ้ำซาก ดังนั้นจึงต้องคิดสร้างสรรค์อะไรใหม่ๆ ออกมาตลอดเวลา (อันเป็นตรรกะของบริโคนิยม) เช่น รายการทีวี Reality Show ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็น AF, The Voice, The Voice Kids หรือในที่นี้ แม้แต่ เกมการแข่งขันฟุตบอล Champion League, Premiere League ที่ในบริบทของอุตสาหกรรมสื่อและการกีฬา คือ “สินค้า” ยอดนิยมตัวหนึ่งที่มีผู้บริโภคแพร่กระจายไปทั่วโลก สินค้าความบันเทิงเหล่านี้จำเป็นต้องมีเรื่องเล่า มีแนวหลากหลาย หรือมีการคิดรูปแบบใหม่ๆ ของความบันเทิงออกมา เพื่อที่จะนำเสนอให้ผู้ชมผู้บริโภคได้ติดตาม ในทำนองเดียวกันกับรายการละครน้ำเน่า ที่อยู่ได้นานตลอดไปเพราะแท้ที่จริง เป็นเรื่องราวพันๆ เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน แต่ก็มีเรื่อง มีปัญหาใหม่ๆ เกิดขึ้นให้ตามแก้ไขเรื่อยๆ ให้ได้ติดตาม

ความจำเจซ้ำซาก น่าเบื่อหน่ายไร้ความหมาย ของชีวิตในสังคมบริโคนิยมที่จะถูกทดแทนด้วยมายาคติของทุนนิยม จึงต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการบริโภคสินค้าใหม่ๆ สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา Lefebvre เสนอว่านี่คือกลไกของสังคมบริโคนิยม ซึ่งเรียกว่า “กระบวนการผลิตซ้ำสภาวะ

แปลกแยกผ่านการบริโภคนิยม” หรือการผลิตซ้ำมายาคติ (mystification) อันเป็นข้อเสนอที่ต่างไปจากแนวคิดของ Karl Marx ตรงที่มันเป็นมายาคติที่ผลิตซ้ำผ่านการบริโภคนิยม ดังนั้นการที่ผู้คนจะต่อต้านการครอบงำโดยบริโภคนิยมได้นั้น Lefebvre เสนอว่าเราต้องวิพากษ์ชีวิตประจำวันผ่านแนวคิดเรื่อง Moment

Moment คือแนวคิดที่สะท้อนความเป็นมนุษย์นิยมของ Lefebvre อย่างชัดเจน กล่าวคือ Lefebvre เชื่อว่ามนุษย์ยังมีความเป็นมนุษย์ที่จริงแท้อยู่ และ “ความเป็นมนุษย์” คือสิ่งที่ระบบทุนนิยมไม่สามารถครอบงำได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หรือเป็น “พื้นที่” ที่จะครอบงำได้ยาก เป็นพื้นที่ที่ถูกทำให้กลายเป็นวัตถุสิ่งของ เป็นสินค้าได้ยาก Lefebvre เรียก “พื้นที่” นั้นว่า Moment หรือพื้นที่ส่วนที่เหลือในชีวิตประจำวันนั่นเอง Moment หรือ “พื้นที่” ที่ว่านี้สามารถปลูกให้ต้น หรือกระตุ้นให้มีชีวิตขึ้นมา (ใหม่) ได้ด้วยในชีวิตประจำวันที่จำเจซ้ำซากมันอาจจะถูกกลบเกลื่อน ลบเลือนไป เพราะว่าในสังคมบริโภคนิยม สินค้า มายาคติ ถูกผลิตออกมาป้อนตลาด ยัดเยียดให้ผู้คนเต็มไปหมด แต่ชีวิตประจำวันก็ถูกปลูกขึ้นมาได้ “พื้นที่” ที่เรียกว่า Moment นี้เราสามารถพบที่ไหนได้บ้าง Lefebvre เสนอว่าเราสามารถพบเห็นมันได้ ผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ เช่นกิจกรรม การแสดงทางวัฒนธรรม วรรณกรรม และงานศิลปะ (และงานศึกษานี้เสนอว่ารวมถึงการเล่นพนันในสังคมสมัยใหม่ เช่น พนันบอล) เพราะฉะนั้นในเชิงทฤษฎี การปฏิวัติหรือการต่อต้านขัดขืนก็คือ การเข้ายึด Moment คือการสร้างพื้นที่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวจะกลายเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นตัวเป็นตนของมนุษย์ การยึด Moment คือการยึดพื้นที่ ณ ขณะหนึ่งๆ ของชีวิตประจำวัน แล้วก็สร้างความเป็นตัวเป็นตนของมนุษย์ขึ้นมาใหม่นั้นเอง

การวิพากษ์ชีวิตประจำวันของ Lefebvre ที่เสนอผ่านแนวคิด Moment นำไปสู่การขยายแนวคิดต่อ มีการพูดถึง “จังหวะของชีวิต” หรือการพิจารณาขณะหนึ่งๆ จังหวะต่างๆ ของการดำเนินชีวิตของผู้คน เช่น ไปดูวัฒนธรรม

ดนตรี ไปดูว่าคนที่มิอาชีฟเป็นนักดนตรี สาวบาร์เบียร์ (และกลุ่มแฟนบอล นักพนัน) มีจังหวะชีวิตอย่างไร และการมีชีวิตรูปแบบนั้นมันก็จะนำไปสู่ การต่อต้าน การวิพากษ์วิจารณ์บริโภคนิยม ทุนนิยมในสังคมปัจจุบัน ได้อย่างไร กล่าวโดยย่อ Lefebvre เสนอให้เราลองพิจารณาชีวิตประจำวัน ของผู้คนในสังคมเมืองสมัยใหม่ ว่ามีการสร้างพื้นที่ใหม่ ๆ อย่างไรบ้าง เพื่อไม่ให้ถูกครอบงำภายใต้อุดมการณ์บริโภคนิยม ซึ่งสอดคล้องไปกับ ข้อเสนอของ Michel De Certeau (1984) และ Erving Goffman โดยเฉพาะ แนวคิด “ปฏิบัติการ” ของ Goffman ที่ปรากฏอยู่ในงานศึกษาเรื่อง “Where the action is” (1967) ซึ่ง Goffman ได้พยายามศึกษาความหมายทางสังคม ของกิจกรรมการเล่นพนันในบ่อนคาสิโนของชาวอเมริกัน โดยได้สร้างมโนทัศน์ ที่เรียกว่า “Action” หรือ “ปฏิบัติการ” ขึ้นมาอธิบาย Goffman ให้นิยาม ความหมายไว้ว่า “ปฏิบัติการ” (ของการเล่นพนัน) หมายถึงการกระทำ ที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคล ตระหนักรู้เป็นอย่างดีว่า ผลที่ตามมาจากการ กระทำนั้น ๆ ของตน จะเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (เช่นกรณีของการ เล่นพนันบอลก็คือ หลังจากแทงทายผลบอลไป หากไม่ได้ก็คือเสีย หรือเสมอตัว) “ปฏิบัติการ” ของการเล่นการพนัน สำหรับ Goffman จึงถือเป็นการกระทำโดยสมัครใจซึ่งผลที่ได้จากกิจกรรมการพนันนั้น ๆ มักจะก่อให้เกิด “การได้หรือเสีย” เท่านั้น นักพนันจึงต้อง “เล่น” อย่างเอาจริง เอาใจผ่านกลเม็ดเด็ดพราย ทักษะต่าง ๆ ไม่ใช่ทำแบบเล่น ๆ Goffman เสนอว่าในบริบทของสังคมอเมริกัน การพนัน หรือกิจกรรมการทำทาย แบบเสี่ยงได้เสี่ยงเสีย เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสูงในวัฒนธรรมของชาวอเมริกัน และเชื่อกันว่า การได้แสดงปฏิบัติการการเข้าร่วมในกิจกรรม หรือพื้นที่ ทางสังคม (ในที่นี้คือบ่อนพนันคาสิโน) ดังกล่าว สามารถที่จะบ่งบอกถึง “ตัวตนทางสังคม” ของบุคคลนั้น ๆ ได้ กล่าวอีกอย่างหนึ่ง “ปฏิบัติการ” หรือการกระทำที่ผู้คนแสดงออกมาท่ามกลางกิจกรรมการเสี่ยงได้เสี่ยงเสีย (หรือการเล่นพนันในบ่อนคาสิโน) นั้น ๆ คือกระบวนการที่เปิดโอกาส ให้นักพนันผู้เล่น สามารถที่จะแสดงอัตลักษณ์ทางสังคม (ว่าเป็นคนแบบนั้น

แบบนี้ เช่น เป็นชายแท้ ใจนักเลง เก่ง หรือกล้าเสี่ยง เป็นต้น) ให้ “คนอื่น” ได้เห็นและติดตาม

ในสภาวะสมัยใหม่ เจือปนไขต่าง ๆ ของการดำเนินชีวิต เช่นการทำงาน ในระบบบริษัท ในโรงงานอุตสาหกรรม การมีชีวิตแบบหาเช้ากินค่ำ หรือ “หาเช้ากินค่ำ” ในเมืองใหญ่ อาจไม่เปิดโอกาสให้ผู้ชายบางกลุ่มได้ “แสดง” หรือนำเสนอตัวตนในพื้นที่สาธารณะ ฉะนั้น พนันบอล (และกิจกรรมนันทนาการอื่นที่เกี่ยวข้องไปกับการเล่นพนันบอล) ที่ปัจจุบันนิยมเล่นในกลุ่มผู้ชาย จึงอาจกลายเป็นเสมือน “พื้นที่ทางสังคม” ที่เปิดโอกาสให้พวกเขาได้แสวงหาทางออก หรือทดแทนสิ่งที่พวกเขารู้สึกว่าขาดหายไป สำหรับนักพนันบอล กิจกรรมการพนันเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่ใช่เรื่องสำคัญ ทว่าการได้แสดงปฏิบัติการนำเสนอตัวตน ท่ามกลางวงพนัน หรือการได้ติดต่อสื่อสาร สร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในกลุ่มเพื่อน ตามสถานที่สาธารณะ เช่น สถานบันเทิงเรีงรมย์ สนามกีฬา ผับ บาร์ สนามฟุตบอลหญ้าเทียม ต่างหาก ที่จะมีความหมายในชีวิตของพวกเขา กล่าวอีกนัยหนึ่ง เล่นพนันและสันทนาการได้ร่วมกิจกรรมท่ามกลางการเสี่ยงได้เสี่ยงเสียในสังคมสมัยใหม่ แท้ที่จริงแล้ว น่าจะอยู่ที่การมีโอกาสได้นำเสนอตัวตนของนักพนัน ไม่ว่าจะเป็น การแสดงอำนาจ ความสามารถที่จะกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง และการแสดงออกซึ่ง “ความเป็นชาย” ผ่านปฏิสัมพันธ์ กิจกรรมทางสังคม ในชีวิตประจำวัน

ความเป็นชาย (masculinity) หมายถึง คุณลักษณะต่าง ๆ ที่สังคมให้คุณค่าและมองว่าเป็นตัวแทน หรือสัญลักษณ์ของความเป็นลูกผู้ชาย ความเป็นชายในที่นี้จึงเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม (socially constructed) และต้องแสดงออกมา และยืนยัน ผ่านปฏิบัติการทางสังคมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้ขอบเขต คุณลักษณะ ตลอดจน คุณค่า และความหมายที่สังคมมีให้ต่อ ความเป็นชาย ในตัวของมันเองจึงมีความเป็นประวัติศาสตร์ กล่าวคือ ความเป็นชาย มีพลวัต มีการเปลี่ยนแปลง หรือถูกปรับเปลี่ยน

ดัดแปลงได้ ในขณะหนึ่ง ๆ หรือในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ของประวัติศาสตร์ ในกรณีของสังคมไทย ความเป็นชาย โดยรากฐาน อาจเป็นส่วนหนึ่ง หรือเป็นตัวแทนของ “ความเป็นไทย” (ที่ในตัวของมันเองก็มีพลวัต มีการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยน ดัดแปลงได้เช่นกัน เพราะคือสิ่งสร้างทางสังคม อีกชุดหนึ่ง) ความเป็นชาย ในสังคมไทยยุคหนึ่ง จึงอาจหมายถึง การเป็นผู้นำ ความสามารถในการควบคุม มีอำนาจกำหนดชะตากรรมชีวิตทั้งของตนเอง และของคนอื่นได้ เช่นที่สะท้อนผ่าน ชีวิตนักเลง เจ้าพ่อ เจ้าหน้าทีรัฐ (เช่น ปลัด นายอำเภอ จนไปถึง นายตำรวจใหญ่ นายทหาร นายพล ผู้เจนการรบ หรือมีความรู้ ความสามารถ คาถาอาคม ที่จะปราบผี ปราบโจร ควบคุมวิญญาณ หรืออำนาจชั่วร้าย) หรือในงานวรรณกรรม ที่อาจสืบสาวย้อนกลับไปหาได้ตั้งแต่ยุค ขุนช้างขุนแผน ไกรวัลย์ (พญาจะเข้ที่ชอบลักพาหญิงสาวมาเป็นเมีย) จนมาถึง ขุนพันธ์ (มองในแง่นี้ การเป็นโจร เป็นนายทหาร เจ้าหน้าทีรัฐ หรือนายตำรวจปราบโจร จึงดูเหมือนจะมี “ความเป็นชาย” มากกว่าบรรดา เณร พระ นักบวช ที่มุ่งแสวงหานิพพาน ด้วยการปลีกหนีจากเรื่องทางโลกแต่หันหน้าเข้าหาเรื่องทางธรรม ต้องมีวินัยเคร่งครัดทั้ง จีวร สีผ้าที่นุ่งห่ม ตลอดจนการสำรวมกิริยาจาต่าง ๆ และท่าทางการเดิน ซึ่งในเชิงสัมพัทธ์อาจมองได้ว่า มี “ความเป็นหญิง” -feminine มากกว่า ผู้ชายกลุ่มแรก) อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่ย้อนแย้งและสลับซับซ้อนมากขึ้นในสังคมไทยยุคปัจจุบัน “ความเป็นชาย” เนื่องจากเป็นสิ่งสร้างทางสังคม จึงอาจประกอบไปด้วยคุณลักษณะ และระบบคุณค่า ที่หลากหลาย ในกลุ่มสังคม ชนชั้น ที่แตกต่างกัน เช่นในกลุ่มชนชั้นล่าง ความเป็นชาย ยังอาจเกี่ยวข้องกับอำนาจ (ที่มักแสดงออกผ่านการใช้ความรุนแรง) และความสามารถในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเองและคนอื่น (ส่วนใหญ่หมายถึงเครือญาติและสมาชิกในครอบครัว) ทว่าในกลุ่มชนชั้นกลาง ความเป็นชาย อาจวัดได้หรือแสดงออกผ่านความรับผิดชอบ ความกตัญญูรู้คุณ (การบวชจึงกลายมาเป็นสัญลักษณ์ของ

ความเป็นลูกผู้ชายไทย) และการมีฐานะ หน้าที่การงานที่มั่นคง กล่าวโดยย่อความเป็นชาย คือ สิ่งสร้างและสิ่งแสดง ที่เราสามารถสังเกตศึกษาและตีความได้ผ่านวิถีการดำเนินชีวิต กิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ และการนำเสนออัตลักษณ์ทางสังคมในระดับชีวิตประจำวันของผู้ชาย โดยเฉพาะในแวดวงเพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน วงพินัน สถานบันเทิง ผับบาร์ สนามกีฬา และพื้นที่พินันบอล

3. รูปแบบและเครือข่ายของการเล่นพินันบอล

ปัจจุบันรูปแบบของการเล่นพินันบอลได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก กล่าวคือราวๆ 10 กว่าปีก่อน การเล่นพินันบอลโดยทั่วไปนิยมที่จะเล่นผ่าน “โต๊ะบอล” ซึ่งตั้งเป็นหลักแหล่งชัดเจน (ดู วัฒนธ 2543) และโดยส่วนมากโต๊ะบอลเหล่านั้นจะตั้งปะปนหรือเป็นส่วนหนึ่งของการพนัน/การเล่นเกมชนิดอื่นๆ โดยเฉพาะโต๊ะสนุกเกอร์ กระทั่งค่อยๆ พัฒนามาเป็นร้านเกมส์ บริการอินเทอร์เน็ตคอมพิวเตอร์ ทุกวันนี้การแพร่กระจายของเครือข่ายและการใช้อินเทอร์เน็ตที่สะดวกง่ายดาย ทำให้นักพนันบอลบางกลุ่มเริ่มปรับเปลี่ยนมาเล่นพินันบอลแบบออนไลน์มากขึ้น เช่น sbobet อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างนักพนันบอลกับเจ้ามือโต๊ะบอล และเครือข่ายความสัมพันธ์ ความไว้วางใจกันก็ยังเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเล่นพินันบอลอยู่เช่นเดิม (ดังจะอภิปรายต่อข้างหน้า)

โดยทั่วไป เจ้ามือโต๊ะบอล มักจะมีลูกน้อง หรือ “เด็กเดินโพย” ที่คอยช่วยติดต่อกับ “เครดิต” การแทง หรือรับแทงพนันจากลูกค้าที่ส่วนใหญ่รู้จักคุ้นเคยกัน นักพนันบอลบางรายหากรู้จักสนิทสนมกับเจ้าของโต๊ะบอลหรือเด็กเดินโพย มักจะได้รับ user เป็นของตัวเอง สามารถใช้เล่นแทงพนันบอลได้ตลอดเวลา (ในวงเงินที่ตกลงกัน หรือกำหนดไว้แล้ว) ข้อมูลจากการทำงานภาคสนามสอดคล้องไปกับข้อมูลจากการสำรวจโดยแบบสอบถามที่ยืนยันว่า

การเล่นพนันบอลผ่านโต๊ะบอล หรือ “คนกลาง” เช่น เด็กเดินโผย เพื่อนคนรู้จัก ที่ต้องอาศัยความคุ้นเคย ไว้เนื้อเชื่อใจกัน (หรือติดตามทวงหนี้ได้!) ยังเป็นแบบแผนการเล่นพนันบอลที่ส่วนใหญ่นิยมเล่นกันอยู่โดยทั่วไป ในส่วนต่อจากนี้จะได้นำเสนอภาพรวม รูปแบบและเครือข่ายการเล่นพนันบอล 2 แบบสำคัญดังกล่าวพอสังเขป

3.1 พนันผ่านโต๊ะบอล

การเล่นพนันบอลกับโต๊ะบอล มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ เล่นพนันกับโต๊ะบอลที่เปิดให้แทงและมีสถานที่ตั้งอย่างเป็นทางการเป็นหลักแหล่ง ผู้เล่นต้องมาที่โต๊ะบอล วางเงินสด แล้วนำเอาโผบอลติดตัวกลับไปเล่นแทง การเล่นพนันบอลแบบนี้ สำหรับเจ้ามือส่วนใหญ่ “ลูกค้า” จะเป็นนักพนันชาวจีน ซึ่งมีวงเงินหมุนเวียนน้อย เด็กเดินโผยรายหนึ่งเล่าว่าการเล่นพนันบอลแบบนี้ ปัจจุบันได้รับความนิยมน้อยลงมาก (โดยเฉพาะในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมา) และส่วนใหญ่วงเงินที่เล่นแทงก็ไม่สูงมากนัก

เล่นพนัน แทงผ่านโทรศัพท์ หรือ “คนกลาง” เช่น เด็กเดินโผย การเล่นพนันบอลแบบนี้ส่วนใหญ่เจ้ามือโต๊ะบอลจะใช้ระบบเครดิต คือ ผู้เล่นแทงทายผลการแข่งขันไปก่อนแล้วค่อยมาจ่ายเงิน (หรือรับเงินที่แทงได้) กับเจ้ามือโต๊ะบอลในภายหลัง โดยจะมีการนัดเคลียร์เงินพนันบอลกันเป็นรอบๆ ไป เช่น ทุกวันอังคารกับวันศุกร์ เป็นต้น ทั้งนี้ฝ่ายเจ้ามือโต๊ะบอล อาจมีการลดหย่อนผ่อนผันให้ลูกค้าขาประจำได้บ้าง เพราะส่วนใหญ่ นักพนันบอลกลุ่มที่สามารถเล่นแบบระบบเครดิตนี้ได้ จะต้องรู้จักกัน มีความสนิทสนมไว้เนื้อเชื่อใจกันระหว่างเจ้ามือโต๊ะบอล หรือเด็กเดินโผย กับกลุ่มนักพนันบอลในระดับหนึ่ง ปัจจุบันการเล่นพนันบอลในลักษณะนี้ เป็นระบบที่ยังได้รับความนิยมมากที่สุด จนเกิดเป็นเครือข่ายที่มีสมาชิก นักพนันบอลจำนวนมาก และขณะเดียวกันจึงน่าจะเป็นระบบการเล่นที่มีวงเงินสะสมมากที่สุดด้วย นักพนันบอลที่เล่นแบบนี้จึงมักจะเล่นอย่าง

จริงจัง หรือเล่นเป็น “อาชีพ” นักพนันบอลอาชีพเหล่านี้จะต้อง “ลงทุน” หาข้อมูลเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวในแวดวงฟุตบอล การซื้อขายนักเตะ โปรแกรมการแข่งขัน จนไปถึงความพร้อมของนักเตะและแผนการเล่นที่คาดว่าผู้จัดการทีมสโมสรฟุตบอลนั้นๆ จะวางแผน หรือต้องแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ อย่างไร ทั้งนี้เนื่องจากเกมการแข่งขันฟุตบอลมีหลายนัดในหนึ่งฤดูกาลแข่งขัน และมีหลายรายการเกมการแข่งขัน ที่ทีมสโมสรหนึ่งๆ จะต้องเข้าร่วมแข่งขัน ข้อมูลความเคลื่อนไหวเหล่านี้คือ “ความรู้” และประสบการณ์ที่นักพนันจำเป็นต้องมีและใช้ประกอบการตัดสินใจในการแทงพนันผลการแข่งขันฟุตบอลในแต่ละคืน หลายๆ กรณี ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต้องลงทุนซื้อจึงมาจากหลายช่องทางการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ website หรือแม้แต่กลุ่มเพื่อนนักพนัน เจ้ามือโต๊ะบอลในสถานที่นั้นๆ เองด้วย

โต๊ะบอลในเมืองใหญ่ เช่นในเมืองเชียงใหม่ โดยทั่วไปจะเปิดกระจายไปตามย่านต่างๆ ของเมือง คล้ายๆ กับลักษณะการกระจุกตัวหรือที่ตั้งของสถานบันเทิง เช่นร้านเหล้าผับบาร์ ทั้งนี้แหล่งข่าวรายหนึ่งให้ข้อมูลว่า โต๊ะบอล (ในเชียงใหม่) มีอยู่ทั่วไป แต่ที่กระจุกตัวหนาแน่นคือตามย่านที่อยู่อาศัย หลังมหาวิทยาลัยชื่อดัง จะมีอยู่แห่งละประมาณ 3-4 โต๊ะ ส่วนย่านที่มีโต๊ะบอลมากขึ้นมาอีกหน่อย (เนื่องจากเป็นย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่น คือย่านกลางเมือง) และใกล้ๆ กับมหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งจะมีประมาณ 5-6 โต๊ะ ในบริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งของโต๊ะบอลที่ใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงใหม่ นอกเหนือจากนี้โต๊ะบอลเล็กๆ มักกระจายตัวไปตามสถานที่ต่างๆ เช่นที่พักคนงาน หรือย่านโรงงาน กล่าวคือโต๊ะบอลส่วนใหญ่ มีลักษณะคล้ายกัน คือไม่ได้ลึกกลับซับซ้อนมากมายนัก แต่ก็ไม่ได้เปิดเผยอย่างตรงไปตรงมา ทว่าตั้งอยู่ในบริเวณย่านชุมชนที่มีผู้คนผ่านไปผ่านมา คนในย่านนั้นๆ มักจะรู้จักและคุ้นเคยกับเจ้ามือโต๊ะบอลหรือเด็กเดินไพลเป็นอย่างดี เช่นกรณีของโต๊ะบอลแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ใกล้ๆ มหาวิทยาลัยชื่อดังในเมืองเชียงใหม่ เมื่อเดินเข้าไปในโต๊ะบอลดังกล่าว

เราจะพบพนักงานของร้านนั่งหน้าเคาน์เตอร์ ในร้าน มีคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะอยู่อีกราวๆ 2-3 เครื่องที่เตรียมเปิดทิ้งไว้ให้ลูกค้าเข้ามาใช้บริการ โดยทั่วไปในโต๊ะบอลหนึ่งจะต้องมีหนังสือพิมพ์กีฬาไว้บริการลูกค้าที่เข้ามาแทงพนันเปิดอ่านเสมอ ปัจจุบันหลายๆ โต๊ะบอล เช่นเดียวกับรายนี้ เจ้าของโต๊ะบอลมักจะเป็น “นายหน้า” ของเว็บไซต์พนันบอลออนไลน์ คือ sbobet และคอยโฆษณาติดป้ายเรียกลูกค้าทั่วไป ให้สมัครเป็นผู้เล่นผ่าน sbobet กับทางโต๊ะบอลนั้นๆ ได้ โดยทั่วไปวงเงินที่ใช้สมัครเล่นพนันออนไลน์ผ่านโต๊ะบอลแบบนี้ เริ่มต้นที่จำนวน 1,000 บาท ผู้เล่นสามารถเดินมาเคลียร์เงินเครดิตพนันกับโต๊ะบอลได้ทุกวัน นอกจากนี้ เกือบทุกโต๊ะบอลยังมีเว็บไซต์พนันบอลออนไลน์ของตัวเองด้วย ที่เปิดให้ลูกค้าสามารถสมัครเป็นสมาชิกแทงพนันบอลด้วยตัวเองโดยวงเงินพนันมักเริ่มต้นที่ 500 บาท ปัจจุบันโต๊ะบอลลักษณะทำนองเดียวกันนี้ เป็นรูปแบบและเครือข่ายที่พบเห็นได้โดยทั่วไปในสังคมเมืองใหญ่ คือเปิดบริการรับแทงพนันทั้ง 2 แบบคือแบบออนไลน์ เจ้ามือโต๊ะบอลขายเครดิตให้ลูกค้าได้แทงพนันผ่านเว็บไซต์พนันออนไลน์เองโดยตรง (หรือมาใช้คอมพิวเตอร์ที่ร้าน) และแบบแทงพนันผ่านโต๊ะบอล ไม่ว่าจะเดินมาแทงที่โต๊ะบอล หรือโทรศัพท์ผ่าน “คนกลาง” หรือแทงพนันผ่านเว็บไซต์ของร้าน ซึ่งโดยทั่วไปก็ต้องเดินทางมาที่โต๊ะบอล และรูปแบบการเล่นพนันบอลแบบหลังนี้เองที่ยังคงเป็นที่นิยมกันในหมู่นักพนันบอลส่วนใหญ่

เด็กเดินโผยของร้านนี้เล่าว่า เหตุที่นักพนันบอลยังนิยมเล่นพนันกับโต๊ะบอลอยู่เป็นจำนวนมากนั้นเป็นเพราะว่าส่วนใหญ่ นักพนันบอลจะเป็นขาประจำที่รู้จักกับเจ้ามือโต๊ะบอล หรือเด็กเดินโผยเป็นอย่างดี เครือข่ายและความไว้วางใจกัน ถือเป็นสิ่งสำคัญในวงการของนักพนัน เจ้ามือโต๊ะบอลมักจะมีคามยึดหยุ่น ให้เครดิตกับลูกค้า ซึ่งทำให้ลูกค้า นักพนันบอล สามารถจะเล่นพนันในวงเงินที่มากกว่าที่ตกลงกันได้ โดยเฉพาะในกรณีที่คืนนั้นมีเกมการแข่งขันหลายคู่และนักพนันบอลต้องการ

จะเล่น ในทางกลับกัน การเล่นพนันบอลออนไลน์ นอกจากผู้เล่นจะไม่สามารถผ่อนผันการชำระหนี้ได้ ยังจำเป็นต้องมีเครดิต (คือต้องนำเงินใส่ไว้ในบัญชี) ซึ่งนักพนันบอลส่วนมาก (ผู้มีรายได้ระดับกลาง) มักไม่นิยมที่จะต้องวางเงินไปก่อน ส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะเล่นพนันผ่านโต๊ะบอลมากกว่า และฝ่ายโต๊ะบอลเอง ที่อยากได้ลูกค้าจึงต้องสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับลูกค้าของตน และมีกลยุทธ์ดึงดูดลูกค้าด้วยการเปิดเครดิตให้นักพนันก่อนการเล่นพนันบอลโดยทั่วไปจึงเป็นการเล่นแบบ “แทงก่อนจ่ายทีหลัง” บ่อยครั้งจึงนำไปสู่ปัญหาเรื่องการทวงหนี้ยินั่นเอง

การเปิดโต๊ะบอล นอกจากจะอาศัยการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับลูกค้านักพนัน การให้บริการ ความสะดวกและความเป็นกันเองต่าง ๆ ในร้านนั้น ๆ ยังอาจจำเป็นต้องมีกิจกรรมเสริมอื่นๆ ด้วยเช่น การตั้งจอโทรทัศน์เปิดให้ลูกค้าติดตามชมรายการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขัน การอัปเดตติดตามผลการแข่งขัน และการเปิดให้เล่นพนันชนิดอื่นๆ เช่น การเล่นเกมสล็อต winning eleven (เกมสล็อตฟุตบอลที่เล่นผ่านเครื่อง play station) โดยมีรูปแบบการเล่นคือ เปิดเกมส์แล้วเลือกโหมดให้เกมส์ในเครื่องคอมพิวเตอร์เตะลูกโทษแข่งกันเอง โดยเจ้ามือโต๊ะพนันจะเป็นผู้เลือกทีมที่จะให้เตะลูกโทษแข่งกันมา 2 ทีม จากนั้นลูกค้านักพนันจะเลือกแทงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แล้วก็ปล่อยให้เกมส์แข่งเตะลูกโทษกันเอง ซึ่งก็จะรู้ผลรวดเร็วมาก (ไม่เกิน 5 นาที) ปัจจุบันการเล่นพนันแบบนี้ในโต๊ะบอลได้รับความนิยมในกลุ่มนักพนันมากขึ้น และในทางกลับกันก็กลายเป็นเกมการพนันที่สร้างผลกำไรให้กับโต๊ะบอลอย่างมาก

เค เจ้าของโต๊ะบอลแห่งหนึ่ง เล่าให้ฟังว่า เพิ่งเข้าสู่วงการพนันบอลได้ไม่นาน คือราวๆ 4 ปีที่แล้ว ช่วงนั้นเพิ่งเรียนจบปริญญาใหม่ๆ และดันรณางานทำ กระทั่งเจอเพื่อนคนหนึ่งทำงานเป็นเด็กเดินโพยอยู่ จึงพาไปรู้จักกับเจ้านาย และชวนเขาเริ่มทำโต๊ะบอลตั้งแต่นั้น เคเล่าต่อก่อนจะมาเป็นเจ้าของพนันบอลออนไลน์ ไม่รู้เรื่องฟุตบอลมาก่อนเลย

แต่เขามองว่า การเป็นเจ้าของโต๊ะบอล คืออาชีพอย่างหนึ่ง การทำธุรกิจพนันบอลแบบออนไลน์ ต้องหาเครือข่าย ชวนคนมาแทงเยอะๆ ยิ่งมีสมาชิกมาแทงมากเท่าไร ก็จะได้ผลตอบแทนมากเท่านั้น คล้ายๆ กับการทำธุรกิจขายตรงที่ผู้ขายจะได้ค่าคอมมิสชั่น นอกจากนี้ยังต้องพยายามสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้าออนไลน์ที่มีอยู่เดิมว่า (เจ้ามือ) จะไม่หนีไม่โกง และการเปิดโต๊ะบอลยังต้องอาศัยการขายกลุ่มผู้เล่นพนันบอลแบบออนไลน์ให้กว้างขวางกว่าเดิม

โต๊ะบอลของ เค เป็นห้องเช่าแบ่งเป็น 2 ล็อก ล็อกหนึ่งสำหรับรับเล่นพนันบอล อีกล็อกหนึ่งสำหรับรับเล่นพนันเกมส์ winning นอกจากนี้ยังมีโต๊ะพูลอยู่ด้วย อีก 2 โต๊ะ โต๊ะบอลของเค จ้างเด็กเดินโพลั่วไว้ 6 คน (เป็นรุ่นน้องที่รู้จักคุ้นเคยกันเกือบทั้งหมด เพราะต้องเลือกคนที่ไวใจได้) ให้เงินเดือนคนละ 7,500 บาท ส่วนใหญ่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเล่นพนันบอลออนไลน์กับลูกค้า วงเงินหมุนเวียนในแต่ละวัน ที่ผ่านโต๊ะบอลของเค เฉลี่ยราวๆ วันละ 9,000 บาท ส่วนในช่วงสุดสัปดาห์จะเพิ่มขึ้นเป็นราวๆ คืนละ 50,000 บาท อย่างไรก็ตามมีส่วนที่เรียกว่า “ภาษีใต้ดิน” ที่ต้องจ่าย เดือนละประมาณ 120,000 บาท การเปิดโต๊ะบอลเอาเข้าจริงจึงไม่ใช่เรื่องง่าย และเชื่อว่าใครก็ทำได้ ในทางกลับกันคือกิจการการพนันที่ยังคงจำกัดวงอยู่ในเครือข่ายหนึ่งๆ เท่านั้น ทั้งนี้กลุ่มลูกค้าประจำในโต๊ะบอลของเค อาจแบ่งได้ 4 กลุ่มดังนี้

กลุ่มคนหาเช้ากินค่ำ นักพนันบอลกลุ่มนี้ ชอบแทงแบบบอลชุดหรือเรียกว่า “สเต็ป” มากที่สุด เพราะสามารถแทงขั้นต่ำได้ที่ 50 บาท รายหนึ่งอาจเล่นหลายใบ เช่น แทง 10 คู่ 50 บาท แต่แทง 3 ใบ ลูกค้ากลุ่มนี้มักจะสังสรรค์กันมาก่อนแล้ว และไม่ได้มาเล่นพนันบอลอย่างเดียว แต่มาเล่นแทง winning และเล่นพูลไปด้วย ส่วนเมื่อถึงเวลาถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันฟุตบอล พวกเขา ก็จะย้ายไปดูในร้านเหล้าเล็กๆ หรือ ผับ บาร์ ช้างถนน

กลุ่มมนุษย์เงินเดือน ลูกค้านักพนันกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่ทำงานเป็นลูกจ้างเอกชน สังกัดได้จากชุดแต่งกายและป้ายของบริษัท ห้างร้านต่างๆ ที่ติดอยู่ เช่น พนักงาน Home Pro/Big C/Pizza เป็นต้น ลูกค้านักพนันบอลกลุ่มนี้จะไม่มาสูงสิงอยู่ที่โต๊ะบอลนานมากนัก ส่วนใหญ่แทงพนันเสร็จก็จะกลับออกไปจากร้านเลย อย่างไรก็ตามพวกเขาจะใช้เวลาในการวิเคราะห์ข้อมูลนานพอสมควร สืบเนื่องจากการนั่งอ่านหนังสือพิมพ์ในร้าน เค เล่าว่า นักพนันบอลกลุ่มนี้ มีรูปแบบการเล่นพนันบอลที่หลากหลาย ส่วนใหญ่เล่นพนันบอลทั้งแบบแทง step (วงเงินเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มแรก 3-4 เท่า เช่น เล่น 3 คู่ 200 บาท 2 ใบ เป็นต้น) และแบบแทงพนันคู่เดียว หรือเรียกว่า “แทงทีมเต็ง” แต่ก๊วในวงเงินที่ไม่สูงมากนัก ส่วนมากไม่เกิน 500 บาท

กลุ่มนักศึกษา แม้จะมีจำนวนไม่มากนักในร้านนี้ แต่ส่วนใหญ่จะนิยมเล่นพนันบอลแบบออนไลน์กันหมด เข้าใจว่าเพราะความสะดวก ส่วนที่เล่นพนันบอลกับโต๊ะ จะนิยมเล่นแบบ step เป็นหลักและวงเงินไม่สูงคือราวๆ 200-300 บาท

เจ้าของกิจการ หรือคนมีรายได้สูง ลูกค้านักพนันบอลกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่จะไม่เคยมาปรากฏตัวที่ร้าน แต่นิยมโทรศัพท์มาแทงกับทางร้านมากกว่า ส่วนมากนิยมเล่นพนันแบบแทงทีมเต็ง คู่เดียว ด้วยวงเงินสูง คือตั้งแต่ 30,000 ถึง 200,000 บาทต่อคู่

3.2 พนันบอลออนไลน์

ข้อมูลจากโต๊ะบอล สะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันการเล่นพนันบอลออนไลน์ เริ่มแพร่หลายมากขึ้น ลักษณะการเล่นพนันบอลออนไลน์ มี 2 รูปแบบหลักๆ คือ

1. แบบที่ผู้เล่นนักพนันสมัครเล่นกับ website พนันบอลออนไลน์โดยตรง

2. แบบที่ผู้เล่นนักพนัน แหวกผ่าน “คนกลาง” (ซึ่งส่วนมากคือ โต้ะบอลนั่นเอง) ที่เป็น agent ของ website พนันบอลออนไลน์นั้นๆ โดย โต้ะบอล หรือคนกลางจะสร้างระบบเครดิตขาย user ปล่อยผ่านเครือข่าย นักพนันบอลต่อๆ กันไป ปัจจุบันการเล่นพนันบอลออนไลน์แบบนี้กำลังได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่สามารถเข้าถึงและใช้อินเตอร์เน็ต เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน เช่นมีและใช้อุปกรณ์พวกโทรศัพท์ Smartphone หรือ Tablet

การเล่นพนันบอลออนไลน์ สามารถเล่นได้ง่าย สะดวก และเล่นแทงพนันได้ตลอด 90 นาทีที่เกมการแข่งขันดำเนินอยู่ และอาจสามารถเล่นได้ทั้งวัน เพราะปัจจุบันในวันหนึ่งๆ มีเกมการแข่งขันฟุตบอลจัดขึ้นแพร่กระจายไปตามทวีปต่างๆ ทั่วโลก และหลายแบบ หลายระดับ ทั้ง ฟุตบอลหญิง เกมการแข่งขันระดับเยาวชน ระดับภูมิภาค และฟุตบอลสมัครเล่นถึงมีรูปแบบให้เลือกเล่นพนันได้หลากหลาย ขณะที่กลุ่มนักพนันที่ชอบเล่นพนันบอลออนไลน์ส่วนใหญ่ เห็นว่า สะดวกและปลอดภัยกว่าการไปเล่นพนันที่โต้ะบอล คือไม่ต้องเสี่ยงกับการถูกจับฐานเล่นพนัน หรือถูกเบี้ยวจากโต้ะบอล ขณะที่ในส่วนของตัวเอง ก็พยายามปรับตัวทางธุรกิจมาสู่การให้บริการการเล่นพนันบอลออนไลน์มากขึ้น ส่วนหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงความผิดทางกฎหมาย และน่าจะสามารถลดค่าใช้จ่ายที่ต้องเสีย “ภาษีใต้ดิน” ที่สูงมากในแต่ละเดือน

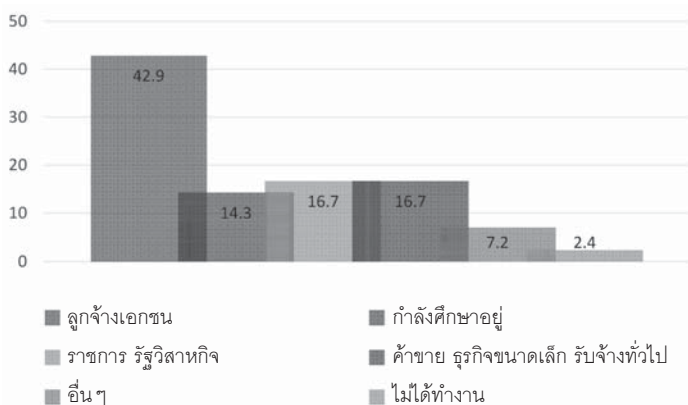
4. นักพนันบอล

จากการสำรวจในเมืองเชียงใหม่² เราพบว่า นักพนันบอลกลุ่มใหญ่คือกลุ่มผู้ชายที่มีรายได้ระดับกลาง อายุระหว่าง 25-40 ปี ส่วนใหญ่ยังโสด และทำงานเป็นลูกจ้างห้างร้านบริษัทเอกชน หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเป็น “คนกลุ่มใหม่” ที่เติบโตมากับการขยายตัวทางเศรษฐกิจในสังคมไทย ทำงาน

ในระบบ เป็นมนุษย์เงินเดือน แม้ว่ารายได้ต่อเดือนจะไม่สูงมากนัก แต่ไม่น้อยเสียทีเดียว ผู้ชายกลุ่มนี้คือกลุ่มคนที่มีรายได้ระดับกลางที่สามารถเข้าถึงสื่อและอุตสาหกรรมกีฬาได้ แม้ชีวิตการทำงานจะเป็นเงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่กำหนดข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ทั้งในเรื่องของเวลาและความสามารถในการบริโภคความบันเทิง ที่อย่างน้อยก็แตกต่างออกไปจากชนชั้นกลางในเมืองใหญ่ ทั้งนี้จากข้อมูลการสำรวจ สามารถจัดจำแนกตามภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคมและแบบแผนต่าง ๆ เกี่ยวกับการเล่นพนันบอลของกลุ่มผู้ชายเหล่านี้ได้ดังนี้

จากจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด 70 ชุด แยกเป็นผู้ตอบแบบสอบถามเพศชาย อายุระหว่าง 18-40 ปี ที่ตอบว่าเล่นพนันบอล ได้ทั้งสิ้น 42 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 60 จากทั้งหมด ในจำนวนนี้สามารถจำแนกตามภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม หรือเสนอภาพบางส่วนเกี่ยวกับชีวิตของกลุ่มนักพนันบอลในเมืองเชียงใหม่ได้ว่าเป็นกลุ่มผู้ชายโสดยังไม่ได้แต่งงาน (คิดเป็นร้อยละ 82.5) ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่อายุระหว่าง 21-29 ปี รองลงมาคือกลุ่มที่อยู่ในช่วงอายุ 30-40 ปี และกลุ่มอายุ 18-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 50, 40.5 และ 9.5 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ ส่วนทางด้านอาชีพ รายได้ และการศึกษา ข้อมูลจากการสำรวจแสดงให้เห็นว่า กลุ่มนักพนันบอลชายส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนอยู่ที่ 10,000-19,999 บาทโดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 54.8 เปอร์เซ็นต์ รองลงมาคือกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 23.8 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่สัดส่วนที่เหลือนี้อีกคือกลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 20,000-29,999 คิดเป็นร้อยละ 9.5 และกลุ่มที่มีรายได้สูงกว่านี้คือตั้งแต่ 30,000 ขึ้นไปคิดเป็นเพียงราว ๆ 10 เปอร์เซ็นต์ของทั้งหมด ทั้งนี้เมื่อพิจารณาทางด้านการศึกษาก็สอดคล้องไปกับรายได้ต่อเดือนของผู้ชายกลุ่มนี้ ที่ส่วนใหญ่คือกลุ่มที่สำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและอาชีวศึกษา (คิดเป็นร้อยละ 40.5 และ 26.2 ตามลำดับ) ขณะที่กลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรีและต่ำกว่าระดับ

อาชีวศึกษา (คือระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้น) มีสัดส่วนน้อยลงไป (คิดเป็นร้อยละ 16.7, 11.9 และ 4.8) ตามลำดับ นักพนันบอลชายเหล่านี้ทำงานในระบบ แม้ส่วนใหญ่จะมีรายได้อยู่ในระดับกลาง (คือระหว่าง 10,000 ถึง 20,000 บาทต่อเดือน) เป็นมนุษย์เงินเดือน ประกอบอาชีพเป็น ลูกจ้างเอกชน (ร้อยละ 42.9) พนักงานในหน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 16.7) นอกจากนี้เป็นกลุ่มที่ตอบว่าค้าขาย/ทำธุรกิจส่วนตัว รับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 16.7) และยังศึกษาเล่าเรียน (ร้อยละ 14.3) ส่วนกลุ่มที่เหลือ ประกอบอาชีพอื่นๆ (ร้อยละ 7.2) และไม่ได้ทำงาน (ร้อยละ 2.4) เป็นต้น (ดูแผนภูมิข้างล่าง)

แผนภูมิแสดงสัดส่วนอาชีพต่างๆ ของกลุ่มนักพนันบอลชาย

จากการสำรวจยังพบว่า นักพนันบอลชายส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เหตุเหตุจูงใจในการเล่นพนันบอลของพวกเขาั้นโดยส่วนมากเป็นเรื่องของ “ความบันเทิง” กล่าวคือมีถึงร้อยละ 76.2 ที่ตอบว่า “เล่นพนันบอลเพราะได้ลุ้น/สนุก” โดยมีเพียงร้อยละ 23.8 ที่ไม่เลือกตอบข้อนี้ ขณะที่เหตุผลที่สำคัญรองลงไปในการเล่นพนันบอลของพวกเขา ที่ส่วนใหญ่เลือกตอบคือ “เล่นพนันบอลเพราะชอบความเสี่ยง/ท้าทาย” และ “เล่นพนันบอลเพราะเพื่อน/ญาติ/คนรู้จักชักชวน” ซึ่งคิดเป็นในสัดส่วนที่เท่ากันคือร้อยละ

38.1 ในทางกลับกันมีเพียงร้อยละ 19 ที่ตอบว่า “เล่นพนันบอลเพราะได้เงินง่าย” ขณะที่มียี่สิบร้อยละ 81 ที่ไม่เลือกตอบข้อนี้ และเมื่อพิจารณาถึงรูปแบบของการเล่นพนันบอล จากการสำรวจพบว่า นักพนันบอลชายส่วนใหญ่ ยังคงนิยมที่จะเล่นพนันบอลกับเจ้ามือรับแทงหรือ “โต๊ะบอล” ซึ่งเปิดดำเนินกิจการรับแทงพนันบอลอยู่ตามย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นในเมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะย่านหอพัก สถานศึกษา สถานบันเทิงยามค่ำคืน (คิดเป็นร้อยละ 45.2 ของทั้งหมด) สอดคล้องไปกับคำถามเกี่ยวกับสถานที่ที่นิยมเล่นพนันบอล ซึ่งส่วนใหญ่ (คือร้อยละ 64.3) ตอบว่านิยมเล่นที่โต๊ะบอล และแน่นอนว่าสำหรับกลุ่มนักพนันบอลชายที่ส่วนใหญ่คือลูกจ้างเอกชนผู้มีรายได้ระดับกลาง ช่วงเวลาที่นิยมเล่นพนันกันมากที่สุดคือช่วงเย็นถึงดึกของวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือวันเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาของเกมการแข่งขันฟุตบอลลีกต่างๆ จากต่างประเทศ โดยเฉพาะฟุตบอลพรีเมียร์ลีกอังกฤษ ที่มีการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันทางโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม และเวลาของการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขัน “ตามปกติ” จะเป็นเวลาช่วงค่ำจนถึงดึกของวันหยุดสุดสัปดาห์ อันเป็นช่วงเวลาที่พวกเขาได้มีโอกาสพักผ่อนจากการทำงานตลอดสัปดาห์และจากช่วงเวลาทำงานตอนกลางวันนั่นเอง

การติดตามชมการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันฟุตบอลได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของ “ตารางกิจกรรม” เป็นส่วนหนึ่งของเวลาชีวิตในสังคมเมืองของแฟนบอลและนักพนันบอลชายอย่างสัมพันธ์แนบแน่น ปรากฏการณ์การแข่งขันแย่งกันประมูลเพื่อซื้อลิขสิทธิ์การถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันฟุตบอลพรีเมียร์ลีกอังกฤษในปี พ.ศ.2556 ด้วยมูลค่าการซื้อขายที่สูงมหาศาลอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงกระแสนิยมของผู้ชมในสังคมไทยที่มีต่อรายการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันฟุตบอลได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้โดยทั่วไปแบบแผนของการติดตามรับชมการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันดังกล่าวอาจแยกเป็น 3 รูปแบบสำคัญ คือ

1. การติดตามรับชมในที่พักอาศัย
2. การติดตามรับชมการถ่ายทอดเกมการแข่งขันในร้านอาหาร ผับ บาร์ ยามค่ำคืน
3. การติดตามรับชมกิจกรรมการถ่ายทอดสดเพื่อเชียร์เกมการแข่งขันระหว่างสโมสรชั้นนำ เช่น ระหว่างสโมสรแมนเชสเตอร์ยูไนเต็ดกับสโมสรลิเวอร์พูล หรือที่มักจะเรียกกันติดปากว่า “ศึกแดงเดือด” ซึ่งมักจะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นตามห้างสรรพสินค้า หรือลานจอดรถของสถานีโทรทัศน์ โดยเป็นความร่วมมือระหว่างรายการหรือสถานีโทรทัศน์และบริษัทขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยเฉพาะเบียร์

รูปแบบของการติดตามชมการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันในสถานที่ที่แตกต่างกันจึงนำไปสู่บรรยากาศ กิจกรรม และความหมายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องไปกับการชมเชียร์เกมการแข่งขันฟุตบอลผ่านจอโทรทัศน์ที่แตกต่างกันตามไปด้วย

5. หญิงสาว เหล้า บาร์ และการแสดงความเป็นชาย

ในเมืองเชียงใหม่ (และตามหัวเมืองใหญ่ของประเทศ) การติดตามชมเกมการแข่งขันฟุตบอล ตามร้านเหล้า ผับ บาร์ ถือเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในกลุ่มผู้ชายวัยทำงานผู้มีรายได้ระดับกลาง (ดังที่กล่าวไปข้างต้น) สังเกตได้จากรูปแบบของการให้บริการตามร้านอาหาร ผับบาร์และสถานบันเทิงประเภทนี้ที่เพิ่มขึ้นอย่างแพร่หลายในพื้นที่เมือง (ในกรณีของเมืองเชียงใหม่คือตามย่านสถานบันเทิงสำคัญ เช่น ถนนนิมมานเหมินท์ ประตูเชียงใหม่ ย่านสันติธรรม ย่านประตูหายยา และตามสถานบันเทิงบริเวณรอบๆ มหาวิทยาลัย ต่างๆ เป็นต้น) ในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ในสถานบันเทิงเหล่านี้ เรามักพบเห็นกลุ่มลูกค้าจำนวนมากที่เดินทางมานั่งสูมหักกันฟังเพลง ดื่มกิน ตามประสามิตรสหาย เพื่อนร่วม

สถาบัน หรือเพื่อนร่วมงาน ร่วมรุ่นโรงเรียน จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม เราพบว่า การติดตามชมการแข่งขันฟุตบอลทางจอโทรทัศน์ในผับบาร์ (หรือแม้แต่ในสนามการแข่งขันจริง ในเมืองเชียงใหม่คือกรณีของแฟนบอล Chiang Mai FC) รวมไปกับกลุ่มเพื่อนฝูง ควบคู่ไปกับการดื่มกิน ไม่ว่าเหล้าหรือเบียร์ นั้นถือเป็นกิจกรรมที่มีความหมายทางสังคมสูงยิ่งต่อกลุ่มผู้ชายวัยทำงานเหล่านี้ กิจกรรมดังกล่าวนอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของการพักผ่อนหย่อนใจในช่วงสุดสัปดาห์ เป็นกิจกรรมที่จะสร้างความสุขเล็กๆ น้อยๆ ให้กับพวกเขา ยังถือเป็นกระบวนการช่วยสร้างสถานมิตรภาพ ความเป็นเพื่อน และพื้นที่ทางสังคม ในกลุ่มผู้ชายได้อย่างเหนียวแน่นและมีความหมายต่อความเป็นชายของพวกเขา นอกเหนือจากการดื่มกินเสพลิงมันเมา ซึ่งในสังคมไทย การได้ดื่มกินหรือสามารถกินดื่มสิ่งมันเมาได้ (โดยไม่ต้องขออนุญาตพ่อแม่อีกต่อไป) ถือเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกซึ่งความเป็นชาย อย่างน้อยก็สำหรับกลุ่มผู้ชายในชนบทที่เป็นมาแต่เดิม และในกลุ่มผู้ชายวัยทำงานผู้มีรายได้น้อย จนมาถึงระดับกลาง

บริการต่างๆ ที่ร้านอาหารผับบาร์เหล่านี้ ต่างพยายามหีบยัดให้ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบที่เน้นตั้งจอโทรทัศน์ขนาดใหญ่กลางร้านเพื่อให้บรรยากาศการติดตามชมเกมการแข่งขันฟุตบอล “เสมือน” กับการเชียร์ฟุตบอลในสนามจริงๆ โดยมีพนักงานสาวสวยซึ่งส่วนใหญ่หากไม่แต่งตัวให้เซ็กซี่ก็มักแต่งกายคล้ายกับกองเชียร์ทีมฟุตบอล คอยเดินให้บริการเสิร์ฟน้ำ หรือเครื่องดื่มมันเมา เป็นตัวประกอบบรรยากาศเหล่านี้ ได้สร้างสีสันให้กับสถานบันเทิงนั้นๆ ให้กลายเป็นเวทีแสดงออกซึ่ง “ความเป็นชาย” ให้กับพวกเขาอย่างตรงไปตรงมาโดยแท้ ในพื้นที่ทางสังคม ในบรรยากาศของการชมเชียร์ดังกล่าว พวกเขาเหล่าบรรดาแฟนบอล คือ “นักแสดงชาย” ที่กำลังเสนอตัวตน ผ่านการให้อารมณ์ เสน่ห์ ความดิบเถื่อน หรือแม้แต่ “ความถ่อย” ที่ได้แสดงออกมาในพื้นที่สาธารณะ โดยมีทั้งเพื่อนและ

อีกหลายคนที่ไม่จำเป็นต้องรู้จักกัน พนักงานสาวเสิร์ฟเหล่านั้นเอง ที่กลายมาเป็น “ผู้ชม” ในเวทีดังกล่าวซึ่งเปิดให้แสดงได้ทุก ๆ วันหยุดสุดสัปดาห์ ในส่วนพนักงานสาวเสิร์ฟ ในกลุ่มของพวกเธอมีทั้งที่เป็นพนักงานของร้านนั้น ๆ เองและ “สาวเชียร์เบียร์” ที่บริษัทขายน้ำเมาต่างส่งมาทำหน้าที่ส่งเสริมการขายให้กับเครื่องดื่มเบียร์ยี่ห้อนั้น ๆ เพื่อเร่งเพิ่มยอดขายในแต่ละคืน ทว่าจากการสังเกตไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทใด สาว ๆ เหล่านี้คือสีสันและแรงดึงดูดสำคัญของร้านเหล้า หรือผับบาร์เหล่านี้ ลูกค้ายุคใหม่ส่วนมากมักจะเลือกดื่มเหล้าหรือเบียร์ตามยี่ห้อที่สาว ๆ เหล่านี้พยายาม “เชียร์” ส่งเสริมยอดจำหน่ายในแต่ละคืนนั้น ๆ นั่นเอง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างลูกค้ายุคใหม่กับพนักงานสาว ที่เกิดขึ้นในร้านอาหารสถานบันเทิงช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ในอีกแง่หนึ่งจึงถือเป็น สีสันและบรรยากาศที่ชายโสดส่วนใหญ่ในสังคมเมืองใหญ่โหยหาโดยแท้ พวกเธออาจจอดอ้อจน หรือ ยั่วเย้า ให้ชายหนุ่มหลงเชื่อและซื้อเบียร์ที่เธอทำหน้าที่ช่วยเจ้านายเพิ่มยอดขาย ทว่าขณะเดียวกันก็อาจเปิดโอกาสให้พวกเขาได้ “เข้าถึง” ทำความรู้จักสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกันได้มากขึ้นจนพัฒนาความสัมพันธ์ที่เกินเลยมากไปกว่าการเป็นเพียงแค่ลูกค้ายกับเด็กสาวขายเบียร์

6. พนันบอลกับความเป็นชายในสังคมไทย

พนันบอล คือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ก่อตัวขึ้นควบคู่ไปกับความนิยมที่ผู้คนมีต่อกีฬาฟุตบอลและการเติบโตของอุตสาหกรรมฟุตบอลในสังคมไทย การพนันชนิดนี้ถือเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ก่อตัวขึ้นควบคู่ไปกับการที่วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทยกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโลกอย่างมีนัยสำคัญ พนันบอลและอุตสาหกรรมฟุตบอลคือกระบวนการที่สะท้อนถึงการที่วิถีชีวิตสมัยใหม่ในสังคมไทยได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบตลาดโลก พนันบอล เป็นเรื่องของผู้ชายกลุ่มหนึ่ง ที่อาจจะเรียกว่าเป็น

“กลุ่มที่มีรายได้ระดับกลาง-ค่อนข้างไปถึงระดับล่าง” และยิ่งอุตสาหกรรมฟุตบอล ธุรกิจและการจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพในประเทศไทย เป็นที่นิยมได้รับความสนใจ มีการพัฒนา เติบโต และการลงทุนมากขึ้น แนวโน้มของการเล่นพนันบอล น่าจะยิ่งจำกัดวงแคบลงเรื่อย ๆ แน่แน่นอนว่า พนันบอลไม่ได้หายไปไหน เช่นเดียวกันกับการพนันประเภทอื่น ๆ ในสังคมไทย

ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ด้านหนึ่งชีวิตคนเรากลายเป็นส่วนหนึ่งของ “ชุมชนโลก” มากขึ้น ทว่าอีกด้านหนึ่ง ก็ต้องเผชิญกับกิจกรรมจำเจซ้ำซาก น่าเบื่อหน่ายจาก “สินค้า” ระบบงานบริการที่มุ่งเน้นความเป็นมาตรฐานการทำงานภายใต้ระบบบริษัทการบริหารงานสมัยใหม่ ชีวิตพนักงานบริษัท “คนงานในระบบ” ผู้มีรายได้ระดับกลางกลับถูกพันธนาการและตกอยู่ภายใต้ภาวะไร้อำนาจมากขึ้น ฉะนั้นการที่ผู้ชายเหล่านี้ (โสด อายุระหว่าง 25-40 ปี มีเงินเดือนแต่ก็ไม่สูงมากนัก) จะแสวงหากิจกรรมสร้างชีวิตวัฒนธรรมเพื่อทดแทน ไม่ให้ตนเองรู้สึกแปลกแยกไร้ชีวิตความเป็นคนมากไปกว่าจุดที่มนุษย์จะทนต่อไปได้ ผ่านการเล่นพนัน เข้าร้านดื่มกิน สูงสิงกับเพื่อนและผู้หญิงในผับบาร์ จึงอาจกลายเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเยียวยารักษาใจพวกเขาได้บ้างเช่นกัน

การเล่นพนันบอล ไม่เพียงต้องอาศัยทักษะความสามารถในการวิเคราะห์จัดการกับ “ข่าวสาร” มากมายมหาศาลที่ถูกส่งผ่านมาทางสื่อสมัยใหม่ในแต่ละวัน ที่สำคัญการได้ทำนายทายผลการแข่งขัน ได้ร่วมแชร์ประสบการณ์สังคมต่าง ๆ ไปกับกลุ่มเพื่อน ในเครือข่ายชุมชนนักพนัน นอกจากจะเป็น “การลงทุนที่ทำหาย” (ดังที่ส่วนใหญ่ตอบว่ามุลเหตุจริงใจที่นำไปสู่การเล่นพนันบอลนั้นคือการได้ลุ้นและสนุกที่ได้เล่น) การ “ได้เล่น” พนันบอล ยังอาจกลายเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้างความเป็นชายเป็นกระบวนกรที่เอื้อให้นักพนันบอลชายทั้งหลายได้ผลิตซ้ำอำนาจ ความสามารถที่จะกำหนดชะตากรรมชีวิตของตนในสังคมเสี่ยงยุคโลกาภิวัตน์ อีกทั้งการได้เล่นพนันบอล ซึ่งยังเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย ได้แสวงหา “ประโยชน์”

จากกิจกรรมนอกกฎหมาย ยังกลายเป็นสัญลักษณ์ของการได้ทำหายอำนาจรัฐ อำนาจที่กดบังคับ ควบคุม ชีวิตประจำวันของพวกเขาอย่างยาวนาน

ชีวิตของผู้คนในโลกสมัยใหม่ถูกกำหนดด้วยเวลา เมื่อพิจารณา กีฬาฟุตบอล ในฐานะที่เป็นธุรกิจผลิตสินค้า อุตสาหกรรมฟุตบอลจึงเป็น เสมือน “ตลาด” ขนาดใหญ่ และในตัวของมันเองก็เป็นพื้นที่ที่ทำให้เราเห็น การเปลี่ยนแปลงแลกเปลี่ยน ที่เกิดขึ้นทั้งในสังคมไทยและในสังคมโลก มากไปกว่านั้น การเล่นพนันบอลเป็นเรื่องของสื่อและการบริโภคสื่อ ยุคเสรีนิยมใหม่ ผู้เล่นไม่เพียงแต่ต้องติดตามข่าวสารในแวดวงฟุตบอล ทว่าจำนวนไม่น้อยยังต้องลงทุน และยินดีที่จะลงทุน เช่น การจ่ายค่าบริการ อินเทอร์เน็ตรายเดือน การสมัครเป็นสมาชิกโทรทัศน์ระบบบอกรับ (Pay TV) เพื่อที่จะได้ติดตามชมการถ่ายทอดสด ผลการแข่งขัน การวิเคราะห์ของ guru การติดตามแนวโน้มราคาพนันขันต่อ (ผ่านรายการวิเคราะห์เจาะลึก) ที่ไม่ต่างไปจากราคาขึ้นลงของหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ ในแง่นี้ระบบ และเครือข่ายของการเล่นพนันบอลจึงซับซ้อนพอๆ กับระบบตลาดเงิน ที่ดำเนินไปในระดับข้ามชาติ เราจะไม่สามารถเข้าใจ “ระบบ” นี้ได้หากยัง คงคิดอยู่ในระดับชาติ

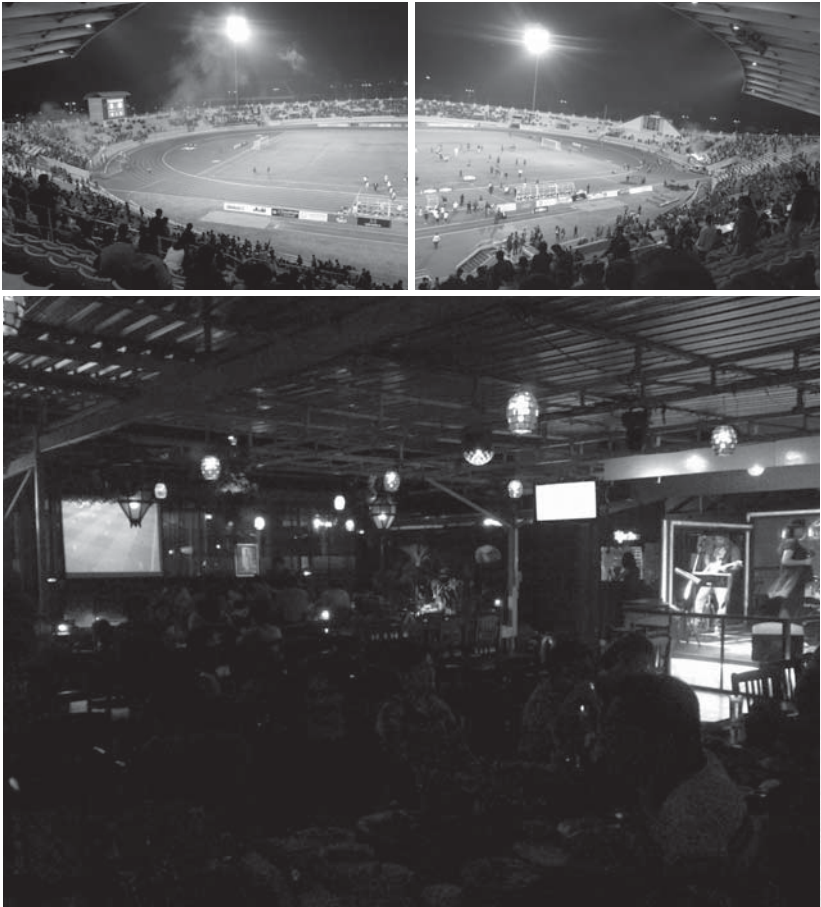
วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะถูกกระบวนการ เชิงสถาบันต่าง ๆ ในระบบอุตสาหกรรมและธุรกิจสื่อทำให้กลายเป็น “อะตอม” หรือปัจเจกชนที่ดูเหมือนจะไร้สติ ไร้อำนาจที่จะจัดการชีวิตตนเอง ทว่าในระดับปฏิบัติการ พนันบอลและวัฒนธรรมแฟนบอล นี่เองที่น่าจะ กลายเป็น “พื้นที่ทางสังคม” เป็นประชาสังคมใหม่ของกลุ่มผู้ชาย ที่พยายาม จัดการกับอำนาจที่ถูกรื้อถอนออกไป พยายามที่จะกำหนดชะตากรรมชีวิต ของตัวเองใหม่ การเล่นพนันบอล จึงเหมือนกับ การเล่นเกมกีฬา ที่กลาย มาเป็น “สนามของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ประกอบ สร้างขึ้นใหม่ เป็นกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมสามารถสร้างความหมาย ช่วยให้รู้สึก มีตัวมีตนขึ้นมา พนันบอลจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตสมัยใหม่ เป็นเรื่อง

ของผู้ชายที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเมือง อันเป็นสังคมในโลกสมัยใหม่ที่ชีวิตเต็มไปด้วย “ภาวะเสี่ยง” และความไม่มั่นคง เป็นสังคมเสี่ยง (risk society) ที่เน้นความเป็นปัจเจกชน เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยแนวโน้ม อำนาจ กระบวนการเชิงสถาบันต่างๆ ที่พยายามรื้อถอน “ความเป็นชุมชน” และตัวตนของผู้คนอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้สำหรับกลุ่มผู้ชายที่มีรายได้ระดับกลางจนไปถึงค่อนข้างล่าง พนันบอล/วัฒนธรรมแฟนบอล จึงกลายเป็น “พื้นที่ของผู้ชาย” เป็นพื้นที่แห่งการประกอบสร้างและผลิตซ้ำ “ความเป็นชาย” ได้อย่างลงตัว ทว่าความเป็นชาย ที่ว่านี่คืออะไรกันแน่ สร้างหรือพิสูจน์ได้อย่างไร สังคมไทยมีกลไกของการสร้างและพิสูจน์ความเป็นชายอย่างไร หรือจะแสดงออกซึ่งความเป็นชายได้อย่างไร

ท่ามกลางสถานการณ์ที่ผู้ชายเริ่มถูกผู้หญิงเบียดขับแข่งขันอย่างเท่าเทียมมากขึ้น สถิติด้านการศึกษาชี้ให้เห็นว่าในสถาบันระดับอุดมศึกษา และสถานที่ทำงาน สัดส่วนของผู้หญิงที่มากกว่าผู้ชายมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในบริบทเชิงโครงสร้างดังกล่าว “ชุมชนของผู้ชาย” กำลังถูกทำลายหายไปด้วยชีวิตสมัยใหม่ หายไปด้วยชีวิตการทำงานที่อาจเต็มไปด้วยการถูกเอารัดเอาเปรียบ หรืออยู่ภายใต้อำนาจบังคับสั่งการของนายจ้าง หรือระบบบริษัทที่เต็มไปด้วยกฎเกณฑ์และเหตุผล หายไปด้วยเพราะว่าพื้นที่ของพวกเขาถูกผู้หญิงเบียดขับออกไปก็อาจมี ฉะนั้นผู้ชายไทยกลุ่มนี้ต้องการอะไร จะแสดงออกเสนอความเป็นชายได้อย่างไร

การเล่นพนันบอล/การบริโภคข่าวสารเกี่ยวกับแวดวงฟุตบอล กล่าวอย่างถึงที่สุดจึงถือเป็น “ประสบการณ์ร่วม” อย่างหนึ่ง ไม่ต่างไปจากการได้เข้าไปชมเชียร์เกมการแข่งขันฟุตบอลในสนาม หรือตามผับบาร์ ที่มีเพื่อนฝูงร่วมดื่มกิน และเชียร์เกมการแข่งขันผ่านจอโทรทัศน์ ไม่มีใครดูเกมการแข่งขันฟุตบอลอยู่ในห้องคนเดียวแล้วจะสนุก ในทำนองเดียวกันกับการเล่นพนันบอล ที่จะเล่นได้อย่างสนุกและมีความหมาย (อย่างน้อยสำหรับกลุ่มผู้ชายที่มีรายได้ระดับกลางและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเมืองใหญ่) นั้น

จะต้องเล่นกับคนรู้จัก ดูบอลกับเพื่อน ตีหมกกัน ในระดับโครงสร้าง สิ่งที่ผู้ชายกลุ่มนี้กำลังพิสูจน์ หรือพยายามแสดงออกซึ่งความเป็นชาย จึงอาจหมายถึงตั้งแต่ ความสามารถในการสืบพันธุ์ ความสามารถที่จะกำหนดชะตาชีวิต และการปกป้องดูแล เสรีภาพของตนเอง (และคนที่รัก) ที่อาจแสดงออกมาผ่านอัตลักษณ์ความเป็นชายที่ดิบเถื่อน และความรุนแรงทางกายภาพ ในเงื่อนไขเช่นนี้ การเชียร์บอล พนันบอล และตีหมกกับเพื่อนฝูงในช่วงสุดสัปดาห์ หลังเลิกงาน จึงอาจตีความได้ว่าได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างพื้นที่ความเป็นชาย และนี่คือ “ภาพส่วนหนึ่ง” ของชีวิตผู้ชายไทยที่กำลังต่อสู้กับการที่ตัวตนของพวกเขา กำลังสูญเสียความเป็นชาย การเล่นพนันบอล จึงเสมือนกับเป็นการพยายามหาทางที่จะมีชีวิต ใช้ชีวิตแบบผู้ชาย หรือกล่าวอย่างถึงที่สุด คือการประกอบสร้าง “ชุมชนของผู้ชาย” ในสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์

ภาพประกอบ : การชมเชียร์เกมการแข่งขันฟุตบอลในสนามกีฬา “เชียงใหม่ 700 ปี”
และผับบาร์แห่งหนึ่ง

เชิงอรรถท้ายบท

- * บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “พนันบอล อำนาจ และความเป็นชาย” โดยมี วสันต์ ปัญญาแก้ว เป็นหัวหน้าโครงการ พงศกร สงวนศักดิ์ และจุติพร ทรัพย์ปัญญาญาณ เป็นนักวิจัยสมทบ ได้รับทุนสนับสนุนจาก ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (มกราคม 2557).
- ¹ ข้อมูลที่นำเสนอในบทความนี้มาจากการทำงานวิจัยภาคสนาม (ระหว่างเดือนมกราคม ถึงพฤศจิกายน 2556) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยประยุกต์ใช้วิธีการวิจัยสำรวจ (survey research) และวิธีการวิจัยสังคมเชิงสืบสวนตรวจสอบ (investigative social research) ซึ่งอาศัยการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ “แหล่งข่าว” ที่จะให้ข้อมูลเชิงลึกแต่ไม่อาจเปิดเผยตัวตนได้ โดยเลือกพื้นที่ที่ศึกษา ตามสถานที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับกิจกรรมการติดตามชมเกมการแข่งขัน การเล่นพนันบอล และการบริโภคข่าวสารเกี่ยวกับเกมกีฬาฟุตบอล คือ สนามฟุตบอลหญ้าเทียม สนามกีฬา 700 ปี ร้านอาหาร ผับ บาร์ต่างๆ ที่กลุ่มผู้ชาย/นักพนันนิยมเข้าไปนั่งดื่มกินและติดตามชมการถ่ายทอดสดเกมการแข่งขันฟุตบอลในช่วงสุดสัปดาห์ และรวมจนไปถึง โต๊ะพนันบอลซึ่งเปิดให้บริการลูกค้าตามย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่
- ² การวิจัยสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามและผู้ช่วยเก็บแบบสอบถาม 4 คนทำการสัมภาษณ์ (ผ่านคำถามในแบบสอบถาม) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 70 คน ทำการเก็บข้อมูลตามสถานที่ต่างๆ ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงกันยายน 2556 โดยการคัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือบริเวณด้านนอกของสนามกีฬา 700 ปี เชียงใหม่ ช่วงสุดสัปดาห์ ซึ่งการแข่งขันของทีมสโมสรเชียงใหม่เอฟซี และสนามฟุตบอลหญ้าเทียม แห่งหนึ่งในเมืองเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (accidental sampling) คือเมื่อเจอกลุ่มเป้าหมาย ตามสถานที่ที่พวกเขานิยมไปร่วมกิจกรรมหรือใช้เวลาในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ก็ขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม

เอกสารอ้างอิง

- ผาสุก พงษ์จิตร และคณะ. *อุตสาหกรรมการพนัน*. เชียงใหม่. ซิลเวอร์มูนบุ๊ก. 2543.
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. *ชีวิตข้างถนน*. เชียงใหม่. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2543.
- สังคิต พิริยะรังสรรค์ และคณะ. *เศรษฐกิจการพนัน*. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยอ่าน. 2547.
- De Certeau, Michel. *The Practice of Everyday Life*. University of California Press. 1984.
- Sandvoss, Cornel. *A Game of Two Halves*. New York. Routledge. 2003.
- Goffman, Erving, "Where the action is", in *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behaviour*, (reprinted in 1972) London: Penguin, 1967: 149-270.
- Hong, Fan and J.A. Mangan. *Soccer, Women, Sexual Liberation*. Taylor and Francis. 2004.
- Manzenreiter, Wolfram. "Football in the reconstruction of the gender order in Japan". *Soccer and Society*. Vol. 9 No. 2, 2008. 244-258.
- Cosgrave, James F. Edited. *The Sociology of Risk and Gambling Reader*. New York. Routledge. 2006.
- Gutman, Matthew C. "Trafficking in Men: The Anthropology of Masculinity" *Annual Review of Anthropology*. Volume 26. 1997: 385-409.

เกี่ยวกับผู้เขียน

► วสันต์ ปัญญาแก้ว

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน (ปีการศึกษา 2532) จากนั้นเข้าศึกษาต่อที่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วท.บ.สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปีการศึกษา 2536) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (สังคมวิทยามหาบัณฑิต ปีการศึกษา 2541) และ The Australian National University ประเทศออสเตรเลีย จนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกสาขามานุษยวิทยา (กุมภาพันธ์ 2549) ปัจจุบันทำงานเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และดำรงตำแหน่งหัวหน้าศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เริ่มชอบฟุตบอลอย่างจริงจังตั้งแต่เด็ก ผ่านการดูนิตสารช็อคเกอร์เรื่อง “ไอ้หนูยอดนักเตะ” อยากเล่นฟุตบอลแบบ “ซีบาสและเพื่อนๆ” ทุกวันหยุดสุดสัปดาห์มักรวมเพื่อน หาที่ว่างๆ ตั้งทีมเตะบอลพลาสติก ตามมีตามเกิด ติดตามทีมสโมสรแมนเชสเตอร์ยูไนเต็ด ตั้งแต่ยุค มาร์ค ฮิวส์ กับท่าเตะปั่นจักรยานอากาศ ช่วงเรียนมหาวิทยาลัย ที่เชียงใหม่ น่าจะเป็นช่วงที่สนุกและเล่นฟุตบอลจริงจังที่สุด ปัจจุบันแม้ว่าจะ “แขวนสตั๊ด” ไปแล้ว ทว่ายังคงติดตามชมเชียร์ฟุตบอลและเป็น “แฟนผี” ตลอดกาล

► สายชล ปัญญชิต

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษา น้อมเกล้า กรุงเทพฯ (ปีการศึกษา 2546) จากนั้นเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ศิลปศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ 1 สาขาการพัฒนาชุมชนเมือง ปีการศึกษา 2550) และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับฟุตบอลแฟนคลับในสังคมไทย จนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาสังคมวิทยา (ปีการศึกษา 2554) ปัจจุบันทำงานเป็นอาจารย์พิเศษ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และดำรงตำแหน่งรองผู้จัดการโครงการเสริมสร้างสุขภาพและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เริ่มสนใจกีฬาฟุตบอล ผ่านนิตยสารสตาร์ชอคเกอร์ ที่เวลานั้นนำเสนอข่าวเกี่ยวกับทีมชาติประเทศซาอุดีอาระเบียในฐานะทีมแรกของทวีปเอเชียที่สามารถผ่านเข้าไปแข่งขันฟุตบอลโลกรอบสุดท้าย 1994 ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเจ้าภาพ จากนั้นติดตามเชียร์ทีมชาติอิตาลี ยุคโรแบร์โต บัคจิ สนใจฟุตบอล Premier League เพราะลีลาของ เอริค คันโตน่า จากนั้นมาก็กลายเป็น “แฟนแมนยู” โดยตลอด ปัจจุบันยังคงติดตามปรากฏการณ์ฟุตบอลทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อความบันเทิงและในเชิงวิชาการ

►► ขาญ พนารัตน์

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย กรุงเทพฯ (ปีการศึกษา 2545) จากนั้นเข้าศึกษาต่อที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปีการศึกษา 2549) และ The University of Essex ประเทศอังกฤษ (สังคมวิทยามหาบัณฑิต ปีการศึกษา 2553) ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาเพื่อบรรจุเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาเอกสาขาสังคมวิทยาที่ The University of Sydney ประเทศออสเตรเลีย เขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พัฒนาการของฟุตบอลในประเทศไทย

เล่นและสนใจติดตามฟุตบอลตั้งแต่ช่วงเรียนมัธยม โดยเฉพาะฟุตบอลโลก 1998 โดยตามเชียร์ทีมชาติไนจีเรียและโครเอเชีย จากนั้นจึงติดตามทีมสโมสรที่มีผู้เล่นจากทั้งสองชาติ (อาทิ ดาวิโด เวสต์ และดาวิโด ซีมิช) และกลายเป็นแฟนบอลทีมอินเตอร์ มิลาน นับแต่นั้นมา ช่วงเป็นนิสิตจุฬาฯ ยังคงหาเวลาเล่นฟุตบอลอยู่เสมอ หลังปี 2552 กระแสความนิยมฟุตบอล Thai Premier League เฟื่องฟู จึงติดตามเชียร์ทีมชลบุรี เอฟซี ยุคไค้เฮง วิทยา เลานกุล (อดีตยอดนักฟุตบอลไทยตลอดกาล) และก่อนไปเรียนต่อที่ซิดนีย์ ได้ติดตามเชียร์ทีมเชียงใหม่ เอฟซี ทีมของเมืองที่จะกลับมาใช้ชีวิตทำงานหลังสำเร็จการศึกษา

►► อาจันต์ ทองอยู่คง

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนปิ่นสร้อยแยดส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ (ปีการศึกษา 2543) จากนั้นเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาจิตวิทยา ปีการศึกษา 2547) และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เวียนสาขา

มานุษยวิทยา ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมแฟนบอล จนสำเร็จการศึกษา (ปีการศึกษา 2554) ปัจจุบันเป็นนักวิจัยอิสระ ได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) และศูนย์วิจัยปัญหาสุราเพื่อทำวิจัยเรื่อง “แอลกอฮอล์ ความรุนแรง และมาตรการป้องกันในฟุตบอลไทย”

เล่นและติดตามชมฟุตบอลมาตั้งแต่จำความได้ ช่วงเวลาน่าจดจำในชีวิต การเล่นฟุตบอลคือการเป็นผู้นำและศูนย์รวมจิตใจให้กับลูกทีมในนาม “ทีม Psycho” ทีมฟุตบอลของภาควิชาสมัยเรียนมหาวิทยาลัยที่เชียงใหม่ (แต่ถ้า “ลูกทีม” ได้มาเห็นข้อความนี้พวกเขาต้องโวยวายว่าขี้ไม่แน่ๆ) ปัจจุบันยังคงเล่นฟุตบอลเพื่อความสุขเพลิดเพลิน และติดตามชมฟุตบอลทีมสโมสรในประเทศไทย รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ของแฟนบอล และรู้สึกว่ เรื่องราวรอบๆ สนามจะนำสนใจว่าการแข่งขันฟุตบอลในสนามเสียด้วยซ้ำ

►► **ณัฐกร วิทิตานนท์**

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ (ปีการศึกษา 2537) จากนั้นเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (รัฐศาสตรบัณฑิต ปีการศึกษา 2541) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต การปกครอง ปีการศึกษา 2544) และมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต [สังคมศาสตร์] ปีการศึกษา 2554) ปัจจุบันทำงานเป็นอาจารย์และดำรงตำแหน่งผู้ช่วยคณบดี สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

แม้เป็นชาวเชียงใหม่โดยกำเนิด แต่ปัจจุบันปักใจตามเชียร์ทีมสโมสรเชียงราย อยู่ในเต็ดตามถิ่นฐานที่ทำงาน จำความได้แม่นว่าเริ่มอดตาหลับขับตานอนดู ฟุตบอล กลางดึกครั้งแรก ตั้งแต่ตอนอยู่ ป.4 คือเกมการแข่งขันนัดชิง ฟุตบอลโลก 1986 ระหว่างทีมชาติเยอรมันตะวันตกกับอาร์เจนตินา จากนั้นจึงเริ่ม “บ้าบอล” อย่างจริงจัง เป็นตัวตั้งตัวตีรวมเพื่อนฝูงแถวๆ บ้าน ตั้งทีมฟุตบอล “โชตนา” ตระเวนแข่งไปทั่ว เชียงใหม่ ปวารณาตัวเป็นสาวกปีศาจแดง ด้วยเหตุผลง่าย ๆ คือ แมนเชสเตอร์ยูไนเต็ด ทำให้คนเชียร์ยิ้มได้มากกว่าทุกๆ ทีมใน Premier League ยุคนั้น ก่อนที่จะยิ้มยากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อ เซอร์ อเล็กซ์ เฟอร์กูสัน วางมือ

►► พงศกร สงวนศักดิ์

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ (ปีการศึกษา 2545) จากนั้นศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วท.บ.สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปีการศึกษา 2549) และร่ำเรียนต่อในระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยเดียวกันนี้ จนได้รับรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง ปีการศึกษา 2555) ปัจจุบันทำงานเป็นผู้ช่วยนักวิจัยโครงการประชาธิปไตยกับท้องถิ่น ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเป็นนักวิจัยสมทบโครงการวิจัย “พนันบอล อำนาจ และความเป็นชาย” โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เริ่มชื่นชอบกีฬาฟุตบอลตั้งแต่วัยเด็ก โดยเริ่มต้นจากพ่อที่เป็นผู้สอนให้รู้จักกีฬานี้ และยังแนะนำให้รู้จักทีมสโมสรต่าง ๆ ในต่างประเทศ ทำตัวเป็น “เด็กหงส์” ตั้งแต่วัยเยาว์ เพราะลิเวอร์พูลคือรักแรกพบและยังคงรักอยู่มาจนถึงปัจจุบัน สมัยที่ยังเรียนชั้นประถมที่จังหวัดตาก ความคลั่งไคล้ในกีฬาฟุตบอลยังมีไม่มาก จนเมื่อย้ายมาเรียนต่อระดับมัธยมที่โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จึงได้กลายเป็น “คนบ้าบอล” ไป ปัจจุบันยังคงหลงใหลในกีฬาฟุตบอลทั้งที่เล่นจริงในสนามและการติดตามชม Premier League (กับกลุ่มเพื่อน) ตามฉบับบาร์ เป็นส่วนใหญ่

►► จุติพร ทรัพย์ปัญญาณ

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ (ปีการศึกษา 2549) จากนั้นศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วท.บ.สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปีการศึกษา 2555) ปัจจุบันทำงานวิจัยเป็น “มือปิ่นรับข้าง” ให้กับโครงการประชาธิปไตยกับท้องถิ่น ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเป็นนักวิจัยสมทบโครงการวิจัย “พนันบอล อำนาจ และความเป็นชาย” โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เริ่มสนใจติดตามชมเชียร์เกมการแข่งขันฟุตบอลตั้งแต่สมัยเรียนมัธยมที่มงฟอร์ตฯ ส่วนมากจะติดตามชมการแข่งขันฟุตบอล Premier League และจำเป็นต้องมาติดตามชมเชียร์ทีมสโมสร เชียงใหม่ เอฟซี อย่างจริงจังก็ช่วงที่ทำงานวิจัยในโครงการ “พนันบอล อำนาจ และความเป็นชาย” นี้เอง

กีฬาในสังคมสมัยใหม่

สายชล ปัญญะฐิต

ฟุตบอล ร่างกาย ความศิวิไลซ์

และการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5

ชาญ พนารัตน์

ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก

สายชล ปัญญะฐิต

การเมืองกับฟุตบอลไทย

ณัฐกร วิกิตานนท์

แฟนบอล แอลกอฮอล์ และความรุนแรงในฟุตบอลไทย

อาคันตุ กองอยู่คง

พนันบอล อำนาจ และความเป็นชาย

วสันต์ ปัญญาแก้ว

จัดพิมพ์โดย

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน

518 คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

ISBN: 978-616-551-788-1

